

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE BİR TERÖR ÖRGÜTÜNDE
SOSYOLOJİK AÇIDAN KADINLAR**

Doktora Tezi

Necati ALKAN

ANKARA-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE BİR TERÖR ÖRGÜTÜNDE
SOSYOLOJİK AÇIDAN KADINLAR**

Doktora Tezi

Necati Alkan

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Nilay Çabuk Kaya

ANKARA-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BİR TERÖR ÖRGÜTÜNDE
SOSYOLOJİK AÇIDAN KADINLAR

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Nilay Çabuk Kaya

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu

Prof. Dr. Yıldız Ecevit

Prof. Dr. Ali Dönmez

Doç. Dr. Nilay Çabuk Kaya

Doç. Dr. Necmettin Özerkmen

İmzası

(Handwritten signatures in blue ink over dotted lines)

Tez Sınav Tarihi 25.01.2010

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Necati Alkan

İmzası

ÖNSÖZ

Bugün içinde yaşadığımız dünya, 19. yüzyıldan itibaren başlayan moderniteyle birlikte birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Zira modernite dünya toplumlarına bir yandan akıl almaz imkânlar sunarken, diğer yandan da beraberinde çok büyük riskleri getirmiştir. Giddens (2000) riskleri, “doğal” ve “imal edilmiş” riskler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Yangınlar, sel felaketleri, depremler ve salgın hastalıklar doğal risklere örnek olarak verilebilir. Genetiği bozulmuş yiyecekler, dünyanın ekolojik dengesinin bozulması, ozon tabakasının delinmesi, insanın adeta bir makineye dönüştürülmesi, çılgınca tüketimin pompalanması, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar da imal edilmiş risklere örnek olarak verilebilir.

Bu bağlamda, modern dünyanın kendi elleriyle imal ettiği en büyük risklerden birinin de terörizm olduğu görülmektedir. Günümüzde terörizm, küreselleşerek bütün dünya toplumlarını derinden etkileyen bir fenomen haline dönüşmüştür. Bu nedenle günümüzde sosyal bilimciler tarafından üzerinde en çok konuşulan, tartışılan ve çözüm yolları üretilmeye çalışılan sorunlardan biri haline gelmiştir.

Terörizmin savaşımlardan ayrılan en büyük özelliği ise “kuralsız” olması ve insanlığın ürettiği tüm değerleri “araçsallaştırarak” kullanmasıdır. Bunu dünyanın değişik bölgelerinde faaliyet yürüten terör örgütlerinin uygulamalarından görmek mümkündür. Nitekim bu örgütlerin ideoloji, din,

etnisite, aile, kültürel değerler, gelişmişlik/az gelişmişlik, şiddet ve insan gibi pek çok konuyu araştırdıkları gözlenmektedir. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren silahlı faaliyetlere başlayan PKK hareketi buna en iyi örneklerden biridir. Bu çalışmada, **PKK’nın özgürleştirme iddiasında bulunduğu kadını araştırmak, onun ikincil konumunu nasıl devam ettirdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.**

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın problemi, amaçları, önemi ve sınırlılıkları, kuramsal çerçevesi ve sayıtları ile yöntemi belirtilmiştir.

İkinci bölümde, önce tarihsel olarak kadınların PKK’ya katılımları ortaya konulmuş, ardından Bartos ve Wehr (2002)’in Çatışma Teorisi’nin bileşenleri bağlamında PKK’da kadının durumu, örgütün yazılı metinleri ve görüşme gerçekleştirilen kadın örgüt mensuplarının anlatımları çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, PKK’da faaliyet yürüten kadınların demografik özellikleri ve radikalleşme süreçleri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, özgeçmiş raporlarından yararlanılarak PKK’da faaliyet yürüten kadınların örgüte katılım yaşlarının, eğitim düzeylerinin, mesleklerinin, kardeş sayılarının, ailelerinin ekonomik düzeyinin, akrabalarının örgütle ilişkisi ve örgüte katılım yerlerinin profili çıkarılmıştır. Katılımcıların yaşam anlatıları çerçevesinde, kadınların PKK’ya katılma nedenleri, radikalleşme ve kimlik inşa süreçleri ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde, Feminist teorilerden hareketle, PKK'da kadının araçsallaşması ve ikincil konumu örgütün yazılı metinleri ve görüşme yapılan kadınların anlatımları çerçevesinde tartışılmıştır. Son bölümde ise, elde edilen bulgular yararlanılan teoriler ışığında genel olarak değerlendirilmiş ve sorunun çözümü konusunda politika uygulayıcılara bazı önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasının tüm aşamalarında bana yol gösteren ve deneyimini paylaşmaktan çekinmeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Nilay Çabuk Kaya'ya, fikirleriyle çalışmaya katkı sağlayan ve kendisinden çok şey öğrendiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu, Prof. Dr. Yıldız Ecevit'e, Prof. Dr. Ali Dönmez ve Doç. Dr. Necmettin Özerkmen'e sonsuz teşekkür ediyorum. Ayrıca, Dr. Mehmet Kul, Dr. Süleyman Demirci, Dr. Fatih Yamaç ve M. Cemil Çıtak'a da tezin raporlaştırılması aşamasında görüş ve önerileriyle bana sağladıkları desteklerden dolayı teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm: GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.2. Araştırmanın Amacı	9
1.3. Araştırmanın Önemi ve Sınırlılıkları	11
1.4. Kuramsal, Kavramsal Çerçeve ve Sayıltılar.....	23
1.5. Yöntem	71
İkinci Bölüm: TARİHSEL OLARAK PKK'DA KADIN VE ÇATIŞMA TEORİSİ BAĞLAMINDA ANALİZİ	78
2.1. Tarihsel Perspektiften PKK'da Kadın	78
2.1.1. I. Dönem (1978- 1986).....	80
2.1.2. II. Dönem (1986-1999).....	84
2.1.3. III. Dönem (1999 ve Sonrası).....	91
2.2. Çatışma Teorisi Bağlamında PKK'da Kadın.....	94
2.2.1. Uyuşmaz Amaçlar.....	95
2.2.2. Çatışma Dayanışmasının Oluşması	112
2.2.3. Çatışmanın Örgütlenmesi	121
2.2.4. Eylemlerde Kadın	135
2.2.5. Kaynaklar	139
Üçüncü Bölüm: PKK'DA KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE RADİKALLEŞME SÜREÇLERİ	141
3.1.PKK'ya Katılan Kadınların Demografik Özellikleri	141
3.1.1. PKK'da Kadınların Oranı	142
3.1.2. Örgüte Katılım Yaşı	144
3.1.3. Eğitim Düzeyi.....	147
3.1.4. Meslek	151
3.1.5. Kardeş Sayısı	153
3.1.6. Ekonomik Durum	155
3.1.7. Aile ve Akrabalarının Örgütle İlişkisi	158

3.1.8. Örgüte Katılım Yeri Dağılımları	160
3.2. Radikalleşme Nedenleri	170
3.2.1. Gençlik Psikolojisi	171
3.2.2. Ailesel Sorunlar.....	173
3.2.3. Bölgede Kadının Konumu.....	179
3.2.4. Propagandanın Etkisi.....	184
3.2.5. Güvenlik Güçlerinin Yanlış Uygulamaları.....	187
3.3.Kadınların Radikalleşme Süreçleri	190
3.3.1. PKK'nın Kadınlarla İlişki Kurma Türleri	192
3.4.2. Militan Kimliği ve Kişiliği İnşa Süreci.....	200

Dördüncü Bölüm: PKK'DA KADININ ARAÇSALLAŞTIRILMASI VE İKİNCİL KONUMUNUN SÜREKLİLİĞİ..... 211

4.1.Ataerkinin Sürekliliği ve Cinsiyet Hiyerarşisi.....	211
4.1.1.Erkeklerin Gözünde Kadınlar	213
4.1.2.Kadınların Gözünde Erkekler.....	218
4.1.3. Kadınların Gözünde Kadınlar	220
4.2. Kadın ve Erkek Mekânlarının Ayrışması	222
4.3. Örgütte Kadınlara Verilen Görev ve Roller	227
4.3.1.Gündelik Yaşam	228
4.3.2. Silahlı Eylemler	230
4.4. Örgütsel Karar Alma Süreçlerinde Kadınlar	238
4.5.Kadın Bedeninin Ataerkil Kontrolü.....	241
4.5.1. Aileye Bakış	243
4.5.2. Sevgi, Aşk, Evlilik.....	248
4.5.3.Cinsel İstismar ve Sapmalar	256
4.6. İkincil Konumdan Özgürlüğe: Kadın'ın Araçsallaşması	261

Beşinci Bölüm: SONUÇ..... 268

KAYNAKLAR 280

ÖZET 301

KISALTMALAR

ADYÖD	: Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği
AP	: Adalet Partisi
ARGK	: Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu
Bkz.	: Bakınız
BR	: Kızıl Tugaylar
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DDKO	: Devrimci Doğu Kültür Ocakları
Ed.	: Editör
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
ERNK	: Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
ERP	: Arjantin Devrimci Halkın Ordusu
ETA	: Bask Ana Yurdu ve Özgürlük Örgütü
FARC	: Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu
IRA	: Kuzey İrlanda Kurtuluş Örgütü
İ.Ö.	: İsa'dan Önce
HPG	: Halk Savunma Güçleri
HRK	: Kürdistan Kurtuluş Birliği
LTTE	: Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları
KCK	: Kürdistan Cemiyetler Birliği

KADEK	: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KJB	: Yüce Kadınlar Topluluğu
KONGRA GEL	: Kürdistan Halk Kongresi
PAJK	: Kürdistan Kadın Özgürlük Partisi
PFLN	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
PJA	: Özgür Kadınlar Partisi
PJKK	: Kürdistan İşçi Kadınlar Partisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
RAF	: Kızıl Ordu Fraksiyonu
S.	: Sayı
TEMUH	: Terörle Mücadele ve Harekât Dairesi Başkanlığı
T-DKP	: Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi
THKP/C	: Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi Cephesi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TJAK	: Özgür Kadınlar Topluluğu
TKP/ML	: Türkiye Komünist Partisi Marksist Leninist
YAJK	: Kürdistan Özgür Kadınlar Birliği
YDG	: Kürt Demokratik Halk Birliği
YJA	: Özgür Kadın Birlikleri
YJA Star	: Özgür Kadın Birlikleri (Silahlı Birim)
YJWK	: Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri

GRAFİKLER

Grafik 1: Ülkere Göre Kadınların Gerçekleştirdiği İntihar Eylemleri	52
Grafik 2: Çeçenistan'da İntihar Eylemleri.....	54
Grafik 3: (1996-2010) PKK'da Kadın ve Erkeklerin İntihar Eylemi Oranı.....	56
Grafik 4: PKK'nın Dağ Kadrosundaki Kadınların Katılım Yılları Dağılımı.....	79
Grafik 5: 1984-2006 PKK'nın Silahlı Olaylar İstatistiği	88
Grafik 6: PKK'da Kadınların Oranı.....	143
Grafik 7: PKK'da Kadınların Örgüte Katılım Yaşları.....	146
Grafik 8: Kadın Örgüt Mensuplarının Eğitim Durumları.....	149
Grafik 9: Kadın Örgüt Mensuplarının Meslek Durumları.....	153
Grafik 10: Kadın Örgüt Mensuplarının Kardeş Sayısı.....	155
Grafik 11: Kadın Örgüt Mensuplarının Ekonomik Durumları.....	157
Grafik 12: Kadınların Aile ve Akrabalarının PKK ile İlişkisi.....	159
Grafik 13: Yurtiçi ve Yurtdışına Göre Örgüte Katılım Yeri Dağılımı.....	161
Grafik 14: Yurtiçi ve Yurtdışına Göre Doğum Yeri Dağılımı.....	162
Grafik 15: Ükelere Göre Örgüte Katılım Yeri Dağılımları.....	162
Grafik 13: Ükelere Göre Doğum Yeri Dağılımları.....	163

HARİTALAR

Harita 1: İllere Göre Katılım Yeri Dağılımı.....	166
Harita 2: İllere Göre Doğum Yeri Dağılımı.....	168

ŞEKİLLER

Şekil 1: Çatışma Davranışının Nedenleri.....	26
Şekil 2: PKK'nın Kürdistan Cemiyetler Birliği (KCK) Olarak Yeniden Yapılanması.....	127
Şekil 3 : PKK'da Kadın Örgütlenmesinin Tarihsel Süreci.....	134
Şekil 4: Kadınların Radikalleşme Süreçleri.....	190
Şekil 5: PKK'da Cinsiyet Hiyerarşisi.....	213

Birinci Bölüm: GİRİŞ

Modernlik 19. Yüzyılda başlayan, daha sonra tüm dünya toplumlarını derinden etkileyen, değiştiren ve dönüştüren bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Birey-toplum ilişkisinde günümüz toplumlarının anlaşılmasında veya incelenmesinde, eylemin referans çerçevesini oluşturması bağlamında moderniteye odaklanmak oldukça önemlidir. Bu bağlamda birçok sosyal bilimci moderniteyi anlamak veya moderniteye bağlı olarak gelişen olguları araştırmak istemektedir.

Modernitenin hem büyük fırsatlar sunan hem de tehdit oluşturan yönleri bulunmaktadır. Bu nedenle günümüzde birçok sosyal bilimci modernliğin ortaya çıkardığı tehditlerin fırsatları gölgede bıraktığını düşünmektedir (Beck, 1992). Özellikle Frankfurt Okulu, moderniteyi eleştirel düzlemde ele alarak incelemiş ve geleneksel sosyologlar da modernliğin sonuçlarının toplumlar açısından çok acı olduğunu veya olacağını değerlendirmişlerdir (Giddens, 2004).

Gerek Ortodoks gelenek, gerekse modern sosyologların belirttiği gibi modernitenin dünya toplumları açısından çok dramatik sonuçları bulunmaktadır. Bir yandan barıştan bahsedilirken, diğer yandan dünyanın hızla silahlanması, bu dönemde iki büyük dünya savaşının meydana gelmesi, küresel kapitalizme bağlı olarak gelişen ekonomik krizler veya buhranlar modernliğin dramatik sonuçlarından sadece bir kaçıdır.

Günümüzde modernlik radikalleşip evrenselleşmiş ve buna bağlı olarak birçok olgu yerellikten çıkarak küreselleşmiştir. Bu bağlamda Beck (1992)'e göre terör, erken modernitede görülen savaşların yerini almıştır. Nitekim 11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kulelere yönelik gerçekleştirilen saldırılar, terörü uluslararası mücadelelerde bir silah olarak kullananların, kullandıkları bu silahın kendilerine yönelebileceğini görmeleri açısından önemli bir kırılma oluşturmuş ve güvenlik-özgürlük dengesi, özgürlük aleyhine değişmiştir.

Saldırı sonrası ortaya çıkan sonuçları ve tüm dünya toplumları üzerinde bıraktığı etki açısından, 11 Eylül 2001 tarihi bazı yazarlar tarafından bir milat olarak kabul edilmekte ve çağımızın “terörle mücadele çağı” olduğundan bahsedilmektedir (Altunışık, 2002:109). Gerçekten de 11 Eylül 2001 tarihi terörizmin yalnızca ekonomik açıdan güçsüz, iç sorunları olan toplumları ve devletleri hedef olarak seçmediğini, aynı zamanda dünyanın en güçlü ülkelerinde de varlık gösterebileceğini ortaya koyan bir milat olmuştur.

Bu açıdan, dünyanın geleceğine hükmeden şeyin toplumsal ilerleme değil, Castel (2004)'in ifadesiyle “genel güvensizliğin” belirleyeceği söylenebilir. Çünkü terörizmi bir siyaset yapma aracı olarak kullanan örgütler, kendilerine ait bir dil, iletişim şekli, değerler sistemi ve kültür geliştirmeyi başarmışlardır. Nitekim bugünkü gelinen noktada terörizm, tüm dünya toplumlarının ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik hayatını çok derinden etkileyen, sosyal bir yapı veya fenomen haline dönüşmüştür. Buna rağmen terörizmin tüm ülkelerce kabul edilebilir ortak bir tanımı

yapılamamıştır. Terör, terörizm, terörist ve terör örgütü konularındaki tanımlar, çoğunlukla bakılan tarafın verdiği anlamı yansıtmaktadır. Diğer bir deyişle, bir tarafa göre vatan haini ve terörist olan; karşı tarafa göre ise kimi zaman bir milli kurtuluş veya özgürlük savaşçısı, kimi zaman bir halk kahramanı veya bir din savaşçısı (mücahid) olabilmektedir (Tacar, 1997). Tanım sorununun hala aşılamamasından dolayı ulusların bu soruna karşı mücadele edebilecekleri, bilgilerini paylaşabilecekleri yeterli ortak mekanizmalar kurularak hayata geçirilememiştir.

1.1. Problem

Modernliğin tehdit oluşturan sonuçları, az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar açısından daha da dramatiktir (Kasapoğlu, 2007). Zira Türkiye az gelişmişliğe bağlı olarak birçok tehditle iç içe yaşamaktadır. Ekonomik krizden, siyasal açmazlara; rejim tartışmalarından etnik sorunlara varıncaya kadar birçok problem, toplumsal değişim ve dönüşümün sağlıklı olarak gerçekleşmesini engellemektedir.

Tüm bu sorunlu alanlara bağlı olarak Türkiye’de uzun süreden beri sürekli gündemde kalan en önemli sorunların başında terörizm gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre de insanların işsizlikten de önce terör sorununun çözümüne öncelik verdiği ortaya çıkmıştır (Metropoll, 2007). Coğrafi konumu ve zengin doğal kaynaklarıyla jeopolitik açıdan dünyanın en önemli geçiş güzergâhlarından birinde bulunan Türkiye, 30-40 yıldan bu yana terörizmin

her türlüünü yaşamış dünyadaki ender ülkelerden biridir. Bu bağlamda Türkiye’de 1970’li yıllardan itibaren gündeme giren terör olayları dalgalar halinde ve değişik isimler altında birbirini takip etmiştir (Kongar, 2009).

1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren başlayan, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar devam eden ve sağ-sol terör örgütlerinin aktif olduğu dönemde, Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen sol örgüt mensupları kendilerini devrimci, sağ örgüt mensupları ise ülkücü olarak tanımlamışlardır. Daha çok lise ve üniversite gençliği arasında yaşanan çatışmalar sonucunda, beş bine yakın genç yaşamını yitirmiştir (Özgen, 1989).

1970’li yıllarda dış kaynaklı terör ön plana çıkmıştır. Nitekim 1973 yılında Türkiye’nin Los Angeles Başkonsolosu’nun öldürülmesiyle başlayan ve 1975 yılından itibaren örgütlü bir şekilde yurtdışındaki Türkiye vatandaşlarına, misyonlarına, temsilciliklerine ve kuruluşlarına yönelik ASALA ve ARA gibi terör örgütlerince başlatılan terör eylemleri sonucunda, 30’un üzerinde Türk diplomatı ve vatandaşı yaşamını yitirmiş, çok sayıda insan da yaralanmıştır (Çitlioğlu, 1998).

1990’lı yıllarda ise dini istismar eden terör örgütlerinin faaliyetleri söz konusu olmuştur. Bu bağlamda, Çetin Emeç, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu ve A. Taner Kışlalı gibi ülkemizin yetiştirdiği gazeteci, aydın, yazar ve düşünür “Kudüs Ordusu” isimli terör örgütü tarafından öldürülmüştür (Demirel, 2001).

1980'li yıllardan itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, kitapevleri çevresinde örgütlenerek gelişen ve 1990'lı yıllardan sonra silahlı eylemlere başlayan Hizbullah terör örgütü ise 600'den fazla insanı kaçırmış ve sorguladıktan sonra öldürerek birçoğunu mezar evlere gömmüştür (Bal, 1999; Çakır, 2001).

15 Kasım 2003 tarihinde İstanbul'da Yahudi cemaatine ait sinagoglara yönelik düzenlenen intihar saldırıları ile 20 Kasım 2003 tarihinde Taksim'deki İngiltere Başkonsolosluğu'na ve Levent'teki HSBC Bankası binasına eş zamanlı düzenlenen intihar saldırıları, küresel terörün Türkiye'ye yönelik bir yansıması olarak kabul edilebilir. El Kaide bağlantılı bu saldırılarda 58 vatandaşımız yaşamını yitirmiş, 700'ün üzerinde insan yaralanmış, 70'in üzerinde araç da kullanılamaz hale gelmiştir (Faraç, 2004).

Türkiye'ye ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik açıdan en büyük zararı ise 1984 yılından günümüze silahlı faaliyetlerini sürdüren PKK terör örgütü vermiştir. 1970'li yılların ikinci yarısından sonra Abdullah Öcalan ve çoğunluğunu üniversiteli öğrencilerinin oluşturduğu bir grup tarafından temelleri oluşturulan PKK terörü kamuoyu gündemine girmiştir. Kurulduğu 1978 tarihinden 1984 yılına kadar, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki iller başta olmak üzere, üniversite ve gençlik kesiminin yoğun olduğu bölgelerde taban kazanma amacıyla, propaganda faaliyetleri yürüten PKK, saflarına katmış olduğu militanları, teorik ve silahlı eğitimden geçirdikten sonra, 15 Ağustos 1984 tarihinde Erur ve Şemdinli ilçelerine

yaptığı saldırılarla, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı eylemlere başladığını ilan etmiştir (Ballı, 1991:206).

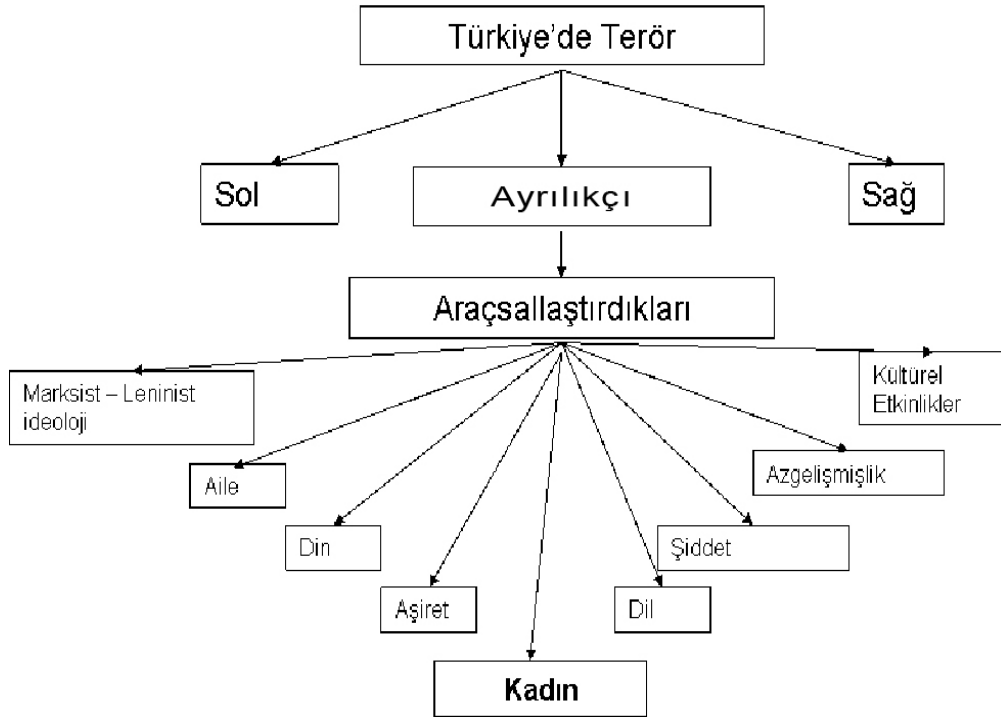
PKK, eylemlere başladığı 1984 yılından itibaren, büyük çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan genç, yaşlı, kadın ve çocuk ayırımı gözetmeksizin otuz bin sivil kişinin yaşamını yitirmesine ve ülke kalkınmasına harcanabilecek üçyüz-dört yüz milyar dolar civarında bir paranın terörle mücadeleye harcanmasına neden olmuştur (Cerrah, 2000; Özcan, 2002). Güvenlik güçlerinin PKK ile mücadelede harcadığı para ise yıllık altı milyar doları bulmaktadır (Varol, 2004).

PKK'nın görünen ekonomik zararlarının yanında, geciken demokrasi, sivil toplumun gelişmemesi ve toplumsal sözleşmenin olgunlaştırılmaması gibi dolaylı etkileri de göz önüne alındığında, çok büyük kayıplara neden olduğu söylenebilir. Türkiye'ye kaybettirdiği zaman, sosyal ve kültürel dokuya verdiği zarar ise tam olarak bilinmemektedir. Özcesi, PKK terörü nedeniyle ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olarak gelişme ve kalkınmasını tamamlayamayan Türkiye, Başkaya (2001)'nin ifadesiyle "az gelişmişliğin sürekliliğini" yaşamış/yaşamaktadır.

Türkiye'de, ayrılıkçı, sol ve sağ olmak üzere gruplanabilecek birçok terör örgütü bulunmaktadır. Her örgüt bir ideolojiye hizmet etmekte ve bu amaçla birçok şeyi araçsallaştırmaktadır. Araçsallaşma, "Özel bir amaç için

araçların kullanılması ya da araçlardan faydalanılması”¹ (<http://www.thefreedictionary.com/instrumentation>, 12.02.2010) şeklinde tanımlanmaktadır. Örneğin, sol örgütler “Marksizm’in temel argümanlarını” (Mater, 2009), sağ örgütler de “din ve milliyetçilik” (Bulut, 1994) gibi konuları araçsallaştırarak faaliyet yürütmektedirler.

Ayrılmış bir örgüt olan PKK da amaçlarını gerçekleştirebilmek için Marksist/Leninist ideoloji, aile, din, aşiret, dil, kültürel etkinlikler, azgelişmişlik ve şiddet gibi pek çok konuyu araçsallaştırmıştır.

¹ Türk Dil Kurumunun yayınladığı sözlükte araç: “Bir iş yapmakta veya sonuçlandırmakta, gücünden yararlanan nesne. Kişiler veya nesnelere arasında bağlantı sağlayan şey, vasıta. Bir şeye ulaşmak, bir şeyi elde etmek için yararlanan kimse veya şey. Bir sonuca ulaşmak için kullanılan şey” (TDK, 1998:124) olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda, 1990'lı yıllara kadar **Marksist/Leninist bir ideolojiyi** benimseyen örgüt, 1990'dan sonra Marksist/Leninist ideolojinin dünyada değer yitirmesi üzerine, etnik Kürt milliyetçiliğine dayalı bir örgüt haline dönüşmüştür (Çevik, 2007:38). Örgüt, Marksist/Leninist ideolojiden hareketle 1990'lı yıllara kadar aileyi, dini ve aşiretleri bir üst yapı kurumu olarak ele alıp, bölgede "sömürgeciliğin ajan kurumu" (Öcalan, 1983; Öcalan, 1984; Öcalan, 1992) olarak nitelemiş ve bölgede toplumsal kurumların temsilcisi olan birçok aileyi ve (27) din görevlisini öldürmüştür (TEMDB, 2009) ve aşiretlere de savaş açmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise örgüt ailenin ve aşiretlerin kazanılmasından, **dinin de mücadelede bir araç** olarak kullanılmasından bahsetmiştir (Öcalan, 1992; Öcalan, 1993). Uzun yıllar **Kürtçe dil öğreniminin ve Kürtçe yayın yapılmasının** yasaklandı propagandasını yapan örgüt, bu yasaklar kalktığında en büyük tepkiyi yine kendisi göstermiştir (www.firatnews.com, 08.01.2009). Tezini bölgenin bilerek **geri bırakılmışlığı** veya **az gelişmişliği** üzerine inşa eden örgüt, bölgeye yönelik ekonomik ve sosyal yatırımlar arttığında gerçekleştirdiği **şiddet eylemleriyle** bu yatırımları engellemeye çalışmıştır. Sömürge Kürdistan'ı "zorun rolü"nü kullanarak özgürlüğe kavuşturacağını iddia eden PKK, şiddeti kuralsız olarak kullanmış ve ilk silahlı eylemlerini "yumuşak hedefler" olarak nitelediği köylüler başta olmak üzere bölge insanına yönelik gerçekleştirmiştir (Özdağ, 2007:63). Nitekim örgütün 1984 yılından 2008 yılına kadar gerçekleştirdiği eylemlerde (4665) sivil vatandaş yaşamını yitirmiştir (TEMUH, 2009).

Özellikle örgütün kurulduğu günlerde sayısı çok az olan ve **1990'lı yıllarda örgüt tarafından keşfedilen kadın** da, PKK'nın araçsallaştırdığı en önemli grupların başında gelmektedir. "Özgür Kürdistan, özgür kadından geçer" diyen PKK, kadını özgürleştireceği iddiasında bulunmaktadır. Bu bağlamda **PKK, özgürleştirme iddiasında bulunduğu kadını araçsallaştırarak, onun ikincil konumunu devam ettirmektedir.**

Bu tezde, PKK'da kadınların devlete karşı çatışma davranışını ve konumunu analiz edebilmek amacıyla Bartos ve Wehr (2002)'in "Çatışma Teorisi" ile feminist düşünürlerin milliyetçilik, ulus inşa süreçleriyle ilgili ileri sürdükleri argümanlardan ve kadının özgürlük mücadelesinde özgürlükçü, Marksist ve radikal feministlerin ortaya koydukları kavramsallaştırmalardan yararlanılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

PKK'da kadının araçsallaştırılması ve ikincil konumunu anlayabilmek için, görüşme tekniğinin verilerinden yararlanılarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

a) Tarihsel olarak kadınlar PKK'ya ne zaman katılmaya başlamışlardır ve çatışma teorisinin bileşenleri bağlamında devletle çatışmaları nasıl gerçekleşmektedir?

- Tarihsel olarak PKK'ya kadınlar ne zaman ve nasıl katılmaya başlamışlardır?
- Kadınların hem devletle hem de erkeklerle çatışmasında uyumsuz amaçlar nelerdir?
- PKK'da kadına ilişkin geliştirilen bir ideoloji var mıdır?
- PKK'da kadının örgütlenmesi nasıl olmuştur?
- Kadınlar silahlı eylemlerde yer almakta mıdır?

b) PKK'da faaliyet yürüten kadınların demografik özellikleri nelerdir ve radikalleşme süreçleri nasıl gerçekleşmektedir?

- PKK'da faaliyet yürüten kadınların örgüte katılım yaşı, eğitim düzeyleri, meslekleri, kardeş sayıları, ailesinin ekonomik düzeyi, akrabalarının örgütle ilişkisi ve örgüte katılım yerleri dağılımı nasıldır?
- Kadınların, PKK'ya katılma nedenleri nelerdir? Örgüt kadınları kazanmada hangi sorunları propaganda malzemesi olarak kullanmaktadır?
- PKK'da kadınların radikalleşme süreçleri nasıl gerçekleşmektedir?

c) Kadını özgürleştirme vaadinde bulunan PKK, kadını nasıl araçsallaştırmakta ve böylece ikincil konumunun sürekliliğini devam ettirmektedir?

- Örgütte ataerkinin sürekliliği ve cinsiyet hiyerarşisi var mıdır?
- Cinsiyet hiyerarşisine göre kadın ve erkek mekânları ayrılmış mıdır?
- Örgütte kadına verilen görev ve roller nelerdir?
- Kadın bedeninin örgütsel kontrolü var mıdır? Var ise bu nasıl sağlanmaktadır?
- Aktif katılımcılar olarak kadınların örgüt üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur?
- PKK'da kadınlar ikincil konumdan kurtularak özgürleşmişler midir?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Sınırlılıkları

Son yıllarda Türkiye'de kadın sorunlarıyla ilgili çalışmaların arttığı gözlenmektedir. Bu çalışmalar genelde kadının toplumsal değişmede rolü, kır ve kent yaşamında karşılaştığı sorunlar, kadına yönelik şiddet, çalışma yaşamında karşılaştığı ayrımcılıklar, kadın ve eğitim, kamusal hayatta ve siyasi partilerde kadının konumu, göç ve kadın, medya ve kadın vb. konuları

içermektedir (Bkz. Ecevit, 1996; Çabuk, 1997; Ed. Çitçi, 1998; Ed. Hacimirzaoğlu, 1998; Ecevit, 1998; Ecevit, 2001; Çabuk, 2003; Faraç, 2005; Yücel, 2006; İmançer, 2006). Ancak Türkiye’de silahlı bir örgüt içerisinde faaliyet yürüten kadınlar ile ilgili Buldan (2004)’ın “PKK’da Kadın Olmak”, Çağlayan (2007)’in “Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar” kitapları ile Açık (2002)’in “Ulusal Mücadelede Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye’deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi”, Heckmann-Yalçın ve Gelder (2004)’in “1990’larda Türkiye’de Siyasal Söylemin Dönüşümü Çerçevesinde Kürt Kadınlarının İmajı: Bazı Eleştirel Değerlendirmeler” adlı makaleleri haricinde herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Uluslararası literatüre bakıldığında ise Peru, Kolombiya, Meksika, Sri Lanka, İran, Almanya, Japonya, İtalya, K. İrlanda, Çeçenistan, Hindistan ve Filistin’de faaliyet yürüten terör örgütlerinde kadınlarla ilgili araştırmaların yapıldığı dikkati çekmektedir (Galvin, 1983; Steel, 1998; Hudson, 1999; Gonzales- Perez, 2004; Stinson, 2005; Bokhari, 2007; Stack-O’connor, 2007a; Singh, 2008). Bu araştırmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Galvin (1983)’in, “Kadın Teröristler: Bir Sosyopsikolojik Yaklaşım” adlı makalesi, kadın teröristlerin sosyopsikolojik özellikleri ve örgüt içerisindeki rolleriyle ilgilidir. Galvin’e göre tek tip kadın terörist yoktur. Bu nedenle terör örgütlerinde faaliyet yürüten kadınları örgüt içerisindeki rollerine ve psikolojik donanımlarına göre tanımlamak mümkündür. Kadınlar kendi istekleriyle, çoğunlukla da erkekler tarafından örgüt içerisine alınırlar. Her ne kadar örgüt

içerisinde erkekler gibi savaşma ve ölme eşitlikleri varsa da, örgüt içi görevlerde erkeklerden daha düşük pozisyonlara getirilirler. Erkekler tarafından kurulan ve işletilen örgütlerde kadınların tek başlarına karar alma yetileri bulunmamaktadır. Çünkü terörizm, güç demektir. Erkekler, her ne kadar yürüttükleri mücadelede kadınları yanlarında görmek isteseler de gücün paylaşımı konusunda kadınları dışlamaktadırlar. Zaten ironide buradadır. Kadınlar örgüt içerisinde olmayı bu koşulları kabul ederek devam ettirirler ya da örgütten ayrılırlar. Ancak örgütten ayrılma durumunda da geleneksel toplum değerlerine karşı çıkarak örgütlere katıldıklarından dolayı erkeklere göre toplumları tarafından dışlanma olasılıkları daha yüksektir.

Steel (1998), “Vampira: İrlanda Kadın Teröristlerin Tasviri” adlı makalesinde ise romanlarda ve hikâyelerde kadınların genellikle terörist ya da suikastçı olarak eğlenceli bir dille anlatıldığını ifade etmektedir. Ona göre, Britanya basınında İrlanda ile ilgili kadınların yer aldığı terörü konu edinen haberlerde kadınlar, seksi, genç ve güzel olarak resmedilmektedir. Bu tasvir, gotik dönemin vampirleriyle metaforik anlamda özdeşleştirilmektedir. İngiliz sinemasında kullanılan dil ve söylem uygunsuz kadına karşı toplumdaki geleneksel endişe ile terörün düzensizliğı arasında bir bağı kurmaktadır. Kadın teröristler resmedilirken *edilgen*, *seksi* ve *romantik* özellikleri ön plana çıkarılırken, *savaşçı* özellikleri ise ön plana çıkarılmamaktadır.

Hudson (1999) ise, “Terörizmin Psikolojisi ve Sosyolojisi: Kim Bir Terörist Olur ve Neden?” adlı kitabında terörizmin kavramsal olarak

tartışmakta ve terörist grupların tipolojilerini ortaya koymaktadır. Ardından da terörizmi psikolojik, sosyolojik, politik, örgütsel yaklaşımlar çevresinde analiz etmeye çalışmaktadır. Teröristlerin psikolojisi bölümünde ise, önce teröristlerin motivasyonları ve bir terörist grubu katılmanın süreçlerini, ardından da teröristlerin profilini açıklamaktadır. Bu çerçevede, terör örgütlerinde faaliyet yürüten militanların yaş, eğitim, meslek, sosyoekonomik geçmişleri, evlilik durumları, fiziksel görünüşleri, kentsel/kırsal kökenleri, cinsiyet durumları hakkında bilgiler vermektedir. Son bölümde ise dünyada tanınmış teröristlerin ve terör örgütlerinin sosyopsikolojik profillerini örnek vaka çalışması olarak ortaya koymaya çalıştığı gözlenmektedir. Bu çalışmasında Hudson, teröristlerin profillerini anlatırken cinsiyet durumlarına da değinmekte ve kadınların terör örgütlerine niçin katıldıkları ve terör örgütlerinde oynadıkları rollere kısaca değinmektedir.

Gonzales-Perez (2004), “Kadın Teröristler: Yurtiçi ve Uluslararası” adlı makalesinde, kadınların 1950-1980 yılları arasında, terörist faaliyetler içerisinde daha çok pasif roller üstlendiklerini, 1983’ten sonra ise daha aktif roller üstlenmeye başladıklarını söylemektedir. Gonzales-Peres, bunun nedenlerini bazı araştırmacılara atıflar yaparak açıklamaktadır. Ona göre geçmişte kadınlar, örgüt içerisine girebilmek için pek çok engelle karşılaşmaları nedeniyle genellikle destek rollerini üstlenmişlerdir. Bu engeller süreç içerisinde aşılmış ve kadınlar örgütlerde sadece destekçi görevler değil, liderliğe kadar birçok rol üstlenmişlerdir. Gonzales-Peres, Griset ve Mahan’ın kadınların örgütlerin içerisinde görev almaları üzerine

geliştirdikleri tipolojiye de makalesinde yer vermektedir. Bu tipolojinin başlıkları şöyledir: *Sempatizanlar, ajanlar, savaşılar ve ana güçler*. Gonzales-Perez, makalesinin ilerleyen bölümünde ise, Peru, Colombiya, Meksika, Sri Lanka, Cuba ve Cezayir gibi ülkelerde faaliyet yürüten örgütlere kadınların ne zaman ve nasıl katıldıklarını irdelemektedir.

Stinson (2005)'un, "Özgürlük Savaşıları: Kadın Teröristler ve Kadının Özgürleşmesi İçin Savaş" adlı makalesi, şu ana kadar terör örgütlerinde kadınlar konusunda yapılan en önemli çalışmaların başında gelmektedir. Bu çalışmasında Stinson iki soruya cevap aramaktadır. Birinci soru, neden kadın teröristlerin sayısında bir artış var. İkinci soru, eğer artış varsa (ki var) bu artış bir terörist örgüt ve toplum için ne anlam ifade etmektedir. Stinson, kadınların terör örgütlerine katılımı ile (erkeklerle beraber ön saflarda ölüme gitmeleriyle) kadın özgürleşmesinin yaşanacağı fikrini reddetmektedir. Çünkü Ona göre kadınlar örgüt içerisinde bir pozisyona geliyor olsalar bile, onları bu noktaya getiren yine erkeklerdir. Bundan dolayı kadınların özgürleşeceklerine inanmamaktadır. Stinson, çalışmasının ilerleyen bölümünde kadınların terör örgütlerine katılmalarında kişisel ve örgütsel motivasyonların neler olduğu üzerinde durmaktadır. Son bölümünde ise kadın katılımlarının erkek egemen örgüt yapısını nasıl değiştirdiğini ve cinsiyet eşitliğinde bir ilerlemenin olup olmadığını tartışmaktadır.

Bokhari (2007)'nin, "Kadın ve Terörizm: Pasif veya Aktif Aktörler" adlı makalesi de en uzun ve geniş kapsamlı çalışmalardan biridir ve Stinson

(2004)'un makalesinde ortaya koyduğu görüşlerle önemli ölçüde benzerlikler göstermektedir. Bokhari çalışmasında, terör örgütlerine katılanların çoğunluğunun erkekler olmakla birlikte dikkate değer oranda kadınların da var olduğunu ifade etmektedir. O, geleneksel olarak erkeklerin *şiddete yatkın* olarak, kadınların ise yok edeci değil, *hayat veren* ve *koruyanlar* olarak bilindiklerini söylemektedir. Bu genel kabulden hareketle, makalesinde, kadınların terör örgütlerinde faaliyet yürütmesinin kişisel ve örgütsel nedenlerini anlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümünde ise örnek vaka çalışması olarak Tamil Özgürlük Kaplanları (LTTE), Çeçenistan'da ve radikal dini örgütlerde faaliyet yürüten kadınları incelemektedir.

Stack-O'connor (2007a), "Kadın ve Terörizm" adlı makalesinde Çeçenistan, Filistin ve Sri Lanka'da faaliyet yürüten örgütlere kadınların nasıl katıldıklarını ve bu örgütlerde hangi rolleri üstlendiklerini incelemektedir. Ona göre kadınlar, a) Terör eylemlerinde eşsiz propaganda değerine sahiptirler, b) Bir terör örgütünün içerisinde yer alabilmek için de ayrıca bir mücadele verirler, c) Taktik gereği ihtiyaç duyulduğunda ya da erkek eleman sıkıntısı olduğunda terörist gruplar kadınlara karşı kültürel baskıyı göğüsleyebilirler. Stack-Oconnor çalışmasında, medya bir kadının yer aldığı terör olayını haber yaparken, eylemcinin apolitik motivasyonlarına (eşinin ölmesi, örgüte katılmasına kişisel savunmasızlığın neden olması, barışçıl ve annelik özelliği) yer verildiğini belirtmektedir. O, Tamil gerillalarının, *savaş kabiliyetini azaltacağı, disiplini etkileyeceği, halk desteğini azaltacağı* endişesiyle

faaliyetlere başladıktan oniki yıl sonra kadınları örgüte kabul ettiğini ifade etmektedir. Ona göre kadınların LTTE'ye katılımını hızlandıran nedenler ise, hükümetin 1980'lerde 14-40 yaş arası Tamil erkeklerini aşırı güç kullanarak sorgulaması ve 1986'da üçbin Tamil erkeğini tutuklamasıdır. Filistin gruplarında kadınların aktif olarak kullanılma nedenlerine de değinen Stack-O'Connor, bunu erkeklerin İsrail güvenlik birimlerince çok sıkı takip edilmesine ve kadınların kontrol noktalarından kolayca geçebilmelerine bağlamaktadır.

Görüldüğü gibi özet olarak değinilen yukarıdaki araştırmalarda, genel olarak terör örgütlerine kadınların nasıl ve neden katıldıklarına, onları motive eden kişisel ve örgütsel unsurlara, örgüt içerisinde oynadıkları rollere, ne tür görev ve sorumluluklar üstlendiklerine dair bulgular yer almaktadır. Ancak, terör örgütlerinde kadınları anlamaya yönelik yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunun (Cronin, 2003; Zedails, 2004; Brunner, 2005; ed. Schweitzer, 2006; Stack-O'Connor, 2007b; Alvanou, 2008; Knop, 2008), intihar saldırısı eylemlerinde niçin kadınların kullanıldığını anlamaya yönelik çalışmalar olduğu dikkati çekmektedir. Birbirine benzer görüşler ortaya koyan bu çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Zedails (2004), "Kadın İntihar Bombacıları" adlı çalışmasında, intihar saldırılarının tarihçesini özetledikten sonra, intihar saldırısının tanımını, terör örgütlerinin intihar saldırılarını ve bu saldırılarda kadınları niçin kullandığını, intihar eylemlerinde kullanılan kadınların profili ve niçin intihar bombacısı

olduklarını, bunların nasıl eğitildiklerini açıklamaktadır. Bu çerçevede Zedails, Amerika Terörizmle Mücadele Enstitüsünün intihar saldırısı tanımını aktarmaktadır. Bu enstitü intihar saldırısını, "Saldırının başarısının eylemi düzenleyen saldırganın ölmesine bağlı olduğu operasyonel metot" olarak tanımlamaktadır. Zedails, terör örgütlerinin intihar eylemlerine başvurma nedenlerini; maliyetinin ucuz, kullanılan teknolojinin düşük, yakalanma riskinin az, tahrip gücünün ve toplumu etkileme düzeyinin yüksek olmasına bağlamaktadır. İntihar saldırılarında kadınların kullanılma nedenlerini ise, geleneksel algılardan dolayı kadınlardan beklenmedik bir saldırı olması, aramalardaki müsamahalı yaklaşım, medyayı ve kamuoyunu etkileme gücünün yüksek olması şeklinde sıralamaktadır.

Kadın intihar bombacılarıyla ilgili en geniş kapsamlı çalışmalardan biri ise editörlüğünü Schweitzer (2006)'in yaptığı, "Kadın İntihar Bombacıları: Eşitlik İçin Ölüm" adlı kitabın olduğu görülmektedir. Kitabın girişinde Schweitzer, erkek intihar eylemcilerinin sayısal olarak kadınlardan fazla olmasına rağmen, medyada daha çok kadınların gerçekleştirdiği eylemlerin yer aldığına değinmektedir. Ona göre bunun nedeni, kadın canlı bombalarla ilgili haberlerin daha ilgi çekici olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun temelinde ise toplumsal bilinçaltında kadın ile canlı bombaların özdeşleştirilememesi yatmaktadır. Schweitzer, intihar eylemi gerçekleştiren kadınlarla ilgili akla pek çok sorunun geldiğini ifade etmektedir. Bu sorular şöyle sıralanabilir: a) Kadın canlı bombaların motivasyonunda ve performansında erkeklere göre ne gibi farklılıklar bulunmaktadır? b) Kadınlar

kendilerini davalarına daha mı çok adamaktadırlar? c) Erkeklerle göre daha radikal bir mücadele yolu mu izlemektedirler? d) Bu durum daha duygusal olmalarından mı kaynaklanmaktadır? e) Kendilerini ispat etmek için mi bu eylemleri gerçekleştirmektedirler? Schweitzer, bu ve benzeri birçok sorunun kadın intihar bombacılarının erkeklerden farklarını ortaya çıkarmamıza ve genel olarak durumlarını anlamamıza yardımcı olacağını söylemektedir.

Schweitzer'in editörlüğünü yaptığı kitapta, "Filistin Şehitleri: Ulusal Yurtseverlik, İslami Feminizm, Sosyal Kriz" adlı makalesi bulunan Tzoreff (2006) ise çalışmasında, Filistinli kadınların olaylar karşısındaki durumunu üç ana süreç etrafında anlatmaktadır. Birincisi, 1988-1992 yılları arasında birinci intifada hareketlerinde kadınların durumu, ikincisi, 2000 yılında başlayan El-Aksa intifadasında kadınların ve annelerin durumu, üçüncüsü ise, El-Aksa intifadası sonrası kadın canlı bombaların durumu şeklinde özetlenebilir. Tzoreff çalışmasında, Filistin'de kadınların "ulusun anaları" olarak nitelendirildiğini, çatışmalarda "annelik" ve "şehidelik" misyonlarını yerine getirdiklerini belirtmektedir. O bazı örneklerle üzerinden kadın canlı bombaların profilleri üzerinden çeşitli değerlendirmeler yapmaktadır. Bu çerçevede, kadın canlı bombaların nasıl motive olduklarını, hangi etmenlerin kadınları ölüme sürüklediğini, yaşanan savaşın etkilerinin kadınlar üzerindeki etkilerinin neler olduğunu örnekleriyle aktarmaktadır. Tzoreff, kadınların canlı bomba olmalarında temel etkenin ulusal veya dini faktörler olmadığını, esas nedenin *cinsiyet eşitsizliğinden* ve *kadınların varlıklarını ispat etmek* isteğinden kaynaklandığını ifade etmektedir.

Schweitzer (2006)'in kitabında dikkati çeken bir diğer çalışma ise Yadlin (2006)'in "Kadın Şehitler: İslami Varoluşun Nihai Şekli" adlı makalesidir. Yadlin makalesinde, Wafa İdris örneğinden hareketle Arap dünyasının kadın canlı bombalarla ilgili tutumları hakkında değerlendirme ve analizler yapmaktadır. Özellikle Arap medyasında İdris'in gerçekleştirdiği eyleme gösterilen sempatik tutum ve söylemlere dikkati çekmektedir. Mısırlı gazetelerde İdris'in kadın olmasına özellikle vurgu yapıldığını ve öldükten sonra "Mona Lisa" gülümsedi şeklinde yapılan haberlerle olayın yumuşatıldığını vurgulamaktadır. Kadın canlı bombalarla ilgili neden böyle bir tutumun sergilendiğini sorgulayan Yadlin, kadın ve intihar eylemi arasındaki yapısal farklılıklara vurgu yapmaktadır. Bu anlamda Müslüman dünyasında kadınların yapı gereği ürkek, zayıf ve daha çok cinsel bir figür olduğunu ifade etmektedir. Kadınların sürekli kocalarının hizmetinde ve çocuk doğurmak gibi görevlerinin olması, bir de bunlara sosyal baskıların eklenmesi nedeniyle ölüme giden yola girdiklerini anlatmaktadır. Filistinli kadınların Wafa İdris'in izinden gittiğini belirten Yadlin, içinde buldukları durumdan kurtulmak için canlı bomba olmaya yöneldiklerini dile getirmektedir.

Kadın intihar bombacılarıyla ilgili en özgün çalışmalardan biri de Speckhard ve Akhmedova (2006)'nın "Kara Dullar: Çeçen Kadın Canlı Bombalar" adlı makalesidir. Speckhard ve Akhmedova bu makalede kadın canlı bombaların Çeçenistan'daki faaliyetlerini analiz edebilmek için üç farklı kaynaktan yararlanmışlardır. Birincisi, intihar eylemlerinde rehine olan kişilerin eylemci ile belirli bir süre yakın olmaları sebebiyle rehinelerle yapılan

mülakatlardır. İkincisi, kadın canlı bombaların aileleriyle yapılan mülakatlardır. Üçüncüsü ise haber raporları ve Rus askeri yetkililerin çalışmalarıdır. Speckhard ve Akhmedova gerçekleştirdikleri mülakatların sonucunda, Çeçen kadın bombaların kişisel problemlerinin ve davranış bozukluklarının bir terör örgütüne katılmalarında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Diğer yandan Çeçenistan'da geleneksel konsept olarak sosyal adaletin tesisi kısasa kısas yoluyla gerçekleşmektedir. Bu durum kadınlarda intikam duygusunun daha ağır basmasına neden olmaktadır. Cihadist ideolojinin intikam duygusunu daha da beslediği ve Çeçen canlı bombalar üzerinde tetikleyici bir etkisinin olduğu görülmektedir. Speckhard ve Akhmedova yaptıkları çalışmada, Çeçen kadınların intihar eylemlerinde aktif olarak rol aldıklarını, bu durumun herhangi bir zorlama, uyuşturucu veya başka bir yolla gerçekleşmediğini, tam tersine kendi iradeleriyle bu eylemlere girdikleri bulgusunu elde etmişlerdir.

Kadınları intihar eylemlerinde kullanan en önemli örgütlerden biri de Tamil Elam Özgürlük Kaplanları (LTTE) örgütüdür. Stack-O'connor (2007b), "Aslanlar, Kaplanlar ve Özgürlük Kuşları: Tamil Elam Özgürlük Kaplanları Kadınları Nasıl ve Neden Kullanıyorlar?" adlı makalesinde bu konuyu bütün boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Stack-O'connor, kadınların örgütün faaliyetlere başladığı ilk yıllarda (1972-1980 yılları arası) özellikle *hemşirelik*, *kuryelik* ve *istihbarat toplama* gibi *destekleyici roller* üstlendiklerini, ilerleyen zamanda ise (1984 ve sonrası), örgütün çatışmalarda aşırı kayıplar vermesi, örgüte katılmak isteyen kadınların nispeten geniş bir insan kaynağı olması ve

aramalarda güvenlik birimlerinin daha az dikkatini çekmesi nedeniyle örgütte daha *aktif görevlere* alındıklarını belirtmektedir. Örgütün 1984 yılında “Özgürlük Kuşları” adını verdiği savaşı birimini kurduğunu ifade eden Stack-O’connor, örgütün Tamil toplumunu karşısına almamak için davranış kuralları yayınladığını ve grubun iffetli imajını devam ettirecek ailevi ilişkileri taklit ettiğini anlatmaktadır. Bunu sağlayabilmek için örgütün, kadınların kız kardeşler olarak görüleceği bir söylem geliştirdiğini, cinselliği yasakladığını, evliliği ise ilk beş yıl yasakladığını ve kadın ile erkekleri ayrı olarak eğittiğini vurgulamaktadır.

Türkiye’de de PKK, intihar saldırılarında kadınları kullandığı için, “intihar bombacıları” konusunda yapılan bazı çalışmalarda “kadın konusuna” rastlanmaktadır (Karademir, 2000; Ergil, 2001; Nikbay, 2001; Alkan, 2006). Ancak, terör örgütlerinde kadınların kimliği, kişiliği, cinsiyet rolleri ve statüsü konusunda yeterli araştırma bulunmamaktadır.

PKK’da faaliyet yürüten kadınların cinsiyet rollerini, statülerini, karşılaştıkları sorunları ortaya koyan bugüne kadar yeterli çalışmanın olmayışı bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların, hem PKK’da kadının konumunun doğru anlaşılmasına, hem de Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaşayan kadınların sorunlarının çözümüne katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Ayrıca, 1980’li yıllardan itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde devam eden terörden dolayı meydana gelen insani ve

ekonomik kayıplarla birlikte, göç ve sürekli çatışma halinin en büyük faturası yine kadınlara çıkmıştır. Araştırmadan elde edilecek bulguların Türkiye'nin terörizmle mücadelesine bilimsel katkı sağlayacağı da beklenmektedir.

Araştırmanın yapılmasında en büyük sınırlılık, bugüne kadar konuyla ilgili yeterli çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Diğer yandan, PKK'da aktif faaliyet yürüten kadın örgüt mensuplarına ulaşmak oldukça zor olduğu için, araştırma PKK'da faaliyet yürütürken güvenlik güçlerine teslim olan, cezaevinden çıkmış ya da halen cezaevinde tutuklu ve hükümlü bulunan kadın örgüt mensupları ile sınırlıdır.

1.4. Kuramsal, Kavramsal Çerçeve ve Sayıtlar

Tezde, kadının devletle ve erkeklerle çatışma davranışını anlayabilmek için çatışma teorisinden, ikincil konumu ve araçsallaştırılmasını anlayabilmek için ise feminist teorilerden ve özellikle de militarizm, milliyetçilik ve ulus inşa süreçleriyle ilgili ileriye sürdüğü temel argümanlardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla bu başlıkta öncelikle, Barthos ve Wehr (2002)'in çatışma teorisinin temel argümanlarına değinilmiş, ardından da Feminist Teorilerin genel kavramsallaştırmalarına odaklanılmıştır. Diğer yandan terörizme ait bazı kavramlara da tanımlayıcı düzeyde değinilerek, toplumsal cinsiyet terör ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Son olarak da, tezin temel kabulleri (sayıtlı) sıralanmıştır.

1.4.1. Çatışma Teorisi

Sosyolojide ilk teoriler, toplumların yaşamında meydana gelen makro düzeydeki ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik sorunlara çözüm üretebilmek için “yapı merkezli” üretilmiştir (Wallace ve Wolf, 2004). Toplumun ne olduğu tanımlanırken ise, “Yapısal İşlevselcilik” (Comte, Spencer, Durkheim, Parsons, Merton, Smelser, Davis ve Moore) ve “Çatışmacı Yapısalcılık” (Marx, Weber, Dahrendorf, Coser, Parkin) olarak bilinen “yapı merkezli” iki yaklaşım gelişmiştir. Bunlardan “Yapısal İşlevselciler”, insanların ortak noktalar üzerinde anlaşmaya varmalarını önemserken, “Çatışmacı Yapısalcılar” ise insan çıkarlarının çatışmasını önemsemektedirler. Zira İşlevselci kuramcılar mevcut sistemi savunurken, Çatışma kuramcıları ise kendilerini, toplumsal realiteyi oluşturan yapıların eleştirmeni olarak görmektedirler (Kasapoğlu, 2008:11-12).

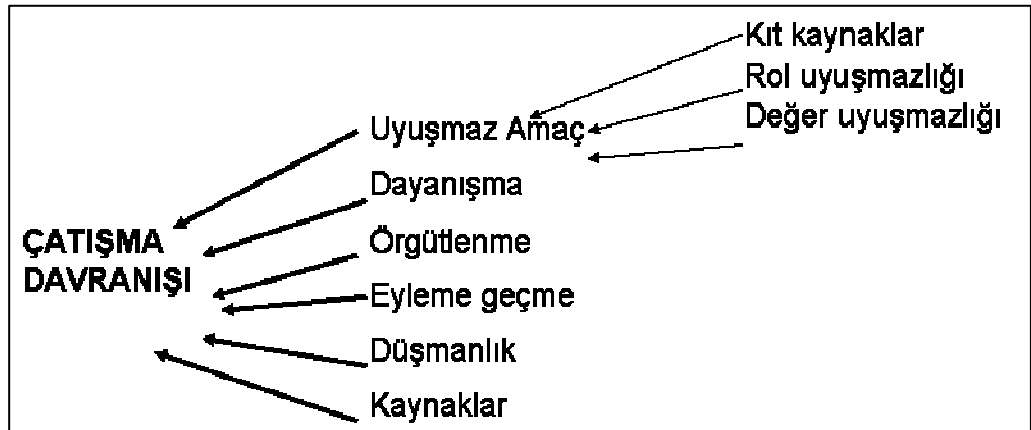
Gerçekten de çatışma, bütün çağdaş toplumların temel bir unsurudur ve yeryüzünde çatışmasız hiçbir toplum, devlet veya ulus bulunmamaktadır. Zira toplumsal çatışmalar, ekonomik kaynakların, toplumsal ve siyasi iktidarın eşitsiz dağılımının bir ürünüdür. Dolayısıyla çatışmalar toplumsal değişimi, bu değişimin yönünü ve etkisini belirler. Çeşitli toplumsal, dinsel, ulusal ve siyasal gruplar arasında iktidarın ve kaynakların sürekli el değiştirmesi, tarihsel sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu değişim zorunlu olarak kriz, çelişki, çatışma, mücadele ve huzursuzluk getirir (Saigol, 2004:227-28). Toplumun denge, ahenk, düzen, bütünleşme, konsensus, karşılıklı bağımlılık

temeline dayandığını kabul eden yapısal işlevselci paradigma, toplumsal değişme, çatışma ve düzensizliği açıklayamamaktadır (Slattery, 2007:378). Çatışmanın toplumun ve tarihin temeli olduğunu savunan çatışmacı yaklaşım ise toplumsal dönüşümü ve onun asli unsurları olan krizleri açıklama, yorumlama ve analiz etmede daha başarılıdır. Dolayısıyla bu paradigmanda çatışma, olumsuz bir toplumsal fenomen sayılmaz, aksine toplumları dinamik tutarak, onların ilerlemesine katkıda bulunan ve toplumsal değişmeyi meydana getiren bir süreç olarak kabul edilir (Payne, 1989; Wallace ve Wolf, 2004).

Bu nedenlerle Çatışma Kuramı, Yapısal İşlevselciliği yetersiz bularak eleştirmiş ve alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Çatışma yaklaşımı, birey ve toplum arasındaki gerilimi, yapılar silsilesinin özneyi biçimlendirmesini, hâkim gücün çıkarlarını ideolojilerle yeniden dizayn ettiğini, sınıflar arası uyuşmazlığı, uyuşmazlıkların aynı sınıf üyelerini birbirine yakınlaştırmasını, çatışmanın toplumsal yaşamın ve eylemin özü olduğunu ve toplumsal değişimin temelinde çatışmanın olduğunu, çatışmaların yapısal kaynağının üretim araçlarının mülkiyetinin veya otoritesinin eşit olmayan koşullardaki dağılımında aranması gerektiğini geniş bir perspektifte değerlendiren bir yaklaşımdır. Özellikle güç ilişkileri, zor kullanımı, cezalandırma ve sosyal sistemdeki değişimin incelenmesinde yeni bakış tarzları ortaya koymuştur (Kasapoğlu, 2008:12). Özetle ifade edilecek olursa, geleneksel çatışma teorisyenleri çatışmanın üretim araçlarından (Marx, 1986) ya da çatışmanın üretim araçlarından ziyade devletten kaynaklandığını (Weber, 1985)

belirtmişlerdir. Böylece gerek Marx, gerekse de Weber çatışma teorisinin temellerini ortaya koymuşlardır. Sonraki süreçlerde çatışma kuramıyla ilgili olarak birçok çalışma yapılmış, teorisyenler kendi yaklaşımlarıyla çatışmaya yeni anlamlar ilave etmişler veya yeniden yorumlamışlar ve böylece sosyal teorinin gelişmesine önemli katkılar sağlamışlardır (Cosser, 1956; Dahrendorf, 1959; Collins, 1975).

Bartos ve Wehr (2002) ise çatışmanın uyuşmaz amaçlardan kaynaklandığını belirtmiştir. Onlara göre çatışma davranışını hazırlayan altı faktör vardır. Bunlar şekil 1’de de görüldüğü gibi şöyle ifade edilebilir:

Şekil 1: Çatışma Davranışının Nedenleri

Bartos ve Wehr (2002:9-10)'e göre, çatışma davranışının oluşabilmesi için her şeyden önce taraflar arasında bir **uyuşmaz amacın** olması gerekmektedir. Uyuşmaz amacı ortaya çıkaran unsurlar ise kıt kaynaklar, rol uyumsuzluğu ve değer uyumsuzluğudur. İnsanlar birçok konuda çatışabilirler. Para, toprak, çocuklar hakkında veya politika ile ilgili çatışmalar, bunlardan birkaçıdır. Genel anlamda mücadele konusu olan üç kaynak vardır: Maddi

zenginlik, güç ve prestij. Bartos ve Wehr (2002) bunu **uğruna mücadele edilen kaynaklar** olarak kavramsallaştırmıştır. Dolayısıyla kaynaklar mücadelenin en önemli belirleyenleri arasındadır. Sadece kaynaklar değil, Weber'in söylediği gibi statü de önemli bir çatışma nedenidir. Taraflar bir kurum veya organizasyonda farklı rol oynadıkları için uyuşmayan amaçlara sahip olabilirler. Rol uyuşmazlığından dikey ve yatay farklılaşma kastedilmektedir. Bir kurum içerisindeki hiyerarşik yapılanmada ast ve üstün birbiriyle çatışmasına dikey, aynı düzeyde olan iki kişinin çatışmasına da yatay çatışma denir. **Rol uyuşmazlığı** da bir başka uyuşmaz amaca kaynaklık etmektedir. Uyuşmaz amacın ortaya çıkması için önemli faktörlerden bir diğeri de çatışan tarafların **değerlerinin farklılaşmasıdır**. Uyuşmaz amacı inşa eden bu unsurların varlığı, grupların kendi içerisinde yakınlaşmasına veya **dayanışmasına** sebep olur. Dolayısıyla çatışma gruplar arasında keskin ayrılmaya neden olduğu gibi, grupların bir araya gelmesini veya birbirine kenetlenmesinin de sebebidir.

Dayanışma **örgütlenmeye**, örgütlenme de uyuşmaz amacın giderilmesi için **eyleme** temel teşkil etmektedir. Bu süreçte **düşmanlık**, bir motivasyon kaynağı rolü üstlenmektedir. Tüm bunlara ilave olarak çatışmanın sürdürülebilmesi için tarafların yeterli **kaynağa** sahip olması gerekmektedir.

Bartos ve Wehr (2002)'e göre çatışmanın ortaya çıkması için Şekil 1'de sayılan faktörlerin illa bir arada bulunması zorunlu değildir. Birçok çatışma durumunda bu faktörlerden sadece biri veya birkaçı etkili olabilir. Ancak bu

çalışmadan da anlaşılacağı üzere terör örgütlerinde şekilde gösterilen tüm faktörler bir araya gelerek çatışma davranışına dönüşmektedir.

Nitekim PKK kadınları devlete karşı silahlı mücadeleye sokarken uyuşmaz amacı “sömürge tezi”nin üzerine inşa etmektedir. Bu tez çerçevesinde geliştirdiği kadın ideolojisinden hareketle kadınlara yeni roller ve değerler sistemi kazandırmaktadır. Örgütün genel yapılanması içerisinde kurduğu kadın yapılanması ile kadınları silahlı eylemlere “sembolik” düzeyde de olsa teşvik etmektedir.

1.4.2. Toplumsal Cinsiyet ve Feminist Teoriler

Sistemli olarak kadınların siyasal ve toplumsal mücadeleleri 18. yüzyılda başlamıştır. Nitekim kadının eşitsiz konumunun bilincine varıp, bunun değiştirilmesi için mücadele etmek anlamına gelen feminizmin doğuşu da bu döneme rastlamaktadır (Berktaş, 2004:4).

Bir sivil toplum hareketi olarak ortaya çıkan feminizm, kadın ile erkek ilişkisi arasındaki iktidar ilişkisini sorgulayan ve kadın lehine dönüştürmeyi amaç edinen bir harekettir. Bu hareket, özellikle Avrupa'nın sosyal, etnik ve kültürel yapısındaki değişimler ile Sanayi Devrimi, Fransız İhtilâli gibi toplumsal olayların bir araya gelerek oluşturdukları uygun ortamda kendine gelişme imkânı bulmuştur (Çaha, 1994:81).

Feminist hareket 18. Yüzyıldan itibaren gelişerek toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini açıklamaya çalışan büyük bir kuramlar öbeğinin ortaya

çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda gelişen feminist teoriler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, cinsiyet ayrımcılığı, ataerkillik, kapitalizm, ırkçılık, milliyetçilik ve ulus inşası gibi toplumsal süreçlerle açıklamaya çalışmıştır (Giddens, 2005:114).

Feminist teorilerin genel kavramsallaştırmasına geçmeden önce, feminist toplum bilimcilerin toplumsal cinsiyet tartışmasına değinilmesi gerekmektedir. Zira Feminist teorilerin art alanı bu tartışmaların üzerine inşa edilmiştir.

1.4.2.1. Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet

Modern batı düşüncesindeki, kültür-doğa, akıl-duygu, kamu-özel ikilikleri gibi düalizmler dizisi, feminist düşünce üzerinde de etkisini göstermiştir (Giddens, 2005). Nitekim feministler de cinsiyet-toplumsal cinsiyet kavramlarını sorgulamışlar/sorgulamaktadırlar (Durakbaşı, 2007:34).

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet kavramının, ilk kez 1968 yılında Robert Stoller tarafından "Sex and Gender" isimli kitabında ortaya atıldığı görülmektedir (İmançer, 2006:1). Cinsiyet (sex) terimi genellikle kadın ve erkek bedenlerini tanımlayan genetik, fizyolojik ve biyolojik farkları anlatmak amacıyla kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) ise, "kadın ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ile öğrenilmiş davranış ve beklentilere işaret etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, kadının ve erkeğin biyolojik farklılıklarına işaret eden biyolojik cinsiyetten farklıdır. Bütün

toplumlarda doğuştan gelen bu biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilir. Böylece hangi davranış ve faaliyetlerin kadınlar için uygun olduğuna, bu iki cinsin hangi haklara, kaynaklara ve güce ne derecede sahip olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin beklentiler geliştirilir” (Ecevit, 2003:83).

Toplumsal cinsiyet, cinsiyete dayalı işbölümü ve biyolojik cinsler arasındaki ilişkileri vurgulamak amacıyla, toplumda sadece kadının değil erkeğin de konumunu belirten bir kavramdır. Aynı zamanda biyolojik cinsiyetle açıklanamayan sosyal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumdaki üretim biçimleri ile bağlantılı yeni bir anlamı olduğu ifade edilmektedir (Savcı, 1999:130). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir (Marshall, 1999:98).

Bu bağlamda, kadınlar ile erkekler arasındaki biyolojik farklılıklar *cinsiyet farkları*, toplumsallaşma sürecinde erkek ve kız çocuklarının öğrendikleri, kültürün cinsiyetlerine “uygun” bulduğu duygu, tutum, davranış ve roller arasındaki farklılıklar ise *toplumsal cinsiyet farklılıkları* olarak ele alınmaktadır. Kadınların daha duyarlı, ilgili ve verici olarak algılanmaları nedeniyle ev kadını, öğretmen, hemşire olmalarının beklenmesi, erkeklerin ise bağımsız, atılgan, kuvvetli olarak görülmelerinden dolayı asker, mühendis, tüccar olmalarının beklenmesi (Dökmen, 2004:10) toplumsal cinsiyet farklılıklarına örnek olarak verilebilir.

Toplumsal cinsiyet teriminin yaşama geçişi toplumsal roller aracılığıyla gerçekleşmektedir. Sosyolojide rol kavramı, “belirli statü ya da toplumsal konumlara atfedilen toplumsal beklentileri ortaya koyar ve bu tür beklentilerin gerçekleşip gerçekleşmeme sürecini analiz eder” (Marshall, 1999:624). Bu yönüyle bireylerin eylemleri üzerinde kültürel, psikolojik ve kuralsal etkileri vardır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet rolü, “toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilgili bir grup beklenti” (Dökmen, 2004:16) şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, sosyalizasyon süreçlerinde başta aile olmak üzere öğretmenler, arkadaş grupları ve medya aracılığıyla bireylere aktarılır ve bu süreçlerde kız ve erkek çocuklar, çeşitli nesnelere, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini onlar için “uygun” ya da “uygun değil” olarak ayırt etmeyi öğrenirler (Connell, 1998:79).

Toplumsal ve biyolojik cinsiyetle ilgili tartışmalarda temel konu, kadın ve erkeğin davranış rollerinin biyolojik yapı mı yoksa kültür veya toplum tarafından mı belirlendiğidir. İlk kez İskandinav ülkeleri toplumbilimcileri tarafından ortaya konulan “toplumsal cinsiyet sistemi” terimi “ayrımcılık” ve “hierarchy” olarak nitelendirilen iki temel yasa ile toplumsal cinsiyet düzenini açıklamaktadır. Toplumsal cinsiyet düzeni, tüm toplumsal sistemde, örgütsel düzeyde, çalışma ilişkileri, iş ve meslek düzeyinde işler. Kadın ve erkekler arasındaki ilişkileri erkekler lehine ayrımcı bir zihniyetle, kadının erkeğe göre düşük statüsünü toplumsal yaşamın her alanında vurgulayarak örgütler (Savcı, 1999:130). Diğer yandan cinsiyetin içinde kurulduğu toplumsal

ilişkilerin birer iktidar ilişkisi olduğunu, bu ilişkilerin belirli ve kavranabilir bir sistematiğinin bulunduğunu, bu sistematiğin toplumdaki bütün iktidar ilişkileri ve yapılarıyla da etkileşim içinde işlediğini iddia eder (Bora ve Üstün, 2005:13).

Son tahlilde, toplumsal cinsiyet düzeni devam ettiğinden dolayı, kadın ve erkek eşitsizliği, bilinen en eski toplumlardan günümüze varlığını sürdürmektedir. Zira cinsiyet eşitsizliği toplumda tabakalaşma sisteminin önemli bir ögesidir ve gücün, maddi refah ve prestijin dağılımı açısından kadın ve erkekler arasında bir hiyerarşi oluşturur (Demirbilek, 2007:13). Bu bağlamda kadınların aile, iş, hukuk, eğitim, siyaset, din, sağlık vb. toplumsal kurumlar içinde mevcut kaynakları, fırsatları ve gücü kullanımlarında eşitsiz konumları devam etmektedir (Ecevit, 2003:83).

1.4.2.2. Feminizm, Milliyetçilik, Ulus İnşa Süreçleri

Kadınların PKK içerisinde araçsallaştırılması ve ikincil konumunu anlayabilmek için feminist düşünürlerin milliyetçilik, ulus inşa süreçleriyle ilgili ileri sürdükleri görüşleri ile kadınların özgürlük mücadelesinde ortaya çıkan özgürlükçü, Marksist ve radikal feministlerin görüşlerine yer verilmiştir.

1.4.2.2.1. Milliyetçilik ve Ulus İnşa Süreçlerinde Kadınlar

Toplumsal cinsiyet bağlamında milliyetçilik ve ulus inşa süreçlerini anlayabilmek için, önce milliyetçiliğin ortaya çıkış koşullarına ve ulus inşa süreçlerinde oynadığı role bakmak gerekmektedir. Zira milliyetçilik,

modernliğin bir ideolojisi olarak tarihsel ve toplumsal koşulların etkisiyle ortaya çıkmış ve ulus-devlet modelinin bir ideolojisi olarak yapılanmıştır (Giddens, 2008).

Geleneksel toplum dönemlerinde, topluluğun mutlaklaştırılarak kurgulandığı söylem kavmiyetçiliktir. Kavmin/toplumun dili, inancı, soyu, tarihi başarıları ve yaşam tarzı bu dönemlerde yüceltilmiştir. Ancak Rönesans, aydınlanma hareketi, sanayi devrimi ve Fransız İhtilali'nin etkisiyle modernliğin doğuşu, beraberinde köklü dönüşümlere neden olmuştur. Bu bağlamda, yeniçağ yeni üretim ilişkilerini, yeni değer ve normları, yeni bir toplumsal düzeni getirmiştir. Buna bağlı olarak kavmiyetçilik milliyetçiliğe dönüşerek daha egemen ve daha zengin bir söylem haline gelmiştir (Yıldırım, 2006:184).

Başlangıçta hükümdar ve kralın kişiliğinde sembolize olan millet, Fransız devrimiyle beraber Rousseau'nun kuramlaştırdığı gibi halk imgesiyle birleşmiştir. Örneğin Büyük Friedrich, Alman ulusunu kendi ailesiyle özdeşleştirirken, Napolyon kendisini Fransız ulusunun temsilcisi olarak görmüştür. Nitekim XIX. yüzyılla beraber ulus-devlet otonom bir yapı olarak milliyetçiliğin temel meşruiyet varlığı olarak yapılanmıştır (Yıldırım, 2006:185). Bu bağlamda ulus-devlet, milliyetçilik aracılığıyla ortak bir ideolojik kimliği bütün ulus topluma yaygınlaştırarak bütünleşmeyi sağlamaya çalışmıştır. Bunun için dil, folklor, tarih, coğrafya (vatan) ve din standart bir

çerçeveye yerleştirilmiş, farklı soy, lehçe, kabile, etnisite, din vs. ulusal kültür içinde homojenleştirilmiştir.

Weber ulusu, “bir devlet oluşturabilecek ve aynı kandan gelmek zorunda olmasa bile kendini ortak bir kökene bağlayan bir cemaat” olarak tanımlamaktadır. Layoun da Weber’le aynı görüşü paylaşmaktadır. Ona göre milliyetçilik bir “ulus” ve bu ulusun mevcut ya da kurulması muhtemel bir devletle ilişkilerine ilişkin bir anlatı kurar ve önerir. Bu tanımlamalarla milliyetçilik hem bir hedef –devlet olma hedefi- hem de bir inanç –kolektif ortaklık inancı- içerir. Milliyetçiler hem devlet kurma hem de ulus olma hedeflerini gerçekleştirmek isterler (Nagel, 2004:74).

Nitekim 20. yüzyılın son çeyreğinde yapılan ve milliyetçilik kavrayışını değiştiren kimi çalışmalarda da (Anderson, 1993; Hobsbawm, 1992; Gellner, 1998), “geleneğin icadı”, “hayali cemaatler” gibi kavramlarla milletlerin sanılanın aksine sabit özellikler olmadığı; milliyetçiliğin, ulusları yarattığı dile getirilmiştir. Ancak, farklı uluslaşma süreçlerine bakıldığında hem önemli benzerlikler, hem de kayda değer farklılıklar göze çarpmaktadır. Zira farklı milliyetçilikler kendi uluslarını hem diğer uluslar gibi, hem de onlardan farklı olarak kurgulamaya çalışmış ve bu yolda çeşitli **yöntemler izlemişlerdir** (Altınay, 2004).

Farklı millet ve milliyet kurgularını anlayabilmek için, milliyetçiliği ve milli kimliklerin tanımlanmasını etkileyen etnisite, sınıf ve toplumsal cinsiyet temelli kimlik bagajlarının kurulma ve milli kimlikle eklemlenme biçimlerine

bakmak gerekir. Bu açıdan **toplumsal cinsiyet, milliyetçiliğin ideolojik işleyiş biçimlerini çözümlmek için diğer bağlarla kurduğu ilişkileri açıklamada en önemli kavram olarak karışımıza çıkmaktadır** (Işık, 2006:232).

Enleo (1990:45), “Bananas, Beaches and Bases” adlı kitabında, “milliyetçiliğin tipik olarak erkekleştirilmiş hafızadan, erkekleştirilmiş aşağılanmadan ve erkekleştirilmiş umuttan doğduğunu” ifade etmektedir. Ona göre kadınlara, milliyetçi hareketlerde ve çatışmalarda küçük, çoğunlukla da sembolik roller verilmektedir. Bu itibarla kadınlar, ya ulusun korunup yüceltilecek ikonları ya da ele geçirilip aşağılanacak savaş ganimetleri olarak görülmektedirler. Her durumda gerçek aktörler ise, özgürlüklerini, namus ve şereflerini, vatanlarını koruyan erkekler olmaktadır. Benzer bir yorumu İran toplumu hakkında çözümlmeler yapan Najbadi dile getirmektedir:

18. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına değin İran’da modernlik millet, siyaset, vatan ve ilim kavramlarının yeniden eklememesi ile biçimlendirildi. Bu türden yeniden kavramsallaştırmalar toplumsal cinsiyet kavramına bağlı olmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısına değin kadınlar millet içinde kız kardeşleri olarak kendi konumlarını aradılar; buna bağlı olarak millet kavramı da büyük oranda kardeşlik olarak kabul edildi. Vatan ise kadın, sevgili ve anne idi. Milletın erkekliği ve vatanın kadınlığı ile yakından bağlantılı başka bir kavram namus kavramı idi. Dini bir bağlamdan alınan namus (namus-i İslam), millet gibi bir meseleye dönüştü. Milletın kendisi de dini anlamından milli cemaate evrilen bir kavram olmuştı. Namus hem bir kadının saflığını içeriyordu hem de milletın bütünlüğüne işaret ediyordu. Dolayısıyla namus, hem toplumsal cinsiyetle ilgili namus hem de milli namus olma anlamında erkeğin sahipleneceği ve koruyacağı bir özneye dönüşüyordu (Najbadi, 2005:3).

Nagel (2004:79) de Enloe ve Najbadi gibi erkekliğin “hayata geçirilmesinde” milliyetçi politikaların pek çok bakımdan merkezi bir yeri olduğunu ifade etmektedir. Ona göre her şeyden önce milli devletlerin bir

ifadesi olan ulus-devlet de esas olarak erkek bir kurumdur. Nitekim feminist yazarlar da bu devletin hiyerarşik otorite yapısına, karar alma süreçlerindeki erkek egemenliğine, iç işleyişindeki erkek üstünlüğüne ve kadın itaatine, erkeklerine kadın haklarını, emeğini ve cinselliğini düzenlemesine işaret etmektedirler.

Ayrıca Nagel (2004:79-81)'e göre milliyetçilik kültürü, kültürel erkek temalarını vurgulamak ve bunlarla uyum sağlamak için yapılanmıştır. Şeref, vatanseverlik, korkaklık, cesaret ve görev gibi terimler, hem ulus hem de erkeklikle doğrudan ilişkili oldukları için, sadece milliyetçiliğe ya da sadece erkek egemenliğine indirgenemez. Zira gündelik hayattaki erkeklik "mikrokültürü", milliyetçiliğin, özellikle de milliyetçiliğin militarist yanının talepleriyle uyuşmaktadır. Kısacası, kadınlar milliyetçi kültürde, söylemde ve kolektif eylemde "kendine özgü" ve "simgesel" bir rol oynarlar. Bu rol, erkeklerin kadınlık tanımlarını ve kadınlara ulus içerisinde nasıl bir yeri uygun bulduklarını yansıtmaktadır.

Yuval-Davis ve Anthias (1989:7) ise etnik ya da ulusal ideoloji ve pratiklerde kadınlara verilen rolleri şöyle sıralamaktadır:

- Etnik topluluk mensuplarının biyolojik üreticileri olarak (anneler),
- Etnik ve ulusal grupların sınırlarının yeniden üreticileri olarak,
- Topluluğun ideolojik yeniden üretiminde merkezi bir rol alarak ve kültürün aktarıcısı olarak,
- Etnik ve ulusal farklılıkların gösterenleri olarak –yani, etnik ve ulusal kategorilerin dönüşümü, yeniden üretimi ve inşasında kullanılan ideolojik söylemlerin merkezinde yer alan semboller olarak,
- Ulusal, ekonomik, politik ve askeri mücadelelerde bizzat katılımcı olarak.

Toplumların oluşumları ve kendilerini yeniden üretimleri sürecinde milliyetçilik etkin bir ideolojidir ve ulusu inşa etmede milliyetçilik ideolojisi etkin bir şekilde yayılır. Bu ideolojide aileye nüfusun biyolojik olarak üretimini sağlama ve sosyalizasyonunda görev ve sorumluluk verilir. Kadınlar için iyi bir vatandaş olmak “annelikten” geçerken, erkekler için bu statü “ailesini geçindirebilen, iş sahibi babaya” denk gelir (Şerifsoy, 2004:169-170).

Kadınlar geleneksel anne rollerinin yanında, eylemi de içeren milliyetçi mücadelelere katılmışlar, hatta kimi durumlarda bu mücadelelere önderlik bile etmişlerdir. Ancak, Jayawardana (1986), Walby (1989) ve Yuval-Davis ve Anthias (1989)'in de vurguladığı gibi destekleyici, sembolik, genellikle de bastırılmış ve geleneksel rollerde kalmaları konusunda bir baskıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu kısıtlamalar nedeniyle kadınlar milliyetçiliklerini kendilerine yüklenen geleneksel roller aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu gibi durumlarda kadınlar milliyetçi mücadeleye destek olmak için hem milliyetçilerin hem de düşmanın, kadınların rollerine ilişkin ataerkil görüşlerini kullanmışlardır (Nagel, 2004:81-82). Zira askeri işgal durumlarında, sokaklarda yalnız ve gruplar halinde görülen erkekler, genellikle sorgulanır ya da tutuklanır. Kadınlar ise genellikle tehlikeli olarak görülmezler ve bu nedenle de evlerinde tecrit olmuş erkeklere haber taşıyabilirler. Benzer bir biçimde, kadınlar milliyetçi çabaları desteklemek için insanları seferber etmede daha başarılıdırlar. Ancak Milliyetçiler özellikle savaş dönemlerinde kadınların desteğini isteyip alırken, savaş sonrası onlara sırtını dönmüş ve kadınların haklarını onlara vermemiştir. Örneğin Cezayir’de

verilen bağımsızlık mücadelesinde önemli rol oynayan kadınlar, bağımsızlığın ardından üniformalarını çıkarıp tesettüre girmeye zorlanmışlardır. Çünkü aktif oldukları dönemde bile rolleri erkekler tarafından belirlenmiştir (Stinson, 2005).

1.4.2.2. Özgürlükçü, Marksist ve Radikal Feminizm

Özgürlükçü feministler, 18. yüzyıldan başlayarak ortaya koydukları çalışmalarda, kadınla erkek arasındaki ilişkiyi hiyerarşi içermeyen, eşit arkadaşlık ilişkisine dönüştürmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede, ailede, iş yerlerinde, eğitim kurumlarında, medyada ve siyasi yaşamda kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması için çaba harcamışlardır. İzledikleri yöntem ise, var olan sistem içerisinde çalışarak aşamalı iyileştirmeler yapmaktır. Bunun için demokratik mekanizmalar aracılığıyla kampanyalar düzenlemişlerdir. Kampanyalara katılan kadınlar genel olarak kadınlık ve annelik rollerini reddetmişlerdir. Onlara göre günümüzde artık geçersiz hale gelmiş olan yasalar kaldırılırsa kadınlarla erkekler eşit hale gelecektir (Giddens, 2005:115; Donovan, 2005:15-69).

Özgürlükçü feminizmin ilk düşünürleri olarak kabul edilen M. Wollstonecraft (1792) ve J.S. Mill (1808) gibi yazarlar ise, insanları diğer canlılardan ayıran temel özelliğin akıl olduğunu ve aklın her insanda eşit düzeyde olduğunu dile getirmişlerdir. Onlara göre kadının zihinsel kapasitesini erkeklere göre daha az kullanması, birçoklarının ileri sürdüğü gibi kadınların daha düşük bir zihinsel kapasiteye sahip olmalarından

kaynaklanmamaktadır. Bu durum tamamen eğitimdeki fırsat eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Onlar, kadınların aynı eğitimden geçmeleri durumunda erkeklerin yaptığı işleri yapabileceklerini savunmaktadırlar (Jaggar, 1988:3).

Özgürlükçü feministlere göre kadınların içinde buldukları ikincil konumun nedenlerinden biri de **ev kadınlığıdır**. Kadınların evde tüm gün kapalı kalmaları, onları evlerinin kölesi, mobilya ve eşyalarının hizmetçisi olmaya itmiştir. Nitekim Friedan (1963:330)'a göre kadınların kurtuluşu ancak ev işlerinden kurtularak dışarıda çalışmalarıyla mümkündür. Bundan dolayı Özgürlükçü feministler, kadınların tam olarak bağımsızlıklarına kavuşabilmeleri için ekonomik olarak özgürlüklerini kazanmaları gerektiğini savunurlar. Zira ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar erkeğe daima bağımlı olacaklar (Sevim, 2005:59).

Özgürlükçü feministlere göre kadınların kurtuluşu, yalnızca eşit eğitim imkanlarını elde edip, kamusal alanda çalışma hayatına atılmakla sağlanamaz. Aynı zamanda kadınların sağıktan siyasete tüm temel hakları elde etmeleri gerekir. Bundan dolayı erkeklerle eşit siyasal, sosyal ve hukuksal haklar talep etmektedirler. Onlar için adalet ve eşitlik önemlidir. Bu yüzden kadınlara yönelik yasal, kurumsal ve sosyal ayrımcılığın kaldırılmasını istemektedirler (Sevim, 2005:59).

Marksist feminizm ise, özgürlükçü feminizmin kadın sorununa getirdiği temel çözüm önerilerinin uygulanıp uygulanamayacağı tartışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu teoriyi savunan feministler, özgürlükçü

feminizmin kadın sorununa getirdiği çözümleri yetersiz bulmuşlardır (Sevim, 2005:64). Çünkü onlar, ataerkilliği, kapitalist üretim tarzının ortaya çıkardığı sömürü ve baskının daha ileri bir evresi ve şekli olarak görmektedirler (Slattery, 2003:142).

Görüşlerini tümüyle Marks'ın ekonomi teorisine dayandıran Engels (1987), "Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökleri" adlı kitabında, sosyal sınıf gibi ataerkilliğin temelinde özel mülkiyetin yattığını ifade etmektedir. Ona göre, tarihte kendisini gösteren ilk sınıf çatışması, erkekle kadın arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın karı-koca evliliği içindeki gelişmesiyle; ilk sınıf baskısı da dişi cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasıyla başlamıştır (Engels, 1987:80).

Engels (1987)'e göre erkekler, kadınları kontrol altında tutabilmek ve "tartışmasız babalık" konumlarını sürdürebilmek için evliliği kullanmaktadırlar. Ona göre erkek egemenliği bu yüzden ekonomik egemenliğe dayanmaktadır ve onun ortadan kaldırılmasıyla ataerkillik de ortadan kalkacaktır.

Sınıflı bir toplumda kadınların haklarını kazanmalarının imkânsız olduğunu ileri süren Marksistler, kadınların kurtuluşunun ancak sınıfsız bir toplumda başarılacağını ifade etmektedirler. Onlar, kadınların işçi sınıfının bir parçası olması gerektiğini ve sınıf tahakkümünü yıkmak için erkeklerle beraber çalışmalarının zorunlu olduğunu savunmaktadırlar (O'Kelly, 1993).

Radikal feministler'in önde gelen düşünürlerinden Firestone, 1971 yılında yayınlanan “Cinsiyetin Diyalektiği” adlı kitabında, Marksizm'den farklı olarak kadınların baskı altına alınışlarının maddi temelini ekonomiden değil, **biyolojik farklılıklardan** kaynaklandığını ileri sürmektedir. O, sınıf çatışması dâhil insanlar arasındaki en temel çatışma biçiminin cinsiyet çatışması olduğunu iddia etmektedir. Ona göre feminist devrim gerçekleştiğinde kadınlar hem üretim, hem de üretim mekanizmasının kontrolünü ellerine geçirecekler ve böylece tam özgürlüğe kavuşacaklardır.

Radikal feministlere göre kadına yönelik baskı ve sömürünün sebebi “**ataerkil sistem**”den kaynaklanmaktadır. Onlara göre ataerkil sistem, zaman ve kültürler boyunca varlığını sürdürmüş olan evrensel bir olgudur. Önde gelen radikal feministlerden Millet (1987:47) ataerkil yönetimi, “...nüfusun kadın olan yarısının, erkek olan yarısı tarafından denetlendiği bir yönetim biçimi” olarak tanımlamakta ve bu düzenin ilkelerinin iki aşamada geliştiğini ifade etmektedir. “Birinci aşama, erkeklerin kadınlara egemen oluşu, ikinci aşama ise yaşlı erkeklerin genç erkeklere egemen oluşudur” (Millet, 1987:48). Ona göre “ataerkillik bir kurum olarak, sınıf ve zümreler ne olursa olsun, feodal ya da bürokratik düzende olsun, bütün siyasal, toplumsal, dinsel oluşumları etkileyecek güçte bir değişmezlik niteliği” (Millet, 1987:48) taşımaktadır. Radikal feministlere göre ataerkil sistem, güç, iktidar, baskınlık, hiyerarşi ve rekabet ile özdeşir ve reformla düzeltilemeyecek kadar köklü ve uzun bir geçmişe sahiptir. Bundan dolayı kadınların ondan kurtuluşunun tek çözümü, bu sistemin tamamen ortadan kaldırılmasıdır.

Onlara göre kadınları baskı altına alan ataerkinin kökeninde ise “cinsiyetçi sınıf sistemi” yatmaktadır. Bu nedenle Firestone (1993), kadınların baskı altına alınışın maddi temelini ekonomiden değil, cinsiyetten kaynaklandığını ileri sürmüştür. Eisenstein (1979) ise bu sistemi “toplumun erkek hiyerarşi düzeni” olarak tanımlamış ve ekonomi veya tarihten daha çok biyolojiden kaynaklandığını savunmuştur. Ona göre ataerkin kültür, “cins ayrımına dayalı iş bölümü” yoluyla denetim sağlamaktadır.

Bu bağlamda, Radikal feministlere göre ataerkiyi ortadan kaldırabilmek için öncelikle cinsiyetçi sınıf sisteminin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun yolu ise biyolojik farklılığı minimize edecek üreyim teknolojilerinin geliştirilmesinden geçmektedir. Kadını “anne” erkeği de “baba” yapan biyolojik farklılık, gebelikten korunma, kısırlaştırma ve kürtajla ilgili geliştirilen yeni teknolojilerle eski anlam ve işlevini kaybedecektir. Suni dölllenme ve anlaşmalı annelik gibi yeni yöntemlerle, uygun yasal düzenlemeler yapıldığında çocuk dünyaya getiren anne ona bakmak zorunda kalmayacak, çocuk büyütme isteyen de çocuk doğurmaya mecbur olmayacaktır (Eisenstein, 1986:7).

Radikal feministler, kadınların toplumsal, siyasi ve yasal olarak özgürleşmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak aile ve onu ayakta tutan güç ilişkilerinde görmektedirler. Zira onlara göre aile, ataerkin sistemi sürekli olarak yeniden üreten ideolojik bir araçtır ve kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında merkezi bir görev

üstlenmektedir (Millet, 1987). Bundan dolayı evlilik akdini, “babaya, karısı ve çocukları üzerinde, kaba kuvvet, hatta öldürmek ve bir başkasına satmak dahil her türlü davranışa yer veren bir mülkiyet hakkı” (Millet, 1987:61)’nın meşrulaştırmasının bir aracı olarak yorumlamakta ve ailenin ideolojik örüntüsünü parçalayabilmek için evliliğin reddini bir politik proje olarak sunmaktadırlar.

Radikal feministler evlilik kurumuna karşı çıktıkları gibi, aşk ilişkisini de reddetmektedirler. Zira onlara göre aşk, egemenlik ortamı içinde -cinsel sınıflı sistemde- yozlaşarak hasta bir tutkuya dönüşen, böylece cinsel sınıflı sistemi daha da perçinleyen bir sevgi türüdür (Firestone, 1993:157). Özellikle, “savunmasızlığı, bağımlılığı, sahipliği, acıya duyarlılığı geliştiren ve kadının insan potansiyelinin tam olarak gelişmesini engelleyen bir kurum” (Donavan, 2005:272) olması nedeniyle aşktan kaçınmak gerekmektedir.

Radikal feministlerin sorguladığı konulardan biri de heteroseksüel ilişkidir. Onlar heteroseksüelliği, kadının erkek tarafından baskı altına alındığı özel alanlardan biri olarak görürler ve “erkek egemenliğinin köşe taşı” (Donavan, 2005:311) olarak ifade ederler. Bu bağlamda, heteroseksüelliği mücadele edilmesi gereken konulardan biri olarak gören bazı feministler, kadının kültürel olarak tanımlanmış rollerinden, ancak erkeklerle ilişkisini tam anlamıyla kestiğinde kurtulabileceğini ima etmektedirler.

Radikal feministler, kadınların erkek egemenliğinden kurtulabilmeleri için ailenin ortadan kalkmasını, aşk ilişkisinin ve heteroseksüel ilişkinin

reddedilmesi gerektiğini savunurken, aynı zamanda kadınların bedenlerinin kontrolünü de ellerine almaları gerektiğini söylemektedirler. Zira cinsel taciz, tecavüz ve kadın kaçıırma şekilleri hep erkeklerin kadının vücudu üzerindeki haksız eylemlerinden kaynaklanmaktadır (Sevim, 2005).

Radikal feministler, kadınların yapılacak olan **aşamalı değişimler** ya da **iyileştirmeler** yoluyla cinsel baskıdan ve ayrımcılıktan kurtulabileceklerine inanmamaktadırlar. Ataerkilliğin sistemli ve kültürden kültüre aktarılan bir olgu olmasından dolayı cinsiyet eşitsizliğinin ancak ataerkil düzen ve bu düzeni besleyen cinsiyetçi sınıf sisteminin yok edilmesiyle ortadan kaldırılabilceğini ileri sürmektedirler.

1.4.2.3. Militarizm, Ordu ve Kadınlar

Kadınların militarizmle kurduğu ilişki konusunda, çoğunlukla kadınların erkeklerden daha pasif ve daha az militarist oldukları ya da militarizm ile cinsiyet arasında bir bağın kurulmasının mümkün olmadığı yönünde iki görüş bulunmaktadır (Walby, 2004:54). Bununla birlikte savaşın erkeklerin alanı olduğuna dair yaygın bir görüş bulunmasına rağmen, tarihte ve günümüzde kadınların savaflara katıldıklarını gösteren örnekler vardır. Kadınların savafla katılmalarına izin veren ataerkil Kelt uygarlığı bu örneklerden biridir. Pelletier, Romalıların kadınların yönettiği halklarla karşı karşıya geldiklerinde yaşadıkları hayretten söz etmekte ve İ.Ö. 102'de Marius ile Ambronları Province'de karşı karşıya getiren savaflı da örnek olarak vermektedir:

Orada Romalıları kılıçları ve baltalarıyla karşılayan, öfke ve nefret çığlıkları atan kadınlar, bir yandan kaçakları durdurmaya çalışıyor, bir yandan da düşmanı kovalıyorlardı... Savaşçıların arasına katılıyor, çıplak elleriyle Romalıların kalkanlarını koparıp kılıçlarını ellerinden alıyor, bir yandan da bedenlerini paramparça eden yaralara yenilmez bir cesaretle katlanıyorlardı (Badinter, 1992:70-71).

Benzer bir örneği Etiler’de de görmek mümkündür. Etiler’de kadınlar savaşa katılabiliyor, hatta savaşlarda komutan bile olabiliyorlardı. Nitekim Etilere ait abideler arasında bir kadın komutan heykeli bulunmuştur. İskitler döneminde ise İskit kızları evleninceye kadar sürekli at ve silah sporları yapıyorlar, evlendikten sonra ise ancak savaş zamanlarında ata biniyorlardı. Sağ kollarını kuvvetlendirmek, silah kullanmayı kolaylaştırmak için İskit kızlarının sağ memeleri küçük yaşlarda dağlanıyor, yalnızca sol memeleri bırakılıyordu (Ünder, 2000:54).

Tarihte de görüldüğü gibi kadınlar bir “erkek bölgesi” olan ordulara ve savaşlara katılmaktadırlar. Ancak üstlendikleri roller cinsel işbölümünün ve iktidar dağılımının bağlamını değiştirse de genellikle erkeklerin rollerinden temelde önemli farklılıklar taşımaktadır. Doğrudan mücadelelere katılmayan kadınlar cephe gerisinde lojistik ihtiyaçları gidermede, yaralıları tedavi etmede, mağlubiyet durumunda galip gelenin mülkiyeti haline gelerek özgül roller üstlenmişlerdir (Yuval-Davis, 2003:176-178). Bununla birlikte savaşlarda eğer “savaş cephesi” ve “yurt cephesi” veya “arka cephe” arasında bariz bir ayırım yoksa cinsel işbölümü çoğunlukla ortadan kalkmaktadır. Örneğin İspanyollar, İnkalara karşı mücadelede erkeklerin yanında sapan kullanarak savaşan kadınları gördüklerini söylemişlerdir. Benzer bir şekilde Kudüs’ün Romalıları tarafından işgali sırasında Yahudi

kadınlar mücadeleye Romalı askerlerin üzerine kaynar yağ dökmek gibi faaliyetlere katılmışlardır (Yuval-Davis, 2003:179).

20. yüzyılda ise kadınların, ister milli kurtuluş ordularına, isterse ulus devlet imparatorluk ordularına resmi olarak alınmaya başlamasıyla, kahramanlıkları romantik imgeler olarak yaygınlaşmıştır. Örneğin, İsrail’de II. Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından paraşütle düşman hatlarının gerisine indirilen, yakalanan, işkenceye uğrayan ve sonunda idam edilen şair Khana Senesh, bir kahraman imgesi olarak yüceltilmektedir. Rusya’da Irina Sibrova, II. Dünya Savaşı sırasında Almanlara karşı 1006 uçuşta hayatta kalan bombacı bir pilotu ve Filistin’de Leila Khaled, 1970’lerin başında Amerikan uçaklarının Ürdün’de Amman şehrine kaçırılmasının ardındaki kahraman olarak yüceltilmiştir (Yuval-Davis, 2003:180).

“Ordu ataerkil düzenin en aşikâr ürünlerinden biri” (Segal, 1990:121) olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı günümüzde silahlı güçler içerisinde yer alan kadınların sayısı, henüz beklenen düzeye ulaşmamıştır. Nitekim “Haziran 1984’te, Avustralya kara, deniz ve hava kuvvetleri, %93’ü erkeklerden oluşan, 71.600 kişilik bir gücü olan orduydü. NATO ülkelerinin 1979-1980 yıllarındaki güçleriyle yapılan bir karşılaştırma da benzer sonuçları göstermektedir: ABD %92; Fransa %95; Batı Almanya %99.9; İngiltere %95. Geçmişte ordularda kadınların varlığı hemen hemen yok gibiydi. Örneğin, 1960, 1965 ve 1970 yıllarında ABD silahlı kuvvetlerinin %99’u erkeklerden oluşuyordu. 1973 yılından başlayarak uygulanan yeni

politikalarla kadınların ordudaki sayıları artmaya başlamıştır” (Connell, 1998:38).

Kadınların ordular içerisinde sayılarının artmasının, ülkelerin aldığı yeni kararların yanında pek çok faktörle de ilişkisi vardır. Bu faktörler şöyle sıralanabilir:

- Askeri teknolojilerin gelişmesinden ve askeri organizasyonların değişmesinden dolayı savaşın doğası/yöntemleri değişmiştir. Savaşlarda yüz yüze mücadeleye girmek askeri aktivitenin gittikçe küçük bir parçası haline gelmiştir. Bu nedenle erkekler ve kadınlar arasındaki fiziksel güç farklılıkları, kadınların orduya eşit konumda katılımını engellemede önemini yitirmiştir.
- Gelişmiş ülkelerde doğum oranlarında azalma meydana gelmiştir.
- Kadının işgücü içerisinde katılım oranları artmıştır.
- Cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar değişmiştir.
- Dünyada kadın özgürlük hareketleri yaygınlaşmıştır (Cock, 1994:165).

Son tahlilde, her ne kadar yukarıda sıralanan nedenlerden dolayı ordularda kadınların sayısında bir artış görülse de, savaş “erkeklerin alanı” olmaya devam etmektedir. Bu nedenle kadınların savaşlarda ve ordularda rolleri “sembolik” olmaktan öte gidememektedir. Zira toplumlar sahip olduğu kültürel değerleri yeniden üreterek genç kuşaklara aktarmaya devam etmektedirler. Bu çerçevede, genç erkekler yetiştirilirken milletin ve anavatanın koruyucuları olarak yönlendirilmekte, kadınlar da kendilerini koruyacak güçlü erkekler yetiştirmeleri gerektiğine inandırılmaktadırlar. Kadınlara, çocukluklarından itibaren “doğaları gereği zayıf” oldukları öğretilirken, erkeklerin “güçlü” oluşu da bu “zayıflıkla” karşıtlık kurularak inşa edilmektedir (Saigol, 2004:240). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ideolojisinin

milliyetçi ve militarist düşünce üretiminin ayrılması bir parçası olduğu söylenebilir.

1.4.2.4. Toplumsal Cinsiyet ve Terörizm

Kadınların militarizmle kurdukları ilişkide olduğu gibi, terörizmle kurdukları ilişkide de daha pasif oldukları görülmektedir. Bununla birlikte kadınların terör örgütlerinde faaliyet yürütmesi, terörizmin tarihi kadar eskidir. Nitekim tarihte ilk terör örgütü olarak kabul edilen Haşhaşinler örgütünde kadınlar, lideri Hasan Sabbah tarafından köle pazarlarından satın alınarak örgüt mensuplarının motive edilmesinde kullanılmışlardır (Bartol, 1998; Maalouf, 1998; Lewis, 2007). Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise, Sri Lanka, İran, Batı Almanya, Japonya, İtalya, K.İrlanda, Hindistan başta olmak üzere birçok ülkede terör örgütlerinde kadınlar yer almış/almaktadır (Bokhari, 2007; Gultekin, 2007).

Kadınlar aşırı sol ve ayrılıkçı terör örgütlerinde, dini terör örgütlerine göre daha aktif roller üstlenmiş/üstlenmektedirler. Örneğin Almanya'da 1970-1987 yılları arasında aktif olan Red Zora terör örgütü gerçekleştirdiği pek çok eylemde kadınları kullanmıştır. 1985 yılında Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF)'nın çekirdek kadrosunda faaliyet yürüten 22 örgüt mensubununun 13'ü kadındır. MacDonald'ın tespitlerine göre 1991'de RAF üyelerinin yaklaşık %50'si, örgüte destek verenlerin de yaklaşık %80'ni kadınlardır. Gazeteci Eilen MacDonald'a konuşan ayrılıkçı ETA üyeleri de ETA'nın her zaman kadın komanda ve eylemcilerinin olduğunu

söylemişlerdir. Hapiste olan tutuklu ve hükümlü ETA üyelerinin %10'nunun kadınlardan oluşması ETA'daki kadın oranı hakkında kabaca bilgi vermektedir (Hudson, 1999:54).

İtalya'da faaliyet yürüten terör örgütlerinde de kadınlar önemli roller üstlenmişlerdir. Weinberg ve Eubank (1987), Ocak 1970'den Temmuz 1984'e kadar polis kayıtlarına göre tutuklanmış veya aranan 2512 örgüt mensubunu incelemiştir. Bu örgüt mensuplarının %18'ini kadınların oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Bu kadınların %10'dan daha az bir kısmının aşırı sağ örgütlerde, geriye kalanların ise Kızıl Tugaylar (BR) örgütünde faaliyet yürüttükleri görülmüştür. Kadınların bu örgütlerdeki rollerine bakıldığında ise %7'sinin liderlik rolünde, %66'sının ise eylemsel faaliyetlerde rol aldıkları gözlenmiştir (Hudson, 1999:55).

Filistinli örgütlerde ise kadınlar hem sayısal olarak az, hem de pasif roller üstlenmişlerdir. Onlar "ulusun anneleri" olarak nitelenmekte ve genel olarak çatışmalarda "annelik" ve "şehidelik" rollerini yerine getirmektedirler (Tzoreff, 2006). Filistin'li örgütlerde olduğu gibi dini motifli bir örgüt olan El Kaide'de de kadınlar sayıca yok denecek kadar azdırlar. Örgüt içerisinde operasyonları kolaylaştırıcı ve ideolojik destek sağlayan rolleri vardır. Nitekim örgütün lideri Üsame bin Laden 1996 yılındaki fetvasında kadınların, "uluslararası cihat için destekçi, yardımcı ve teşvik edici rolüne" (Knop, 2006:140) vurgu yapmıştır.

Alaçam (2004)'ın Türkiye'deki sol, dini motifli ve bölücü terör örgütlerinde faaliyet yürüten örgüt mensuplarıyla ilgili yaptığı çalışmada %20.3'nün kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Terör örgütlerine göre cinsiyet dağılımlarına bakıldığında; sol örgütlerde faaliyet yürüten kadınların oranı %26.3, PKK'da faaliyet yürüten kadınların oranı %15.6, dini motifli örgütlerde faaliyet yürüten kadınların oranı ise %2.2'dir. Bu veriler, dünyanın değişik bölgelerinde faaliyet yürüten sol, ayrılıkçı ve dini motifli terör örgütlerinde faaliyet yürüten kadınların oranlarıyla benzerlik göstermektedir.

Kadınların terör örgütlerinde neden faaliyet yürüttüklerini anlayabilmek için terörün mantığını anlamak gerekmektedir. Bu itibarla terör örgütleri, yaşamlarını sürdürebilmek için her yolu ve aracı meşru olarak görmektedirler. Özellikle güvenlik güçlerinin aldığı tedbirler nedeniyle eleman kazanma, lojistik destek sağlama ve yeni eylemler gerçekleştirme vb. konularda faaliyet kanallarının tıkanıdığı dönemlerde, bu tıkanmışlığı aşmak için yeni stratejiler geliştirmek zorundadırlar (İlhan, 1998; Karademir, 2000).

Nitekim terör örgütleri, faaliyet kanallarının tıkanıdığı dönemlerde bir sürpriz unsuru olarak kadınları hem eleman kazanma faaliyetlerinde hem de silahlı eylemlerde kullanmaktadırlar. Çünkü kadınlar, girdikleri ortamlarda dikkati çekmezler, masumiyetleri, vücutları, elbiseleri ve davranışları onlara daha yaratıcı ve derin bir şekilde toplumun içerisinde faaliyet yürütme ve düşman olarak gördükleri hedeflerin içerisine sızma avantajı verir. Bu avantajlar nedeniyle kadınlar, geniş bir alanda hareket ederek, eleman

kazanma faaliyeti yürütür, istihbarat toplar ve silahlı eylem gerçekleştirirler (Bokhari, 2007).

Ayrıca terör örgütleri kendi sosyal alanları dışındaki çevreye ulaşmada kadınların önemli bir araç olduğunun farkındadırlar. Özellikle silahlı eylemlerde kadını kullanmak terör örgütlerine, mevcut/kurulu toplumsal önyargılardan yararlanma imkânı vermektedir. Zira kadınlar, toplumda tipik bir terörist olarak görülmez, geleneksel olarak ya yas tutan bir dul ya da anne olarak görülürler. Diğer yandan terör örgütlerinin en önemli amaçlarından biri, kendi dışındaki dünyaya ve hedef kitlelerine mesaj vermektir. Sembolik de olsa terör örgütleri içerisinde kadınların yer alması, eylemciyle kurban arasındaki ayrımın bulanıklaşmasını sağlayarak güçlü bir mesaj verme imkânı sunar. Bu, “Kadınların, insanlığın kutsal saydığı kurulu düzeni bozması/yıkması ancak onların son çare olarak başvurduğu şeydir” (Bokhari, 2007:55-56) anlayışına dayanır. Terör örgütleri eylemlerde kadınları kullanarak, içinde buldukları durumun umutsuzluğunu ve aynı zamanda gerçekleştirdikleri terör eylemlerinin de bu umutsuzluktan kaynaklandığı mesajını topluma vermeye çalışırlar.

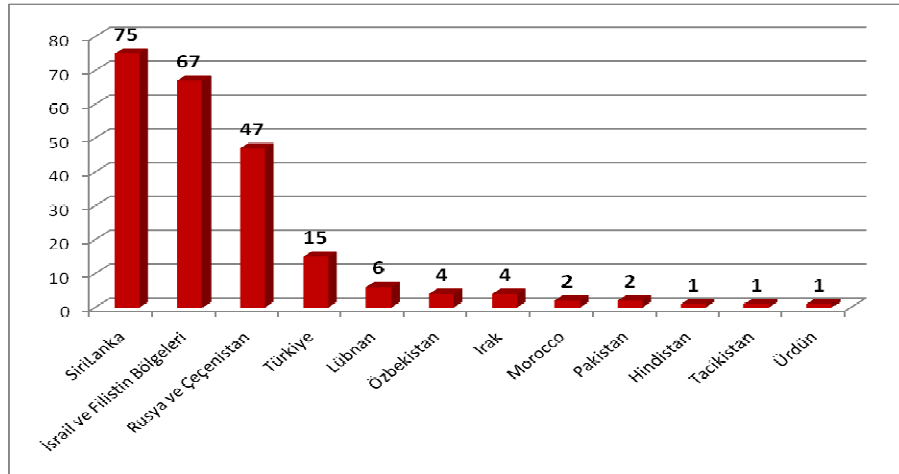
Görüldüğü gibi kadınlar terör örgütlerinde bazı aktif görevler üstlenmiş olsalar da Reineras (2004:472)'in da ifade ettiği gibi, örgütler tarafından kadınlara genel olarak *istihbarat toplama, kuryelik, hasta bakıcılığı, adam saklama, mayın temizleme* gibi ikincil roller verilmektedir. Bunun nedenleri terör örgütlerinin erkek egemen yapılarının yanı sıra, kadınlarla ilgili

toplumlarda var olan geleneksel önyargılardan yararlanma isteğinin olduğu söylenebilir. Zira erkekler daha çok şiddete yatkın olarak bilinirken, kadınlar daha az tehditkâr ve daha az militan olarak görülmektedirler (Bokhari, 2007).

Toplumların bu geleneksel yaklaşımlarından yararlanma isteği başta olmak üzere, maliyetinin ucuz, kullanılan teknolojinin düşük, yakalanma riskinin az, tahrip gücünün ve toplumu etkileme düzeyinin yüksek olmasından dolayı dünyada bazı terör örgütleri, intihar saldırılarında kadınları etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Grafik 1’de de görüldüğü gibi LTTE, El Aksa Şehitleri Tugayları, Hamas, Filistin İslami Cihat, Lübnan kökenli terör örgütleri, Çeçen gruplar ve PKK (Zedails, 2004; Mckay, 2005; Reuter, 2004; Shay, 2004) buna örnek olarak verilebilir.

Grafik 1: (1985-2006) Ülkere Göre Kadınların Gerçekleştirdiği İntihar Eylemleri

(Schweitzer, 2006:8)

Grafik 1’de de görüldüğü gibi dünyada en fazla intihar saldırısını, Sri Lanka’da faaliyet yürüten Tamil Anayurdu Özgürlük Kaplanları (LTTE) örgütü

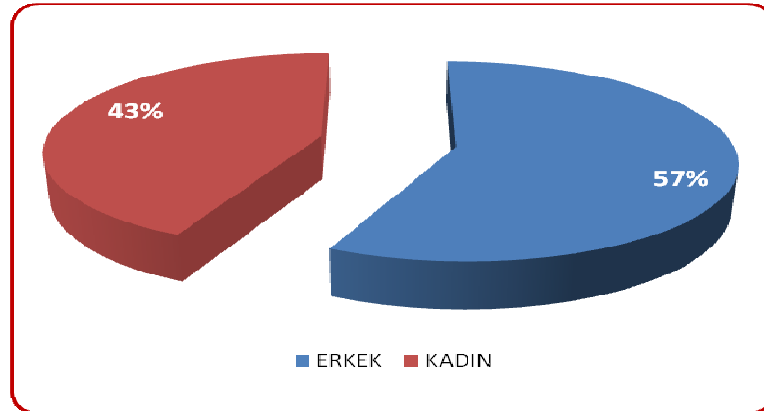
içerisinde faaliyet yürüten kadınlar gerçekleştirmiştir. LTTE, *savaşma kabiliyetini azaltacağı, disiplini etkileyeceği ve halk desteğini azaltacağı* endişesiyle faaliyetlere başladıktan oniki yıl sonra kadınları örgüte kabul etmiştir. 1984 yılında da “özgürlük kuşları” adını verdiği kadın savaşçı birimini kurmuştur (Stack-O’connor, 2007a; Stack-O’connor, 2007b). Bu birimdeki eylemciler, 14-16 yaşlarındaki gençlerden seçilip oluşturulmaktadır ve her iki erkeğe üç kadın eşlik etmektedir (Merari, 2005:436). Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi, 1991 yılında bu birimde görevli bir kadın tarafından gerçekleştirilen intihar eylemi sonucunda yaşamını yitirmiştir. İntihar eylemcisi kadın elindeki çelenkle rahat bir şekilde Rajiv Gandhi’ye yanaşmış ve vücudundaki bombayı patlatarak kendisini, Başbakanı ve bunun yanında 17 kişiyi öldürmüştür (Stack-O’connor, 2007b:53).

Ortadoğu’da ilk kadın intihar eylemcileri, 1980’lerin başlarında, Güney Lübnan’da ulusal direniş için İsraililere karşı kullanılmaya başlanmıştır. 9 Nisan 1985’te San Mheidleh adında 16 yaşında olan bir kız öğrenci bomba yüklü bir araçla İsrail kontrol noktasına saldırı düzenlemiştir. Bu eylemde kendisiyle birlikte iki İsrail askeri ölmüştür (Cronin, 2003:13). Filistinli örgütler de İsraililere karşı gerçekleştirdikleri intihar eylemlerinde kadınları 28 Ocak 2002 tarihinden itibaren kullanmaya başlamışlardır. Wafa İdris isimli 28 yaşındaki Filistinli bir kadın tarafından gerçekleştirilen eylemde bir İsraili ölmüş, yüzden fazla kişi de yaralanmıştır (Zedails, 2004:4).

Hamas ise ruhani lideri Şeyh Ahmed Yasin'in intihar eylemlerinde kadınları kullanmayacaklarını açıklamasına rağmen, 14 Ocak 2004 tarihinde Hamas tarafından ilk defa bir kadın intihar eylemcisi olarak saldırılarda kullanılmıştır. Bunun üzerine Yasin, intihar eylemlerini gerçekleştirirken erkeklerin birçok engelle karşılaştıklarını, kadınların ise hedeflere kolayca ulaşabildiklerini ifade etmiştir (Zedails, 2004:15).

Dünyada kadınların en fazla intihar eylemi gerçekleştirdiği ülkelerden biri de Çeçenistan'dır. Çeçenistan'da kadınlar, geleneksel olarak savaşçı olarak görülmemektedirler. Genel olarak sığınmacı, yerinden edilmiş anneler ve eşler olarak görülmektedirler. Bununla birlikte kadınlar silahlı eylemlere destek vermektedirler. Grafik 2'de de görüldüğü gibi, özellikle 2000 yılından sonra gerçekleştirdikleri intihar eylemleriyle adlarından sıkça söz ettirmişlerdir.

Grafik 2: Çeçenistan'da Haziran 2000-Temmuz 2005 Arası İntihar Eylemleri

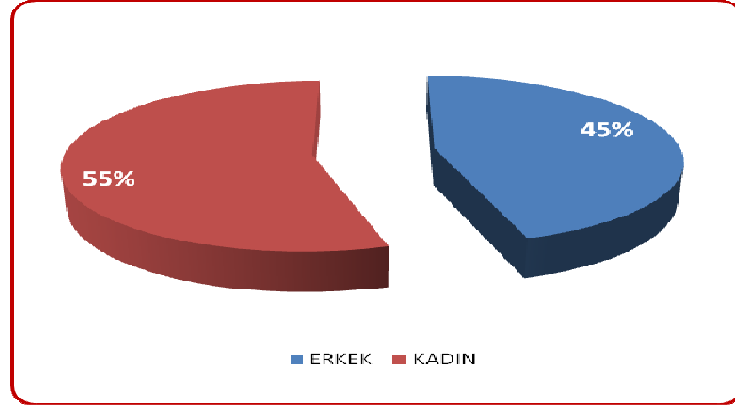
(Yadlin, 2006:64-65)

Çeçenistan'da intihar eylemi gerçekleştiren kadınlar, çatışma sonrası stres bozukluğu yaşayan, 4/3'ü yakınlarını çatışmalarda kaybetmiş ve %60'nın evleri mahvedilmiş ve en az yarıya yakını işsiz kalmıştır. Bu nedenle kadınlar içinde buldukları durumdan kurtulabilmek için kendilerini feda etmekten başka çözüm yolu bulamamaktadırlar. Onlar başlarına gelen felaketleri Ruslar'dan bilmektedirler (Bokhari, 2007:59). Nitekim bir Çeçen kadın konuyla ilgili şunları söylemektedir:

Şimdilerde sadece bir rüyam var, sadece bir görevim var. Kendimi Rusya'da, özellikle de Moskova'da patlatmak. Alabildiğim kadar Rus canını almak istiyorum. Bu benim Rusların insanlarımızı öldürmelerini engellememin tek yoludur. Belki de bu sayede onlar mesajımızı alacaklar ve bundan böyle bizi kendi kaderimize bırakıp, bizi anlayacaklar (Bokhari, 2007:60).

Toplam eylemler göz önüne alındığında, PKK'da kadınların intihar eylemlerinde kullanılma oranının, dünyadaki diğer terör örgütleriyle kıyaslandığında daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim Grafik 3'de gerçekleşen ve gerçekleşmek üzereyken yakalanan intihar eylemcilerinin %55'nin kadınlardan oluştuğu gözlenmektedir. PKK kadınları intihar eylemlerinde ilk defa 1996 yılında örgütün küçülme kompleksine girdiği, faaliyet kanallarının tıkanıp hissettiği ve kitle desteğini kaybetme korkusu yaşadığı bir dönemde kullanmıştır (Alkan, 1997).

Grafik 3: (1996-2010) PKK'da Kadın ve Erkeklerin İntihar Eylemi Oranı

(EGM TEM Dairesi İstatistik Arşivi, 2010)

PKK'da kadınların intihar eylemlerinde erkeklere göre daha fazla kullanılma nedenleri;

- Kadın militanlara örgüt içerisinde işe yaramaz psikolojisinin geliştirilmesi,
- Kadınların içine girdikleri bu psikolojiyi aşmak için örgüte karşı kendilerini ispat etme isteği,
- Örgütün kadın militanlarına karşı güvenlik güçlerinin aramalarda gelenek ve göreneklerden kaynaklanan nedenlerle müsamaha gösterdiğinin farkında olması,
- Bombaların hamilelik süsü verilerek kadınların üzerinde daha iyi kamufle edilebiliyor olması,
- Kadınların erkeklere göre daha duygusal olmalarından dolayı şartlandırılmaya açık olmaları (Alkan, 1997) şeklinde ifade edilebilir.

1.4.3. Terör ve Terörizm

İnsanlık tarihinin değişik dönemlerinde görülen terörizm, savaşım stratejisi olarak modern çağın bir ürünüdür (Bal, 2006). Bilindiği gibi 20. yüzyıl bilim, teknoloji ve düşünce hayatındaki ilerlemelerle birlikte, büyük acılara

neden olan iki büyük dünya savaşına sahne olmuştur. Bu savaşlar sonucunda dünya dengeleri de değişmiş, “sıcak savaş”ların yerini “soğuk savaş”lar almıştır. Soğuk savaş döneminde terörizm, uluslar arası mücadelelerde kullanılan en önemli politika araçlarından biri olmuştur. O kadar ki terörizmin, kendine ait bir dili, iletişim şekli, değerler sistemi, tarihi, kùltürü, siyaseti, eylem yöntemi, ekonomisi ve sektörü oluşmuş durumdadır.

Günümüzde terörizmin en önemli yanı, küreselleşerek bütün dünya toplumlarını etkisi altına almasıdır. Artık terör örgütleri eskiden olduğu gibi yalnızca içinde buldukları ÷lke sınırlarıyla kalmayıp, başka ÷lkelerdeki farklı gruplar ile bağlantılar kurarak karşılıklı destek sağlamaktadırlar. Dolayısıyla terör örgütleri, uluslararası karmaşık bağlantılarını ve modern teknolojiyi de kullanarak küresel boyutta etki yapan eylemler düzenlemektedirler (Akyıldız, 2002:45). Terör örgütlerinin devlet desteği elde etmeleri ve eylemlerini faaliyet gösterdikleri ÷lkelerin sınırları dışına da taşımaları ve hatta başka ÷lkelerdeki terör örgütleri ile eğitim ve barınma başta olmak üzere işbirliğine gitmeleri terörizmi sınır aşan bir suç haline getirmiştir. Hatta bazı devletler, terörizmi engelleri aşmada bir araç olarak görebilmektedir (Dilmaç, 1997). Terör hareketleri, periyodik olarak ve dalgalar halinde ortaya çıkmakta, zamanla önemini yitirmekte ve daha sonra tekrar hız kazanmaktadır. Terörün hız kazandığı dönemler ile uluslararası siyasal ilişkiler, bölgesel düzeydeki siyasi ve toplumsal sorunlar arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Tavlaş, 1995:126).

Terör örgütlerinin, ileri sürdükleri gibi hedeflerine ulaşamayacakları görülmesine (Arıboğan, 2003) rağmen, toplumlardaki dengesizlik ve aksaklıkların, hoşnutsuz kişilerin ortaya çıkmasına yol açtığı ve de bir takım güç ve devletlerin de terörü hedeflerine ulaşmada bir araç ve baskı unsuru olarak gördükleri sürece terörizm, varlığını devam ettirecektir.

Günümüzde küresel bir boyut kazanmış olmasına rağmen, Türkiye’de ve Dünya’da terör teriminin tanımı ve kapsamı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Terör, terörizm, terörist ve terör örgütü konularındaki tanımlar, çoğunlukla bakılan tarafın verdiği anlamı yansıtmaktadır. Diğer bir deyişle, bir tarafa göre vatan haini ve terörist olan; karşı tarafa göre ise, kimi zaman bir milli kurtuluş veya özgürlük savaşçısı, kimi zaman bir halk kahramanı veya bir din savaşçısı (mücâhid) olabilmektedir (Tacar, 1999; Özerkmen, 2004). Bu durum ise, söz konusu kavramlar konusunda herkesin fikir birliğine sahip olduğu bir tanım yapmayı güçleştirmektedir. Terörizm ile ilgili yüzlerce tanım yapılmıştır. Ancak yapılan bu tanımların hiçbiri terörizmi bütün unsurlarıyla tanımlama iddiasında değildir.

Terör kavramı ilk olarak Fransız İhtilali sonrasında, 1793 ile 1794 yılları arasında Jakobenlerin kurdukları baskıcı sistemi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Latince “terrere”den gelen terör sözcüğünün, “korkutmak, dehşete düşürmek, korkup kaçırmak, caydırmak” (Güzel, 2002:15) gibi anlamları vardır. Türkçe’deki karşılığı ise, “korkutma, yıldırma ve tedhiş” (TDK,1988:1459) anlamına gelmektedir. Ancak bu korkutma, yıldırma ve

tedhiş, birey ya da bireylerin ruhsal yapılarını birden bire kaplayan korku durumu ve şiddet halini ifade etmektedir.

Meydan Larousse Ansiklopedisinde terörizm, “ihtilâlcı grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi” (Meydan Larousse, 1973:83) olarak tanımlanırken, AnaBritannica’da ise, “siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma” (AnaBritannica, 1999:549) şeklinde tanımlanmaktadır.

Wilkinson (1977:49) terörizmi, “siyasal istekleri kabul ettirmek üzere, kişileri, grupları, toplumu ve hükümeti yıldırmak için sistematik olarak öldürme, tahrip etme ya da öldürme veya tahrip etme tehdidinin kullanılması” olarak tanımlarken, Karacan (1984:195-196) “ne bir konvansiyonel savaş şekli, ne de kitle iletişim araçlarına yarayan gelişigüzel bir deliliktir. Terörizmi farklı kılan en önemli özelliği, onun belirli politik amaçlara erişmek için kullandığı kendine mahsus stratejisidir” şeklinde ifade etmektedir. Wilkinson ve Karacan’ın yaptığı siyasal amaçlara ulaşmak için şiddetin bir strateji olarak kullanılması vurgusuna ilave olarak Netenyahu (1986:9) da terörizmi, “siyasal amaçlara ulaşmak için korku sağlamak uğruna suçsuz insanları bilinçli ve düzenli bir biçimde katletmek, yaralamak ve onlara gözdağı vermek” olarak ifade etmektedir. Netenyahu’nun tanımına benzer bir tanımı da Bal (2006:34) yapmaktadır: “Terör, herhangi bir amaca (bu amaç çoğunlukla siyasaldır) ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin propagandaya yönelik, ses

getirici eylemlerle öldürülmesidir". Bal (2006), bu eylemlerin mümkün olduğunca vahşi, kural tanımaz ve her türlü duygusallıktan uzak bir şekilde gerçekleştirilmesinin teröristler açısından büyük bir önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Ülkemizde 12.04.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu çıkarılmıştır. 19.07.2003 tarihinde de bu kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Güvenlik güçleri bu kanunda yapılan tanımlama çerçevesinde terörle mücadelelerini sürdürmektedirler. Bu kanun terörü şöyle tanımlamaktadır:

Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

Burada yapılan tanımlama, her ne kadar terör tanımı olarak verilmiş olsa da asıl vurgulanan terörizmdir. Çünkü terörizm kavramına bakıldığında, genellikle şiddet olgularının birleştiği siyasal içerikli ve kurulu bir düzene/sisteme yönelik amaçlı eyleme verilen ad olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terörizmle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde "terör" ve "terörizm" ayrı kavramlar olmasına rağmen çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı gözlenmektedir. Hâlbuki terör, büyük çaplı korku veren ve bireylerde yılgınlık yaratan bir eylem durumunu ifade ederken; terörizm ise, siyasal amaçlar için

mevcut durumu yasadışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimsemiş durumunu ifade etmektedir.

Son tahlilde terörizm, “bir ideoloji etrafında örgütlenen birden fazla insanın siyasal amaçlar için güvenlik güçlerine ve sivillere yönelik gerçekleştirdiği kuralsız şiddet hareketleri” olarak tanımlanabilir. Burada altı çizilmesi gereken en önemli noktalardan biri, terörizm, siyasal amaçlar için yalnızca toplumun içerisinde çıkan bazı gruplar tarafından bir araç olarak kullanılmamaktadır. Aynı zamanda devletler tarafından da belirli siyasal amaçlar için kullanılabilir. Buna da “devlet terörü” denmektedir.

Diğer yandan bir eylemin terör eylemi olarak kabul edilebilmesi için ise, “ideoloji, örgüt ve eylem” unsurlarının bir arada olması gerekmektedir. Bu unsurlardan biri eksik olduğunda oluşan suç, terörizm suçu dışında tasnife tabi tutulmalıdır. Örneğin, siyasal bir özellik taşımayan şiddet hareketleri örgütlü bile olsalar, bunlar daha çok örgütlü veya organize suç hareketleri olarak kabul edilmektedir.

Terör örgütlerinin amaçları, örgütlerin faaliyette buldukları ülkelere ve kendilerini yönlendiren merkezlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bilinen yaklaşımlar çerçevesinde terör örgütlerinin “makro düzeyde” amacı, hedef alınan mevcut rejimi terörizm faaliyetleriyle yıkarak yerine kendi ideolojileri doğrultusunda yeni bir rejim kurabilmek olarak ifade edilebilir.

Nitekim örgüt mensupları yapılan yargılamalarında bunu açıkça belirtmektedirler.

Terör örgütlerinin “mikro düzeyde”ki amaçlarını ise A.Taner Kışlalı şöyle özetlemektedir:

‘Adi şiddet’te amaç, bir varlığa zarar vermek ya da onu yok etmektir. Oysa terörist için, şiddet bir amaç değil ‘araç’tır. Örneğin, sıradan bir katil, bir insanı ‘ölmesini istediği için’ öldürür. Terörist içinse, önemli olan o insan ya da insanlar değil, onları öldürdüğü zaman toplumda yaratacağı etkidir. Bir trene bomba koyduğunda, trende kimlerin olduğu, ölecek olanların kimliği ‘doğrudan’ bir önem taşımaz. Bu nedenledir ki, şiddetsiz terör olmaz, ama her şiddet de terör değildir. Zira, ‘terör eylemlerinde, psikolojik sonuçlar fiziksel hedeflerden çok daha önemlidir’ (Kışlalı, 1998:37).

Terörizm ‘hesaplı’ bir şiddettir. Amacı, olabildiğince çok insanı öldürmek değil, kitlelerin ‘eylemlerinden etkilenmesi’ni sağlamaktır. Kitlelerin ‘dehşete’ kapılmasını, bir umutsuzluk içinde ‘teröristin’ isteklerine boyun eğmesi’nden başka çare olmadığını düşünmesini sağlamaktır (Kışlalı, 1998:37).

Terör örgütleri şiddeti öylesine yoğun kullanırlar ki, adeta toplumu “korku hipnozu”na tabi tutarak pasif sujeler haline getirmek isterler. Amaç kargaşa, kaos ve buhran oluşturarak mevcut siyasal iktidara toplumun verdiği desteği zayıflatabilmektir. Terör örgütleri, bu amaca ulaşmak için de toplumda var olan eşitsizliklerden, haksızlıklardan, dengesizliklerden, devlet görevlilerin olumsuz tutum ve davranışları ile uygulamalarından faydalanırlar. Sonrada bu olumsuzlukların sembolik fail ve kurumlarına saldırarak onlardan “halk adına” intikam alırlar (Korkmaz, 1999:18).

Günümüzde terörizmin bazı devletler tarafından bir savaşım stratejisi olarak kullanıldığı dikkate alındığında ise amaç oldukça farklılaşmaktadır. Bu gibi durumlarda terörizmin amacı, bir kazanım elde etmek maksadıyla hedef alınan ülke ve toplumlarda kargaşa, kaos ve buhran çıkarılmasına aracılık etmektir. Nitekim son yıllarda Türkiye’de faaliyet yürüten terör örgütlerinin “şifreleri” çözüldükçe, bu örgütlerin hangi devlet/devletler tarafından Türkiye’yi istikrarsızlaştırmak üzere kullanıldığı bir bir ortaya çıkmaktadır. Zira birinci gündem maddesi terör olan Türkiye, gelecek adına ekonomik, siyasi ve diplomatik tüm hesaplarını “terörizmle mücadele üzerine inşa” etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu Bölgesinde ve Afrika kıtasında kendisini ilgilendiren herhangi bir konuyla yeterli düzeyde ilgilenememektedir.

Kısacası, silahlı şiddet hareketleriyle bir devletin yıkılması mümkün görülmemektedir. Eğer bu mümkün olsaydı, PKK terör örgütüne yirmi yıla yakın süre her türlü desteği veren Yunanistan, Suriye, İran, Irak ve Ermenistan bu amacına ulaşabilirdi. Bu çerçevede terör örgütlerinin amaçları; devleti siyasal şiddet hareketleriyle ele geçirerek rejimini değiştirmek ve faaliyet yürüttükleri ülkeyi ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve askeri açıdan zaafa uğratarak yıpratmak şeklinde ifade edilebilir.

Terörizmin varlığından söz edebilmek için, öncelikli olarak bir takım temel unsurların bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu unsurlar ise 3713 sayılı

Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde de ifade edildiği gibi **ideoloji, örgüt ve eylemdir.**

İdeoloji sözcüğü ilk kez, Fransız düşünürü Destutt de Tracy (1754-1836) tarafından kullanılmıştır. Latince “eidos” ve “logos” sözcüklerinin birleştirilmesinden oluşturulmuş ve “düşünceyi inceleyen bilim” anlamına gelmektedir (Hançerlioğlu, 1996:176). İdeolojinin özü itibariyle fikirlerin nasıl oluştuğu, benimsendiği ve tutarlı sistemler haline dönüştüğü ile ilgili bir kavram olduğu söylenebilir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ideoloji kavramı, “siyasi veya toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünü” (TDK, 1998:1047) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Kışlalı (1998:72)'nin de ifade ettiği gibi ideolojiler, “bireylerin, toplumların ya da toplumsal grupların gereksinimlerine yanıt veren, kendi içerisinde tutarlı inanç sistemleri” olarak ifade edilebilir.

İdeolojiler, yüklenen anlamlar ne olursa olsun, toplumlarda önemli bir fonksiyon icra etmektedirler. Bunları şöyle sıralamak mümkündür (Eagleton, 1996): 1) Her şeyden önce bireyleri amaçlarına motive eden *araçlardır*. 2) *Rasyonalizasyon işlevi* ile bireylere tutarlı bir bakış tarzı kazandırır. 3) Toplumda var olan her türlü ilişki üzerinde uzlaşmanın sağlanması ve sürdürülmesinde *meşrulaştırma işlevi* görürler.

Bu bağlamda terör örgütleri için ideoloji; siyasal amacın belirlenmesinde, yeni üyelerin kazanılması ve motive edilmesinde, propaganda temalarının seçiminde, her türlü örgütsel eylemin meşrulaştırılmasında, eylemlerin stratejik ve taktik yöntemini belirlemede olmazsa olmaz unsurlardan biridir (Atar, 2004). Diğer bir ifadeyle ideoloji, bir hareketin adeta rehberi ve yol haritasıdır.

Bir terör örgütünden söz edebilmek için, siyasi bir düşünce etrafında, aynı amaç için bir araya gelmiş birden fazla insanın olması gerekir. Ancak, burada ideolojiyi çok geniş bir perspektiften ele almak yanıltıcı olabilir. Zira her türlü organizasyon ve yapılanmanın, yıkıcı olsun veya olmasın, bir ideolojisi bulunmaktadır. Bu bağlamda, bir örgütte ideolojinin varlığı o yapının terör örgütü olarak değerlendirilmesi için yeterli değildir. Bir terör örgütünden bahsedebilmek için, o örgütün siyasal amaç ve hedeflerini, şiddeti kurlsız olarak kullanarak gerçekleştirme isteğinin bulunması gerekir (Dilmaç, 1997).

Dünyada ve Türkiye’de faaliyet yürüten terör örgütlerine kaynaklık eden ideolojiler üç başlık altında toplanabilir: Bunlar; Marksist/Leninist (Komünist), Milliyetçi (Etnik) ve Dini kaynaklı ideolojilerdir.

Bir diğer unsur ise **örgüttür**. Terörle Mücadele Kanunu’nda örgüt, “üç veya daha fazla kişinin aynı amaç etrafında birleşmesi” şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda, örgütsel bir yapı içerisinde, terör amaçlı bir eylemin düşünülüp planlanmasından gerçekleştirilmesine kadar birçok kişi rol

almaktadır. Bu kişilerin bazıları örgütü yönetmekte, bazıları istihbaratı toplamakta, bazıları eylemciyi yetiştirmekte, bazıları da eylemi gerçekleştirmektedir. Aynı amaç için bir araya gelen ve amaçlarına ulaşmak için terörizmi bir yöntem olarak kullanan grup ve yapılanmalar terör örgütü olarak tanımlanmaktadır.

Terör örgütleri legal ve illegal (gizli örgütlenme) olmak üzere iki şekilde örgütlenmektedirler. Terör örgütleri legal faaliyetlerini, kültür merkezi, yayınevi, dernek ve vakıf ekseninde yürütmektedirler. Amaçları ise; kadın, işçi, memur, gençlik ve tutuklu yakınlarıyla iletişim kurabilecek şekilde örgütlenerek, örgüte yeni elemanlar kazanabilmek; düzenlenen panel, seminer, konferans, açık oturum, toplu gösteri, miting, dergi, gazete yayınları, radyo ve televizyon programlarıyla sahip olunan ideolojiyi daha geniş kesimlere yayabilmek; finansman dâhil, her türlü lojistik destek sağlayabilmektir.

Terör örgütlerinin illegal (gizli) olarak örgütlenip, “hücre sistemi”nde faaliyet yürütmektedirler. Hücreler 3-5 kişiden oluşmakta ve “hiyerarşik”² olarak yapılanmaktadır. Bunun nedenleri ise; ideolojilerini tartışmalardan koruyarak, taraftarlarına mutlak doğrular olarak aktarabilmek; yeni kazanılan elemanları gizlilik ortamında daha rahat eğitime tabi tutarak, örgütün ideolojisi

---

² Son yıllarda El Kaide vb. örgütlerin heterarşik olarak örgütlendikleri gözlenmektedir. Heterarşik bir yapı da hücrelerin birbiriyle ilişkisi çoğu zaman saptanamamaktadır. Bu tür yapılanan örgütlerde her ne kadar bir hücreye yönelik bir operasyon gerçekleştirilmiş olsa da diğer hücrelere ulaşabilmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır.

doğrultusunda şartlandırabilmek; örgütün varlığını sürdürebilmek için, güvenlik güçleri tarafından yapılabilecek operasyonlara karşı kendini koruyabilmek; güvenlik güçlerinin örgüt içerisine sızmalarını önleyebilmek şeklinde sıralanabilir.

Terör hareketlerinde örgütsel yapı üç ana unsur üzerine inşa edilmektedir. Bunlar; merkezi yapı (çekirdek kadro), propaganda ve silahlı birimdir (Akkoç, 1996). Bir terör örgütünde çekirdek kadro, örgütün temelini oluşturmaktadır. Çekirdek lider kadro örgütü kuran, ideolojik çizgiyi belirleyen, hareketin örgütlenmesini sağlayan, stratejisini belirleyen ve bu aşamalar tamamlandıktan sonra örgütü yöneten ve yönlendiren birimdir. Propaganda birimi ise hem legal hem de illegalde örgütlenerek faaliyet yürütmektedir. Legal alanda ideolojisini yayarak kitleleri etkilemek ve yeni üyeler kazanabilmek için faaliyet yürütürken, illegal alanda, sempatizan, militan ve dirijan düzeyde olan militanlarını motive edebilmek ve örgütsel bağlılıklarını artırabilmek amacıyla faaliyet yürütür. Silahlı birimler ise, lider kadro tarafından belirlenen amaçları gerçekleştirebilmek ve kamuoyuna seslerini duyurabilmek amacıyla oluşturulmaktadır. Silahlı birimlerin varlığı terör örgütlerinin faaliyetlerinin temelini teşkil eder.

Son olarak bir terör örgütünden bahsedebilmesi için **eylem** unsuru da gereklidir. Eylem, “belli bir amaca yönelik iş, hareket veya davranışı” (Karataş, 2007) ifade etmektedir. Terör örgütleri, örgütlenme aşamasından sonra belirli bir alt yapı oluşturdukları kanaatine varınca, kendilerini

kamuoyuna duyurabilmek ve dikkatleri yürüttükleri mücadelenin üzerine çekebilmek amacıyla eylemlere başlarlar. Bunun için de kamuoyunda ses getirebilecek bir hedef seçimi yaparlar.

Örneğin Mahir Çayan ve arkadaşları, THKP/C örgütünü kurduktan sonra İsrail Başkonsolosu Ephraim Elrom'u kaçıarak adlarını kamuoyuna duyururlar. Zira Elrom'u kaçırdıklarına dair hazırlanan bildirimleri tüm gazete, radyo ve televizyonlara göndermişlerdir (Feyzioğlu, 1999:367-435). PKK da Bucak aşireti liderlerinden, Adalet Partisi (AP) Şanlıurfa Milletvekili Mehmet Celal Bucak'a düzenlediği eylemle kuruluşunu ilan etmiştir. Yapılan eylem sonrasında, Mehmet Celal Bucak'ın kayınpederi ile dokuz yaşlarında bir çocuğun ölmesi, Bucak aşireti lideri Mehmet Celal Bucak ve yakınlarının yaralanması, ertesi gün bütün basın yayın organlarının olayı manşetten vermelerine neden olmuştur (Aygan, 1987; İmset, 1993).

Şiddet unsuru, terör örgütlerini ayakta tutan en temel unsurların başında gelmektedir. Eylemsiz bir terör örgütünün varlığını sürdürebilmesi çok zordur. Zira eylemsizlik terör örgütlerinin belli bir süre sonra çürümesine neden olur. Bundan dolayı her örgüt derecesi farklı olsa da eyleme, yani şiddete yönelmektedir (Dilmaç, 1997:107). Bu bağlamda terör örgütleri, silahlı saldırı, mayınlama, baskın, sabotaj, işgal, pusu kurma, suikast, intihar saldırıları, açlık grevleri, ölüm oruçları, sokak eylemleri, protesto gösterileri, pankart asma, boykot eylemleri, adam kaçırmaya, afiş yapıştırma, rehin alma, fidye isteme vb. eylemlere başvurmaktadırlar.

Terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri eylemlerindeki amaç ve hedefleri ise; varlığını duyurma ve gücünü gösterme, taraftarlarına moral vererek motivasyonlarını artırma, kendinden yana olmayanları sindirme, devletin otoritesini sarsma, devleti halka baskı yapmaya zorlama, üyelerini eğitme, üyeleri üzerinde otorite kurma ve disiplin sağlama, kaos yaratma şeklinde ifade edilebilir.

Terörizmin tanımı konusunda var olan tartışma ve farklı yaklaşımlar, terörizmin sınıflanmasında da yaşanmaktadır. Terör sorunu yaşayan ülkeler başta olmak üzere, bu sorun üzerine çalışan yazar, akademisyen ve uygulamacıların çoğunluğu, kendi perspektiflerinden bir terörizm sınıflaması yapmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası terörizm literatüründe birden fazla terörizm sınıflamasına rastlamak mümkündür.

Wilkinson (1974:32-44) terörizmi, ihtilalci terörizm, yarı ihtilalci terörizm ve bastırıcı terörizm olmak üzere üçe ayırarak incelemektedir. O, terör örgütleri tarafından mevcut siyasal sistemi değiştirmek amacıyla yürütülen faaliyetleri *ihtilalci terörizm*, hükümetlerin politikalarını etkilemek amacıyla yürütülen faaliyetleri *yarı ihtilalci terörizm*, devletler tarafından ayaklanmalara karşı şiddetin sistematik olarak kullanılmasını ise *bastırıcı terörizm* olarak tanımlamaktadır. Wilkinson'un yapmış olduğu sınıflamaya benzer terörizm tasnifleri bulunmaktadır (Bknz. Shultz, 1978; Ergil, 1980; Akbulut, 1988; Yayla, 1990; Keleş ve Ünsal, 1996; Dilmaç, 1997; Denker, 1997; İlhan, 1998;

Öztürk, 2000; Ersoy, 2000; Hüseyin, 2001; Güzel, 2001; Çitlioğlu, 2005; Çevik, 2007).

1.4.4. Sayılılar

Bu araştırmanın sayılıları aşağıda belirtilmiştir:

- PKK ideolojisi, örgütsel yapısı ve gerçekleştirdiği silahlı eylemlerle bir terör örgütüdür (Özcan, 1999; Semiz, 2007; Marcus, 2009).

- Terör konusunda yapılacak araştırmalarda nitel tekniklerin kullanılması daha yararlıdır (Sageman, 2008).

- Kadın konusunda yapılacak sosyolojik çözümlerinde nitel araştırma tekniklerinin kullanılması daha faydalıdır (Punch, 2005).

- Feminist teoriler özünde çatışma teorisinin temel argümanlarını barındırmaktadır (Wallace ve Wolf, 1999; Appelrouth ve Edles, 2007).

- Bartos'un çatışma teorisinde geliştirdiği model, PKK içerisindeki kadının hem erkeklerle hem de erkeği temsil eden devletle olan çatışmasını birlikte analiz edebilmek için kullanışlıdır.

- Lider merkezli bir örgüt olan PKK'nın analizinde Abdullah Öcalan'ın yazdığı metinler, örgütün geneli hakkında bilgi vermektedir.

- Örgütün taban bulunduğu coğrafyada kadının ikincil bir konumu bulunmaktadır (İlkkaracan, 1998; Halis, 2001; Buldan, 2004; Faraç, 2005).

1.5. Yöntem

Bu bölümde, PKK'nın, özgürleştirme iddiasında bulunduğu kadını araçsallaştırarak onun ikincil konumunu sürdürmesini problem olarak ele alan çalışmanın, yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.5.1. Araştırmanın Tipi ve Tekniği

Kadın konusunda yapılan araştırmalarda birden fazla araştırma tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak kadın çalışan araştırmacılar daha çok nitel araştırma tekniklerinden yararlanırlar. Özellikle feminist yaklaşım kadınların sesine daha çok yer vermeye ve sosyal bilimin gelişmesinde hâkim olan erkek egemen bakış tarzını kırmaya çalışır (Punch, 2005). Bu bağlamda, araştırma temel tasarımı itibariyle nitel bir araştırma olup, amacına uygun biçimde **betimleyici** ve **keşfedici** bir araştırma tipindedir. Araştırmanın betimleyici ve keşfedici özelliklerini desteklemek amacıyla nicel araştırma tekniklerine de başvurulmuştur. Bu sayede, çalışmada her iki araştırma tekniklerine ait avantajlar birlikte kullanılarak daha kapsamlı, bütüncül ve birbirini destekleyici sonuçlara ulaşılmıştır.

PKK'da kadının konumunu ortaya koyan çalışmaların / araştırmaların hiç olmaması, niteliksel verilerden yararlanılması ve bir takım tanımlayıcı bilgilerin verilmesinden dolayı, tez "betimleyici" ve "keşfedici" bir araştırmadır. **Betimleyici araştırmalar**, konunun detaylı olarak tasvir edilmesi amaçlandığı durumlarda, **keşfedici araştırmalar** ise konunun yeni ve araştırmaların az

olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Gökçe, 2004). Betimsel bir araştırmanın temel amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Neuman 1999): Bir grubun profilini sağlamak; ilişki, mekanizma ve süreci betimlemek; yeni açıklamalara yol açacak bilgiler bulmak; tipleri sınıflama ya da kategorileri oluşturmak.

Bu araştırmada nitel araştırma tekniği olan derinlemesine mülakat, veri toplama amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili literatür taraması yapılarak, PKK'da kadın konusunda başta örgüt yayınları olmak üzere konuyla ilgili yapılan tez, yazılan makale ve kitaplar taranmış ve elde edilen bilgiler araştırma süresince değerlendirilmiştir.

Derinlemesine mülakat yapılmadan önce, bir mülakat rehberi oluşturulmuş (Ek 1) ve görüşmeler oluşturulan mülakat rehberi çerçevesinde yapılmıştır. Kendileriyle görüşme yapılan örgüt mensubu kadınlarla ilgili kişisel bilgilere, onların güvenliğini ihlal etmemek amacıyla, tez içinde yer verilmemiştir. Ancak tezin akışını kolaylaştırmak amacıyla görüşme yapılan kadın örgüt mensuplarına, PKK içerisinde sıklıkla kullanılan "takma isimler" verilmiştir.

Örgüt mensuplarının en fazla teslim olduğu, Diyarbakır, şırnak, Hakkâri, Van ve İstanbul illerinin emniyet birimlerinde çalışan uzman personele ulaşılmış; bu kişilere "görüşmeye açık kadın örgüt mensubu tanıyıp tanımadıkları" sorulmuştur. Uzman personelden alınan isimlerden kendilerine telefonla veya yüz yüze ulaşılabilecek olanların telefon ve adres bilgileri

temin edilmiştir. Görüşmeye açık kadın örgüt mensuplarıyla, mülakat yapmadan önce, ilgili uzman personel aratılarak araştırmacının kendileriyle görüşme talebi iletilmiştir. Bu talebe olumlu cevap veren kadın örgüt mensuplarıyla telefonda görüşme gerçekleştirilerek, nerede ve ne zaman mülakat yapılabileceği konusunda randevu alınmıştır.

Görüşmeler cezaevinde, görüşmeye katılan kadınların kendi evlerinde veya akrabalarının evlerinde gerçekleştirilmiştir. Uzman personelin referans olduğu beş kadın örgüt mensubuyla yapılan görüşmeden sonra, kartopu tekniğinden yararlanılarak, görüşmeye katılan kadın örgüt mensuplarının önerdiği diğer isimlerle irtibat kurulmuştur. Böylece toplam yirmi kadın örgüt mensubu mülakat rehberi çerçevesinde görüşme yapılmıştır.

Her ne kadar görüşmeler daha önceden hazırlanmış bir mülakat rehberine bağlı olsa bile zaman zaman “yapılandırılmamış görüşmeye” kaymıştır ki bu nitel çalışmanın doğasından kaynaklanmaktadır. Her bir görüşmenin özgünlüğünü sağlamak amacıyla görüşmenin akışına çok müdahale edilmemeye çalışılmıştır. Problemin dışına çıkıldığında veya görüşme akışını yönlendirmek amacıyla mülakat rehberindeki sorular sorulmuştur.

Nitel görüşmeler genellikle küçük grup örneğinde yapılmakta ve görüşmeler, yapılandırılmış sorulara ilişkin verilen cevaplarda “tekrarların” (repetitious) başladığı noktada sonlandırılması gerekmektedir (Ragin,

1994:86). Yapılan görüşmelerde, beşinci kişiden sonra örgütle ilgili bilgilerde, yaşadığı deneyimlerde benzerlikler bir başka anlatımla tekrarlar başlamıştır.

Görüşmeler ortalama iki saat sürmüştür. Ancak mülakatların çözümü esnasında anlaşılmayan ifadeler, kısaltmalar (örn. HPG, PJKK, YAJK) ve benzetmeler tekrar telefonla sorulmuştur. Ayrıca görüşme esnasında, görüşmenin akışını bozmama kaygısıyla atlanılan konular da yine görüşmeye katılanlara telefonla sorularak eksiklikler tamamlanmıştır.

Araştırmayı yapan kişi, görüşmeye katılanlara “Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Sosyoloji Bölümünde Doktora Öğrencisi” olarak kendisini tanıtmıştır.

Araştırmanın ana iskeleti nitel araştırma teknikleri kullanılarak geliştirilmiş olup, destekleyici olması bağlamında nicel araştırma teknikleri de kullanılmıştır. Araştırmada PKK’da kadınların demografik özelliklerini ortaya koyabilmek için Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinde bulunan 835 örgüt mensubunun “özgeçmiş raporu” üzerinden bir çalışma yapılmıştır. Özgeçmiş raporu, “terör örgütlerinin örgütsel düzey kazandığına karar verdikleri üyelerinden, yaşam öyküleri, ailesi, akraba ve sosyal çevresi ile hobileri hakkında aldığı yazılı rapor” şeklinde tanımlanmaktadır. PKK bir kişi dağ kadrosuna katıldıktan sonra bir ay içerisinde özgeçmiş raporu almaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinde yapılan çalışmada elde edilen 835 PKK örgüt mensubunun 151’nin kadın örgüt mensuplarına ait olduğu tespit

edilmiştir. Bu raporlardan elde edilen bilgiler, nicel veri haline dönüştürülmüş, istatistiksel olarak analiz edilmiş ve PKK'da kadınların demografik özellikleri elde edilmiştir.

1.5.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Nitel araştırmaların evreni, üzerinde çalışma yapılan araştırma problemiyle ilgili olarak yapılandırılmış sorulara ilişkin verilen cevaplarda “tekrarların” başladığı örneklem sayısı kadardır (Ragin, 1994:86). Dolayısıyla tezde ortaya konulan sonuçların genelleme iddiası bulunmamaktadır. PKK'da faaliyet yürütürken örgütten ayrılmış ya da güvenlik güçlerinin düzenlemiş olduğu operasyonlar sonucu teslim olmuş yirmi kadınla derinlemesine mülakat çalışması yapılmış ve benzer sorulara aynı cevapların verilmesi veya bir başka anlatımla tekrarların başlaması üzerine başka kişilerle görüşülmeden alan çalışması sonlandırılmıştır.

1.5.3. Karşılaşılan Güçlükler

Bu araştırmadan yaşanan en büyük güçlük, konuyla ilgili Türkiye'de ve dünyada yeterli araştırmanın olmamasından dolayı, teze nereden ve nasıl başlanacağı dair yaşanan arayışlar olmuştur. Tez jürisinde görev alan hocalarımın okumamı önerdiği kaynaklar, bu güçlüğü aşılmasında çok büyük katkı yapmıştır.

Araştırmanın problemiği oluşturulduktan sonra karşılaşılan en büyük sıkıntılardan biri de kadın örgüt mensuplarına nasıl ulaşılacağı, ulaşıldıktan sonra görüşmeye nasıl ikna edileceği konusu olmuştur. Bu güçlük ise araştırmacının çalıştığı birimin sağladığı avantajlar sayesinde aşılmış, kartopu tekniği kullanılarak tespit edilen kadın örgüt mensupları birkaç görüşme sonrasında ikna edilerek mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmelerde en önemli güçlüklerden biri de kadın örgüt mensuplarının bazılarının yaşam deneyimlerini anlatırken, ikinci bir travma yaşamaları olmuştur. Örneğin görüşmeye katılanlar zaman zaman ağlamışlar ve görüşme güçlüğüle tamamlanmıştır.

Görüşmenin bir mekânda değil, Diyarbakır, İstanbul, Mersin, Van, Ankara, Elazığ olmak üzere farklı illerde yapılması; her bir görüşmede uygun ortamın ayarlanması da başta gelen zorluklardır.

Nitel görüşme için hazırlanan “mülakat rehberi” görüşme yaparı rahatlatmış olsa da mülakat konusu zaman zaman farklı alanlara / konulara veya gündemlere kaymıştır.

Mağduriyet deneyimi yaşayanların geneli görüşmenin teybe kaydedilmesini istememiş ancak bu bilgilerin “saklı kalacağı, kimseyle isim / çalışılan yer olarak hiçbir yerde (tez dahil) ifade edilmeyeceği” belirtilerek teybe kayıt konusunda ikna edilmiştir. Kayda ikna edilemeyen kişilere görüşme genellikle bir başka kişinin desteği alınarak sağlanmaya

çalışılmıştır. Çünkü hem dinleyip hem de not almanın güçlüğü özellikle ilk mülakatlarda deneyimlenmiş, bunun üzerine İstanbul'da görev yapan bir kişinin görüşmelere not almak amacıyla katılması sağlanmıştır.

Görüşmelerde “örgütsel dil kullanımı” da dikkatlerden kaçmamıştır. Örneğin kadın örgüt mensuplarıyla görüşülürken “özgeçmiş raporu verdim”, “özgün eğitim aldım”, “yoz ilişki” gibi bazı özel tanımlamalar mülakat esnasında “anlama” güçlükleri oluşturmuştur.

Ses kayıt cihazından çözüm yaparken bilgi kaybı, örgütün literatürüne ait kavramların yanlış anlaşılabilme endişesinden dolayı, bizzat araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Bu nedenle araştırmacı günler boyunca görüşmeleri çözümlenebilmek için zaman harcamıştır. Çözümlenmelerin uzun sürmesi, tezin raporlanma sürecini uzatmıştır.

İkinci Bölüm: TARİHSEL OLARAK PKK'DA KADIN VE ÇATIŞMA TEORİSİ BAĞLAMINDA ANALİZİ

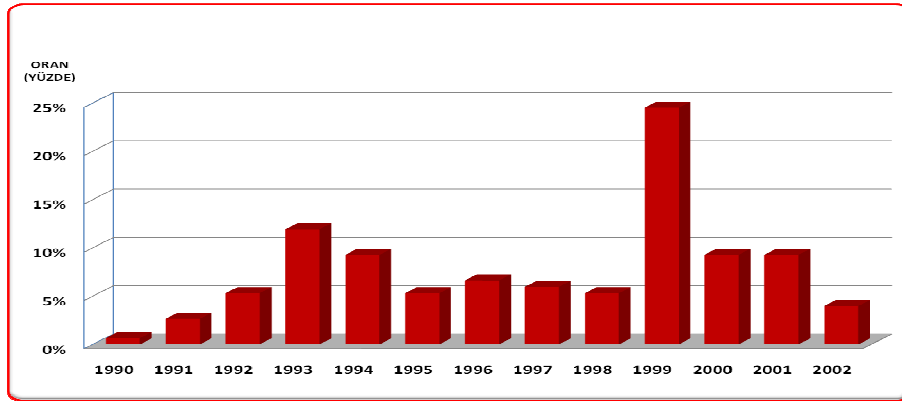
2.1. Tarihsel Perspektiften PKK'da Kadın

1978 yılında Öcalan ve arkadaşları tarafından kurularak faaliyetlere başlayan Kürdistan İşçi Partisi (PKK), 1980 sonrası gerçekleştirdiği şiddet eylemleriyle sesini duyurmuş ve süreç içerisinde çeşitli değişimler geçirerek bugüne kadar varlığını korumuştur (Özcan, 1999; Bila, 2004; Semiz, 2007). İlk zamanlar bir öğrenci gençlik örgütlenmesi olarak dikkatleri çeken PKK, şiddet üzerinden geliştirdiği politikalarla Doğu ve Güneydoğu illeri başta olmak üzere İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Mersin illerinde yaşayan Kürtleri kısmen etkilemeyi başarmıştır. Şiddetin meşruiyetini bölgenin bilinçli olarak geri bırakılmışlığı ve Kürt kimliğine ilişkin geliştirdiği taleplerin üzerine inşa eden PKK, erkeklerin yanında kadınları da hareketin içerisine çekmek için stratejiler geliştirmiştir.

Nitekim 1980 askeri darbesinden sonra kamusal alanda görülmeye başlayan Kürt kadınlar, kuruluş yıllarında PKK'da yok denecek kadar azdır. Ancak bir on yıl sonra 1990-1993 Serhildanlarıyla PKK'nın faaliyetleri doruk noktasına ulaştığında, kadınlar politik eylemciler olarak yoğun bir şekilde sahneye girmişler ve erkeklerin ağırlıkta olduğu parti ve örgütlere daha fazla katılmaya başlamışlardır (Açık, 2002:279; Mojab, 2005:18). Bunu PKK'ya katıldıklarında "özgeçmiş raporu" veren 151 kadın örgüt mensubunun

verilerinden de görmek mümkündür. Grafik 4'de de görüldüğü gibi kadınlar 1990 yılından itibaren PKK'ya katılmaya başlamış, 1993 yılından itibaren sayılarında önemli ölçüde bir artış görülmüş ve 1999 yılında ise katılımlar en yüksek düzeye ulaşmıştır. Marcus (2009), 1993 yılına gelindiğinde PKK silahlı güçlerinin üçte birinin kadınlardan oluştuğunu ifade etmektedir.

Grafik 4: PKK'nın Dağ Kadrosundaki Kadınların Katılım Yılları Dağılımı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Kadınların PKK'ya katılımlarını tarihsel olarak ortaya koyabilmek için üç döneme ayırmak gerekmektedir. I. Dönem örgütün kurulduğu 1978 ile ilk kadın örgütlenmesinin ortaya çıktığı 1986 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. İkinci Dönem kadın örgütlenmesinin kurulduğu dönemden örgütün liderinin yakalandığı 1999 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Üçüncü dönem ise Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılından bugüne kadar olan dönemi kapsamaktadır.

2.1.1. I. Dönem (1978- 1986)

Başlangıçta PKK'nın faaliyetlerinde kadın, ana, eş ya da başka bir yakın olarak yer almıştır. Kurulduğu yıllarda erkek egemen bir yapıya sahip olan PKK'nın 27-28 1978 tarihinde gerçekleştirdiği 1. Kongresinde kadın olarak yalnızca Öcalan'ın eşi Kesire Yıldırım bulunmuştur³. Silahlı faaliyetlere başladığı dönemde de dağ kadrosunda kadın örgüt mensupları yok denecek kadar azdır. Bunu PKK'nın kurucu kadrosunda yer alan Bayık şöyle ifade etmektedir:

Bize ilk katılan kadın Kesire (Fatma)'dır. Onun öncesinde grubumuzda kadın yoktu. İlişkilerimiz vardı, fakat gruba militanlık yapmak üzere ilk katılan kişi Fatma'dır. ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği) çalışmaları sırasında Fatma ile çalışıldı. Fatma, ADYÖD bünyesindeki çatışmalar, tartışmalar ve eylemlilikler esnasında grubu tanıdı ve ilişkilendi (Bayık, 2005:9).

Kurulduğu ve faaliyetlere yeni yeni başladığı dönemlerde PKK'ya kadın katılımının az olmasının bazı nedenleri vardır. *Birincisi*, Öcalan Marksist/Leninist ideolojiden hareketle aileyi, hukuku, eğitimi, dini, aşiret kurumunu bir üs yapı kurumu olarak gördüğünden, kaleme aldığı ilk metinlerde kadını, ailenin içerisinde "erkeği düşüren, yozlaştıran" biri olarak

---

³ Toplam 19 kişinin katılımı ile gerçekleştirilen kongrede parti programı ve tüzük kabul edildikten sonra Merkez Yürütme Komitesine Abdullah Öcalan, Cemil Bayık ve Şahin Dönmez, yedi kişiden oluşan Merkez Komiteye ise Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Şahin Dönmez, Mehmet Karasungur, Mazlum Doğan, Hayri Durmuş ve Baki Karaer seçilmişlerdir (İmset, 1993; Semiz, 2007).

nitelemesidir⁴ (Çağlayan, 2007:104). Bundan dolayı LTTE örgütünde olduğu gibi *erkeklerin savaşma kabiliyetini azaltacağı ve örgüt içi iklimi bozacağı* endişesiyle (Stack-O'connor, 2007a) kadınların örgüte kazanılması konusunda çok istekli davranılmamıştır. Bayık (2005) bunu, “Grubumuzun üyeleri ağırlıkta yoksul kökenli arkadaşlardan oluşuyordu. Sınıf temelimizde böyleydi ve yeni oluşan bir gruptuk. Onun için başlangıçta içimize böyle sorunlar almak, bizim için tehlikeli olabilirdi” sözleriyle ifade etmektedir.

Görüşme gerçekleştirilen Zinarin, Zelal, Rojin, Bese, Çiğdem ve Çerçel de, ilk yıllarda kadınların örgüte kazanılmasında isteksiz davranılmasının en önemli nedenlerinden biri olarak o yıllarda geliştirilen yaklaşımların etkili olduğunu söylemektedirler. 1990'lı yıllarda PKK'ya katılan Zinarin, o yıllarda örgüt tarafından kadınlara yönelik gerçekleştirilen yaklaşımları şöyle özetlemiştir.

O yılları Karakoçanlı Sakine Gönültepe ve Sakine Canan anlatırdı. İki Sakine'ler PKK'ya katılan ilk kadınlar arasında. Onlar o yılların çok geri olduğunu, kadınlara hiçbir şekilde değer verilmediğini, kadınların küçük görüldüğünü anlatırlardı. Denetimin olmadığı yerlerde kadına çok geri yaklaşımlarda sergilendi. Sonuçta bir örgüt, kendisinden uzak, kırsal alanlarda örgütlenmiş. Böyle sorunlar çıkarsa örgüt savaşamaz, örgüt başarılı olamaz. İster istemez bu konu onu yoğunlaşmaya götürüyor (Derinlemesine Mülakat, 2007).

İkincisi, dönemsel olarak feodal değerlerin ve aşiretçiliğin bölgede gücünü devam ettirmesinden dolayı kadınlar da örgüte mesafeli

---

⁴ Çağlayan (2007:104) hareketin erken dönem metinlerinde sıkça yer alan “düşüren kadın”, “entrikacı kadın” imgesini dinsel ideolojideki “fettan, şeytan kadın” imgesiyle benzerlik taşıdığını ifade etmektedir.

yaklaşmışlardır. Zira feodal değerlerin hâkim olduğu bir coğrafyada, özellikle namus ve aile kavramları çok hassastır (Buldan, 2004). Bundan dolayı kadınların dağa çıkması büyük bir cesaret istemektedir. Kadınlar örgüte katıldıkları ilk yıllarda halkın gelenek ve görenekleriyle çatışmamak için başlarını bile örtmüşlerdir. Bese, gerçekleştirilen görüşmede o günleri şöyle anlatmıştır.

Kürt toplumundaki gerçeklik tabî ki feodal bir gerçeklik. Abdullah Öcalan bu feodalitenin kırılmaması halinde örgütün çıkış yapamayacağı tespitinde bulunuyor. Örgütün önünde en büyük engel feodal değerler ve bunun temsilcisi aşiretçilik. Bu yapıyı kıracak en temel güç kadının örgüte katılımı. Örgüte ilk katıldığı yıllarda kadınlar, öyle cinsiyet olarak gösterilmiyor. İşte biz de örgüte katıldık geldik... Mesela halkın içerisine girildiğinde baş örtülüyor. Halkın gelenek ve göreneklerine ters düşmemek için. Başlarını örtüyorlar. Erkekler kadınları bunlar bizim kız kardeşlerimiz diye tanıtıyorlar. Biri diyor bu benim kız kardeşim, biri diyor teyzemin kızı, biri diyor amcamın kızı, biri diyor bu benim nişanlım. Örgütün ilk çıkışında toplumda farklı bir izlenim yaratmak için böyle davranılıyor. Çünkü o dönemde dağdaki kızlara farklı gözle bakanlar var (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Üçüncüsü ise, Öcalan'ın örgüte ilk katılan kadın olan eşi Kesire Yıldırım'la yaşadığı sorunlu ilişkidir. Öcalan Kesire ile yaşadığı olumsuz ilişki nedeniyle kadınları "erkeği düşüren" olarak nitelemiş ve örgüte girişlerine olumlu bakmamıştır. Nitekim Kesire ilişkisinde ikilem yaşadığını söyleyen Öcalan bu ilişkide yaşadığı sorunları şöyle ifade etmektedir:

Kadının bana dayattığı şeydu; beni istiyorsan siyaseti ayağının altına alacaksın. Siyasal değeri, siyasal özü, örgütsel esasları ikinci plana bırak veya bana feda et. Kıyamet kopardım, büyük sıkıntılar yaşadım. Gönlüm buna razı olmadı. Bireysel aşk en büyük güç de olsa, o süreçte ben kendimi bu 'aşka' satamadım, adım adım kendimi uzaklaştırdım (Öcalan, 1999:27).

Görüşme yapılan Zinarin, Rojin, Ronahi, Zelal, Leyla ve Sozdar da PKK'nın kurucu çekirdek kadrosunda yalnızca Kesire Yıldırım'ın olduğunu dile getirmişlerdir. Öcalan'ın Kesire ile olan ilişkilerini kadın

çözümlemelerinde uzun uzun değerlendirdiğini ve Öcalan'ın bu çözümlemelerde devletin örgütü ilk yıllarda Kesire ile kontrol etmeye çalıştığını dile getirdiğini ifade etmişlerdir. Rojin'in anlatımları bu açıdan dikkate değerdir:

Örgütün ilk kuruluşunda zaten bir çekirdek kadro var. Bu çekirdek kadroda sadece Fatma (Kesire Yıldırım)⁵ var. Fatma'yla başlayan bir örgütsel süreç var. Abdullah Öcalan Fatma'yla olan ilişkisini şöyle değerlendirirdi. Kendisinin ilgisi oluyor Fatma'ya üniversite yıllarında. Çünkü Fatma çok zeki, alevi bir aileden geliyor ve aynı zamanda Kürt. Abdullah Öcalan ise Kürt ve Sünni. Özellikle zekâsıyla Abdullah Öcalan'ı çok etkiliyor. Abdullah Öcalan bununla bir şey yapmak istiyor. Başlarken hem onun gücünden yararlanmak istiyor hem de ona karşı ilgisinden... Fakat o hep şöyle değerlendirdi. Daha örgütün ilk yıllarından itibaren örgütü devlet Fatma eliyle kontrol etmeye çalıştı. Abdullah Öcalan şöyle diyordu. Ben bunu fark ettim ve o yönden Fatma'yla ilgili şöyle bir ifade kullanıyordu, bana karşı yılan konumundaydı. On yıl tahammül etmek zorunda kaldım, evlendiğim halde...(Derinlemesine Mülakat, 2009).

Kesire yalnızca Öcalan'ı değil, onun arkadaşlarını da etkilemeye çalışmıştır. Öcalan çözümlemelerinde Kesire'ye on yıl tahammül ettiğini ve örgütün 3. Kongresinde çözümlendiğini ifade etmektedir (Öcalan, 1992). Nitekim PKK, 26-30 Ekim 1986 tarihinde Lübnan/Helve kampında gerçekleştirdiği 3. Kongresinde aldığı kararlar çerçevesinde, kadınların Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği (YJWK) adı altında ayrı bir yapılanmayla faaliyet göstermesini kararlaştırmıştır (Özcan, 1999:163). Bu süreci Helin şöyle dile getirmiştir:

Fatma Abdullah Öcalan'ın dışındaki diğer kesimi de etkilemeye çalışıyordu. Öcalan Roma tarihine atıf yaparak, Fatma'yı Cleopatra'ya, arkadaşlarını da

---

⁵ PKK'da her örgüt mensubunun bir kod ismi vardır. Kesire Yıldırım'ın kod ismi ise *Fatma*'dır. Mülakat yapılan kadın örgüt mensupları bundan dolayı Kesire Yıldırım'ı kod ismiyle ifade etmektedirler.

Antony'e benzetiyordu. Cleopatra Antony'i nasıl etkilemeye çalışıyorsa Fatma'nın da arkadaşlarını öyle etkilemeye çalıştığını söylüyordu. Ve diyordu ki bunun çözümlenmesine on yıl sabrettim ve 3. Kongremizde bunu çözümledik. Bir erkek olarak bir kadının zayıflıkları altına girmemeyi Fatma kişiliğinde çözdüm. Ve o zaman kadın sorununa Fatma vesilesiyle eğildim ben. On yıllık bir evlilik, örgüt içi çatışma, Fatma'nın iktidar olma hırısı karşısında kadını çözümlerim ben diyordu. Yani kadınla ilgili ilk adımı Fatma'yla atıyor (Derinlemesine Mülakat, 2008).

PKK'nın ilk yıllarında kadınların katılımı yok denecek kadar az olmakla birlikte, o yıllarda örgüte katılım vardır. Fakat örgüte gelen kadınlara Kesire'nin göstermiş olduğu tutum ve davranışlar katılımların seyrini etkilemiştir. Örgütün ilk yıllarını bilen Zinarin, Rojin, Ronahi, Sozdar ve Asya Kesire'nin uygulamalarını dile getirmişlerdir. Sozdar anlatımıyla bu uygulamaları şöyle özetlemiştir.

Mesela biz Şam'da evdeyken Abdullah Öcalan şöyle diyordu. Aslında çok zeki ve güçlü kızlar bize katılmıştı ilk yıllarda. Fakat Fatma kendine alternatif olmasınlar diye hepsini bunalıma soktu, psikolojik baskıya tabi tuttu, kızlar dayanamadılar. O yıllarda Abdullah Öcalan Fatma'nın bu gerçeğini, kadının kadın üzerindeki baskısını, tehlikesini fark ediyor ve bunun da aşılması gereken bir konu olduğuna inanıyor. Kadın sorununa yaklaşımı ilk yıllarda var, fakat yalnızca Fatma'nın adı geçiyor. Diğerlerinin adı geçmiyor. Çünkü Fatma kadın olarak o yıllarda kendisi dışındaki bütün alternatifleri ortadan kaldıran bir kadının gerçeği (Derinlemesine Mülakat, 2008).

2.1.2. II. Dönem (1986-1999)

Öcalan'ın kadını çözümleme⁶ süreci, Kesire Yıldırım'ın örgütten ayrılmasından sonra hızlanmıştır. Bu çerçevede, kadınla ilgili ilk değerlendirmesi 8 Mart 1987 tarihinde "Kadınlar Günü"nde olmuştur. Bu tarihteki çözümlerinde Öcalan, kadının hem zayıf yönlerini, hem de

---

⁶ PKK'nın ideolojik ve politik metinlerinin büyük bir kısmı Öcalan'ın, örgüt mensuplarıyla yaptığı konuşmalara dayanmaktadır. "Çözümler" adı verilen bu konuşma ve değerlendirmeler kaydedilerek daha sonra basılmakta ve dağıtımı yapılmaktadır.

güçlü yönlerini ortaya koymuş, kadını örgüte kazanarak güçlü bir çıkış yapmayı istemiştir (Öcalan, 1992).

Öcalan'ın düşüncelerindeki köklü değişim ise asıl, 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonra olmuştur. Zira Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonraki süreçte Marksist/Leninist düşünce bir ideoloji olarak değer kaybetmiş, bunun üzerine Öcalan, aile, din, aşiret vb. toplumsal kurumlar başta olmak üzere aile ile ilgili düşüncelerini yumuşatmıştır. 1990'lı yıllara kadar aile, din ve aşiret kurumunu bir ajan kurum olarak gören, kadını ise "erkeği düşüren" olarak niteleyen Öcalan, bu tarihten sonra kadının, ailenin ve aşiretlerin kazanılmasından, dinin de mücadelede bir araç olarak kullanılmasından bahsetmiştir (Öcalan, 1992; Öcalan, 1993).

Yerel, bölgesel ve uluslararası gelişmeleride yakından takip eden Öcalan, Filistin intifadasında kadınların dünya kamuoyunda yarattığı ilgi ve gösterilerde oynadığı rolden de etkilenmiş ve kadının kazanılarak mücadeleye çekilmesi gerektiğini şu sözleriyle ifade etmiştir.

Bugün Filistin ayaklanmasında devrimi neredeyse kadınlar, çocuklar ve gençler taşlarla yürütüyorlar. Buradan alınması gereken dersler vardır. Kadın taşla, sopaya sarıldığında özellikle gösterilerde başı çekebilir. Yine gençler ve çocuklar ellerine taş ve sopa aldılar mı muazzam bir gücün oluşmasına yol açarlar ki, bizim de bugün en çok ihtiyaç duyduğumuz bu tip gelişmelerdir. Çünkü dağdaki gerillayı kontrol etmek için ordu bütün gücünü seferber ediyor, gizli örgütçüleri kontrol altına alabiliyor, ama ayağa kalkan çocuk ve gençlerin her biri bir taş ve bir sopa bulabilir. Toplumun yarısından da fazlasını oluşturan kadınlar sokağa döküldüler mi onları polisin kontrol etmesi mümkün değildir (Öcalan, 1992: 101)

Öcalan'ın kadınla ilgili çözümlerini yaptığı dönemde Türkiye'de sanayileşme, kentleşme ve toplumsal dönüşüm süreçleri de hızlanmış,

PKK'nın etkin olduğu bölgelerde de toplumsal talepler de artmıştır. Bir yandan toplumsal talepler artarken, diğer yandan da bölgede yaşanan feodal değerler ve ataerkil aile yapısının ağır etkileri devam etmiştir. Özellikle kadınlara yönelik aile içi şiddet, başlık parası karşılığında veya istemediği halde zorla evlendirilme, okula gönderilmeme, her an düşümsel, fiziksel ve cinsel baskılarla karşı karşıya kalma, töre baskısı vb. muameleler sürmüştür (Halis, 2001:28).

Bu bağlamda, PKK hareketinin lideri Öcalan, kadınları örgüte kazanabilmek amacıyla “özgürlük teması”nı kullanmıştır. “Partimiz kadına özgürlük temelinde yaklaşır ve bunun ne kadar önemli olduğunu çoktan ortaya çıkarmıştır” (Öcalan, 1992:79) diyen Öcalan, “...Bölgede milyonlarca kadın sahipsiz, ölümcül noktada, bin bir kölelik bağları ile bağlı. O bağları param parça edin, kadını özgürleştirin, kadın derya olup aksın, bir çağlayan gibi çağlasın. Bizde kadın öldürülmüştür. İlk yapacağımız işlerden birisi girdiğiniz bir bölgede kadını bağlayan bağları kesmektir” (Öcalan, 1992:253) şeklinde militanlarına talimatlar vermiştir. Aynı zamanda kadını “kurtulması gereken vatan gibi” gören Öcalan, “özgürleşen kadın, özgürleşen Kürdistan'dır” (Öcalan, 1999:27) sloganını üretmiştir.

Öcalan'ın böyle bir slogan geliştirmesinin nedeni ise milliyetçilik ve ulus inşa süreçlerinde kadınların oynadığı rolden kaynaklanmaktadır. Kadınlar milliyetçilik ve ulus inşa süreçlerinde Enloe (1990), Nagel (2004) ve Najbadi (2005)'nin de vurguladığı gibi, “sembolik gösterenler” olarak merkezi bir rol

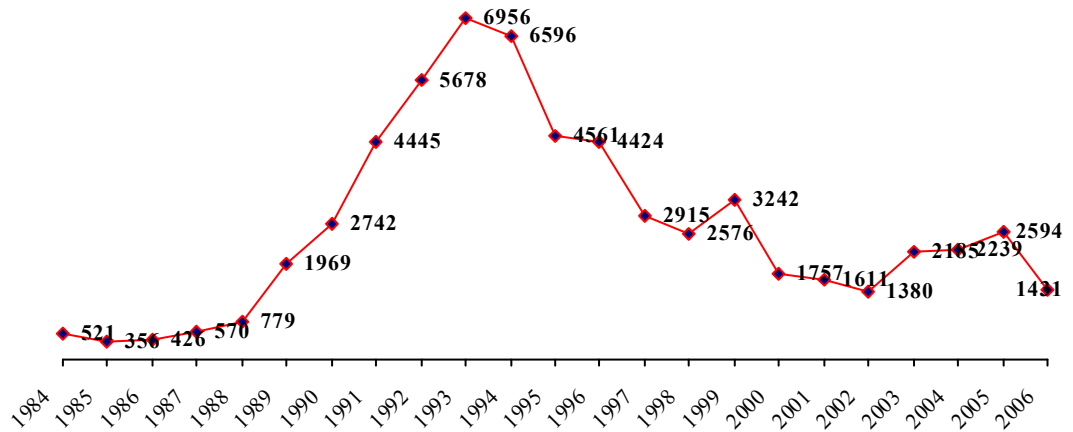
oyunmaktadır. Bu söylemde milliyet ve ulusu erkekler, vatani ise kadınlar temsil etmektedir. Nitekim PKK 1990'lı yıllardan sonra, ideolojik olarak Marksist/Leninist bir ideolojiden etnik milliyetçiliği esas alan bir ideolojiye doğru evrilmiş ve hızla yeni bir ulus inşa sürecine girişmiştir.

Bu süreçlerde karşı karşıya kaldıkları sorunları aşmada seslerini duyuramayan kadınlar için PKK, adeta bir “nefes borusu” işlevini görmüştür. Nitekim Öcalan'ın geliştirdiği “özgürlük teması” 1990'lı yıllardan sonra etkisini göstermiş, lise, üniversite ve kırsal alanlardan genç kızlar yoğun bir şekilde örgüte katılmaya başlamışlardır (Özcan, 1999:164). Toplumun en suskun ve feodal değerlerin en etkili olduğu kesimlerinden gelen kadınların dağa çıkması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu başta olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında tüm değerleri altüst eden bir gelişme olarak görülmüştür (Buldan, 2004).

Dönemsel olarak kadınların yoğun olarak örgüte katıldığı 1992, 1993, 1994 dönemi, PKK'nın silahlı ve kitlesel faaliyetlerini en üst düzeye çıkardığı döneme denk gelmektedir (Bkz. Grafik 5). Bu dönem örgütün evlerde, kahvehanelerde ve Türkiye'nin gündeminde sürekli konuşulduğu bir dönemdir. Böylesi bir dönemde kadınlar, kitlesel eylemlerde en ön saflarda Yuval-Davis ve Anthias (1989)'ın ifadesiyle “etnik ve ulusal farklılıklarını gösterenleri/sembolleri” olarak, silahlı faaliyetlere katılarak da “politik ve askeri mücadelelerde bizzat katılımcı” olarak yer almışlardır. Kadınların PKK'nın silahlı faaliyetlerinde aktif olarak katılması, sınır bölgelerindeki

kadınlar başta olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, metropol kentler, İran, Suriye ve Kuzey Irak'ta yaşayan kadınlar üzerinde çok etkili olmuştur. Zira terörizm, “genellikle eylemin propagandası olarak anılır. Eğer eylemci kadın ise propagandası yapılan terörist eylemden ziyade kadının kendisidir” (Stack-O’connor, 2007a:96). Nitekim PKK, güvenlik güçleriyle girdiği çatışmalarda yaşamını yitiren Berivan ve Beritan gibi kadın örgüt mensuplarının hikâyelerini bir propaganda aracı olarak kullanmıştır/kullanmaktadır.

Grafik 5: 1984-2006 PKK'nın Silahlı Olaylar İstatistiği

(EGM TEM Dairesi İstatistik Arşivi, 2009)

O günleri yaşayan kadın örgüt mensupları, PKK'nın kadınları kazanabilmek için geliştirdiği propagandaları ve bu propagandaların kendileri üzerinde bıraktığı etkileri uzun uzun anlatmışlardır. Zinarin, Berivan'ın hayat hikâyesinden etkilenerek örgüte girişini şöyle dile getirmiştir.

1990'dan sonra çatışmalar artıyor ve örgüt içerisinde ilk defa kadın şahadetleri 1990'dan sonra başlıyor. Belirgin bazı şahadetler örgüte katılımı çok çok etkiliyor. Botan bölgesinde, Botan derken Şırnak, Hakkari, Cizre,

Mardin, Hakkari tarafları... O bölge halkını çok etkiliyor. Çünkü kişilik olarak o çevrede sevilen bir insan, bir de teslim olmayıp ölümü göze alıyor. Tüm Kürtlerde en önemli özelliklerden biri düşmanına asla teslim olmamaktır. Teslim olmayıp kendini bombayla patlatıyor. O olay bölge halkını hem de beni çok etkiledi. Benim örgüte katılmamı çok derinden etkiledi (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Diğer bir hikâye de 1992 yılında Türkiye'nin KDP ve YNK peşmergeleriyle birlikte PKK'ya yönelik gerçekleştirdiği operasyonda girdiği çatışmada yaralı iken teslim olmamak için kendisini kayadan atan Beritan kod ismiyle tanınan Gülnaz Karataş'ın hikayesidir (Buldan, 1994:16). PKK Beritan'ın örgüt içerisindeki yaşamını sonraki yıllarda bir film haline getirmiş ve internetteki sitelerinde bir kapak haline dönüştürmüştür (bkz.www.rojaciwan.com). Bugün örgüt içerisinde Abdullah Öcalan'dan sonra en çok tanınan ve propagandası yapılan militanlardan biridir. Çiğdem, Beritan'ın hayat hikâyesinden etkilenerek örgüte girişini şöyle dile getirmiştir.

1992 yılında KDP'yle, yani Barzani'nin peşmergeleriyle yapılan bir savaş var. O zaman Güneye bir operasyon düzenleniyor. Devletin yaptığı bir operasyon, askerle beraber KDP'nin, yani Barzani'nin yaptığı ortak bir operasyon var. O operasyonda Beritan çok etkili bir kişilik, örgüt içinde çok etkili... Örgüt bundan dolayı onun çok propagandasını yaptı. Üniversiteli bir kız, Tuncelili, kişilik olarak toplumda da belirli bir çevresi bulunan, etkileyici bir kişiliğe sahip. Örgüt içerisinde de çok etkileyici bir kişiliğe sahip olan Beritan, KDP güçlerine teslim olmamak için kendini uçurumdan atıyor. O şahadet kadınların örgüte katılımında çok etkili oluyor. Mesela ben Beritan'dan çok etkilenmişim örgüte gitmeden önce. Örgüt o zaman gazetelerde, dergilerde Beritan'ın resmini, silahlı resmini, işte onun hayat hikâyesini, o dönemdeki dergi ve gazetelerde boy boy yayınlamıştı. Ben o zaman üniversiteye gidiyordum (Derinlemesine Mülakat, 2008).

1990 yılından itibaren yapılan propagandalardan etkilenerek PKK'ya katılan kadın ve erkeklerin sayısı hızla artarken, ilk yıllarda hazırlıksız yakalanan hükümetler ve güvenlik bürokrasisi, örgüt eylemleriyle kentlerin güvenliğini de tehdit etmeye başlayınca harekete geçmişlerdir (Kışlalı, 1996; Marcus, 2009). Bu çerçevede, örgütün terörizm teknikleriyle gerilla

tekniklerini bulamaç yaparak kullandığı mücadele stratejilerine karşı yeni mücadele stratejileri geliştirilmiş, askerin ve polisin bilgi, teknoloji ve personel eksikliği önemli ölçüde giderilmiştir.

Güvenlik güçleri 1992 yılından itibaren mücadele konseptini “alan hakimiyeti” üzerine inşa etmişlerdir. Yeni konseptle birlikte terörle mücadelede özellikle Özel Kuvvetler, Jandarma ve Polis Özel Hareket Timleri kullanılmıştır. Terörle mücadelede uzman olan bu timler, PKK'nın faaliyet alanı olarak kullandığı kırsal alanlarda sürekli bulunarak örgütün hareket alanını daraltmışlardır (Bila, 2007). Güvenlik güçleri bir yandan yurtdışında PKK'nın hareket alanını daraltırken, diğer yandan da 1992 yılından itibaren örgütün barınma/kamp yeri olarak kullandığı, lojistik ihtiyaçlarını giderdiği Irak'ın Kuzeyi'ne yönelik askeri operasyonlar düzenlemiştir. Bu operasyonlar sonucunda büyük zayıflar veren PKK, yurtdışı ve yurtdışında alan hâkimiyetini yitirmiş (Özdağ, 2007) ve eylemsizlik bunalımına girmiştir.

PKK, içine girdiği bu sıkışmışlığı aşmak için önce Akdeniz'e, ardından da 22.12. 1996 tarihinde DHKP/C ve TKPM/L vb. sol örgütlerle “Birlik Protokolü” adıyla bir protokol imzalayarak Karadeniz Bölgesinin kırsal alanına açılma girişiminde bulunmuştur (Güner ve Kılıç, 1996). Bu açılımlarda istediği sonuçları elde edemeyen örgüt, bu defa 1996 yılı içerisinde “çaresizliğin bir eylemi” olan intihar saldırıları gerçekleştirmeye başlamıştır. Zilan takma adıyla tanınan Zeynep Kınacı'nın gerçekleştirdiği bu eylem hem erkek örgüt mensupları üzerinde hem de kadın örgüt mensupları üzerinde çok etkili

olmuştur (Alkan, 2006). Çünkü örgüt, günümüze kadar Filistin’de ilk intihar eylemcisi Wafa İdris örneğinde olduğu gibi Zilan’ın gerçekleştirdiği bu eylemi, örgüt mensuplarını motive etmede ve yeni elemanlar kazanmada bir propaganda aracı olarak kullanmıştır/kullanmaktadır.

2.1.3. III. Dönem (1999 ve Sonrası)

PKK, güvenlik güçlerinin özellikle 1990’lı yıllardan sonra yurtiçi ve yurtdışında gerçekleştirdiği operasyonlar nedeniyle büyük bir çıkmazın içerisine girmiştir. Aynı dönemde PKK’ya karşı silahlı mücadelenin yanında, diplomatik mücadeleye de ağırlık verilmiş ve yirmi yıl boyunca PKK’nın faaliyetlerine açıktan destek veren Suriye ile 20 Ekim 1998 tarihinde Adana Anlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma sonucunda Suriye PKK’nın bir terör örgütü olduğunu kabul etmiş ve Abdullah Öcalan’ı ülkesinden çıkarmak zorunda kalmıştır (Demir, 1998). Suriye’den kaçarak önce Rusya’ya ardından da İtalya’ya sığınan Öcalan, en son gittiği Kenya’da yakalanarak 16 Şubat 1999 tarihinde Türkiye’ye getirilmiştir.

Öcalan’ın yakalanması örgütün geneli üzerinde olduğu gibi, kadınlar üzerinde de bir şok ve travma etkisi yaratmıştır. Zira PKK’da kadınlarla ilgili atılan adımlar ve geliştirilen ideoloji tamamen Abdullah Öcalan tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, Öcalan çözümlerinde “erkeği öldürmekten” bahsederken, kadınları Kürdistan’ı özgürleştirecek “Tanrıçalar” olarak yüceltmıştır (Öcalan, 1999). Bunu Zinarin, “Abdullah Öcalan gerçekten

erkeği bir hiç yerine koyuyordu. Onun gözünde her şey kadınlardı. Varsa yoksa kadınlar” şeklinde ifade etmiştir.

Geldikleri bölgelerde feodal değerler nedeniyle horlanan, hakir görülen ve ikincil konumda olan kadınlar, Öcalan’ın kendilerini yüceltmesi karşısında onu adeta bir “tanrı” gibi görmüşlerdir. Bu algı nedeniyle, Öcalan’ın 1999 yılında yakalanması üzerine, örgüte kadın katılımları başta olmak üzere (bkz. Grafik 4), “kendini yakma” ve “intihar eylemleri” gerçekleştirmek isteyen kadınların sayısında da büyük bir patlama yaşanmıştır. “Geniş grup kimliğine” (Volkan, 1999) sahip olan kadınlar, yaşadıkları travmanın yasını adeta “kendini yakma” ve “intihar eylemleriyle” tutmaya çalışmışlardır. Mülakat yapılan Zelal, Öcalan yakalandığında kadınların yaşadığı şoku şu sözleriyle dile getirmiştir.

Abdullah Öcalan’ın yakalanması kadın üzerinde büyük bir şok etkisi yarattı. Nasıl bir evin babası ölür ya çocuklar kendisini öksüz hisseder, yalnız hisseder. Bizim hepimizde şöyle bir psikoloji gelişmişti. Erkekler bizi mahvedecek. Artık önderlik yok, bundan sonra bizi karıları yapacaklar, kendi metresi yapacaklar, istedikleri gibi bize yaklaşacaklar, o dönemin bütün intikamını alacaklar (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Kadınların bu şoku ve travmayı yaşamasının nedenlerinden biri de Öcalan yakalanana kadar ki süreçte doğrudan ona bağlı olarak örgütlenmeleri ve talimatları doğrudan ondan almalarıdır. Kadınları özellikle 1993 yılından itibaren Şam’da bulunan kamp evlerinde özel eğitime tabi tutan Öcalan, kadınlarla arasında hem örgütsel hem de duygusal bağları güçlendirmiştir. Yetiştirdiği kadınları, 1997 yılından itibaren örgütün genel yapısı içerisinde üst düzey sorumluluklara getirmiştir. Hiçbir kırsal tecrübesi

olmayan kadınların bir anda örgütün bazı üst düzey sorumluluklarına getirilmesi erkeklerde kadınlara karşı büyük bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Nitekim Öcalan yakalandıktan sonra doğrudan lidere bağlı bir kadın partisi kurmaya çalışan kadınlara yine en büyük tepki erkeklerden gelmiştir. Helin yaşanan bu süreçleri şöyle anlatmıştır:

Erkeklerin bize duydukları öfkeyi bildiğimizden dolayı bir an önce partimizi ilan etmek istiyorduk. Ne olursa olsun düzenlediğimiz kongrede bunu yapmak istiyorduk. Çünkü bu bize önderliğin bir vasiyetiydi, ne olursa olsun partimizi ilan etmek istiyorduk. Kendi partimizi ilan edersek dokunulmazlığımız olur diye düşünüyorduk. Ama partimizi ilan etmezsek örgütümüz erkeklere bağlı olur. YJK o dönemde Abdullah Öcalan'a direk bağlıydı. Biz kongremizi gerçekleştirirken erkekler etrafımızda fır dönüyorlardı. Bunlar ne kararlar aldı diye. Şimdi tabi partileşmeyi onlara söylesek, konseye söylesek asla onaylamazlar ve izin vermezler. Ama biz bu kongrede yaşadığımız tüm durumları, çelişkileri ve kadın olarak yaşadığımız gelişmeyi yansıtmak istiyorduk. Çünkü kadın uzun yıllar kapalı bir pozisyonda kalmıştı. Çok fazla topluma kendimizi anlatamamıştık. Partimizi ilan etmek için televizyonla uydu üzerinden bağlantı kurduk ve örgütten habersiz televizyondan kadın partisini ilan ettik. Canlı yayında PJKK'yi o zaman ilan ettik. Tabi bu olay büyük bir deprem etkisi yarattı. Erkekler bizi abluka altına aldılar. Erkekler derken konsey. Dediler siz tecrittesiniz, biz üç ay bırakılmadık delegeler olarak, tecritten üç ay bırakılmadık (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Kadınların kendi başlarına bir kadın partisi kurma girişimi erkekler tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmış ve bu kongreye katılan kadınlar tecride alınmışlardır. Üç ay sonra Osman Öcalan, Cemil Bayık ve Duran Kalkan gibi örgütün üst düzey yöneticilerinin başkanlığında PJKK'yi ilan eden kadınların dışında 500-600 kişinin katıldığı bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda yeni seçimler yapılmış ve kadın yapılanması örgütün genel yapısına bağlanmıştır. Bu süreci Helin şöyle dile getirmiştir:

PJKK'yi ilan ettiğimizde erkekler adeta çıldırdılar ve bizi tecride aldılar. Üç ay sonra 500-600 kişinin katıldığı bir toplantı oldu bizim dışımızda. Zaten biz üçyüz delegeydik. Bir toplantı oldu, o toplantıya bizzat Osman Öcalan, Cemil Bayık, Duran Kalkan yönetti. Resmen silindir gibi geçtiler üzerimizden o toplantıda. Yani bizi yerle bir ettiler. Yani her şeyde bizi suçladılar, ama her

şeyde. Örgütün bu hale gelmesinden, önderin yakalanmasından, işte o dönem itibariyle yaşanan tüm sorunlardan bizi sorumlu tuttular (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Kısacası, PKK tarafından ilk yıllarda “özgürleştirilecek köleler” olarak görülen kadınlar, silahlı eylemlerde yer almaya başladıkları 1990’lı yıllarda “yoldaşlar”, intihar saldırılarında kullanılmaya başladığı 1996 yılından sonra ise “tanrıçalar” (Çağlayan, 2007) olarak ilan edilmişlerdir. Söylem olarak bu kadar yüceltilmelerine rağmen, örgüt içerisindeki uygulamalardan kadınların erkekler tarafından küçümsedikleri, eşit olarak görülmedikleri ve kendilerine değer verilmediği anlaşılmaktadır. Örgütün söylemleriyle eylemleri arasındaki farklılıklardan rahatsızlık duyan, örgütün vaatleriyle uygulamaları arasındaki çelişkileri gören pek çok kadın bu dönemde örgütten ayrılmak istemiş, kimisi kaçmış, kimisi kaçmak üzereyken yakalanmış ve hain ilan edilerek cezalandırılmıştır. Grafik 4’de de görüldüğü gibi 1999 yılında Öcalan yakalandığında kadın katılımlarında çok büyük bir artış yaşanmış olmasına rağmen, bu tarihten sonra katılımlarda sürekli düşüş yaşanmıştır. Günümüzde ise kadın katılımlarının yok denecek kadar azaldığı gözlenmektedir.

2.2. Çatışma Teorisi Bağlamında PKK’da Kadın

Bartos ve Wehr (2002:9-10)’e göre, çatışma davranışının oluşabilmesi için her şeyden önce bir uyuşmaz amacın olması gerekmektedir. Uyuşmaz amacın varlığı halinde dayanışma oluşmaktadır. Dayanışma örgütlenmeye, örgütlenme de uyuşmaz amacın giderilmesi için eyleme neden olmaktadır.

Bu süreçte düşmanlık, bir motivasyon kaynağı rolü üstlenmektedir. Tüm bunlara ilave olarak çatışmanın sürdürülebilmesi için tarafların yeterli kaynağa sahip olması gerekmektedir.

PKK'da kadın, ideolojisi, amacı, örgütlenme şekilleri, yürüttüğü silahlı/silahsız eylemleri, devlete/erkeklerle karşı beslediği düşmanlık duygusu, onu ayakta tutan kaynaklar Bartos ve Wehr (2002)'in geliştirdiği Çatışma Davranışı Teorisi bağlamında analiz edilebilir.

2.2.1. Uyuşmaz Amaçlar

Bartos ve Wehr (2002:29), uyuşmaz amacın ortaya çıkması için üç temel unsurun olması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar kıt kaynaklar, rol uyuşmazlığı ve değer uyuşmazlığıdır.

PKK kadınları silahlı faaliyetlere motive ederken bu faaliyetleri, devletin sahip olduğu kaynakların eşit ve adil düzeyde paylaşılmadığını ileri sürerek meşrulaştırmaktadır. Örgüt, genel olarak ideolojisi ve amaçları doğrultusunda eğittiği kadın/erkek mensuplarını devletle çatışmaya sokarken aynı rolleri kazandırmaya çalışmaktadır. Ancak, örgütün genel ideolojisinin yanında geliştirilen kadın ideolojisi, erkek ve kadınlar arasında bazı rol uyuşmazlıklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan örgüt, "sosyal duvarlar" örerek mensuplarıyla toplumun bağlarını koparmaktadır. Bu durum, toplumla örgüt mensupları arasında değer uyuşmazlığının yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca, kadın örgüt mensuplarına

kazandırılmaya çalışılan değerler sistemi, erkek mensuplarıyla değer uyumsuzluğunun yaşanmasına neden olmaktadır.

2.2.1.1. Paylaşılamayan Temel Kıt Kaynaklar

Bartos ve Wehr (2002:30), kıt kaynaklar için çatışma nedenini oluşturan unsurları üç başlık altında incelemektedir: Bunlar, para, güç ve prestijdir.

2.2.1.1.1. Sömürge Tezi ve Kadınların Devletle Çatışması

1960 askeri müdahalesi sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası Türkiye’de hak ve özgürlükleri genişletmiş ve sol fikirlerin gelişmesini kolaylaştıran liberal bir ortam yaratmıştır. Halka inimese de aydınlar arasında hızla gelişen Marksist fikir ve örgütlemeler içerisinde Kürt aydınlar da geniş çaplı siyasi faaliyetlere başlamışlardır. Nitekim 1960’lı yılların başında İstanbul ve Ankara’daki solcu Kürt entelektüeller “kültürel dernekler” kurmuşlardır (Akyol, 2006:132). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde aşiret ileri gelenleri ve yaşlı kuşağa mensup aydınlar ise, Irak’taki Barzani hareketinin uzantısı niteliğindeki 1965 yılında Diyarbakır’da kurulan Türkiye Kürdistan Demokratik Partisi (T-KDP) çatısı altında bir araya gelirken, genellikle üniversitelerde okuyan Doğu ve Güneydoğu Anadolu gençlik kesimi de Türkiye İşçi Partisi (TİP), Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ve Dev-Genç gibi Marksist-Leninist örgütler içerisinde yer almışlardır (Özcan, 1999:23-26).

Bu dönemde Türk solu, etnik Kürt milliyetçiliğinin gelişmesi için zemin hazırlamıştır. Marksist-Leninist örgütlerdeki Kürtler, bir süre sonra etnik dürtüyle bu örgütlerden ayrılıp, kendi sosyalist ve komünist milliyetçi örgütlerini kurmuşlardır. Türkiye İşçi Partisi ve Marksist Fikir Kulüpleri Federasyonu içindeki “doğulular grubu” tarafından Mayıs 1969’da kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), buna örnek olarak verilebilir. Nitekim Abdullah Öcalan da bir dönem DDKO’da faaliyet yürütmüştür (Özcan, 1999:32). Öcalan’ın asıl tecrübe kazandığı örgüt ise, 12 Mart 1971 sonrası kurulan Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği (ADYÖD) olmuştur (Öcalan, 2004:253). Dernek Öcalan’ın çevresini genişletmesine ve yeni ilişkiler geliştirmesine imkân sağlamıştır.

Bu süreçlerde, fikirlerini iyice olgunlaştıran Öcalan, “Kürdistan sömürgeci” fikrini arkadaş grubu içerisinde dile getirmiş ve bu sömürge Kürdistan’ın ancak silahlı faaliyetlerle özgürlüğüne kavuşturulabileceğini iddia etmiştir (Öcalan, 1984:112). Öcalan, örgütün kuruluş broşüründe dile getirdiği bu iddiasını yazdığı tüm makale ve kitaplarında sürekli ifade etmiş ve örgütün propaganda çalışmalarının temel söylemini de bu görüşler çerçevesinde oluşturmuştur⁷.

---

⁷ Kuşkusuz Türkiye’nin bölgesel düzeyde gelişmişlik durumu incelendiğinde Öcalan’ın dile getirdiği görüşleri destekleyen pek çok malzeme bulmak mümkündür. Örneğin, 1965 yılında özel sanayi işletmelerinin %53’ü, 1970’de %58.6’sı, toplam çalışan işgücünün 1965’de %55’i ve 1970’de %63’ü Marmara Bölgesinde toplanmıştır. Bu toplanma o bölgelerin sanayileşmelerinden dolayı daha sonraki yıllarda da devam etmiştir (Gündüz, 2000:655).

Öcalan, geliştirdiği “sömürge tezi” çerçevesinde Kürdistan ve Kürtlerin yalnızca ekonomik olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik açıdan da sömürüldüğünü iddia etmiştir (Öcalan, 1984). Nitekim Öcalan’ın bu iddialarını kısmi olarak doğrulayacak yanlış uygulamalar, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin uygulamalarında ve Cumhuriyet kurulduktan sonra Kürtlere yönelik geliştirilen bazı politikalarda görülmüştür. Örneğin Devlet, resmi kayıtlarında Kürt terimini kullanmamak için olağanüstü bir çaba sarf etmiştir. Kürtçe coğrafi adlandırmalar Türkçe olanlarla değiştirilmiş, Kürtçe isimle nüfus kaydı yaptırmak yasaklanmış ya da zorlaştırılmıştır. Kürtçe dilinin varlığı kabul edilmediği gibi konuşulması da yasaklanmıştır. O kadar ki bir insan hakları eylemcisi mahkemedeki savunmasını Kürtçe yapmaya çalışınca, sanığın savunması mahkeme kayıtlarına “anlaşılmaz bir dille konuşuldu” şeklinde geçirilmiştir (Başkaya, 1997:77-89; Yeğen, 1999:126-127).

Diğer yandan, Türkiye’de kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hâsıla 2000 yılı itibariyle 2.941 ABD doları iken, Doğu Anadolu Bölgesi’nde 1.343 ABD doları, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde 1.532 ABD dolarıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde eğitim düzeyindeki okullaşma oranları Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. 2002–2003 öğretim yılı verilerine göre, Türkiye genelinde okullaşma oranları; okul öncesi eğitimde %11,7; ilköğretimde % 96; ortaöğretimde %58,1 iken bu rakamlar bölgede sırasıyla %2,1, %82,4 ve %18,4’dür (<http://diweb.die.gov.tr>, 2006).

Cumhuriyet öncesinde olduğu gibi sonrasında da bölgelerarası dengesizlik artarak devam etmiştir. Bu dengesizliğin giderilmesi için birtakım çabalar olmuş, ancak bu çabalar bölgesel farklılığı giderecek nitelikte olmamış ve kalkınma hamleleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’ni de kapsayacak şekilde yayılaştırılamamıştır (Gökçe, 2004:274). Bölgenin maksatlı olarak geri bırakıldığına dair yapılan yayınlar incelendiğinde ise bunun doğru olmadığı görülmektedir. Zira Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğu için, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi Karadeniz’in birçok yöresi, İç Anadolu, hatta Ege Bölgesi’nin bazı kısımlarının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kalkınmışlık düzeyinden herhangi bir farkı bulunmamaktadır (Tatar, 2000:290). Bununla birlikte devletin ülkenin doğusuyla batısı arasındaki gelişmiş düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırması gerekmektedir. Çünkü PKK, geliştirdiği tezlerin temelini bu gelişmişlik farklılıkları üzerine bina etmektedir.

Öcalan bölgenin geri kalmışlığı ve Kürt kimliğinin inkârının nedenlerini açıklarken olduğu gibi, aynı zamanda “kadının bölgedeki konumunu” da “sömürge tezi” ile açıklamaya çalışmıştır. Ona göre “Kürdistan’ın sömürgeleşme süreci, kadının yüzyıllardan beri kadınlaştırılma süreciyle çok yakından ilgilidir”. Bu nedenle, “Kürdistan’ın özgürlüğe kavuşabilmesinde ve toplumun geri olarak ifade edilen özelliklerinden kurtulmasında kadın, en önemli faktörlerden biridir.”

Kürdistan’da sömürgeciliğin ulaşmış olduğu boyutlarla özeldede kadının içinde bulunduğu boyutlar arasında sıkı bir ilişki kurulabilir. Kürdistan’da vücut bulan sömürgeciliğin, kadın gerçeğini yalnızca günümüzde değil, yüzyıllardan beri içinde bulunduğu süreçle yakından benzerlikleri vardır.

Kadın sorunu bizim açımızdan önem taşımaktadır. Birincisi, ulusal kurtuluş sürecinin başarıya gitmesinde ve tabii ki bununla bağlantılı ikincil bir nokta olarak da özgülünde kadının, ama esas olarak da toplumun çok geri bir durumu ifade eden konumundan kurtulmasında en önemli faktörlerden birisi olmasıdır (Öcalan, 1992:11-12).

Öcalan’ın görüşlerine benzer düşünceler, PKK’nın kadın yapılanmasının gerçekleştirmiş olduğu II. Kadın Konferansı Belgelerinde de dile getirilmektedir. Bu belgelerde de Kürtlerin ezilmesi/sömürülmesi doğrudan doğruya kadınların ezilmesine/sömürülmesine denk düşmektedir. Bu düşüncenin çıkış noktası ise eski Mezopotamya’da anaerkil düzenin hüküm sürdüğü varsayımdır. Kadınlar eski Mezopotamya toplumunda doğurma melekeleri ve doğayla/toprakla yakın ilişkilerinden dolayı hayatın sırlarına vakıftırlar. Bu durum onlara toplumsal hayatın örgütlenmesinde birincil bir konum sağlamıştır. Ancak sınıflı toplumun başlamasıyla birlikte iktidar kadınların elinden kaymış ve bu konumlarını kaybetmişlerdir.

Kadınların eski konumlarını kaybetmeleriyle birlikte ise Ataerkil Çağ başlamıştır (YAJK II. Ortadoğu Konferans Belgeleri, 1998:11-12).

Öcalan'ın yazdıklarında ve hareketin diğer yazılı metinlerinde, Kürtlerin boyunduruk altına alınmasıyla kadınların toplumsal konumlarını kaybedişlerinin zamansal olarak eşleştirilmesini anlayabilmek için milliyetçilik ve ulus inşa süreçleri çerçevesinde analiz etmek gerekmektedir. Zira Enloe (1990), Nagel (2004) ve Najbadi (2005)'nin vurguladığı gibi milliyet ve ulusu erkekler, vatani ise kadınlar temsil etmektedir. Bundan dolayı kadınlara milliyetçi hareketlerde küçük, çoğunlukla da sembolik roller verilmektedir. Bu itibarla kadınlar, ya ulusun yüceltilecek ikonları ya da ele geçirilip aşağılanacak ganimetleri olarak görülmektedirler. Nitekim PKK'nın geliştirdiği söylemde de kadın, "kurtarılması gereken vatan" olarak tanımlanmış ve "özgürleşen kadın, özgürleşen Kürdistan'dır" sloganında da ifade edildiği gibi, kurtuluşun anahtarı/sembolü olarak yüceltilmiştir.

Hareketin söyleminde kadının konumuyla Kürt ulusu arasında genellemeci bir bağ kurulurken, aynı zamanda bir kurtuluş perspektifi de sunulmaktadır. Bu perspektife göre kadınlar ve Kürtler yüzyıllar boyunca nasıl köleleştirildiklerinin ve aşağılandıklarının farkına vardıldıktan sonra düşmana karşı ortak bir mücadele yürütmeye karar vermişlerdir:

Nasıl dün Mezopotamya derin bir uykuya yatırılarak, elinden her şeyi çalınmış ve insanlık yenilgiye uğratılmışsa, bugün de Başkanımız Mezopotamya'ya tekrar yaşam vererek insanları uyandırmıştır. Bu uyandırma işini en temel halka olan kadından başlatmıştır. Çünkü ilk üreten, yaratan o olduğu için onun uyandırılması ya da üzerindeki kalın betonların çatlatılması, tekrar dirilmesi yeni bir çağı açacaktır. Mezopotamya'da kadının

uyanması halkın uyanması ve örgütlenmesidir. (...) Bugün Mezopotamya'da kadın uyanırsa ve kendine ait tüm değerleri geri almak için bir savaşa başlarsa –ki şu anda yapılan odur- tüm Ortadoğu'ya yansıtacak ve düğüm çözülecektir (YAJK II. Ortadoğu Konferans Belgeleri, 1998:12).

Görüldüğü gibi Mezopotamya'nın, yani Kürdistan'ın kurtuluşu, kadının “uyanışına” ve mücadelesine bağlanmaktadır. Burada Kürt milliyetçiliği Yuval-Davis'in ifade ettiği anlamda, kadının ikincil rolünü ulusal ezilmişlikle ilişkilendirerek cinsler arasındaki eşitliği “yeniden inşa etme” iddiasındadır. Ancak her ne kadar PKK hareketi içerisinde kadının kurtuluşu yüksek bir değer kazanmış olsa da diğer yandan kadının sırtına büyük bir yük yüklemektedir. Zira kadın, yalnızca kendi özgürlüğü için değil, aynı zamanda halkının özgürlüğü için de mücadele etmek zorundadır. Bunun barındırdığı tehlike, kadının “kadına özgü sorunlarını” ancak “ulusal çıkarlarla” çelişmediği ölçüde dile getirebilecek olmasıdır (Açık, 2002:284).

Son tahlilde, PKK hareketi tarafından Kürdistan'ın, Türk egemen sınıfları tarafından sömürge haline dönüştürüldüğü iddia edilmektedir. Bu iddia çerçevesinde, yerli işbirlikçilerin iştirakiyle Kürdistan'ın yer altı ve yerüstü kaynaklarının talan edildiği, sosyal ve kültürel kaynaklarının yozlaştırıldığı, insanının ise köle haline dönüştürüldüğü ifade edilmektedir. Kürtlerin ve Kürdistan'ın sömürge haline dönüştürülmesi ise kadının “düşürülmesi, köleleştirilmesi ve özgürlüğünü kaybetmesiyle” sembolleştirilmektedir. Geliştirilen tezler çerçevesinde kadınlar devlete/erkeklere karşı silahlı mücadeleye sokulmaktadır.

2.2.1.1.2. Güç ve Prestij

Russel (1983:9), “İnsanın sınırsız isteklerinin başında güç ve prestij sahibi olmak isteği” olduğunu ifade etmektedir. Weber’in tanımlamasıyla güç, “bir toplumsal ilişki içindeki aktörün kendi iradesini kabul ettirebileceği bir mevkide bulunması” (Wallace ve Walf, 2004: 140)’dır. Bu tanımlamaya göre gücün temelini güçsüz olanlardan istediklerini sağlama imkânı veren yaptırımların denetimi oluşturmaktadır.

Marx, toplumsal sınıfların kökenini ve sınıf çatışmalarının nedenini, üretim araçlarının mülkiyetinin eşit olmayan dağılımında görmektedir. Dahrendorf ise, toplumsal çatışmaların yapısal kaynağını üretim araçlarının mülkiyetinin eşit olmayan dağılımında değil, gücün eşit olmayan dağılımında görmektedir. Dahrendorf’a göre güç öyle bir şeydir ki kimileri onu paylaşır, kimileri de ondan tamamen yoksundurlar. Gücün iki bölümlü dağılımı olarak adlandırdığı bu durum, ona göre toplumları açıklamanın temel ögesidir. Dahrendorf, gücün iki bölümlü dağılımının sonucu olarak, güce sahip olanlarla, güce boyun eğenler arasında “bir çıkarlar çatışması” meydana geldiğini ileri sürmektedir (Ergun, 2002:117-118). Kısacası, Dahrendorf’a göre güç, “tükenmeyen bir sürtüşme kaynağıdır ve örgütlerin amaçlarına ulaşabilmeleri için gereklidir” (Wallace ve Wolf, 2004:140-141).

Bu bağlamda “güç”, terör örgütleri için de yaşamsal değere sahip öğelerden biridir. Özellikle liderler için devlete ve örgütüne karşı güçlü olmak çatışmanın sürekliliği için vazgeçilmez özelliklerden biridir. Aynı zamanda bir

lider gücü elinde bulundurarak örgütünün devamını ve birlikteliğini sağlar. Terör örgütlerindeki liderler, doğal liderlerdir. Örgütlerinin kuruluşunda gösterdikleri fedakârlık, cesaret, bilgi birikimi, kararlılık ve üstlendikleri danışmanlık rolü sayesinde bu unvan ve statü arkadaşları tarafından verilir. Nitekim PKK'nın lideri Abdullah Öcalan, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisiyken, özellikle Doğulu öğrencilerden oluşan küçük bir grupla işe başlamış, zaman içerisinde geliştirdiği ideolojik alt yapıyla PKK'yı kurarak örgütün değişmez/değiştirilemez lideri olmuştur (Yüce, 1999). Öcalan hiyerarşik bir şekilde yapılandığı örgütü, tek elden yönetmekte ve yönlendirmektedir. Bundan dolayı, Öcalan'ın dokunulmazlığı, eleştirilmezliği ve örgüt üzerinde mutlak hakimiyeti vardır (Deniz, 1996:53).

Öcalan'ın militanlar üzerinde kurmak istediği otoriteyi baştan beri "aşağılama" yöntemiyle gerçekleştirdiği görülmektedir. Öcalan'a göre Kürtler "zavallı", "düşürülmüş ve karı" gibidirler. Öcalan'ın bu sözleriyle insanların nefret ve düşmanlık duygularını harekete geçirmeyi hedeflediği söylenebilir. O'nun geliştirdiği teoriye göre "sömürgeci devlet" insanların "beynini esir almıştır". O halde isyan ve düşmanlık önce düşüncede geliştirilmeli ve harekete geçirilmelidir. Bunun temel dinamiği ise "nefret" olarak ortaya çıkacaktır (Özcan, 1999:53).

Militanlarına yaptığı konuşmalarda ve röportajlarda çocukluğunda yaşadığı yoksulluğu, zayıflığı, güçsüzlüğü dile getiren Öcalan'ın subay olmak istemesi, O'nun güce verdiği önemi göstermesi açısından da önemlidir

(Perinçek, 1991:29). Öcalan'ın örgütün temellerini attığı yıllarda militanlarına karşı gayet yumuşak, ilerleyen yıllarda ise gücü tamamen eline geçirdikten sonra tam bir diktatör gibi davrandığı, muhalif düşünceler ortaya koyanları “ajan/provokatör” olarak ilan edip öldürttüğü görülmektedir. Özellikle gerçekleştirilen kongrelerde muhalif düşünceler ileri süren Semir (kod) Çetin Güngör, Fatma (kod) Kesire Yıldırım ve Mehmet Cahit Şener Öcalan'ın konuşmalarında ve örgütün diğer yazılı metinlerinde ajan-provokatör kişiliğine örnek olarak gösterilmiş (Öcalan, 2005a; Kıdır, 1997) ve bu tür kişiliklerin akıbetleri örgüt mensuplarının hafızalarında sürekli canlı tutulmaya çalışılmıştır.

Öcalan 1990'lı yıllara kadar örgüt üzerindeki otoritesini/iktidarını geliştirdiği ajan-provokatör kişiliği söylemi çerçevesinde gerçekleştirdiği infazlar üzerinden, 1990'lı yıllardan sonra ise kadın üzerinden sağlamıştır. Zira Fanon (1965)'un da ifade ettiği gibi *iktidar cinsiyetten geçmektedir*. 1986 yılından itibaren feminist teorilerden yararlanarak adım adım kadın ideolojisini geliştiren Öcalan, erkeği sömürünün temsilcisi olarak sürekli eleştiriye tabi tutmuş, kadını da “kurtuluşun/özgürlüğün” göstereni/sembolü olarak takdim etmiştir. “Ben erkeği öldürdüm” diyen Öcalan, “Fakat öldürmemle birlikte ortaya çıkan bazı gelişmeler var: Her şeyden önce kadını kazandım” (Öcalan, 1999:30) sözlerini söylemektedir.

Bu bağlamda, uzun yıllar PKK'nın içerisinde faaliyet yürüten Neval'in sözleri de Öcalan'ın 1990 yılından sonra örgütün üzerindeki otoritesini/iktidarını kadın üzerinden geliştirdiğini göstermektedir:

PKK içinde kadın özgürlüğü adına yürütülen tüm çalışmalar, PKK sisteminin en temel dinamiği olarak geliştirilmiştir. Öcalan'ın aslında yaratmak istediği sistemin temel ayaklarından biri kadın çalışmasıdır. Dikkat edin; parti tarihi boyunca Öcalan, özellikle 1990 sonrasında sistemi ve kendi etkinliğini önemli oranda kadın gücü üzerinden geliştirdi. Kadını terazinin bir kefeşi yaparken, bundan kadından çok kendisi yararlandı. (...) Devrimcilik adına, özgürlük adına ülkesi için, birçok baskılara maruz kalarak dağlara çıkan binlerce Kürt kadını, Öcalan'ın sisteminin çıkarları için, ama "Özgürlük" adına organize edildi (Buldan, 2004:30).

Neval, Öcalan'ın örgüt içerisinde iktidarını korumada kadını bir "cins düşmanlığı" yaratarak kullandığını ifade etmektedir. "Kadının kendisi dışında, kendisi adına ortaya çıkarılan bir sistem ve bir oyunun olduğunu" söyleyen Neval, kadının, "bu oyunun temel bir figürü" olduğunu anlatmaktadır:

Bu çok bilinçlice yapılmıştır. Cins düşmanlığı yaratılmıştır. Düşman karşısında birlikten bahsedilmiş, düşmanlık tüm çalışmalara yansımıştır. Kadın hazırlanmış, eğitilmiş ve erkek kadroya bir bomba gibi gönderilmiştir. Öcalan'ın kendisini anlatmasına gerek yok, kadının kurtuluş adına bunu kadına yaptırıyor. (...) Öcalan'ın kadın lehine taraf olduğundan bahsedilir. Buna bir açıklık getirmek istiyorum. Öcalan'ın bazen Önderlik prestiji gereği bazı jestleri dışında, genel olarak kadın lehine bir savunuculuğundan, tarafsızlığından bahsedilemez. Ama bunun arkasına saklanılarak kurulan beter bir sistem ve adaletsizlik vardı. Aslında Öcalan'ın kurduğu kendisinin dili olabilecek, kendisinin iktidarını kadın üzerinden pekiştirecek bir elit kadın grubunun sistemiydi (Buldan, 2004:31, 35).

Özcesi Neval'in de ifade ettiği gibi Öcalan özellikle 1990'lı yıllardan sonra örgüt içi iktidarını kadın üzerinden sağlamıştır. Bunu yapabilmek için bir yandan kadını erkekle çatışmaya sokarak kendine bağlamış, diğer yandan da devletle çatışmaya sokarak erkekleri eylemlere motive etmeye çalışmıştır.

2.2.1.2. Rol Uyuşmazlığı

Bartos ve Wehr (2002:37), tarafların bir kurum veya organizasyonda farklı rol oynadıkları için uyuşmayan amaçlara sahip olabileceklerini ifade etmektedir. Rol uyuşmazlığından dikey ve yatay farklılaşma kastedilmektedir. Bir kurum içerisindeki hiyerarşik yapılanmada ast ve üstün birbiriyle çatışmasına dikey, aynı düzeyde olan iki kişinin çatışmasına da yatay çatışma denir. Bu bağlamda, PKK'nın devletle arasında bir rol uyuşmazlığı bulunduğu gibi, kendi hiyerarşik yapılanması içerisinde de zaman zaman yaşanabilmektedir.

Türkiye'de Devlet, "bütünlük tezi"ni işlemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ni doğusuyla batısıyla bölünmez bir bütün olarak ifade eden devlet, kendi bünyesinde yaşayan farklı etnik kimliğe sahip vatandaşları dâhil tüm vatandaşlarını "Türk" olarak kabul etmektedir. Vatandaşlarından bu algılama çerçevesinde davranmalarını bekleyen Devlet, vergi vereceksin, askere gideceksin, Türk örf ve adetlerine göre yaşayacaksın vb. rolleri yerine getirmelerini istemektedir. Kendini Kürtlerle özdeşleştirmeye çalışan PKK ise "sömürge tezi"nden hareketle bu rolü reddederek silâhlı mücadele yürütmektedir. Silâhlı faaliyetlerini propaganda faaliyetleriyle de destekleyen PKK, Kürt halkıyla Devletin arasını açarak bir "ayrışma"nın yaşanmasına çaba sarf etmektedir.

PKK, kadın ve erkek mensuplarından "Kürdistan'ın kurutuluşu" için özgürleşmelerini, Kürt kimlik ve kişiliğini kazanmalarını beklemektedir. Zira

hareketin ideolojisine göre, “Kürdistan, adeta dünyanın unutulmuş bir parçası ve Kürt halkı da unutulmuş bir halk durumundadır. Eritilmeye terk edilmiş bir halde, kimliğini ve kişiliğini yitirme ile yüz yüze bulunan Kürt halkı, ulusal kimliğini ve kişiliğini geliştirememekte, özgür toplum haline gelmesi zorla engellenmekte ve bu konuda tüm baskı yöntemleri uygulanarak çağın gerisinde tutulmak istenmektedir” (Fırat, 1993:58). Örgüt, kadın ve erkek mensuplarının tüm bunları gerçekleştirebilmeleri için de Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı savaşmaları yönünde roller yüklemektedir.

PKK’da rol uyuşmazlığı grup içerisinde de görülmektedir. Bu hem örgütün yapılanma şeklinden, hem de kadın ve erkeklere verilen farklı rollerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda PKK, hiyerarşik, hücre tipi bir grup yapılanması üzerine bina edilmiş olup, her örgüt mensubu ancak kendi grubundaki arkadaşını tanımaktadır. Örgüt liderinin talimatları astlara, grup sorumluları aracılığıyla iletilmektedir. Astlardan üstlere giden bilgiler de raporlar şeklinde yine grup liderleri aracılığıyla üstlere ulaştırılmaktadır (Sincar, 2001:54). Bu yapıda örgüt mensuplarından beklenen, mutlak bir itaat içerisinde liderin belirlediği rolleri en iyi şekilde oynamaktır.

Örgüt içi çatışmalar ise daha çok örgütsel yapıyı ve Öcalan’ın uygulamalarını antidemokratik bulan örgüt mensupları arasında yaşanmıştır. Buna en iyi örneklerden biri Semir kod ismiyle tanınan Çetin Güngör olayıdır. PKK’nın henüz silahlı eylemlere başlamadığı bir dönemde, grubun Avrupa komitesinde üst düzey üyelerinden biri olarak faaliyet gösteren Semir,

örgütün fazlasıyla otoriter olduğunu düşünerek Ağustos 1982’de düzenlenen 2. Kongrede bir tartışma başlatmak istemiştir. Ancak Öcalan Semir’e büyük suçlamalar yönelterek böyle bir tartışmayı açmasına izin vermemiştir (Marcus, 2009:125).

Semir daha sonra görüşlerini yazılı şekilde de Öcalan’a göndermiştir. Bu yazılardan birinde Semir, “Bugün benim üzerinde durmaya çalıştığım en genel anlamı ile parti içi örgütlenmenin hazırlanış biçimi adını verdiğim; demokratik merkeziyetçilik, parti birliği, eleştiri, kadro eğitimi, parti içi sapmalara karşı mücadele vb. konular, bazı nedenlerden dolayı bunlar ‘partileşmeye yabancılaşma’ hastalığından ötürü yeterince halledilememiştir” (Öcalan, 2005a:37) demektedir. Öcalan Semir’in bu görüşlerini “tasfiyecilik” olarak nitelmiş ve öldürülmesi talimatını vermiştir. Nitekim Birand’a verdiği mülakatta da “Semir, nerede görülse vurulacaktı” (1992:163) ifadesini kullanmıştır.

Öcalan, Semir’in öldürülmesiyle, otoritesine karşı ilk doğrudan başkaldırıcıyı bertaraf etmiş ve daha sonra gelişebilecek muhalif hareketlere Semir’in şahsında gözdağı vermiştir. Semir Öcalan’ın otoritesine ve uygulamalarına başkaldırıp, ortadan kaldırılan tek örnek olmamıştır. Avrupa’da Semir’le birlikte çalışmış olan ve söz konusu anlaşmazlıkta Semir’i savunan Saime Aşkın da öldürülmüştür (Marcus, 2009:133). Bugün hala Öcalan’ın uygulamalarını eleştiren örgüt mensupları, “Semir kişiliği” olarak ilan edilip, örgüt içerisinde etkisiz hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Nitekim 1997 yılında PKK'ya katılan Zelal de Suriye'de Abdullah Öcalan'ı ve uygulamaların gördükten sonra büyük çelişkiler yaşadığını ifade etmiştir. Öcalan'ı ve uygulamalarını eleştirdiğini ifade eden Zelal, tutuklanmış ve iki ay hapiste kalmıştır:

Suriye'ye geldiğimde bana Öcalan sen niye geldin ki dedi. Üniversite okumuşsun, sen olsan olsan ajansındır, yoksa niye gelesin dedi. Ajan dediği an seni teşhir ediyor ve herkes sana o gözle bakıyor. Kimse sana yanaşmıyor ondan sonra. Öcalan'ı bu yaklaşımı ve uygulamalarından dolayı eleştirdim. Örgüt içi demokrasiyi eleştirdim, kişilerin geriliğini eleştirdim. Çok geri bir ilişki düzeyi vardı. Üretim yoktu, bunları eleştiriyordum. Beni iki ay hapse attılar. Hapisten çıktıktan sonra böyle beşyüz kişinin olduğu bir ortamda, eğitim ortamında, işte dedi bana laf söylemişsin dedi. Tanrıya öyle gelişigüzel konuşulmaz, laf söylenmez. Sen Tanrıya laf atarsan çarpılırsın. Kendini Tanrı yerine koyuyordu yani. Örgütten ayrılmak istedim, fakat ölümle tehdit ettiler beni. Hayatımda o kadar korkmamıştım (Derinlemesine Mülakat, 2008).

PKK'da örgüt içi diğer bir çatışmada kadın militanlar ile erkek militanlar arasında yaşanmaktadır. Bunun nedeni ise Öcalan'ın kadına ve erkeğe verdiği farklı rollerden kaynaklanmaktadır. Öcalan kadına sembolik düzeyde de olsa Kürdistan'ı kurtarma misyonu verirken, aynı zamanda erkeği hizaya getirme ve erkeği kurtarma misyonu da vermektedir. Zira erkek onun gözünde sınıflı toplumun, devletin ve sömürünün temsilcisidir (Sayın, 1997). Feodal değerlerle yetişmiş olan erkek ise bunu hazmedememektedir. PKK'da uzun yıllar faaliyet yürüten Beritan ve Zinarin de kırsalda erkeklerle kadınların çatışmasını Öcalan'ın bu yaklaşımına bağlamakta ve şunları ifade etmektedirler:

Öcalan erkekleri sınıflı toplumun, devletin ve sömürünün temsilcisi olarak gördüğü için bize verdiği eğitimlerde 'erkeği öldürdüğünden' bahsediyor ve bize de sizler erkeği dize getireceksiniz diyordu. İster istemez bu söylenenleri erkeklerde duyuyordu. İçten içe bize karşı kin duyuyorlardı. Fakat Öcalan'a rağmen de herhangi bir şey yapamıyorlardı. Ancak Öcalan

yakalandıktan sonra bizden bunun intikamını aldılar (Beritan, Derinlemesine Mülakat, 2008).

Şam'da Abdullah Öcalan'ın yanında kalmış ve ondan eğitim almıştım. YJA Star Meclis üyesiydim. Erkekleri, özellikle de komutan düzeyde olanları eleştirdiğimiz zaman hazmedemiyorlardı. Bize adeta düşman olmuşlardı. Öcalan yakalandıktan sonra bizi tecride alarak bunun intikamını almak istediler. Aldılar da...Pek çok arkadaşımız mağdur oldu, örgütten kaçtı ya da intihar girişiminde bulundu (Zinarin, Derinlemesine Mülakat, 2008).

2.2.1.3. Değer Uyuşmazlığı

Uyuşmaz amacın ortaya çıkması için önemli faktörlerden biri de çatışan tarafların değerlerinin farklılaşmasıdır. Değer uyumsuzluğunun arka planında ise kültür farklılığının olduğu söylenebilir (Bartos ve Wehr, 2002). Bilindiği gibi Cumhuriyet kurulduktan sonra Devlet, Osmanlı İmparatorluğu döneminde var olan toplumsal kurumlar ile değerler sistemi yerine bir ulus-devletin sahip olması gereken kurum ve değerler sistemini inşa etmeye çalışmıştır. Bu değerler sistemi ise "Türklük", "bayrak", "tek millet", "aynı dil", "Türk kültürü" vb. unsurlardır. PKK'nın da kadın ve erkek mensuplarına "sömürge tezi" ile somutlanan kendi değerler sistemini öğreterek Kürtlük kimliği ve kişiliği kazandırmaya çalıştığı söylenebilir.

Bunun için PKK, önce arkadaş, akraba, hemşerilik ilişkileri, sosyal ve kültürel faaliyetler, dini değerler ve etnik kökeni kullanarak bireylerle ilişki kurmaktadır. Bireylerle temas sağladıktan sonra, onları, fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sahnesi, oyuncusu, dekoru önceden hazırlanmış bir grup dinamiğinin içerisine çekmektedir. Grup dinamiğinin içerisine çektikleri bireylerin tutumlarında örgütün ideolojisi doğrultusunda gerekli değişikliği yapmakta, algılama dünyalarına nüfuz

etmekte, bilinçaltı oluşturmakta ve bütün bunlarla birlikte bireylerin ailesi vasıtasıyla toplumdan aldıkları kimlik ve kişiliklerini silerek yerine militan kimlik ve kişiliği kazandırmaktadırlar. Kazandırılan kimlik ve kişilik ise örgütün oluşturduğu değerler sistemine göre şekillendirilmektedir⁸.

PKK, mensuplarına kadın/erkek herkesin tabi olması gereken bir değerler sistemi kazandırmaktadır. Bunun yanında kadınlara, biçtiği rol çerçevesinde, onlara özgü bazı değerleri de kazandırmaya çalışmaktadır. Kadınlara kazandırılmaya çalışılan değerler sistemi ise erkeğin reddedildiği, aşkın ve sevginin soyutlanarak savaşmaya bağlandığı, kadının erkeğe karşı kullanılabilir bir silah olarak nitelendiği (Öcalan, 1999) bir anlayışın üzerine inşa edilmektedir. Bu nedenle kadın, bir yandan devlete karşı, diğer yandan da erkeklerle bir mücadelenin içerisine sokulmaktadır. Beritan bu konuda şunları anlatmıştır:

PKK'ye katıldığımda Kürtlük bilincim yoktu. 14 yaşında bir çocuğun nasıl bir bilinci olabilir ki... Benden önce ablam örgüte katılmıştı. Oradan örgütü biliyordum. Ailemle yaşadığım sorunlardan dolayı boşluğa düşmüştüm. Abla dediğim mahallemizde oturan biri vasıtasıyla hem aile ortamından uzaklaşmak hem de ablamı görmek için PKK'ye katıldım. Eğitim düzeyim çok yüksek olmadığı için ilk zamanlar anlatılanları pek anlayamıyordum. Tabi zaman geçtikçe insan hem ortama alışıyor hem de anlatılanları anlamaya başlıyor. Kürdistan'ın Türkler tarafından sömürge haline getirildiğini ve bundan dolayı mücadele etmemiz gerektiğini orada öğrendim. Önderliğin kadına yaklaşımını da... Bizden çok şey bekleniyordu. Sömürge Kürdistan'ı biz kurtaracaktık, erkekleri de özgürlüğüne biz kavuşturacaktık. Ama kazın ayağı anlatıldığı gibi çıkmadı. Erkeklerle öyle büyük sorunlar yaşadık ki kadınlar olarak, anlatamam. Bir kere fiziksel olarak doğa koşullarına çok uygun değildik (Derinlemesine Mülakat, 2008).

---

⁸ PKK'nın bireyleri kazandıktan sonra, toplumsal değerler sistemini kolektif bir grup dinamiğinin içerisinde eriterek/yok ederek kendi değerler sistemini nasıl kazandırdığı geniş bir şekilde III. Bölümde anlatılmıştır.

Kısacası Öcalan, kadınları hem devlete, hem de erkek örgüt mensuplarına karşı bir mücadelenin içerisinde sokabilmek amacıyla, “kadınlar için yeni bir değerler sistemi” inşa etmiştir. Böylece kadınlar üzerinden devletle çatışmayı geliştirirken, diğer yandan da hem erkeleri eylemlere motive etmeye çalışmış, hem de erkekleri kontrol altına alarak örgütü kolay bir şekilde yönetmiştir.

2.2.2. Çatışma Dayanışmasının Oluşması

Diğerleriyle ilişkinin belirli bir biçiminin ifadesi olan dayanışma, büyük ölçüde bir güç paylaşımıdır. Yardımseverlik ve diğerkâmlıktan farklı bir duygu ve davranış biçimidir. Dayanışma, psikolojik olarak kendini diğerleriyle birlikte görme boyutu nedeniyle, bir duygu olarak belirirken; sosyal olarak da karşılıklılık temeline dayanan bir hareket tarzı ya da bir etkinlik olarak belirir (Bilgin, 2003:79).

Durkheim dayanışmayı, mekanik ve organik dayanışma olarak ikiye ayırarak incelemektedir. *Mekanik dayanışma*, bir benzeşme dayanışmasıdır. Bu dayanışma biçimi bir toplumda egemen olduğu zaman bireyler fazlasıyla birbirine benzemektedir. Aynı topluluğun üyeleri, aynı duyguları hissettikleri, aynı değerlere katıldıkları, aynı kutsala inandıkları için birbirine benzerler. *Organik dayanışma* ise, mekanik dayanışmanın karşıtıdır. Bu dayanışma türü farklılaşmanın bir sonucudur. Bu tür toplumlarda bireyler birbirine benzemezler. Teknolojik gelişmeye paralel olarak toplumlar ilerledikçe farklılaşma önem kazanır ve işbölümü artar. Böylece organik dayanışma

mekanik dayanışmanın üzerinde hakimiyet kurar (Özkalp, 1994:54-55; Aron, 2005:299-304).

Bu bağlamda, kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte organik dayanışmanın yaşandığı yüzyılımızda terör örgütlerinin mekanik dayanışmayı yeniden ürettikleri söylenebilir. Zira Homans'ın da ifade ettiği gibi bir grubun üyeleri dışarıdan herhangi bir müdahale olmadan kendi aralarında bir etkileşime sahipseler, zamanla grup üyelerinin davranışları birbirine benzer ve etkileşim daha da artar. Grup üyeleri kendi aralarında ne kadar etkileşime geçebilirlerse, o kadar değerler, inançlar ve eylemlerde benzerlik olur (Bartos ve Wehr, 2002:71). Nitekim PKK da “grup dinamiğini”⁹ kullanarak militanlarını birbirine benzeştirerek adeta fabrikasyon ürünü bir mamul haline getirmektedir.

Bartos ve Wehr (2002)'e göre Çatışma Dayanışmasının oluşması için uyuşmaz amaç, düşmanlık, öfke ve çatışma artırıcı etkileşim'in olması gerekmektedir. Bu araştırmada, Uyuşmaz Amaç daha önce açıklandığından, Çatışma Dayanışması “İdeoloji” ve “Düşmanlık” başlıkları altında ele alınarak incelenmiştir.

---

⁹ PKK'nın bireyleri şekillendirmede grup dinamiğinden nasıl yararlandığı III. Bölümde geniş bir şekilde anlatılmıştır.

2.2.2.1. “Kadınların Özgürlük” İdeolojisi

Grup dayanışmasını artıran en önemli faktörlerin başında ideoloji gelmektedir. Kışlalı (1998:72)'nin tanımlamasıyla ideoloji, “toplumların ya da toplumların içindeki belirli kesimlerin gereksinmelerine yanıt veren kendi içerisinde tutarlı düşünce ve inanç sistemi”dir.

Terör örgütleri, kazandıkları bireylerle gerçek dünya arasına, bir duvar örmeye çalışırlar. Bunun için örgütsel grup ortamına çektikleri bireylerin, dış dünya ile -ailesiyle, arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla- bağlarını koparırlar. Silahlı eylemlerde kullanmadan önce de ideolojik bir eğitimden geçirirler. İdeolojik eğitimde ise, yalnızca örgüt yayınları kullanılır. Bunun sebebi, mutlak, tek ve eşsiz bir geleceğin kendi ideolojilerinde bulunduğu ve bu ideolojinin dışında hiçbir şeyin gerçek ve kesin olmadığı inancını mensuplarına kazandırabilmektir. Bu amaçla örgütler, örgüt içerisinde sürekli eğitim ve propagandalarla mensuplarının kimlik ve kişiliklerini ideolojileri doğrultusunda değiştirerek kalıplarlar.

Örgütler, ideolojilerini evrendeki bütün sorunlara çözüm yolları üreten mutlak, eşsiz ve tek bir kılavuz olarak sunduklarından dolayı, bir örgüt mensubunun aklını kullanmasına çok ihtiyaç yoktur. Çünkü düşünülmesi gereken her şey önceden düşünülmüş ve çözümlenmiştir. Bir militandan beklenen, yalnızca ideolojisine körü körüne itaat ve uğrunda ölmek ya da öldürmektir. Bir örgüt mensubu hâlihazırdaki ideolojiye ters bir bakış tarzıyla

düşünmeye, karşılaştığı sorunlara çözüm yolu üretmeye kalktığı zaman, davaya ihanetle suçlanarak cezalandırılabilir.

Bu bağlamda terör örgütleri için ideoloji, yapılanmalarının dayanak ve hareket noktasını oluşturduğundan, “olmazsa olmaz” bir unsur olarak kabul edilmektedir. İdeoloji hareketin rehberidir. Uygulanacak şiddet olaylarının tip ve hedefleri, grubun eleman kazanma ve şiddet kampanyalarında işleyeceği konular hep ideolojiye göre belirlenir (Dilmaç, 1997:66). Terör örgütü PKK'nın, Özgür Halk Dergisi'nde yayınladığı bir yazı dizisinde ifade ettiği gibi, ideoloji bir örgütün, “benzinidir, projektörüdür, kılavuzudur, karanlıkta ön aydınlatan bir ışığıdır” (Kişilik Dönüşümü Üzerine Kimi Vurgular III, 2001:50). Aynı yazıda ideolojinin işlevleri şöyle sıralanmaktadır:

- İdeoloji, eski kişiliğin atılarak, yeni örgütsel kişiliğin kazanılmasında belirleyici rol oynar.
- Değişim ve dönüşümün hızını, temposunu oldukça artırır, gelişmeyi, derinleşmeyi keskinleştirir.
- Sıkıntılı, sorunlu ve tıkanmanın olduğu zamanlarda rehberlik görevini yürütür.
- Örgütsel dayanışmayı artırır.

1980'li yılların sonuna kadar Marksist/Leninist bir ideolojiye sahip olan PKK, 1989'da Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonraki süreçte etnik Kürt milliyetçiliğine dayalı bir örgüt haline dönüşmüştür (Çevik, 2007:38)). Ancak Marksist/Leninist ideoloji örgütün yazılı metinlerinde ve söyleminde hiçbir zaman önemini yitirmemiştir. Örneğin, Öcalan'ın 1999 yılında yakalanarak Türkiye'ye getirilmesinden sonra kaleme aldığı, savunmalarını içeren “Bir

Halkı Savunmak”, “Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru Özgür İnsan Savunması” kitapları tamamen Marksist perspektiften kaleme alınmış yayınlardır.

Bu bağlamda, örgütün ideolojisinde görünür bir değişim yaşandığı gibi, amaç ve stratejilerinde de bazı değişiklikler görülmüştür. PKK'nın amaç ve stratejisini, lideri Öcalan'ın yakalanmasından sonra geliştirdiği yeni stratejiler çerçevesinde; “1. Dönem (1978-1998)” ve “2. Dönem (1998 ve sonrası)” şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. 1. Dönemde PKK'nın amacı, Marksist/Leninist ilkeler doğrultusunda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini de içine alacak şekilde Suriye, İran ve Irak topraklarının bir kısmını içeren, Bağımsız Birleşik Demokratik bir Kürdistan devleti kurmaktır (Öcalan, 1984). 2. Dönemde ise örgüt bağımsız bir devlet talebinden vazgeçmiş ve Kürt kimliği temelinde Kürt sorununun çözümünü bir amaç olarak belirlemiştir (Öcalan, 2003b:140).

PKK'da kadına ait bir ideoloji ise, Öcalan tarafından Marksist ve radikal feminist teorilerden yararlanılarak geliştirilmiştir. Marksist feministlere göre kadınlar ilkel komünal toplumlarda erkeklerle eşit, hatta konum olarak onlardan daha üstün bir statüye sahiplerdi. Ancak köleci toplumla birlikte sınıflı topluma geçildikten sonra özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Tüm diğer ezilenler gibi kadınlar da sınıflı toplumdan kurtulup –ki günümüzde sınıflı toplumun temsilcisi kapitalizmdir- sınıfsız bir toplum öneren sosyalist sisteme geçildiğinde erkeklerin tahakkümünden kurtularak özgürlüklerine

kavuşacaklardır (Coole, 1988:154). Zira kadının sömürülmesinde en önemli kurum olan aile, Marx ve Engels'in iddiasına göre sermayenin ortadan kalkmasıyla yok olacak; bununla da kadına uygulanan baskı ve sömürü sona erecektir (Wallace ve Walf, 2004:103).

Radikal feministlere göre ise kadınların sömürülmesinin ve baskı altında tutulmasının temel nedeni ekonomi değil, kadınlar ile erkekler arasında var olan biyolojik farklılıklardır. Nitekim Firestone (1971) *Cinsiyet Diyalektiği* adlı kitabında kadınla erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan bahsetmekte ve sınıf çatışması dâhil insanların arasındaki en temel çatışma biçiminin cinsiyet çatışması olduğunu söylemektedir. Ona göre feminist devrim gerçekleştiğinde kadınlar hem *üretim* hem de *üretim* mekanizmasının kontrolünü ele geçirecekler ve böylece tam kurtuluşa ulaşacaklardır (Sevim, 2005:76). Bunun yolu da hem kapitalist hem de ataerkil sistemi ortadan kaldırmaktan geçmektedir.

Radikal feministlere göre özellikle ataerkil sistem güç, iktidar, baskınlık, hiyerarşi ve rekabet ile özdeşir ve bu sistem reformla düzeltilemeyecek kadar köklü ve uzun bir geçmişe sahiptir (Sevim, 2005:78). Ataerkil sistemin ortadan kaldırılabilmesi için ise kadının cinsiyet temelli tüm rolleri terk etmeyi temel amaç olarak benimsemesi gerekmektedir. Radikal feministler, özellikle aile kurumunu toplumda kadına yönelik baskının, ayrımcılığın birincil kaynaklarından biri olarak gördükleri için reddetmişlerdir (Giddens, 2005:116).

Marksist ve radikal feminist teoriler bağlamında Öcalan, kadını, “sınıflı toplumun başlamasıyla birlikte en çok ezilen bir soy, sınıf ve ulus” olarak görmekte ve ezilme/sömürülme nedenini “iktidar olgusu” ile açıklamaktadır (Öcalan, 2004:131). Ona göre iktidar sahipleri (erkekler) toplum üzerindeki tahakkümlerini devlet eliyle, kadın üzerindeki tahakkümlerini ise aile eliyle gerçekleştirmektedirler. Aileyi Marksist teoriden hareketle bir üst yapı kurumu olarak niteleyen Öcalan, evlenirken aslında kadının köleleştiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede kendini *devlet* ve *aile* ile yaşama geçiren erkek egemen ideolojiye karşı, “Kadın Özgürlük İdeolojisi” çerçevesinde silahlanarak mücadele edilmesi gerektiğini söylemektedir.

Öcalan’ın kadın çözümlerinden hareketle Kadın Özgürlük İdeolojisi Doğu (2007:40) tarafından, “Yurtseverlik, özgür düşünme ve özgür irade, örgütlülük, mücadele bilinci ve estetik bilincin oluşturulduğu ve yine kadının kendini bilmesi, kendi gerçek kimliği ile doğru temelde buluşabilmesi için, erkekten, erkek egemenlikli sistemden bir kopuştur ve bu ideolojinin hayat bulabilmesi, bilinç ve örgütlülük zeminlerinin yerli yerine oturtulabilmesi için temel bir yöntem olarak uygulanmasıdır” şeklinde tanımlanmaktadır.

Yine Doğu (2007:42), “Erkekçi sistemden, tek tek yaşamımıza girmiş erkeklerden zihniyetsel ve fiziksel boyutta kopuş çok önemlidir. Kendimizin, kendi gücümüzün farkına varabilmek, bize ait olan duygu ve düşüncelerimizi ayırt edebilmek için bu gereklidir. Mevcut durumda birliktelik olarak ortaya çıkan tüm ilişkiler erkeğin egemen kadının köle olduğu bir çıkmaz

içerisindedir. Bunun adı ilişki değil ilişkisizlik, tahakküm kurma, birliktelik değil birinin diğerinin sırtına binmesidir. Özgürce ve eşitçe, kendi anlamamızca ilişkilenebilir istiyorsak, bu egemen-köle denklemini bozup yeni bir denklem kurmalıyız. Bunun için sistemden ve erkekten kopabilmek önemlidir” demektedir.

Görüldüğü gibi PKK’da kadınlar, geliştirilen özgürlük ideolojisi çerçevesinde erkeğin egemenliğini/tahakkümünü temsil eden devlet, aile başta olmak üzere erkeğin şahsını da mücadele edilmesi gereken yapılar olarak görmektedirler. Ancak bu ideolojiyi kadınlar adına üreten, bir “erkek” olan Öcalan’dır. Öcalan’ın, örgüt içerisinde “erkeği öldürmek”, için “evliliği, aşkı, kadın erkek ilişkilerini” yasaklarken aslında kadının özgürlüğünden daha çok, kendine alternatif olabilecek “gücü” kırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, üretilen kadın ideolojisinin de bir araç olduğu söylenebilir.

2.2.2.2. Düşmanlık

Nefret, başkalarıyla paylaşıldığında tüm birleştirici ve dayanışmayı artırıcı duyguların en güçlüsüdür. Bütün toplum hareketleri ve eylemler, nefret ve tiksintilerin yansıtılacağı bir düşman olmaksızın gelişmemiştir (Özsoy, 1998:123). Bu çerçevede, bazı büyük liderler, arkasına aldıkları toplulukları ortak bir düşman etrafında birleştirerek büyük başarılarla imza atmışlardır. Bunun yanında, Hitler ve Mussolini gibi bazı liderler de toplumlarını büyük felaketlerin eşiğine getirmişlerdir.

Büyük liderler, bütün taraftarlarının nefret ve tiksintilerini tek bir düşman etrafında toplarlar. Bunu sağladıktan sonra, karşılaştıkları her güçlük ve başarısızlığın nedenini düşmanlarının bir marifeti, kazandıkları her başarıyı da düşmanlarının şeytani plânlarına karşı kazanılmış bir zafer olarak yansıtırlar. Bu bağlamda, terör örgütlerindeki liderleri de militanlarının örgütlerine bağlılıklarını, bütün nefretlerin ve kinlerin yansıtıldığı “ortak bir düşman” yaratarak sağladıkları söylenebilir.

Sol terör örgütlerinin gözünde düşman, “faşizmin, emperyalizmin ve sömürünün” temsilcisi Türkiye Cumhuriyeti Devletidir. Emperyalizm ve Faşizme Karşı Devrimci Hareket Dergisi’nde yayınlanan “Terörist Kimdir?” yazısında, “saltanatını, sömürü ve zorbalık üzerine kurmuş olan TC gerçek bir teröristtir” (Terörist Kimdir?, 1998:30) şeklinde yer alan ifadeler, bu görüşe örnek olarak verilebilir.

Hizbullah terör örgütüne göre insanlar, “Allah yandaşları (Hizbullah) ve şeytan yandaşları (Hizbuşşeytan)” olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Çakır, 2001:98). Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Devleti Hizbuşşeytanı temsil ettiğinden, zor kullanılarak ortadan kaldırılması gereken bir düşmandır.

Terör örgütü PKK’nın gözünde ise düşman, “yüzyıllardır Kürdistan’ı sömüren” Türkiye Cumhuriyeti Devletidir. Lideri Abdullah Öcalan’ın yazmış olduğu Kürdistan Devrimi’nin Yolu (Öcalan, 1984:178) adlı kitapta, “Kürdistan devrimi, en ön plânda Türk sömürgeciliğini hedef alır” ifadeleri bu görüşü desteklemektedir.

Kısacası, PKK terör örgütü, yarattığı ortak bir düşman vasıtasıyla militanlarının bağlılıklarını ve dayanışmasını artırmaktadır. Militanlarına kazandırdıkları “siyah” ya da “beyaz” bir düşünme tarzıyla da bunu desteklemektedirler (Crenshaw, 1990:40-41). Çünkü olay ve hadiseleri “siyah” ya da “beyaz” bir bakış tarzıyla değerlendirmede, “bizden olanlar” ve “bizden olmayanlar” vardır. İşte bu “bizden olmayanlar” düşmanları temsil etmektedir (Robins ve Post, 2001:119).

Gerçekleştirilen görüşmede Melis, Öcalan’ın, eğitim gören örgüt mensuplarına her konuşmasında, “Bir Türk tavuğu görseniz bile öldüreceksiniz” şeklinde konuşmalar yaptığını dile getirmiştir. Melis’in yaşam anlatısı şöyledir: “Yapının içerisinde faaliyet yürüttüğüm yıllarda TC benim gözümde Kürdistan’ı yüzyıllar boyu sömürge haline getirmiş bir devlettir. Bu sömürüye son vermek için TC ile silahlı mücadele edilmesi gerektiğine inanıyordum. Okuduğum yayınlar, aldığım eğitimler hep bu doğrultuydu. Abdullah Öcalan, yaptığı her konuşmada, ‘Bir Türk tavuğu görseniz bile öldüreceksiniz’ derdi. Önderliğin verdiği talimatlar doğrultusunda köyleri, evleri yaktık, birçok bölgede insanları kurşuna dizdik, devlete ait araçları ve binaları tahrip ettik.”

2.2.3. Çatışmanın Örgütlenmesi

Bir terör örgütünü ayakta tutan en önemli unsurların biri de *örgütlenmedir*. Zira örgütlenme olmadan kişilerin bir araya gelmesi, kısa, orta ve uzun vadede amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi, eylemlerin

planlanması, bireylerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal her türlü ihtiyacının karşılanması mümkün görülmemektedir. Bu nedenle PKK'nın da Devlele çatışmasını uzun süreli sürdürebilmesi için de örgütlenme bir zorunluluktur. Nitekim Bartos ve Wehr (2002:76), dayanışmanın bir sonucu olarak kısa süreli çatışmaların çıkabileceğini söyler. Örneğin polis göstericilere müdahale ettiğinde, gösteriler tepki dayanışmasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak, uzun süreli çatışmalarda, yalnızca dayanışma değil, aynı zamanda bir örgütlenme de gereklidir.

Öcalan da örgütlenmenin önemini, "Örgütlülük olmadan hiçbir dava, hiçbir parti ve hiçbir çizgi başarıya gidemez. Hele bu Kürt toplumu gibi lime lime edilmiş bir toplumsa, davası gözden düşmüşse, partisi yoksa var olan partiler de basit birer ajan olup kötürüm bir aracı olmaktan gidemiyorlarsa, orada sağlam bir çizgi olmadan, özellikle lime lime olmuş kitle ve toplum bağlarına dayatılacak çelik bir örgüt ve çok disiplinli örgütsel bağlar olmadan, bu partiyi korumak mümkün değildir" (Öcalan, 2003c:266) sözleriyle ifade etmektedir.

Öcalan başarılı eylemleri de güçlü bir örgütlenmeye bağlamaktadır. Ona göre bir yerde başarılı bir eylem yoksa orada yeterli örgüt de yoktur:

Ustalar da 'Örgütlenmenin kendisi eşittir eylemdir' derler. Örgütlenmeyi böyle gerçekleştiren kişi en büyük eylemi de yaratır. Nitekim sağlam bir örgüt bağı oluştuktan sonra, o örgüt kendiliğinden eyleme geçip askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal birçok hedefe yürür. Çünkü örgütlü güç boş durmaz. Örgütlü güç kurulmuş bir mekanizmadır, bomba gibidir, nerenin üzerine gitse patlar ve sonuç alır. Bir yerde başarılı bir eylem yoksa, orada yeterli örgüt yoktur. Bir yerde hata varsa, oradaki örgütlenmede ciddi bir yanlışlık vardır.

Bir yerde eylem tehlikeliyse ve kayıplara yol açıyorsa, orada örgütlülük düzeyi hiç göz önüne getirilmemiştir (Öcalan, 2003c:267-68).

PKK Öcalan'ın görüşleri çerçevesinde legal ve illegal (gizli örgütlenme) olmak üzere iki şekilde örgütlenmiştir. PKK legal faaliyetlerini, kültür merkezi, yayınevi, dernek ve vakıf ekseninde yürütmektedir. Amacı ise; a) Kadın, işçi, memur, gençlik ve tutuklu yakınları içerisinde örgütlenerek, örgüte yeni elemanlar kazanabilmek, b) Düzenlenecek olan panel, seminer, konferans, açık oturum ve radyo televizyon programlarıyla sahip olunan ideolojiyi daha geniş kesimler yayabilmek, c) Lojistik destek sağlamaktır.

PKK'nın illegal olarak örgütlenip hücre sistemini kullanarak gizli faaliyet yürütmesinin nedenleri ise; a) İdeolojisini tartışmalardan koruyarak, taraftarlarına mutlak doğrular olarak aktarabilmek, b) Yeni kazanılan elemanları gizlilik ortamında daha rahat eğitime tabi tutarak, örgütün ideolojisi doğrultusunda şartlandırabilmek, c) Örgütün varlığını sürdürdürebilmesi için, güvenlik güçleri tarafından yapılabilecek operasyonlara karşı kendini koruyabilmek, d) Güvenlik güçlerinin örgüt içerisine sızmalarını önleyebilmek şeklinde ifade edilebilir.

2.2.3.1. PKK'nın Örgütlenme Modeli

PKK, 2003 yılına kadar bazı değişiklikler olmakla birlikte, örgütsel olarak parti, cephe, ordu şeklinde üçlü bir yapılanmadan oluşmaktadır. Partinin en yüksek karar organı Kongre olup, örgüt, Genel Başkanlık ve Genel Başkanlık Konseyi, Merkez Komitesi, Merkez Disiplin Kurulu, Eyalet Yapılanması,

Bölge Komiteleri, Yerel Komiteler, Hücreler adı altında yapılanmıştır. Belirli zaman dilimlerinde Kongre ve Konferanslar düzenlenerek gelişen şartlara göre örgütün yapısı ve faaliyetlerinde değişiklikler yapılmıştır (Yıldırım, 2004:74).

PKK, 15 Ağustos 1984 tarihinde gerçekleştirdiği Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla Kürdistan Kurtuluş Birliği (HRK) isimli askeri aparatının kuruluşunu ilan etmiştir. 30 Ekim 1986 yılında ise HRK'yi lağvederek yerine Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu (ARGK) adlı silâhlı mücadele birimini kurmuştur (Ballı, 1991; Demirel,1996). Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra Kuzey Irak'ta oluşturulan 7. Kongre sonucu alınan kararla kurulan Başkanlık Konseyi, cezaevinde bulunan Öcalan'ın talimatları doğrultusunda hareket ederek PKK'nın askeri kanadı olan ARGK'nin yerine yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve Halk Savunma Güçleri (HPG) ARGK'nin yerini almıştır (Demirel, 2005:92).

PKK silahlı biriminin yanında, öğrenci, gençlik, işçi, memur gibi halk kesimlerinden destek alarak bu kesimlerden eleman kazanabilmek ve yurtiçi-yurtdışında siyasi faaliyetlerde bulunabilmek amacıyla, 21 Mart 1985 tarihinde Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (ERNK) adlı aparatını kurmuştur (Ballı,1991; Aydın,1992; İmset, 1993). Bu bağlamda, ERNK örgütün propaganda kanadını oluşturduğu söylenebilir. ERNK'nin adı, örgütün 02-23 Ocak 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen 7. Kongresi'nde örgütün yeni

dönem stratejisine uygun olarak YDG (Kürt Demokratik Halk Birliği) adı altında yeni bir yapılanmaya gitmiştir (Demirel, 2005:314-315).

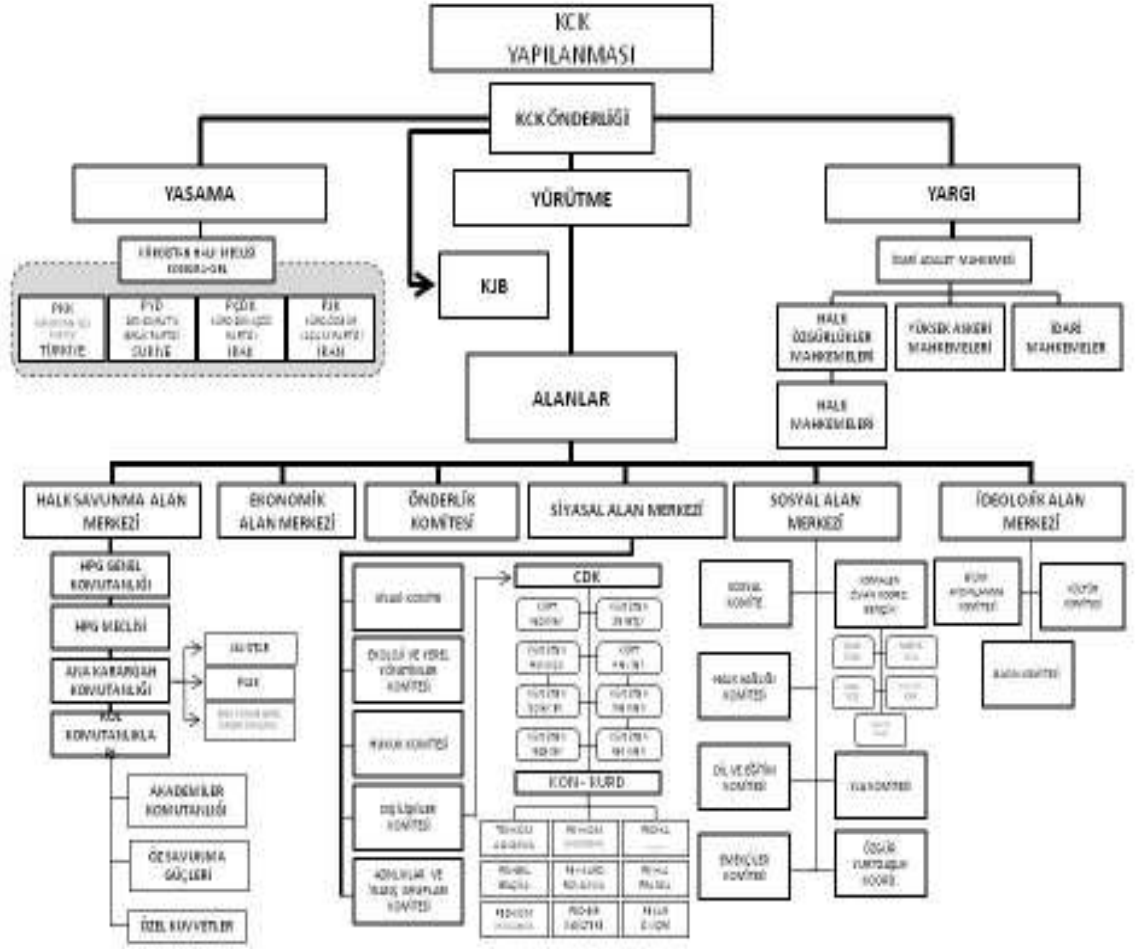
11 Eylül terör saldırılarından sonra tüm dünyada ve uluslararası platformlarda terör ve terörle mücadelenin tartışıldığı ve AB ülkelerince terör örgütleri listesine alındığı bu dönemde PKK, 4-10 Nisan 2002 tarihleri arasında 8. Kongresini gerçekleştirmiş, ismini Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (KADEK) olarak değiştirmiştir (Korkusuz, 2003:146). Örgüt isim ve yapı değişikliği ile uluslararası alanda meşru bir görüntü sergilemek istemiş ve aynı zamanda sempatican kitleyi daha rahat eyleme geçirmeyi hedeflemiştir.

İsmini KADEK olarak değiştiren PKK, umduğu sonuçları elde edememiştir. ABD'den sonra Avrupa ülkelerinin de KADEK'i terör örgütleri listesine alacağına sinyalleri ve Türkiye'nin AB Uyum Yasaları'nı çıkarmaya başlamasıyla kazandığı dış destek, örgütü yeni arayışlara itmiştir. Nitekim 26 Ekim-6 Kasım 2003 tarihleri arasında Kandil Dağında toplanan KADEK, 2. Olağanüstü Kongresinde bu örgütün feshedildiği ve yerine Kürdistan Halk Kongresi (KONGRA GEL)'in kurulduğunu ilan etmiştir (Bila, 2004:164). Örgütün bu yeni yapılanmadaki asıl amacı ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni duruma uyum sağlamak ve geniş bir toplumsal tabana ulaşmak olduğu söylenebilir.

Örgüt KONGRA GEL ismini aldıktan sonra genel hedefini, "Demokratik, ekolojik ve cinsiyetçi toplumun inşa edilmesi" olarak açıklamıştır. Güncel

hedeflerini ise “Kürt kimliğinin anayasal olarak tanınması ve Kürtleri Cumhuriyet’in ortak kurucu ögesi olarak tescil edilmesi” şeklinde belirtmiştir (Öcalan, 2004). Bununla ülkenin siyasi ve idari yapısında bir değişikliğin yapılmasının arzu edildiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan lideri Öcalan’a tecrit uygulandığı ifade edilerek, siyasi faaliyetlere katılmasının önündeki engellerin kaldırılması istenmektedir.

KONGRA GEL 4-21 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleştirdiği 3. Genel Kurulunda Kürdistan Demokratik Konfederalizmi (KKK), KONGRA GEL ve PKK’dan oluşan üçlü bir sisteme göre yeniden düzenlenmiştir. 2005 yılında gerçekleştirilen 9. Kongre’de örgüt KKK adını almıştır. 16-22 Mayıs 2007 tarihleri arasında (213) delegenin katılımı ile gerçekleştirilen KONGRA GEL 5. Genel Kurul Toplantısında örgütün KKK olan adı tekrar değiştirilerek Kürdistan Halklar Topluluğu (KCK) olmuştur. Örgütün yeni örgütsel şeması Şekil 2’de görülmektedir.

Şekil 2: PKK'nın Kürdistan Halklar Topluluğu (KCK) Olarak Yeniden Yapılanması

Her ne kadar örgüt KCK adı altında yasama, yürütme, yargı şeklinde yapılmış olsa da bunlar eşittir Abdullah Öcalan demektir. Diğer bir ifadeyle şematik yapıları ne olursa olsun yasama, yürütme, yargı'nın üçü de birdir. Farklı mekanlarda, farklı isimler altında, farklı faaliyetler yürütseler de her üç kuruluş da tek bir şeye, "silahlı propaganda" faaliyetlerine hizmet etmektedirler (Cantekin, 2006:32).

Örgüt içerisinde “önderlik” olarak da adlandırılan genel başkan, örgütün yönetiminden sorumludur. Örgütün her türlü terör eylemi ve propaganda faaliyetleri bizzat başkan tarafından belirlenen taktik, strateji ve talimatlar doğrultusunda gerçekleştirilir. Başkanlık, örgütte Abdullah Öcalan’ın şahsiyetiyle bütünleşmiştir. Başkanlık tarafından alınan kararlar değiştirilemez bir hükme sahiptir. Affetme, örgüt içi infazlar vb. ciddi kararlar her ne kadar örgüt içi yargıya tabi ise de Öcalan’ın öneri ve talimatları bu tür kararlarda birinci derecede rol oynamaktadır. PKK’nın üst düzey karar organı Kongre olmasına karşın, kararların alınması ve hayata geçirilmesinde yakalanıncaya kadar Abdullah Öcalan’ın büyük bir ağırlığı vardır. Öcalan yakalandıktan sonra ise örgütün yönetimi Başkanlık Konseyi tarafından yürütülmektedir (Yıldırım, 2004:74).

2.2.3.2. PKK’da Kadın Örgütlenme Modeli

PKK’da genel örgütlenmede olduğu gibi kadın örgütlenmesi de lider merkezli başlamıştır. 1986 yılında gerçekleştirilen PKK’nın III. Kongresinde Öcalan, Fatma takma isimli Kesire Yıldırım’ın şahsında eski kadın ve erkek tipini çözümlyerek, kadının örgüte katılımı ve bu yapıda kadının kendini geliştirmesinin önünü açmıştır. Nitekim bu kongrede Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği (YJWK) kurulmuş ve ERNK’ye bağlı olarak çalışmaya başlamıştır (PJA IV. Kongresi, 2002:158). Ancak dönemsel olarak bölgede geleneksel toplumsal yapının sürmesi ve kadınlarda cins bilincinin henüz

gelişmemiş olmasından dolayı örgüte katılımlar beklenen düzeyde olmamış, bu nedenlerle alınan karar ve örgütlenme modeli kâğıt üzerinde kalmıştır.

1990'lı yıllara gelindiğinde ise PKK'nın, gerçekleştirdiği eylemlerle sesini kırsal alanlardan metropollere kadar duyurması, örgütlenmesini toplumun tüm kesimlerine doğru yaygınlaştırması, serhildan (başkaldırı) türü eylemlerini artırması gibi nedenler, kadınların örgüte katılımlarını hızlandırmıştır. Kadınların katılımlarının artmasıyla birlikte, 1993 Haziran ayında kadınlara ait bir yapının kurulabilmesi için Zele Kadın Kongresi toplanmış ve dönem içerisinde kadın çalışmaları Özgür Kadınlar Topluluğu (TJAK) adıyla yürütülmeye devam etmiştir. Zele Kadın Kongresi'nde kadının savaşamayacağı ve ordulaşamayacağı erkekler tarafından kadınlara onaylatılması üzerine Öcalan tarafından feshedilmiştir (Meşru Savunma Stratejisinde Kadın Komutanlaşması, 2005:144).

Zele Kadın Kongresi'nin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Öcalan, "kadın ordulaşması çözümlenmeleri" ile kadının silahlı yapılanma içerisindeki örgütlenme biçiminin perspektifini oluşturmuştur. Bu çerçevede, 1995 yılında I. Kadın Ulusal Kongresi yapılmış, bu kongrede, örgüt içerisinde kadınların kendi başlarına hareket edebilmeleri, örgütlenebilmeleri ve savaş taktikleri geliştirebilmeleri amacıyla Kürdistan Özgür Kadınlar Birliği (YAJK) kurulmuştur (PJA IV. Kongresi, 2002:159).

Yazılı belgelerde YAJK için şu değerlendirme yapılmaktadır: "Bu örgütlülük, yurtseverliği en derinden yaşayıp özgürlüğe, toprağa ve halka

bağlı olma hedefiyle erkek egemenlikli yaklaşım ve anlayışlara karşı mücadelenin ve erkeği dönüştürmenin bir aracı olmuştur.” Aynı değerlendirmenin devamında YAJK’ın, kadında, “bağımsız düşünceyi, ruhsal güzelliği ve kolektif örgüt gücünü ortaya çıkarmaya yaradığı” (PJA IV. Kongresi, 2002:159) vurgulanmaktadır. Ancak, ayrı bir kadın örgütlenmesi kurulmasına rağmen, her şeyden önce bu örgütün kurulması talimatını veren Öcalan bir erkektir ve diğer yandan YAJK, PKK’nın genel örgütlenmesi içerisinde yer alan bir kadın yapılanmasıdır. 1993 yılında örgüte katılan Ronahi bu çelişkiyi şöyle ifade etmiştir:

1993 yılıydı çok iyi hatırlıyorum. Aralık ayında kadın ordulaşmasını ilan etti. Tabi o zaman bu ilan da çok sancılı oldu. Biz o zaman kırsaldaydık, erkekler buna çok tepki gösterdi. İşte kadınlar nasıl ayrı bir örgütlenme olacaklar, işte beceremezler, yapamazlar, nöbetlerini ayrı tutamazlar, ayrı pusuya çıkamazlar, ayrı eylem yapamazlar, ayrı yaşayamazlar. Çok sancılı dönemler oldu, çok sancılı... Kadınlardan da kimileri bunu biz yaparız derken, kimileri de biz bu işi yapamayız, bizim o gücümüz yok diyorlardı. Bu süreçte erkeklerde de kadınlardan da bunalıma girenler olmuş, birbirimizden ayrılıyoruz diye oturup ağlayanlar olmuştu. Çünkü o güne kadar her şey birlikte ve iç içe olmuştu (Derinlemesine Mülakat, 2009).

PKK’nın VI. Kongresinde kadın örgütünün partileşme kararı alınmış, bu karar Mart 1999’da gerçekleştirilen II. Kadın Kongresiyle uygulamaya konulmuş ve YAJK’ın adı, Kürdistan İşçi Kadınlar Partisi (PJKK) olarak değiştirilmiştir. Öcalan’ın yakalanmasından sonra kurulan PJKK’nin amacı örgüt belgelerinde, “PJKK adıyla yaratılan kadın partileşmesi insanlığın uyanışını engellemek amacıyla Kürt hareketine karşı geliştirilen eşi benzeri görülmemiş uluslararası komploya cevap olarak geliştirildi. Komploculuğu siyasetin gerçeği yapan zihniyet karşısında “kadın rengiyle” siyaseti

geliştirmenin silahı olarak kadın partisi kuruldu” (PJA IV. Kongresi, 2002:162) şeklinde ifade edilmiştir.

Kadınlar, özellikle Öcalan yakalanana kadar olan süreçte doğrudan ona bağlı olarak örgütlenmişler, onun geliştirdiği kadın ideolojisi doğrultusunda hareket etmişler ve talimatları da doğrudan ondan almışlardır. Bu nedenle Öcalan yakalandıktan sonra kadınlar, PJKK'nin de kurulması üzerine PKK'nın genel yönetiminden daha bağımsız olarak hareket etmeyi istemişlerdir. Bundan dolayı kadın örgütüyle PKK'nın genel yönetimi arasında büyük çelişki ve çatışmalar yaşanmıştır. Ancak PKK yönetimi ağırlığını ortaya koyarak, örgütün VII. Kongresi sonrasında bu çelişki ve çatışmaları PJKK'yi PKK'nın genel yönetimine bağlayarak son vermiştir (Meşru Savunma Stratejisinde Kadın Komutanlaşması, 2005:149). Kadın örgütlenmesinin partileştiği dönemde Meclis üyesi olan Helin yaşanan çelişki ve çatışmaları şöyle anlatmıştır:

Biz PJKK'yi erkeklerin egemenliği altına girmemek için II. Kongre sonrası ilan etmiştik. Çünkü o güne kadar Öcalan'a doğrudan bağlı hareket ediyorduk. Kadın ideolojisini, örgütlenmesini, politikasını hep Önderlik üretmişti. Bundan dolayı önderliğin yakalanmasının ardından en çok sarsılan, şok yaşayan, bocalayan kadın yapısı oldu. Biz önderliği savunan tek güç olarak kendimizi görüyor ve önderlik haricindeki yönetimleri, dolayısıyla da genel yönetimi reddediyorduk. Bundan dolayı kongre sonuçları Başkanlık Konseyinin onayına sunulmadı ve tüm kongre yapısı Başkanlık Konseyi tarafından tecride alındı. Başkanlık Konseyi daha sonra kendi belirlediği kadınlar aracılığıyla yeni bir toplantı tertip etti. Bu toplantıda yeni seçimler yapıldı ve kadın yapılanması örgütün genel yapılanmasına bağlandı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

PJKK, 29.07-21.08.2000 tarihleri arasında (196) örgüt mensubunun katılımıyla K.İrak alanında III. Olağanüstü Kongresini gerçekleştirmiştir. Bu kongrenin sonunda PJKK'nin ismi Özgür Kadın Partisi (PJA) olarak

değiştirilmiş ve aynı zamanda gerçekleştirilen bu toplantı PJA'nın I. Kongresi olarak kabul edilmiştir. Bu kongrede PJA'nın kimliği, "Özgürlük hareketi çizgisini en üst düzeyde temsil etmek üzere oluşturulmuş bir partileşmedir. Kadın rengiyle, kadın eksenine ele alınan bir yaklaşımı esas alan bir partidir. Özgürlük hareketinin (PKK kastediliyor) kendisine kazandırdığı bir boyuttur. PJA kendi gelişimini ileriki süreçlerde, çok daha farklı düzeylerde yaşayacaktır. Ama bu yine özgürlük ideolojisinin bütün hatlarını, kadın boyutuyla, kadın rengiyle çok daha özgür boyutlarda geliştirmek temelinde şekillenecektir. Bununla birlikte erkeğin de dönüştürülmesi esas alınmaktadır ki, şu anda eğer bir partileşme oluşumuna gidilmişse, bunun en önemli bir yanı da erkeğin dönüştürülmesi gibi bir görevle karşı karşıya olunmasıdır" (PJA IV. Kongresi, 2002:162) şeklinde belirtilmiştir.

PJA Kongre Belgelerinden, kadın partisi için ön koşulun PKK-KADEK üyeliği olduğu anlaşılmaktadır (PJA IV. Kongresi, 2002:177). Program ve tüzüğü incelendiğinde PJA'nın Çin Komünist Partisi başta olmak üzere pek çok Komünist Parti'nin 1989 öncesinde uyguladığı Komünist Kadınlar Birliği modeline benzeyen bir örgütlenme olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, gerek işlerlik ve gerekse Kongre'nin PJA'ya verdiği görevler kadın örgütlenmesinin bağımsız bir örgütlenme olmadığını, programında ve faaliyetlerinde tamamen KADEK'e bağlı ve onun bir parçası olduğunu göstermektedir.

PJA'nın II. Olağanüstü Kongresi 12-16.10.2000 tarihleri arasında Irak'ın Kuzeyinde, III. Olağanüstü Kongresi 2001 yılı Mayıs ayı içerisinde Zap alanında, IV. Kongresi ise, 27 Mayıs-10 Haziran 2002 tarihleri arasında yine Irak'ın Kuzeyinde gerçekleştirilmiştir. PJA'nın V. Kongresi 17 Haziran-02 Temmuz 2004 tarihleri arasında Irak'ın Kuzeyinde Kandil Dağı'nda gerçekleştirilmiştir (EGM, 2004:63).

PJA'nın V. Kongresinde;

- PJA'nın ideolojik, siyasal ve askeri örgütlenmelere ayrıştırıldığı,
- İdeolojik örgütlenmenin Kürdistan Kadın Özgürlük Partisi (PAJK) adıyla yürütüleceği,
- Avrupa ve BDT ülkelerinde siyasal örgütlenmelerin Özgür Kadın Birlikleri (YJA-ÖKB) adı altında faaliyet göstereceği,
- HPG içerisinde faaliyet gösteren YJA-STAR'ın özerkleştirileceği,
- Bütün oluşumların yılda bir defa Özgür Kadın Kurultayı adı altında toplanacağı yönünde kararlar alınmıştır.

PJA'nın adı, 2005 yılında gerçekleştirilen I. Kadın Özgürlük Kurultayı'nda Şekil 3'te de görüldüğü gibi Yüce Kadınlar Topluluğu (KJB) olarak değiştirilmiştir. KJB, Kürdistan Cemiyetler Birliği (KCK) içerisinde bir çatı örgütlenme olup (Bkz. Şekil 2), birbirine yatay olarak örgütlenmiş dört temel bileşenden oluşmaktadır: KJB'nin ideolojik alan bileşeni Kürdistan Özgürlük Partisi (PAJK)'tır. Bir kadın partisi olarak örgütlenen PAJK, kadın hareketinin ideolojik ve felsefi çizgisini belirliyor. PAJK aynı zamanda KJB örgütünün kurmay örgütüdür, kadın ideolojisini yaygınlaştırmak ve bu temel de kadro yetiştirmekten sorumludur (Şimal, 2007:48).

KJB toplumsal alanda ise Özgür Kadın Birlikleri (YJA) adıyla örgütlenmiştir. YJA, kadın kurtuluş ideolojisini topluma yaymada, bu ideoloji ekseninde toplumsal sistemi kurmada öncü güç olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda KJB'nin bir diğer bileşeni ise gençlik içerisinde örgütlenen Genç Kadın örgütlenmesidir. Genç Kadın örgütlenmesinin amacı, "Kadınları demokratik anlayış temelinde bir araya getirme, ortak iradeye kavuşturma, cins bilinciyle donatma misyonuyla çalışır" (Şimal, 2007:49) şeklinde ifade edilmektedir. KJB'nin askeri yapılanması ise YJA Star adıyla örgütlenmiştir. Nitekim KJB Yürütme Konseyi Üyesi Şimal (2007:48) YJA Star'ın "Kadının öz savunma gücünü oluşturduğunu, gerekli hallerde kadını harekete geçirmekten sorumlu" olduğunu söylemektedir.

Şekil 3 : PKK'da Kadın Örgütlenmesinin Tarihsel Süreci

Şimal (2007:49) KJB'nin, "Demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlüğüne dayalı bir toplum yaratma hedefiyle devletçi, hiyerarşik, sınıfsal, erkek egemenlikli anlayış ve kurumlaşmalara karşı mücadeleyi temel yaşam gerekçesi saydığını" ifade etmektedir. Ancak KJB, her ne kadar özerk bir yapılanma olarak sunulsa da kendine bağlı alt örgütlenmeleri KCK yapılanması altında örgütlenmiştir ve bağlı bulunduğu yapılanmanın direktifleri doğrultusunda hareket etmektedir. Ayrıca, KCK bir çatı örgütlenme olarak, her ne kadar içerisinde birkaç kadın olmakla birlikte genelde erkekler tarafından yönetilmektedir. Son tahlilde, kadın için üretilen ideoloji başta olmak üzere, örgütlenmenin de erkeklere bağımlı olarak geliştirildiği söylenebilir.

2.2.4. Eylemlerde Kadın

Çatışma davranışının ortaya çıkabilmesi için en önemli unsurlardan biri de eylemdir. Bu bağlamda, bir faaliyetin terör eylemi olarak kabul edilebilmesi için "şiddet unsuru"nu içermesi gerekmektedir. Çünkü şiddet terörün hem aracı, hem de ön şartıdır. Buradan hareketle şiddet içermeyen hiçbir eylem terör eylemi kabul edilmemektedir (Güçlü, 2004:248).

Gerçekleştirdiği her türlü şiddet eylemini "silahlı propaganda" faaliyeti olarak nitelendiren PKK'nın eylemlerindeki amaç ve hedefleri; varlığını duyurma ve gücünü gösterme, devletin otoritesini sarsma, devleti ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik açıdan yıpratma, devleti halka baskı yapmaya zorlama, kendinden yana olmayanları sindirme ve duyarsız hale

getirme, taraftarlarına moral verme, toplumu “korku hipnozu”na tabi tutma, örgüt üyelerini eğitme, kaos yaratma, örgüt üyeleri üzerinde otorite kurma ve disiplin sağlama olarak belirtilebilir (Dilmaç,1997).

Doğu ve Güneydoğu Bölgelerini sömürge ve yarı feodal olarak tanımlayan örgüt, Birleşik Bağımsız Kürdistan’ı kurmak amacıyla mücadelesinin temelini “devrimci şiddete” dayandırmıştır. “Şiddet” ve “zoru” tüm dönemlerde temel dayanak haline getiren Öcalan (1983), “Kürdistan’da Zorun Rolü” adlı bir kitap yazmıştır. Öcalan’ın Kürdistan Devrimi’nin yolu adlı kitabında dile getirdiği şu ifadeleri oldukça önemlidir:

Kürdistan tarih boyunca üzerinde sürekli gerici dış zorun uygulandığı bir ülkedir. Kürdistan’a yönelen zor, daima talancı ve tahripkâr bir rol oynamıştır. Sınıflı toplum tarihi boyunca Kürdistan’a hâkim olan zor, hemen hemen daima yabancı karakterlidir ve yoğun bir şekilde örgütlüdür. (...) Bir ülkede gerici zor ne kadar yoğun ve örgütlüyse, devrimci zor da o kadar yoğun ve örgütlü olmak zorundadır. Tarihteki tüm zor örgütlenmeleri, ancak başka zor örgütlenmelerinin gücüyle yıkılmıştır (Öcalan, 1984:153).

Türk sömürgeciliğine karşı mücadelenin ancak silahlı şiddet eylemleriyle gerçekleştirilebileceğini söyleyen Öcalan, “Kürdistan’da Halk Savaşı ve Gerilla” isimli kitabında da “Silâhlı mücadele olmadan, koşullar ne kadar olgun hale gelirse gelsin, bunları toparlamak ve düzeni devirecek bir noktaya getirmek asla mümkün değildir” (1991:31) ifadesine yer vermektedir. Silahlı mücadele stratejisini “Ulusal Demokratik Halk Devrimi” olarak adlandıran örgüt, mücadele yöntemi olarak Mao’nun geliştirdiği “Uzun Süreli Halk Savaşı” stratejisini benimseyerek, stratejik savunma, stratejik denge, stratejik saldırı şeklinde bir yol izlemiştir. İzlediği bu stratejide başarılı olamayan örgüt, Öcalan’ın yakalanmasından sonra stratejisini “siyasal

mücadele” şeklinde değiştirmiş, ancak silâhlı eylemleri hiçbir zaman bırakmamıştır (Şehirli, 2000).

PKK, şiddet eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla ise, önceleri Kürdistan Kurtuluş Birliği (HRK) isimli askeri aparatını kurmuş, bu yapılanmanın başarısız olması üzerine 30 Ekim 1986’da yerine Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu (ARGK)’nu kurarak faaliyete geçirmiştir. Öcalan’ın yakalanmasından sonraki süreçte ise Halk Savunma Güçleri (HPG) kurularak ARGK’nin yerini almıştır (Cantekin, 2006:31). Kadınlar ise ilk yıllarda ayrı bir askeri örgütlenmeye gitmemişler, bunun yerine “erkeklerle birlikte” silahlı faaliyetlere katılmışlardır. 1990’lı yıllardan sonra kadınların sayısındaki artışla birlikte önce “kadın takımları” oluşturulmuş, 1993 yılından itibaren bu takımlar “kadın bölükleri” halinde teşkilatlandırılmışlardır (Özcan, 1999:164).

Kadın takımları ve bölükleri ilk defa örgütün Botan Eyaleti olarak nitelediği bölgede faaliyet yürütmüşlerdir. Ancak hem yapı ve hem de yönetimde kadına yönelik geleneksel yaklaşımlar devam ettiğinden dolayı kadın takım ve bölükleri bir örgütlülüğe dönüştürülemedi, bu nedenle kadınlar örgüt içerisinde ciddi bir güç sahibi olamadılar. Kadın ordulaşması 2004 yılına kadar HPG’nin içerisinde faaliyet yürütmüş, PJA’nın V. Kongresinde örgüt içerisinde kadın hareketi yeniden yapılandırılmış, ideolojik ve siyasi alanda yeniden örgütlenirken askeri alanda da YJA Star adıyla özerk hale dönüştürülmüştür (Meşru Savunma Stratejisinde Kadın Komutanlaşması, 2005:151). Teorik olarak özerk bir hale dönüştürülen YJA

Star, uygulamada ise hala HPG'ye bağılı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. YJA Star Meclis Üyesi Hezil Fırat YJA Star'ın kuruluş süreçlerini ve amaçlarını şöyle anlatmaktadır:

Kadın Özgürlük Hareketimizde ordu çalışmalarımız resmi anlamda 1993 yılında başlamıştır. Mart 2004 yılına kadar genel mücadele içinde kadın ordulaşması ele alınmıştır. Mart 2004'e kadar ordu çalışmalarımız kendi içinde özgünlüğü olmakla beraber, ayrı bir isim, yönetmelik ve tüzükle ele alınmamıştır. (...) Geçtiğimiz Mart ayında gerçekleştirdiğimiz konferansta kadın ordu gücümüz kendini YJA Star adıyla örgütlenmiş ve ilan etmiştir. Stratejik değişiklik ekseninde kendini ele alan YJA Star 'demokratik, ekolojik toplum ve cins devrimi' paradigması temelinde amaç ve hedeflerini belirlerken, hem ulusal mücadelemizde hem de cins mücadelesinde Kürt halkının ve kadının meşru savunma gücü olarak kendini örgütlemiştir (Berti, 2008:2-3).

YJA Star'ın HPG ile olan ilişkisine de değinen Fırat, YJA Star'ın HPG'den bağımsız bir örgütlenme olmadığına altını çizmektedir:

HPG'nin bir kol örgütlenmesi olarak ele alınan YJA Star, işleyişinde, yaşam ve eğitimi örgütlemeye, kadın gücünün düzenleme ve mevzilendirilmesinde kendi karar mekanizmalarını geliştirmiştir. Konferansında seçtiği 31 kişiden oluşan YJA Star genel yönetimi ile 11 kişiden oluşan YJA Star Genel Komutanlığı, kadın gücünün bulunduğu tüm sahalarda kendini mevzilendirerek tabur, bölük, takım ve tim düzeyine kadar kadın örgütlülüğünü geliştirmiştir. Diğer yandan HPG bünyesinde ve komuta kademesinde kadın gücü yerini almaktadır. Hem HPG meclisinde hem de HPG Komuta Konseyi'nde bayan arkadaşlarımız bulunmaktadır. Bu anlamda HPG salt erkeklerden oluşan bir ordunun değil, kadının, yani YJA Star güçlerinin ve komutasının da içerisinde yer aldığı bir örgütlenme modeli olmaktadır (Berti, 2008:3).

PKK silahlı faaliyetlere başladığı 1984 yılından itibaren bombalama, suikast, baskın, sabotaj vb. (25796) eylem gerçekleştirmiştir. Bu eylemlerin (7100)'ü silahlı saldırı, (8803)'ü silahlı çatışma, (3750) patlama, (420) gasp ve (1086) adam kaçırmaya şeklinde olmuştur (TEMÜHDB, 2004). Kadınlar ilk zamanlar erkeklerle beraber aynı askeri örgütlenmenin içerisinde bu şiddet eylemlerinde bulunmuşlar, 2004 yılından itibaren ise YJA Star örgütlenmesi içerisinde silahlı eylemlerde rol almışlardır. Fakat kadınların adı,

gerçekleştirilen silahlı eylemlerden daha çok 1996 yılından sonra gerçekleştirilen intihar eylemleri ve kendini yakma eylemleriyle gündeme gelmiştir. Bunu 1980-1990 yılları arası ile 1990 sonrası çatışmalarda ölen ve sembol haline getirilen örgüt militanlarının isimlerinden de görmek mümkündür. Nitekim 1980-1990 yılları arasında Haki Karaer, Mazlum Doğan, Kemal Pir, M. Hayri Durmuş, Mahsum Korkmaz ve Mehmet Karasungur (Öcalan, 2005c:16); 1990 yılından sonra ise Gülnaz Karataş (Beritan) Zeynep Kınacı (Zilan), Güler Otaç (Bermal), Leyla Kaplan (Rewşen) ve Sema Yüce (Yüce, 1997:18-19) örgütün propagandalarında sembol isimler olarak kullanılmışlardır. Bu bağlamda, PKK'nın kadınları Yuval-Davis ve Anthias (1989)'in vurguladığı gibi eylemlerde hem bizzat katılımcı olarak, hem de sembolik gösterenler olarak kullandığı söylenebilir.

2.2.5. Kaynaklar

Bartos ve Wehr (2002) çatışma davranışının ortaya çıkması için, uyuşmaz amaç, grup dayanışması, örgütlenme ve eylemin olması gerektiğini söylemektedir. Örgütlenme ve eylemlerin sürekli olması için ise her türlü kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bağlamda, PKK'da kadınların devletle olan çatışmasını sürdürebilmeleri için çok büyük finansmana ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü örgütte kadınlar illegal alanda faaliyet yürüttüklerinden dolayı bir işte çalışıp gelir temin etmeleri mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte yaşamlarını sürdürebilmeleri için barınma, beslenme, giyecek, tedavi ve ulaşım

ihtiyaçlarını giderebilmesi; yayın ve propaganda materyallerini hazırlayabilmesi; silah, mühimmat ve haberleşme ihtiyaçlarını karşılayabilmesi gerekmektedir. Yasal yollardan ihtiyacını gideremeyen kadınlar, yasadışı yollardan elde edilmiş gelirler vasıtasıyla bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar.

PKK'da kadınlar finans ihtiyacını, gasp ve hırsızlık, aidat ve bağışlar, haraç toplama, ticari faaliyetler, sahtecilik, insan ve uyuşturucu madde kaçakçılığı vasıtasıyla elde edilen paralardan karşılamaktadırlar (Dilmaç, 1997; Denker, 1997). Gerçekleştirilen mülakatta Feride de PKK'da kadınların silahlı-silahsız her türlü faaliyetinde duyduğu finans kaynağını özellikle aidat, bağış, vergilendirme, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı aracılığıyla temin ettiğini dile getirmiştir.

Kadınların finansman ihtiyacını nasıl temin ettikleri konusunda Feride'nin görüşlerini tekrarlayan Nuda, kadınların örgütlenmelerinde olduğu gibi finans ihtiyaçlarını karşılamada da örgütün genel yönetimine bağlı olarak hareket ettiklerini ifade etmiştir. Nuda'nın konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

PKK gelir kaynağını yurtiçi ve yurtdışında vergilendirme adı altında topladığı paralar, aidat ve bağışlardan sağlar. Bunun yanı sıra sınır boylarında illegal yollardan yapılan hayvan, mazot, eşya ve uyuşturucu kaçakçılığından vergilendirme adı altında büyük paralar elde eder. PKK'de kadınlar hiçbir şekilde erkeklerden bağımsız hareket edemezler. Örgütlenmede, eylemlerde, ihtiyaç duydukları finansmanı sağlamada... Elde edilen bu paralar örgütün kasasında toplanır, kadın hareketinin ihtiyaç duyduğu paralar da bu kasadan verilir (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Üçüncü Bölüm: PKK'DA KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE RADİKALLEŞME SÜREÇLERİ

3.1. PKK'ya Katılan Kadınların Demografik Özellikleri

1990'lı yıllardan sonra yoğun bir şekilde PKK'ya katılan kadınların demografik özellikleri, kadınların radikalleşme süreçlerini ve “erkeklerin izin verdiği ölçüde pasif rollerden aktif rollere geçiş aşamalarını” (Stinson, 2005) analiz etmek için büyük önem taşımaktadır. Zira PKK'nın dağ kadrosunda faaliyet yürüten kadınların yaşları, eğitim düzeyleri, meslekleri, anne babalarının eğitim düzeyi, kardeş sayısı, ailelerinin ekonomik düzeyi yetiştikleri sosyoekonomik ve kültürel çevre hakkında bazı ipuçları vermektedir. Diğer yandan PKK, akrabalık ve hemşerilik ilişkilerini en iyi değerlendiren örgütlerin başında gelmektedir. Bu açıdan PKK'daki kadınların akrabalarının örgütle ilişkisi ve örgüte katıldıkları yerler de katılım süreçlerini anlamada dikkate alınması gereken en önemli verilerin başında gelmektedir.

PKK'da faaliyet yürüten kadınların demografik özellikleri, örgüte katıldıklarında “özgeçmiş raporu” veren 151 kadın örgüt mensubunun verileri üzerinden ortaya konulmuştur. Ardından da bu veriler ışığında kadınların radikalleşme nedenleri ve radikalleşme süreçleri analiz edilmiştir.

3.1.1. PKK'da Kadınların Oranı

Kadınların terör örgütlerine katılımları, terörizmin tarihi kadar eskidir. Bu bağlamda, Sri Lanka, İran, Batı Almanya, Japonya, İtalya, K. İrlanda, Hindistan, Filistin, Çeçenistan ve Türkiye'de faaliyet yürüten terör örgütlerinde kadınlar yer almış/almaktadırlar (O'connor, 2005; Stinson, 2005; Gonzales, 2004).

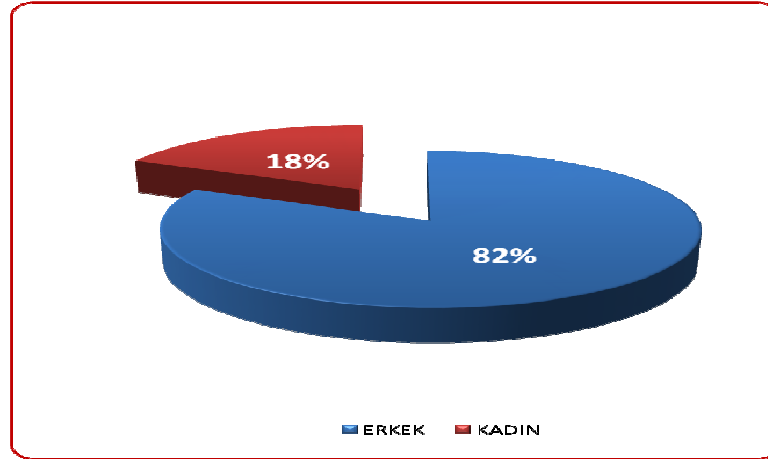
Yapılan araştırmalardan, kadınların aşırı sol ve ayrılıkçı terör örgütlerinde, dini terör örgütlerine göre daha aktif roller üstlendikleri görülmektedir. Örneğin Türkiye'de 1970'li yıllardan günümüze aşırı sol, ayrılıkçı ve dini istismar eden terör örgütleri faaliyet yürütmektedir. Alaçam (2004:96)'ın aşırı sol, ayrılıkçı ve dini istismar eden örgütlerle ilgili yapmış olduğu araştırmada, bu örgütlerde faaliyet yürüten kadınların oranı; sol örgütlerde %26.3, PKK'da %15.6, dini istismar eden örgütlerde ise %2.2 olduğu görülmektedir.

Alaçam'ın yapmış olduğu araştırma sonuçlarını Teymur (2004), Özperçin (2008) ve Eren (2008)'in yapmış olduğu araştırmalar da desteklemektedir. Teymur (2004:56)'un aşırı sol bir örgüt olan DHKP/C'de faaliyet yürüten örgüt mensuplarının profilleriyle ilgili yapmış olduğu araştırmaya göre %33.3'ü, Özperçin (2006:43)'in PKK'ya katılan örgüt mensuplarının profilleriyle ilgili araştırmasına göre PKK'da faaliyet yürüten örgüt mensuplarının %17'si, Eren (2008:123)'in Hizbullah terör örgütünde

faaliyet yürüten örgüt mensuplarının profilleriyle ilgili yapmış olduğu araştırmaya göre ise %2'si kadınlardan oluşmaktadır.

Yukarıda PKK'da faaliyet yürüten kadınlar ile ilgili elde edilen bulgular, bu araştırma çerçevesinde elde edilen bulguları desteklemektedir. 835 PKK örgüt mensubunun özgeçmiş raporları üzerinden yapılan bu araştırmaya göre, Grafik 6'da de görüldüğü gibi militanların %18.8'i kadınlardan oluşmaktadır.

Grafik 6: PKK'da Kadınların Oranı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Türkiye'de faaliyet yürüten terör örgütleriyle ilgili yapılan araştırmalardan, aşırı sol örgütlerde faaliyet yürüten kadınların oranının diğer örgütlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sayısal olarak en fazla kadının faaliyet yürüttüğü örgütün PKK olduğu söylenebilir. Nitekim Helin yapılan mülakatta, PKK'da kadınların oranının 1993'lü yıllarda neredeyse örgütün üçte birini oluşturduğunu ifade etmiştir.

PKK'ye¹⁰ 1993 yılında katıldım. Benim katıldığım dönemde büyük şehirlerden, kızılı erkekli gruplar halinde katılım oluyordu. O dönemde Kuzey Irak'ta 1500'e yakın arkadaş vardı, bunların üçte biri, yani 400-500'ü neredeyse kadınlardan oluşuyordu (Derinlemesine Mülakat, 2008).

2008'de ailesi vasıtasıyla gelerek güvenlik birimlerine teslim olan Zelal gerçekleştirilen mülakatta PKK'nın silahlı gücünün 3500 civarında olduğunu, bu 3500 örgüt mensubunun ise 600-700 civarında kişininin kadınlardan oluştuğunu belirtmiştir.

Önderliğin yakalandığı tarihe kadar kadınların üçte biri oluşturduğu eyaletler vardı. Ancak, önderliğin yakalandığı 1999 yılından sonra kadının PKK içerisinde karşılaştığı muameleden dolayı katılımlar düştü. Ben %15-20 civarında olduğunu tahmin ediyorum (Derinlemesine Mülakat, 2008).

3.1.2. Örgüte Katılım Yaşı

Terör örgütlerine katılım yaşı, bireylerin sorunları, örgütlere giriş nedenleri ve radikalleşme süreçleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu çerçevede, terör örgütlerine katılan bireylerin genel olarak 14-25 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Örneğin, Russel ve Miller, değişik dünya ülkelerinde faaliyet yürüten terör örgütlerinin mensupları üzerinde yaptıkları araştırmada, liderleri haricindeki örgüt mensuplarının 20-25 yaş grubunda yer aldıklarını tespit etmişlerdir. Filistinli, Alman ve Japon terör örgütlerinde faaliyet yürüten bireylerin ise 22-25 yaş grubunda yer aldıklarını belirlemişlerdir (Hudson, 1999:47).

---

¹⁰ Literatürde PKK, PEKAKA biçiminde ifade edilmekteyken, örgüt üyeleri tarafından PEKEKE olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle görüşme yapılan örgüt mensuplarının ifade tarzına sadık kalınmıştır.

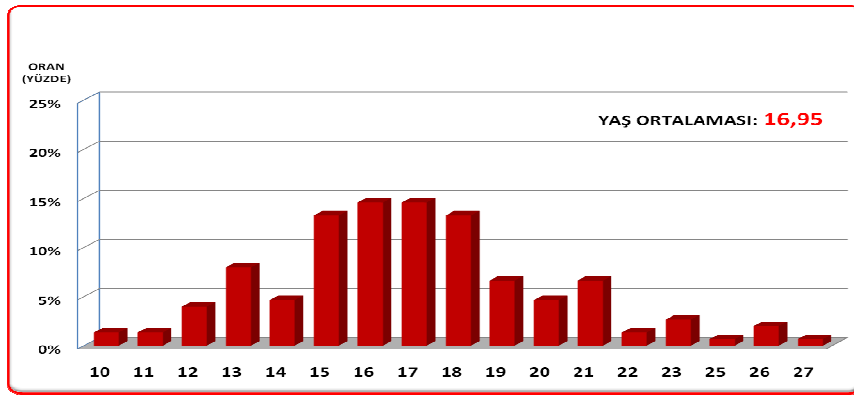
Bir başka araştırmaya göre Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF)'nın ilk kurucularının 22-23 yaşları arasında oldukları, örgütün aktif faaliyetlere başlamasından sonra militanların yaşlarının 28-30 yaşları arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca, Tamil Anayurdu zgrlk Kaplanları'nda (LTTE) faaliyet yürüten örgüt mensuplarının 16-17 yaşları arasında olduğu, Arap ve İranlı terör örgütlerinde faaliyet yürüten militanların yaş ortalamasının 14-15 yaşlarına kadar düştüğü ileri sürülmektedir (Hudson, 1999:48).

Benzer bulguları, Türkiye'de faaliyet yürüten terör örgütleri üzerinde yapılan araştırmalardan da görmek mümkündür. Nitekim Alaçam (Alaçam, 2004:110)'ın araştırmasına göre aşırı sol terör rgt yelerinin %82.3'; ayrılıkçı örgütlerin %71.3' ve dini istismar eden örgütlerin de %60'ı 16-25 yaşları arasında bu örgütlere katılmaktadırlar.

PKK'ya katılım yaşının en iyi tespitini örgütün kendi belgeleri üzerinden yapmak mümkündür. Nitekim Alkan ve Yücel (2002), PKK'nın "www.serixwebun.com/sehitler" adlı web adresi üzerinde yaptıkları bir araştırmada, çatışmalarda ölen militanlarının doğum tarihi, örgüte katılım tarihi ve çatışmalarda öldükleri tarihlerle ilgili bilgilerini yayınladıklarını tespit etmişlerdir. Bu zgeçmiş bilgilerinden hareketle, doğum tarihi ile örgüt giriş tarihleri arasındaki zamanı hesap ederek, bir PKK mensubunun ortalama kaç yaşında örgüte katıldığını ortaya koymuşlardır. Bu çerçevede, PKK'ya katılan örgüt mensuplarının %77.4'nn 14-25 yaş aralığında, %18.2'sinin de 26-35 yaş aralığında örgüte katıldıkları görülmektedir.

PKK'ya katılan örgüt mensuplarının (kadın/erkek) çoğunluğu 14-25 yaş aralığında örgüte katıldığı gibi, kadın örgüt mensuplarının da daha çok 15-19 yaş aralığında örgüte katıldıkları Tablo 4'te elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Grafik 7'ye göre kadınların %82.79'nun 14-25 yaş aralığında PKK'ya katıldıkları görülmektedir. Burada dikkati çeken en önemli husus "14-25 yaş aralığının"¹¹ gençlik dönemine denk gelmesidir.

Grafik 7: PKK'da Kadınların Örgüte Katılım Yaşları

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

¹¹ Gençlik kavramı, tanımı, sınıflandırma ve yaş dilimleri içindeki yerinin saptanması açısından toplumlara ve araştırmacılara göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle herkesin üzerinde anlaşabileceği bir gençlik tanımı yapmak ve hele bir yaş grubu olarak taban ve tavanın herkesin kabul edebileceği bir kesinlikle saptamak olanaksızdır (Kışlalı, 1974:15).

Nitekim UNESCO'nun tanımına göre genç, "15 ile 25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir" (Kışlalı, 1974:15; Köknel, 1979:28; Yavuzer, 1999:278). Türkiye'de planlı kalkınma dönemine girildikten sonra toplam nüfus içerisinde çocukluk ve olgunluk çağları arasında yer alan gençlik; II. Plan Dönemi'nde 12-24, III. Plan Dönemi'nde 14-22, V. Ve VI. Plan Dönemleri'nde de 15-25 yaş grupları olarak belirlenmiştir (Doğan, 2000:378).

Yörükoğlu gençliği, "Çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir. Ergenlikle başlayan hızlı büyüme gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla biter. Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan gençlik çağı, büyümenin durmasına kadar sürer ve 12-21 yaşları kapsar" (Yörükoğlu, 1993:13) şeklinde ifade etmektedir. Ekşi (1985) ise "11-12 ile 21-22 yaşları arasını kapsayan dönemi" gençlik dönemi olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlar çerçevesinde kısacası gençlik, "genellikle öğrenim gören, yaşamını sürdürmek için çalışmayan, toplumsal sorunlara duyarlı olan, demografik açıdan 14-25 yaş aralığında yer alan bir sosyal kategori" olarak tarif edilebilir. Bu araştırmada da 14-25 yaş grubundaki kadın örgüt mensupları "gençlik" kavramı içerisinde kabul edilmişlerdir.

Grafik 7’de de görüldüğü gibi PKK, eleman kaynağı olarak yalnızca 14-25 yaş grubundaki genç kadınları kullanmamaktadır. Son yıllarda eleman katılımlarındaki azalmadan dolayı çocuk yaştaki kadınları da örgüte kabul ettiği anlaşılmaktadır. 25 yaşından sonra ise örgüte katılımlar daha da düşmektedir. 1993 yılında örgüte katılan Ronahi, dağ kadrosundaki kadınların yaş ortalamasını şöyle ifade etmiştir.

Ben PKK’ye kadın katılımlarının en yoğun olduğu dönemde, yani 1993 yılında katıldım. Benimle birlikte örgüte yeni gelenler arasında üniversiteli Berivan dışında bayanların yaş ortalaması 15-16 civarındaydı. Doğu ve Güneydoğunun kırsal bölgelerinden gelenlerin yanında, çoğu İzmir, İstanbul, Adana gibi büyük şehirlere göç etmiş ailelerin çocuklarıydı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

3.1.3. Eğitim Düzeyi

Terör örgütlerinde faaliyet yürüten bireylerin eğitim düzeyleri radikalleşme nedenleri ve süreçleri konusunda bazı ipuçları vermektedir. Zira terör örgütlerine katılan gençlerin eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğu yapılan araştırmalardan görülmektedir (Atıcı ve Gümüş, 2001:84-90). Bu durum örgütlerin bireyleri kazanmada ne tür propaganda yöntemlerinden yararlandıkları konusunda da bazı açıklayıcı bilgiler sunmaktadır.

Russel ve Miller’in 1970’li yıllarda yaptığı araştırma bulgularına göre, terör örgütlerinde faaliyet yürüten militanların üçte ikisi üniversitelerde eğitim almış kişilerden oluşmaktadır. Bu kişilerin meslek dağılımlarına bakıldığında öğrenci ve işsiz olma dışında belirgin bir mesleklerinin olmadığı görülmüştür. Latin Amerika’da şehirlerde faaliyet yürüten terör örgütlerinin üyelerinin %50 ile %70’i üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Nitekim Almanya’daki

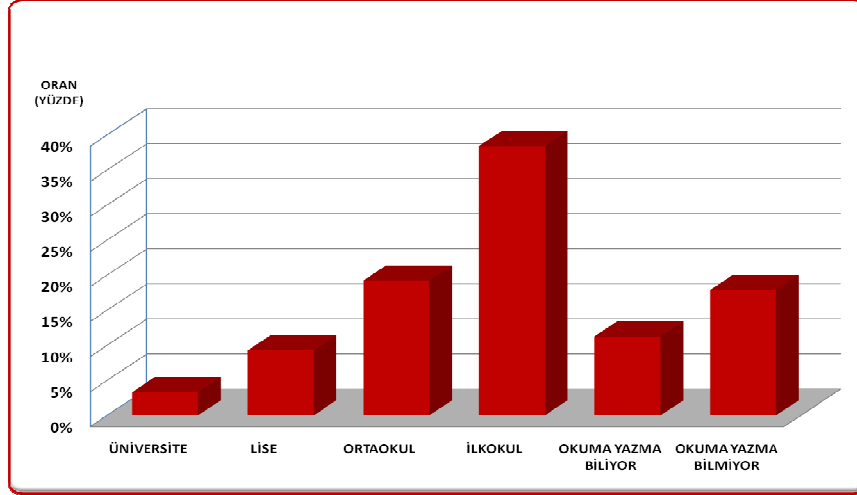
Berlin Serbest Üniversitesi (The Free University of Berlin), özellikle Temmuz İkinci Hareketi (June Second Movement) ile Baader Meinhof Çeteleri için eleman kaynağı olmuştur (Hudson, 1999:48).

Türkiye’de faaliyet yürüten terör örgütlerinde de bireylerin eğitim düzeylerinin aşırı sol ve dini istismar eden örgütlerde çok da düşük olmadığı yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Ancak PKK’da faaliyet yürüten bireylerin eğitim düzeyleri aşırı sol ve dini istismar eden örgütlere göre daha düşüktür. Nitekim Terörle Mücadele Dairesi (TEMUH, 1996) tarafından yapılan bir araştırmada, aşırı sol örgütlerde faaliyet yürüten bireylerin, %20.4’ünün yüksek okul mezunu ya da öğrencisi, %33.5’inin lise, %14’ünün ortaokul mezunu; dini istismar eden örgütlerde %22.5’inin üniversite mezunu ya da öğrencisi, %40.5’inin lise, %14’ünün ortaokul mezunu; PKK’da faaliyet yürüten bireylerin ise, %11’inin üniversite mezunu ya da öğrencisi, %16’sının lise, %13’ünün ortaokul, %39’unun ilköğretim mezunu, %12’sinin okur-yazar, %9’unun da okuma-yazma bilmediği görülmüştür.

Özönder (1998:303)’in 1994-1996 yılları arasında 1003 PKK örgüt mensubu üzerinden yapmış olduğu araştırmada da %47.2’sinin ilköğretim mezunu oldukları gözlenmiştir. Elde edilen bu bulguları bir benzerini Grafik 5’te de görmek mümkündür. Ancak kadın örgüt mensuplarının eğitim düzeyleri, PKK ile ilgili yapılan genel araştırmalardan elde edilen bulgulara göre düşüktür. Bu çerçevede, Grafik 8’e göre kadın örgüt mensuplarının %3.31’i üniversite mezunu ya da öğrencisi, %9.27’sinin lise, %19.21’inin

ortaokul, %38.41'inin ilkokul mezunu olduğu, buna karşılık %11.26'sının okur-yazar olduğu, %17.88'inin ise okuma yazma bilmediği anlaşılmaktadır.

Grafik 8: Kadın Örgüt Mensuplarının Eğitim Durumları

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

PKK, Ankara'nın çeşitli üniversitelerinde okuyan Doğu ve Güneydoğu kökenli öğrencilerin bir araya gelerek oluşturdukları bir hareket olarak faaliyetlerine başlamıştır. Hareket gelişimini tamamladıktan sonra, bu öğrencilerin çoğunluğu üniversitelerini yarıda bırakarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde örgütsel faaliyetlerde bulunmak üzere Ankara'dan ayrılmışlardır. Örgütün kuruluşunda yer alan Kesire Yıldırım ve Sakine Cansız da üniversitelerini yarıda bırakan ilk kadın örgüt mensupları içerisinde yer almaktadırlar (İmset, 1993:32-34). Örgüt Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde taban bulmaya başlayınca, özellikle gençler içerisinde farklı eğitim düzeylerine sahip bireyleri kazanmayı başarmıştır. Marcus (2009:58), yaşanan süreci şöyle özetlemektedir:

Başlangıçtaki destekçiler genellikle üniversite ve öğretmen okulu öğrencileri ya da okullarını bırakmış gençlerdi. Kürt toplumunun çoğunluğunu oluşturan yoksul, topraksız, her ailenin yaklaşık bir düzine çocuk sahibi olduğu, annelerin okuma-yazma bilmediği ve küçük çiftlikle zor bela geçinen köylü nüfusundan geliyorlardı. Okula gitmek için çoğunlukla, evden uzak kasaba ve şehirlerde yaşayan akrabaların yanında kalmak ya da devlet yatılı bölge okulların sınavını kazanmak durumundaydılar.

Grafik 8’de dikkati çeken en önemli husus ise, eğitim düzeyi arttıkça PKK’ya katılan kadınların sayısında büyük bir düşüşün olduğudur. Bu veri iki şekilde değerlendirilebilir. Birincisi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kadınların okuma oranı hem Türkiye genelinde, hem de örgütün taban bulduğu bölgelerde erkeklere göre daha düşüktür. İkincisi ise, okul ortamı ve devamında kadınların bir meslek sahibi olmaları, onların daha bağımsız ve özgür olarak hareket edebilmeleri için sayısız olanaklar sunmaktadır. Kadınlar geldikleri bölgelerin zor koşullarını da düşünerek sahip oldukları/olabilecekleri imkânları bir anda silmek istememektedirler. Mülakat yapılan kadın örgüt mensupları bu değerlendirmeyi destekleyen şu görüşleri dile getirmişlerdir.

Gerçekleştirilen görüşmede Pelin, bir dönem örgütün sicil kısmında görevlendirildiğini ve bu süreçte PKK’ya katılan kadınların profillerini –yaş, eğitim, ekonomik düzey, geldiği bölge, ülke vb.- çok iyi gözlemlediğini ve bu çerçevede eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir:

Kuruluş yıllarında genelde öğrenci kesimden birkaç tane de olsa, Fatma (Kesire Yıldırım) gibi PKK’ya katılanlar var. Lise ve üniversitelerden örgüte katılımlar 1990’lı yıllardan sonra bir artış gösteriyor. Zaten ben de lise öğrencisiyken PKK’ya katıldım. Fakat PKK’ya katılan kadınların genel olarak eğitim düzeylerinin düşük olduğunu biliyorum. Çünkü ben bir ara sicilde görevlendirilmişim. Orada gelenlerin özgeçmiş bilgilerini giriyorduk

bilgisayara. Az buçuk hangi illerden, hangi yaş gruplarından, eğitim düzeylerinden ve aile ortamlarından geliyor PKK'ye gelenler bunları gözlemleyebiliyordum (Derinlemesine Mülakat, 2009).

3.1.4. Meslek

Meslek, gelir ve eğitim düzeyi ile birlikte toplumsal hayatta bireylerin sosyal statülerini belirleyen en önemli unsurlardan biridir (Turan, 1976:77-79). Gelir ve eğitim düzeyi düşük, aile etkisinin azaldığı durumlarda bireyler, daha çok arkadaş çevresinin etkisi altına girmektedir. "Arkadaş ilişkisi" ise terör örgütleri tarafından eleman kazanmada kullanılan en önemli ilişki türlerinin başında gelmektedir.

Terör örgütlerinde faaliyet yürüten bireylerin meslek profili incelendiğinde, iki farklı durum ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bazı terör örgütlerinde, özellikle lider kadroda sorumlu olanların, doktor, bankacı, avukat, mühendis, gazeteci, üniversite profesörü ve orta sınıf devlet görevlisi vb. mesleklere sahip oldukları görülmektedir. Örneğin, Carlos Marighella politikacı ve eski bir kongre üyesidir. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (PFLN)'nin lideri George Habash tıp doktorudur. Arjantin'deki Devrimci Halkın Ordusu (ERP)'nun lideri Mario Santucho bir ekonomisttir. Uruguaylı Tupamaroslar'ın lideri Raul Sendic ve Baader Meinhof'un lideri Horst Mahler avukatlık yapıyorlardı (Hudson, 1999:49). Bu örgüt liderleri, yürüttükleri terörist faaliyetleri gizleyebilmek amacıyla, normal yaşamlarında kendi mesleklerini icra etmektedirler.

İkincisi ise, genelde örgütlere katılan bireylerin öğrenci ve işsiz oldukları dikkati çekmektedir. Terör faaliyetleri “gizli”, “sürekli”, “yirmidört saat” ve “bütün meşgalelerin üzerinde tutularak” yürütülen faaliyetler olduğundan, dünyada pek çok terör örgütünde faaliyet yürüten militan, sosyal hayattan kendilerini soyutlayarak, hücre sistematğinde faaliyet yürütmektedirler (Sincar, 2001:51). Dolayısıyla bir meslek sahibi olsalar da bu mesleklerini icra edememektedirler. Bu bağlamda örgütsel faaliyetlerin onlar için bir meslek haline dönüştüğü söylenebilir¹².

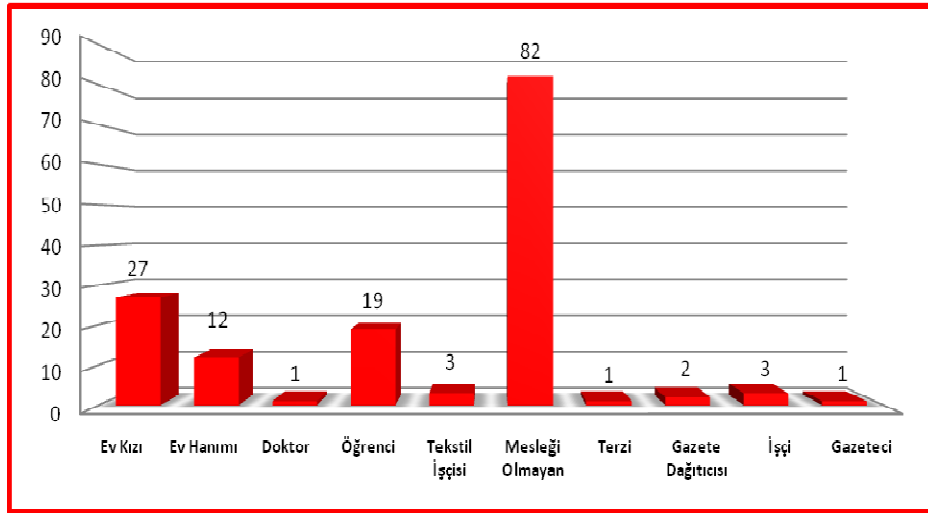
Türkiye’de faaliyet yürüten terör örgütlerindeki bireylerin meslek dağılımlarına bakıldığında, genelde öğrenci, işsiz ve işçilerden oluştuğu yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Nitekim Alaçam (2004:116)’ın yaptığı araştırmada, aşırı sol örgütlerde faaliyet yürütenlerin %48’nin öğrenci, %26.5’nin işsiz, %10.5’nin işçi; ayrılıkçı örgütlerde faaliyet yürütenlerin, %37.5’nin öğrenci, %24.4’nün işsiz, %13.1’nin işçi; dini istismar eden örgütlerde faaliyet yürütenlerin %24.4’nün işçi, %17.8’nin serbest meslek ve esnaf, %14.4’nün de öğrenci ve memur olduğu (Alaçam, 2004:116) görülmektedir.

---

¹² Özkök (2006:XIII)’ün ifadesiyle günümüzde terör, adeta bir sektör haline gelmiş ve bireyler için bir istihdam alanı olmuştur. Örgüt mensupları ise ideolojileri/idealleri yerine maddi koşullarla terör örgütlerine bağlanan, ücretleri ve sosyal hakları örgütler tarafından sağlanan işçilere dönüşmüştür.

Cantekin (2006:128)'in PKK'da faaliyet yürüten bireylerin sosyokültürel durumlarıyla ilgili yaptığı araştırmada elde edilen bulgular Alaçam'ın araştırmalarını desteklemektedir. Bu araştırmaya göre PKK'da faaliyet yürüten bireylerin, meslek olarak, %35.1'nin işsiz, %22'sinin işçi ve %15.5'nin öğrencilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Grafik 9'da 151 kadın örgüt mensubunun özgeçmiş raporları üzerinden elde edilen bulgularda da kadınların çoğunluğunun herhangi bir mesleği olmayan, işsiz, işçi ve öğrenci oldukları görülmektedir.

Grafik 9: Kadın Örgüt Mensuplarının Meslek Durumları

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

3.1.5. Kardeş Sayısı

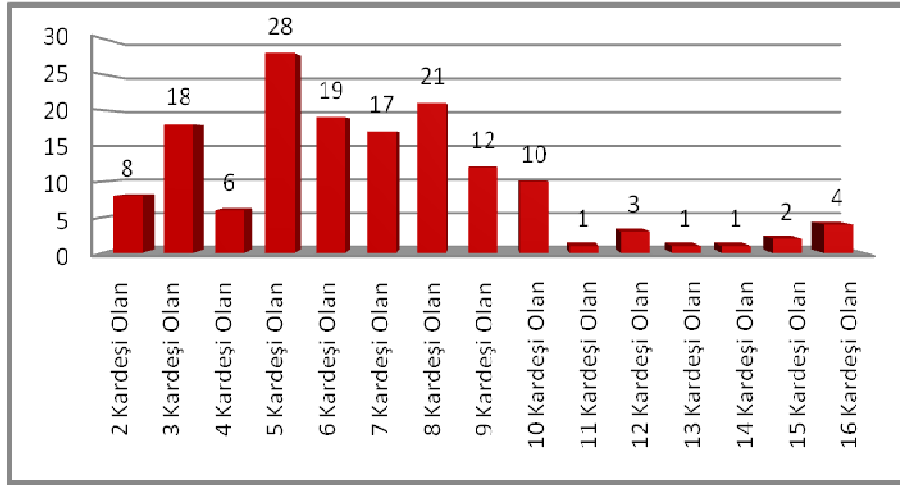
Kardeş sayısı, bireylerin sosyoekonomik düzeyini gösteren en önemli unsurlardan biridir. Diğer yandan bireylerin içinde yetiştiği ailenin niteliğini de ortaya koyması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda,

kardeş sayısı, terör örgütlerinde faaliyet yürüten bireylerin radikalleşme nedenleri ve süreçleri arasındaki ilişkiyi anlamada bazı ipuçları verebilir.

Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de faaliyet yürüten terör örgütlerindeki bireylerin genel olarak çoğunluğunun çok çocuklu ailelerden geldikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Alaçam (2006:122)’in araştırmasında aşırı sol örgüt üyelerinin %42.5’inin 3-4, %22’sinin 5-6, %17.3’ünün 7 ve üzeri; ayrılıkçı örgütlerin %48’inin 7 ve üzeri, %27’sinin 5-6, %21’inin 3-4; dini istismar eden örgütlerde %42’sinin 7 ve üzeri, %22’sinin 5-6, %28.9’unun 3-4 kardeşe sahip oldukları görülmektedir.

Cantekin (2006)’in PKK’da faaliyet yürüten bireylerin sosyokültürel durumlarıyla ilgili yaptığı araştırmada da, bireylerin, çok çocuklu ailelerden geldikleri dikkati çekmektedir. Zira PKK’da faaliyet yürüten bireylerin %54.6’sının 6-10 ve %4.1’inin de 10-14 çocuğa sahip oldukları gözlenmektedir. Bu bulgulardan PKK’nın kalabalık aile çocuklarının içerisinde daha kolay eleman kazandığı söylenebilir. Nitekim Grafik 10’da PKK’ya katılan kadın örgüt mensuplarının da çok çocuklu ailelerden geldikleri anlaşılmaktadır.

Grafik 10: Kadın Örgüt Mensuplarının Kardeş Sayısı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

3.1.6. Ekonomik Durum

Ekonomik şartların zorluğu, insanları maddi yönden etkilediği gibi psikolojik olarak ve moral yönünden de etkiler. Bu nedenle toplumdaki dengesiz gelir dağılımı, terör örgütleri için yararlanılması gereken en önemli unsurlardan biridir. Konu propaganda malzemesi yapılarak mümkün olduğunca istismar edilmeye çalışılmaktadır (Erdoğan, 1999:29). Özellikle gençlik kesimi, yapılan propagandalardan etkilenerek, terör örgütlerinin içerisine girebilmektedir.

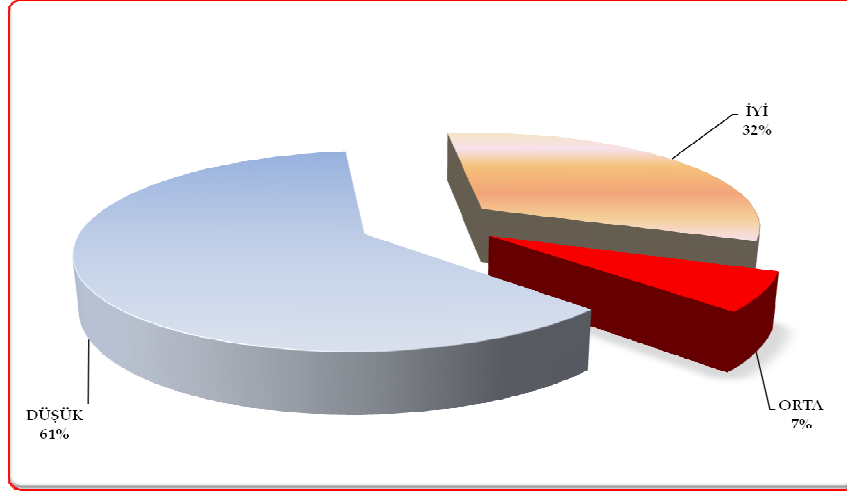
Her ne kadar Russell ve Miller Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF), İtalya'daki Kızıl Tugaylar (BR) ve Japon Kızıl Ordusu (JRA) örgütlerinin özellikle okullarını yarıda bırakmış ve orta sınıflardan gelen bireylerden oluştuğunu söyleseler de Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri

(FARC), Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları (LTTE) ve Filistinli örgütlerde faaliyet yürüten bireylerin, alt sosyoekonomik düzeydeki sınıflardan gelen bireyler olduğunu vurgulamaktadırlar (Hudson, 1999:50).

Türkiye’de faaliyet yürüten terör örgütleri üzerinde yapılan araştırmalarda da, örgüt mensuplarının genelde alt sosyoekonomik düzeyden gelen bireyler olduğu görülmektedir. Örneğin, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı tarafından, 1003 tutuklu terör örgütü üyesi üzerinde bir anket uygulanmıştır. Bu araştırma sonucunda, tutukluların gerek kendilerinin, gerekse ailelerinin gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmüştür (Özönder, 1998:292). Özperçin (2008:45)’in PKK’ya katılım hazırlığında yakalanan örgüt mensuplarıyla ilgili yapmış olduğu araştırmada da %75.8’nin alt, %24.2’sinin de orta ekonomik düzeyden gelen bireyler olduğu anlaşılmaktadır. Benzer bulguları Grafik 11’de de görmek mümkündür. Nitekim PKK’da faaliyet yürüten kadınların %61’i düşük, %7’si de orta ekonomik düzeyden gelen bireylerden oluşmaktadır.

Grafik 11: Kadın Örgüt Mensuplarının Ekonomik Durumları

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Yukarıdaki bulgulardan, kadınların eğitim seviyesi ve ekonomik düzeyleri arttıkça örgüte katılımlarının azaldığı görülmektedir. Bu bağlamda, eğitim ve ekonomik seviyesi düşük, çevresini, ülkesini ve dünyayı algılamada güçlükleri bulunan kadınların PKK propagandasına daha açık olduğu, diğer yandan, eğitim ve gelir düzeyi yüksek, toplumla entegre olmuş kadınlarda ise fazla etkili olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim PKK'ya 13 yaşında katılan Beritan, örgüte katılım süreçlerinde yaşadığı ailevi ve ekonomik sorunları ve bu sorunların yaşamındaki etkilerini şöyle dile getirmiştir:

Benim ailem Mardin'den İstanbul'a göç etmiş bir ailedir. Beyoğlu'nun arka sokaklarında Hacı Ahmet mahallesinde oturuyorduk. Babam bir kahvehane açmıştı. Fakat sürekli kumar oynuyordu. On kardeş olduğumuz için para falan yetmiyordu. Üstelik babam eve kuma getirmişti. Ablam babamın eve kuma getirmesi üzerine dağa çıktı. Babam çocuklarına hiçbir zaman değer veren biri değildi. Ben kendimi hiçbir zaman değerli biri olarak hissetmedim. 2000'de gittim örgüte, ailede değerim yoktu, para yoktu, iş yoktu. Bir kız vardı bizim mahallede oturuyordu, bir ara beraber Kasımpaşa'da çalışmıştık. O kız benim ablamdan bahsediyordu. Sen de ablanın yanına gitmek ister misin diyordu. Ben içinde bulunduğum ortamdan kaçmak ve ablamı bulmak

için örgüte bu arkadaşım aracılığıyla katıldım (Derinlemesine Mülakat, 2008).

3.1.7. Aile ve Akrabalarının Örgütle İlişkisi

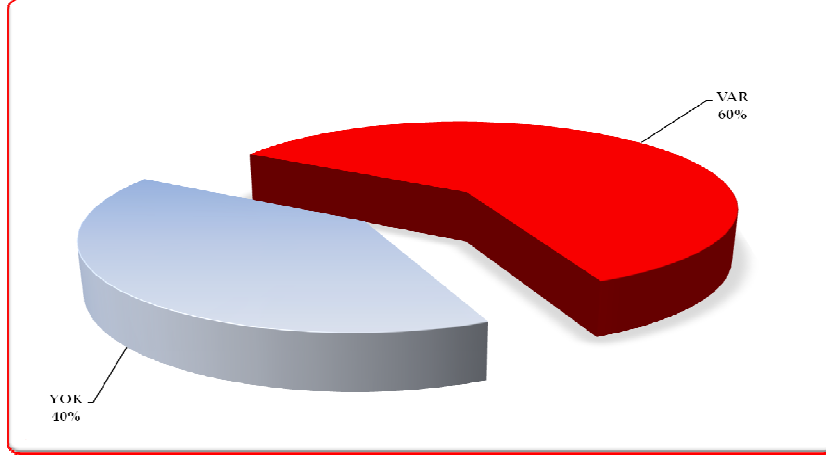
Toplumdaki değer ve normların çocuklara aktararak kültürün sürdürülmesi ve bireylerin toplumsal yapı ve siyasal sistemle bütünleşmesinin temeli ailede gerçekleştirilmektedir. Aile, çocuğa bir yandan toplumda geçerli değer ve normları kazandırırken, diğer yandan da siyasal katılma kalıplarını aktaran bir kurum işlevi görmektedir. Bu bağlamda aile, sosyo-politik bir önem taşımakta ve bireylerin toplumsal, örgütsel, yerel ve ulusal düzeylerdeki katılma yönelim ve davranışlarını etkilemektedir (Uysal, 1984:82).

Toplumsal yaşamda bireylerin karar alma süreçlerini etkileyen en önemli unsurlardan biri de akrabalık bağlarıdır. Bu bağlar kan veya evlilik yoluyla oluşmaktadır. Terör örgütlerinde faaliyet yürüten bireylerin aileleri ve akrabaları içerisinde daha önceden örgütlerle ilişkisi olanların varlığı, bireylerin radikalleşme ve örgütlere katılım süreçlerinde etkili olabilmektedir.

Türkiye’de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde aşiret yapısının devam ettiğinden bölgelerde aile ve akraba bağları son derecede güçlüdür. Bunu Yalçın-Heckmann (2002), Kürt aşiretleri ve akrabalık sistemleri üzerine yapmış olduğu çalışmasında vurgulamaktadır. Nitekim Grafik 12’da PKK’da faaliyet yürüten kadınların aile ve akraba üyelerinden PKK ile ilişkisi olanların oranının %60 olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, kadınların

PKK'ya katılmalarında aile ve akraba üyelerinin PKK ile ilişkide olmalarının tercihlerini belirlemede etkili olduğu söylenebilir.

Grafik 12: Kadın Örgüt Mensuplarının Aile ve Akrabalarının PKK ile İlişkisi

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

PKK'da intihar eylemi gerçekleştiren kadın örgüt mensuplarıyla ilgili yapılan araştırmalarda bu bulguyu desteklemektedir (Alkan, 2006:52). Zira intihar eylemi gerçekleştiren kadınların bazılarının, yakınları örgüt içerisinde bulunan ya da yakalanıp cezaevine konulan veya yakınları güvenlik güçleri ile girdikleri çatışmalarda öldürüldüğünden dolayı intikam duygusu besleyen kişiler olduğu ortaya çıkmıştır. Buna en iyi örneklerden biri 29 Ekim 1996 tarihinde Sivas İlinde intihar saldırısı gerçekleştiren Güler Otaş'tır. Otaş'ın ağabeyi, PKK içerisindeyken güvenlik güçleriyle girdiği bir çatışmada ölmüştür. Güler Otaş'ın çatışmada ölen abisi yüzünden sürekli gözaltına alındığı ve bu durumun onda intikam alma duygusu yarattığı (Akman, 1996:10) ifade edilmektedir. Bir diğer örnek ise intihar saldırısı için görevlendirilen Esengül Kaya'nın hikâyesidir. Esengül Kaya'nın üç kuzeni

PKK'ya katılmış, bunlardan ikisinin cezaevinde olduğu, diğerinin ise durumunun bilinmediği tespit edilmiştir (Akman, 1996:14).

Görüşme yapılan Zinarin, Helin, Beritan ve Pelin de ailelerinden ya da akrabalarından birinin PKK'da olmasının radikalleşme süreçlerinde ve örgüte katılım süreçlerinde tercihlerini belirlerken etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Beritan, içine düştüğü boşluğu iyi değerlendiren mahalle arkadaşının, seni ablanın yanına gönderelim sözünün tercihini belirlemede etkili olduğunu ifade etmiştir.

İlkin PKK'ye ablam katılmıştı babama tepki duyduğu için. Ben de yaşadığım ailevi sorunlardan dolayı büyük bir boşluğa düşmüştüm. Kendi kendime ablam gitmiş, ben de gidip ablamı göreyim, hem de içine düştüğüm ortamdan başka bir çıkış yolu bulamıyorum en iyisi oraya gideyim diyordum. Hem bir eğitim görüp öyle dönerim diyordum. Bir kız vardı bizim mahallede oturuyordu, beraber Kasımpaşa'da çalışıyorduk bir ara. O kız işte sürekli bana benim ablamı anlatıyordu. Seni en iyisi ablanın yanına gönderelim diyordu. Düşünün bunları yaşadığımda daha onüç yaşındaydım ve örgüte katılmaya karar verdim (Derinlemesine Mülakat, 2008).

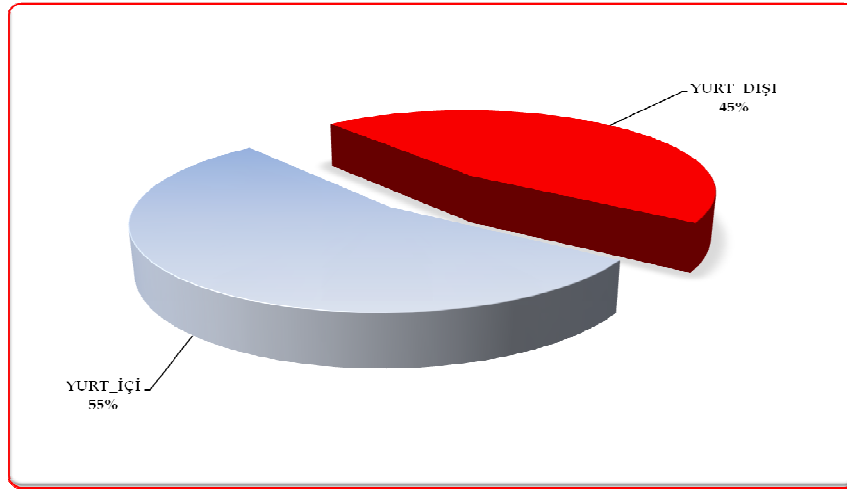
3.1.8. Örgüte Katılım Yeri Dağılımları

Kadınların yurtiçi/yurtdışı, ülkelere ve illeri göre PKK'ya katılım yerlerinin tespiti, kadınların radikalleşme nedenleri ve süreçlerini anlamada önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda kadınların PKK'ya yurtiçi ve yurtdışı katılım yeri dağılımları ile illere göre Türkiye'de PKK'ya katılım yeri dağılımları ikiye ayrılarak incelenmiştir.

3.1.8.1. Yurtiçi ve Yurtdışı Örgüte Katılım Yeri Dağılımları

Bu araştırmada da görüldüğü gibi kadınlar yalnızca yurtiçinden PKK'ya katılmamakta, aynı zamanda yurtdışından da örgüte katılım olmaktadır. Grafik 13'den yurtdışından örgüte katılanların oranının %45, yurtiçinden örgüte katılanların oranının ise %55 olduğu dikkati çekmektedir.

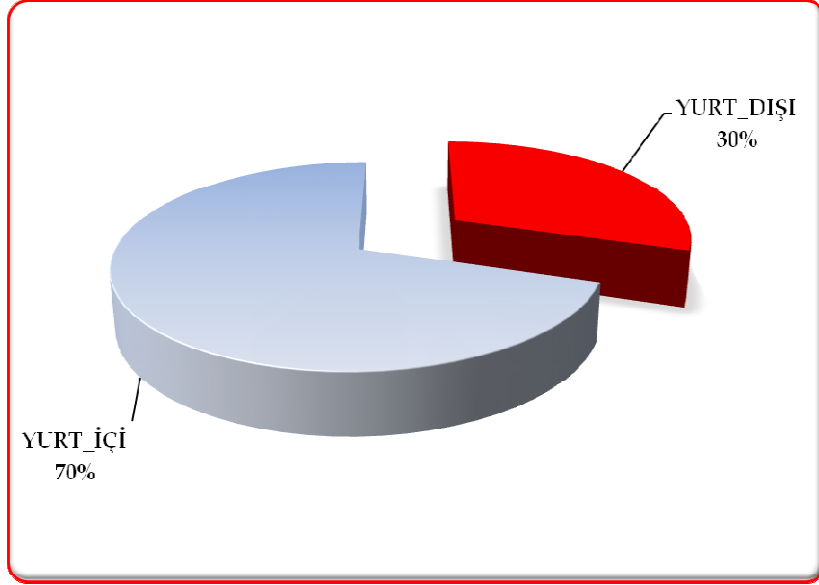
Grafik 13: Yurtiçi ve Yurtdışına Göre Örgüte Katılım Yeri Dağılımı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Grafik 10'da kadınların %45'inin PKK'ya yurtdışından katıldığı görülmekle birlikte, Grafik 14'den bunların ancak %30'unun yurtdışında dünyaya geldiği, %70'inin ise Türkiye'de dünyaya geldikleri anlaşılmaktadır. Bu veriden hareketle, örgüte katılan kadınların bir kısmının 1960'lı yıllardan sonra Almanya başta olmak üzere, Fransa, Belçika, İngiltere, Hollanda vb. Avrupa ülkelerine göç etmiş ailelerin çocukları olduğu, diğer kısmının ise Suriye, Irak ve İran Kürtlerinden katılan genç kadınlar olduğu görülmektedir.

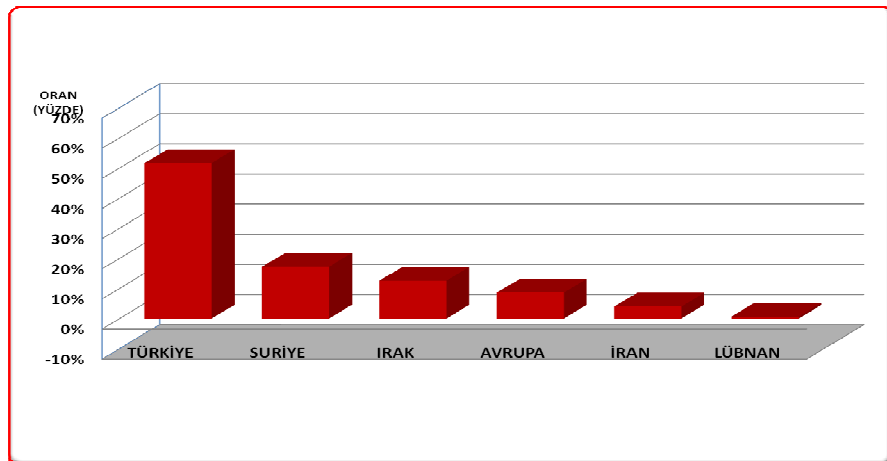
Grafik 14: Yurtiçi ve Yurtdışına Göre Doğum Yeri Dağılımı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Grafik 15'de de görüldüğü gibi, PKK'da faaliyet yürüten kadınların ülkelere göre katılım yeri dağılımlarına bakıldığında %51.66'sının Türkiye'den, %17.22'sinin Suriye'den, %12.58'inin Irak'tan, %8.61'inin Avrupa'dan, %6'sının da İran'dan örgüte katıldığı anlaşılmaktadır.

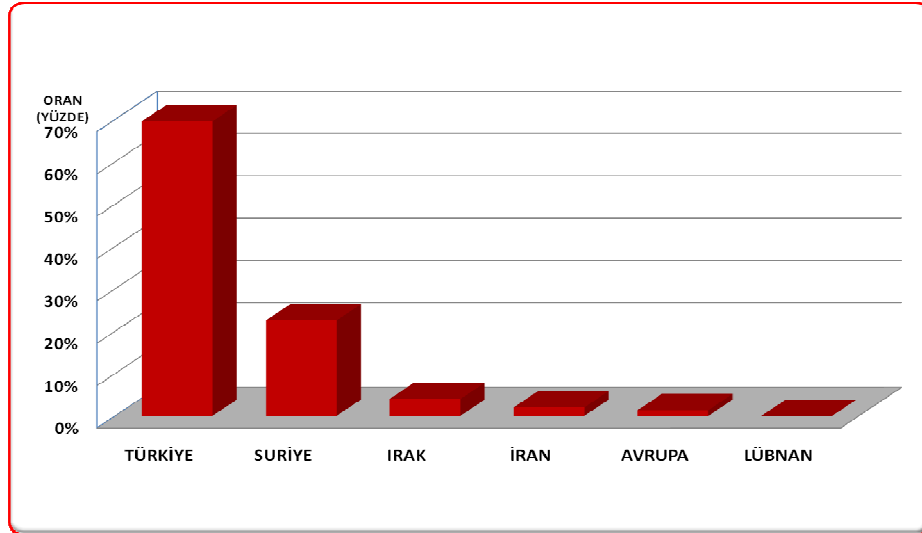
Grafik 15: Ünelere Göre Örgüte Katılım Yeri Dağılımları

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Grafik 16'da PKK'ya yurtiçi ve yurtdışından katılanların doğum yerleri dağılımına bakıldığında, katılım yerleri ile doğum yerleri arasında bazı farklılıkların olduğu dikkati çekmektedir. Bu bağlamda PKK'ya katılanların %69.54'ünün Türkiye'de dünyaya geldiği, %22.52'sinin Suriye'de, %3.97'sinin Irak'ta, %1.99'unun İran'da ve %1.32'sinin Avrupa'da dünyaya geldikleri görülmektedir. Bu verilerden hareketle, PKK'ya katılan kadınların bir kısmının yurtdışına çalışma, eğitim gibi nedenlerle gittikleri bir dönemde, ya da ailelerinin Türkiye'den ya da Suriye, Irak ve İran'dan Avrupa'ya göç etmeleri nedeniyle yaşadıkları ülkelere PKK'ya katıldıkları söylenebilir. Ayrıca, bazı kadınların da Türkiye ya da Suriye doğumlu olup da Kuzey Irak'a gidip örgüte katılmış olabileceği kadın örgüt mensuplarıyla yapılan mülakatlardan anlaşılmaktadır.

Grafik 16: Ünelere Göre Doğum Yeri Dağılımları

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

1978 yılında partileşerek Türkiye merkezli olarak faaliyetlere başlayan PKK'ya Grafik 13 ve Grafik 15'de de görüldüğü gibi hem yurtiçinden hem de yurtdışından kadın katılımının olmasının nedenleri şöyle analiz edilebilir: PKK hareketi, ilk silahlı eylemini 29 Temmuz 1979 tarihinde yerel aşiret ağalarından Adalet Partisi Urfa Milletvekili Mahmut Celal Bucak'a yönelik gerçekleştirmiş ve bildiriler dağıtarak kuruluşunu bölgeye ve Türkiye'ye ilan etmiştir. Bölgede örgütün silahlı faaliyetlerini artırması üzerine güvenlik güçleri operasyonlarını artırmış ve Merkez Komite üyesi Şahin Dönmez'i yakalamıştır. Şahin Dönmez'in ifadelerinden de hareketle operasyonların artarak sürmesi ve pek çok PKK militanının yakalanarak cezaevine konulması üzerine arayışa giren örgüt, 12 Eylül askeri müdahalesini gelişini önceden öngörerek Suriye'ye çıkmayı başarmıştır (İmset, 1993:67; Aygan, 1987:134). Bunu Öcalan şu sözleriyle ifade etmektedir:

Devletin bu dönemde üzerimize gelişi, genel olarak solun ve Kürtçülüğün gidişatının bir parçasıydı. Farklı bir konum gerektirecek bir durum da yoktu. Özgün ve uzun süreli bir direnişin odağı olabileceği düşünülemezdi. Bütün göstergeler askeri bir darbenin gelebileceğini gösteriyordu. Yapılacak iki tavır vardı: Ya dağlara açılmak ya da yurtdışına, Ortadoğu'ya çekilmek. Aslında ikisine de yönelindi. (...) Dolayısıyla 12 Eylül darbesine karşı öngörülü olunabildi ve 1980 askeri darbesi gelmeden gereken yapıldı (Öcalan, 2004:257).

Öcalan, Suriye'ye geçtikten sonra Şam'ın desteği ile askeri müdahale sonrası silahlı gruplardan yaklaşık 200 kişiyi Suriye'ye çekmeyi başarmıştır. Suriye, PKK'ya Bekaa Vadisinde bir kamp yeri ile örgütsel ideolojinin temel esaslarını öğretmeleri için Sovyetler Birliği tarafından eğitilmiş eğitmenler sağlamıştır. George Habbaş'ın önderliğindeki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi

de 1981-82 yılları arasında 300 PKK örgüt mensubuna silahlı eğitim vermiştir (Özdağ, 2007:39).

Darbeden hemen sonra saklanan ve bir ay kadar sonra da Suriye'ye ulaşan eski PKK militanı Selahattin Çelik, Suriye'ye geçmekle neler kazandıklarını şu sözleriyle ifade etmektedir:

Aslında 1980'in ardından örgütsel anlamda bitmiştik. Avrupa'da hiçbir gücümüz yoktu, Türkiye'de hapisteydik. Fakat Suriye'de yeniden bir araya gelebildik. Para elde ettiğimiz anda, insanları Avrupa'ya –oradaki Kürt topluluklarında çalışmak üzere- gönderiyorduk. Filistinlilerden pek çok şey öğrendik. Şehitler için gösteri yapmayı, törenleri öğrendik. Halk savaşı üzerine pek çok okuma yaptık, aynı zamanda silahlı eğitim aldık. Bize giysi verdiler, sigara verdiler. Filistinlilere çok şey borçluyuz (Marcus, 2009:85).

Gerçekten de PKK 1980 sonrasında ana karargâhını Suriye'nin başkenti Şam'a, kamp yerlerini de Şam'ın kontrolündeki Lübnan'daki Bekaa Vadisine kurmuştur. Süreç içerisinde eğittiği militanlarını ise silahlı eylemler için Türkiye kırsalına göndermeye başlamıştır. Diğer yandan da PKK Suriye'de palazlandıktan sonra, kuruluş Manifestosunda ifade ettiği "Türkiye, Suriye, Irak ve İran Kürtlerini de içine alan bağımsız birleşik bir Kürdistan Devleti kurabilme" (Öcalan, 1984) amacını gerçekleştirebilmek için, Kuzey Irak ve İran'a da açılma olanaklarını araştırmaya başlamıştır. Bunun için de Suriye Devlet Başkanı Hafız Esat'ın nüfuzundan yararlanarak önce 1982 yılında Kuzey Irak'a yerleşmiş, ardından da İran'ın desteğini almayı başarmıştır (Özdağ, 2007:43).

PKK 1984 yılında gerçekleştirdiği Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla birlikte eylemlerini artırmış ve bu eylemlerin etkisiyle de bölgede Kürt kökenli

insanların tanıdığı/sempati duyduğu bir örgütlenme haline dönüşmüştür. Nitekim Grafik 13 ve Grafik 15'de de görüldüğü gibi yalnızca Türkiye'de yaşayan Kürt kökenli kadınlar değil, aynı zamanda Suriye başta olmak üzere, Irak ve İran'da yaşayan Kürt kökenli genç kadınlar ile Türkiye, Suriye, Irak ve İran'dan göç ederek Avrupa'ya yerleşen Kürt kökenli genç kadınlar da PKK'ya katılmışlardır.

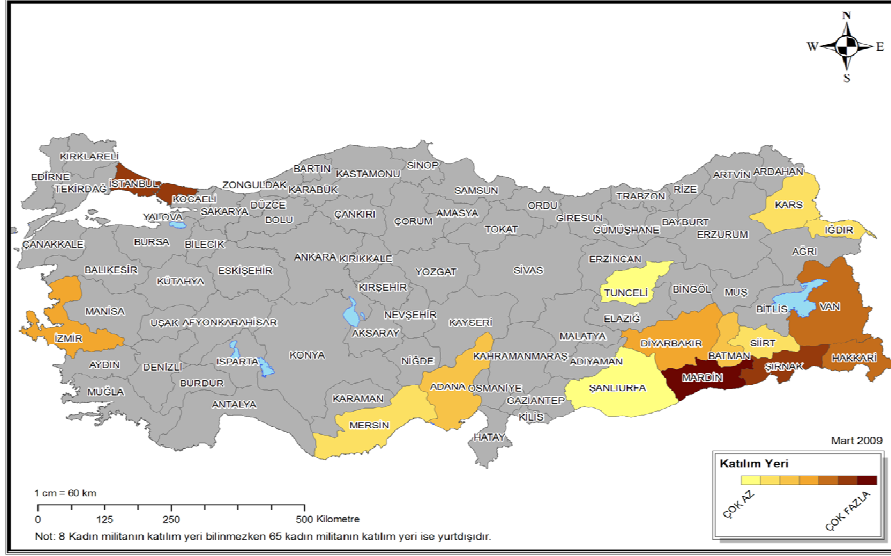
Yapılan araştırmalara göre Kürtler Ortadoğu'nun dört ülkesine dağılmış durumdadırlar ve nüfusları ise kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de 15 milyon, İran'da 8 milyon, Irak'ta 4,5 milyon, Suriye'de ise 1,5 milyon civarında bir Kürt nüfusun yaşadığı tahmin edilmektedir (Tan, 2009:34). Bu geniş coğrafyada yaşayan Kürtlerin kültürleri, adetleri, gelenek ve görenekleri ile kadının konumu genel olarak aynı özellikleri taşımaktadır. Bu nedenle PKK hareketi yalnızca Türkiye'deki Kürt kökenli genç kadınların bir çıkış noktası olmamış, aynı zamanda Suriye, İran ve Irak'ta yaşayan Kürt kökenli kadınların da sorunlarına çözüm aradığı bir hareket haline gelmiştir. Bunu Grafik 12'deki kadınların PKK'ya katılım yeri dağılımlarında da görmek mümkündür.

3.1.8.2. Kadınların PKK'ya İllere Göre Katılım Yeri Dağılımları

Kadınların illere göre PKK'ya katılım yeri dağılımları, örgütün hangi bölgelerden eleman kazandığı ve bu bölgelerden kadınları kazanmasını kolaylaştıran faktörlerin neler olduğu konularında veriler sunmaktadır. Nitekim Harita 1'de de görüldüğü gibi PKK, Mardin ili başta olmak üzere Şırnak, Van,

Hakkari, Diyarbakır, Kars, Iğdır, Tunceli, Şanlı Urfa, Batman ve Siirt gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerimiz başta olmak üzere, bazı Doğu Anadolu Bölgesi illerimiz ile yoğun göç almış olan İstanbul, İzmir, Adana ve Mersin gibi illerimizden genç kadınları örgüte kazanmayı başarmıştır.

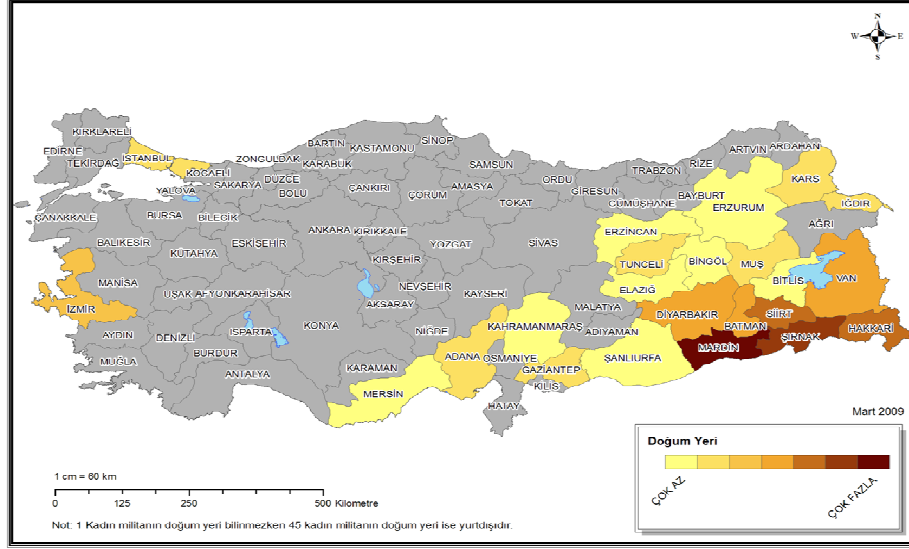
Harita 1: İllere Göre Katılım Yeri Dağılımı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Harita 2'de PKK'ya katılan kadınların doğum yeri dağılımlarına bakıldığında, genel olarak Güneydoğu Anadolu İleri başta olmak üzere, Doğu Anadolu İleri ile 1950'li yıllardan sonra Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nden yoğun göç alan İstanbul, İzmir, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana ve Mersin gibi iller olduğu görülmektedir.

Harita 2: İllere Göre Doğum Yeri Dağılımı

(Kaynak: Özgeçmiş Raporları, 2008)

Harita 1 ve Harita 2'deki verilerden hareketle konu iki şekilde çözümlenebilir. *Birincisi*, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde kadınların konumu feodal yapının tam olarak çözülememesi, namus ve töre cinayetlerinin sürmesi, kadınların küçük yaşta kendilerinden 20-30 yaş büyük erkeklerle evlendirilmeye devam edilmesi gibi nedenlerden dolayı hala *ikincil* özelliğini korumaktadır. Bunun yanında Türkiye 1980'li yıllardan sonra büyük değişim ve dönüşümler geçirmiş, bu değişim ve dönüşümler 1990'lı yıllardan sonra daha da hızlanmıştır. Bu çerçevede, modernleşmenin ve kentleşmenin olanakları Doğu ve Güneydoğu illerine kadar ulaşmıştır. Yeni yetişen kuşaklar, kendi hak ve özgürlüklerinin daha fazla farkında olmaya başlamışlar ve talepleri artmıştır. Ancak kadınların *ikincil konumlarının* devam etmesi, onları yeni arayışlara itmiştir.

İkincisi ise, Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Zira Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kırsal alanda nüfus hızla artmaya devam etmiş, mevcut topraklar artan bu nüfusu doyuramayacak hale gelmiştir. Aynı zamanda toprakların sahiplerinin ölümünden sonra küçük parçalara bölünmesi, tarım ürünlerinin ekonomik açıdan veriminin düşük olması ve tarımın makineleşmesi gibi “itici nedenler” ile şehirlerdeki “iş, eğitim ve sağlık” imkânlarının yüksek olmasından kaynaklanan “çekici nedenler”den dolayı (Keleş, 2004:27-33; Kongar, 1998: 550-553) kırsal alanlardan şehir merkezlerine hızlı bir göç akını yaşanmıştır. Bu dönemde göçün genel istikameti doğudaki ve kuzeydeki dağlık ve azgelişmiş kesimlerden batıdaki gelişmiş, sanayileşen verimli alanlara doğru olmuştur (Karpaz, 2003:105).

Harita 2’de de görüldüğü gibi PKK’ya batıdaki metropol illerden katılan kadınlar 1950’li yıllardan sonra yoğun göç alan illerdir. İlk yıllarda köylerden kent merkezlerine gelen insanlar barınma ihtiyaçlarını giderebilmek için enformel bir yapı olan “gecekondular”ı inşa etmiş, ekonomik geçimlerini de “enformel sektör” aracılığıyla gidermişlerdir (Gökçe, 2004). Ancak, 1990’lı yıllara kadar göç eden nüfusu emebilen, entegre edebilen ve kaldırabilen kent merkezleri 1990’lı yıllardan sonra artık bu işlevini yerine getiremez hale gelmiştir. Zira 1990’lı yıllara kadar doğal seyrinde azalarak devam eden göç olayı, PKK’nın artan terör faaliyetleri nedeniyle tekrar ivme kazanmıştır.

Terör nedeniyle kent merkezlerine göç edip gelen insanlar, barınma ve iş sorunu yaşamış/yaşamaktadır. Bir kalacak yeri olmayan, işsiz, eğitimsiz ve

kimlik sorunu yaşıyan genç erkek ve kadınları PKK bir potansiyel olarak değerlendirmiştir. Kendilerini her yerde ezilmiş, horlanmış, yok sayılmış, dışlanmış hisseden genç kadın ve erkekler bu tip oluşumların içerisinde insan yerine konmanın, birey olarak özümsemenin etkisi altına girmişlerdir. Bu nedenle gecekondu bölgelerinde yaşıyan genç kadınların içine düştükleri boşluğu PKK en iyi şekilde doldurmuş/doldurmaktadır.

Kısacası, Harita 1'de de görüldüğü gibi PKK'ya en fazla katılım, Mardin ve İstanbul illerinden olmaktadır. Mardin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadınların 13-14 yaşında kendilerinden 20-30 yaş büyük erkeklerle evlendirildiği illerin başında gelmektedir. İstanbul ise Türkiye'de en yoğun göç almış olan metropol kentlerden biridir. Bu bağlamda, kadınların PKK'ya katılma nedenlerini anlama konusunda bu araştırmada Mardin ve İstanbul illerinin ön plana çıkmıştır.

3.2. Radikalleşme Nedenleri

Radikalleşme kavramıyla, bir genç kadının sıradan bir insanken, hangi nedenlerden hareketle ve hangi süreçlerden geçerek bir insanı öldürebilecek düzeye geldiği ifade edilmektedir. PKK'da faaliyet yürüten kadın örgüt mensuplarıyla yapılan mülakatlarda, kadınların, gençlik psikolojisinin etkisiyle, yaşadıkları ailevi sorunlardan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde kadının ikincil konumunun sürmesinden, PKK'nın kadınlara yönelik geliştirmiş olduğu propagandanın güçlü olmasından, güvenlik güçlerinin yanlış uygulamalarından kaynaklanan nedenlerle radikalleşerek

PKK'ya katıldıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenler PKK'da faaliyet yürütmüş kadınların anlatımıyla ortaya konulmuştur.

3.2.1. Gençlik Psikolojisi

Grafik 7'de kadınların %82.79'unun 14-25 yaş aralığında PKK'ya katıldıkları görülmektedir. 14-25 yaş aralığı gençlik dönemine denk gelmektedir. Gençlik dönemi ise gelişim psikologları ve sosyologlar tarafından, insan yaşamının en güzel, en mutlu ve en güçlü bir dönemi olarak nitelenirken, aynı zamanda bir "kriz" ya da "bunalım" dönemi olarak da ifade edilmektedir (Gökçe, 1976; Gökçe, 1984; Kırbaş, 2002). Buluş devresi ile başlayan ergenlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olduğu gibi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve bakımlardan gelişme ve olgunlaşmayı içerir. Bu dönem tek bir dönem değil, kendi içinde "erlilik dönemi", "ergenliğin ilk dönemi", ve "ergenliğin son dönemi" olmak üzere üç alt döneme ayrılarak incelenmektedir (Onur, 1987:105-140).

Bu çağdaki gençler, kendilerini değersiz görür ve güvensizlik duygusu taşırlar. Duyguları çabuk iniş çıkış gösterdiğinden çabuk sevinir, çabuk üzülür, birden sinirlenir, olur olmaz şeyleri sorun yaparlar. Bu nedenle tepkileri önceden kestirilemez. Sürekli bir gidiş geliş içerisinde, maceracı ve kabına sığmaz bir ruh yapısına sahip olduklarından, gel geç hevesleri çoğalmıştır. Yapmak istedikleri çok şey vardır, ama kararsız ve sabırsızdırlar. Sabırsız olduklarından, sonuca kısa zamanda ulaşmak isterler, anında ulaşmazlarsa giriştikleri işten vazgeçerler. Bencilleşir, istekleri artar, konan

yasakları saçma, kendine tanınan hakları yetersiz bulurlar. Coşkuludur, hayalcidir, idealisttirler, Düşünce ve duygularına inançla savunur, haksızlıklara karşı acımasız bir tutum takınır, yaşanan gerçeklere pek aldırmandan toplum düzeni birden değişsin, eşitsizlikler ortadan kalsın isterler (Yörükoğlu, 1993; Onur, 1987:105-140).

Gençlerin göstermiş olduğu bu tutarsız davranışların yanında, olumlu özellikleri de vardır. Bunlar; “enerjik ve canlı olma; yüksek bir algılama gücü ve duyarlılık gösterme, adil ve hoşgörülü olma, esneklik, yüreklilik, dürüstlük, iyimserlik, yardımseverlik, ülkenin ve dünyanın geleceği için içtenlikle kaygılanma ve gelişme yolunda içten çaba gösterme” (Onur, 1986:9) şeklinde sıralanabilir. Cesaretin çekingenliğe, macera isteğinin rahata, duyguların mantığa üstün geldiği, arama, öğrenme ve dinamizm çağındaki bu dönemde en etkin duygu ise otoriteden kurtulma duygusudur. Bundan dolayı gençler bu dönemde, otorite figürünü temsil eden ana-babadan devlete kadar herkese bir başkaldırma eğilimi taşırlar.

Ancak, her genç bu dönemi aynı şekilde geçirmemektedir. Kimi gençler, çok büyük sıkıntı, kaygı ve korkularla bu dönemi atlatırken, kimi gençler de herhangi bir sorun yaşamadan atlatabilmektedir. Dışarıdan bakıldığında olumsuz gibi görünse de gençler bu dönemde biyofiziksel olarak olgunlaşma ve kendine ait bir kişilik ve kimlik geliştirme mücadelesi vermektedirler. Dolayısıyla yaşanan bu çelişkiler, olumlu olarak karşılanmalıdır. Zira bu

dönemde yaşanan bunalımların, kaygıların ve korkuların yerini, bir durulma ve yetişkinler dünyasına katılma takip eder.

Bu dönemin çalkantılarını atlatabilmeleri için gençlerin, özellikle güçlü bir özdeşim figürüne ihtiyaç vardır. Bu bazen anne baba olabilir, bazen hala, teyze, amca, dayı olabilir, bazen de arkadaş çevresinden biri olabilir. PKK'nın bu dönemin özelliklerinden yararlanarak genç kadınları özellikle arkadaş ilişkisini kullanarak örgüte kazandığı söylenebilir.

Nitekim mülakat yapılan Rojin ergenlik döneminde yaşadığı çelişkileri ve bu çelişkilerden PKK'nın nasıl yararlandığını, "Ergenlik döneminde bir arayış içerisindeydim, ailemden beklediğim ilgiyi, desteği hiçbir zaman görmedim. Bu boşluğu kendimden yaşça büyük mahalleden ablalarla doldurmaya çalıştım. Onlar da benimle ilgilendiler, bu dönemde yaşadığım çelişkilerimi çözmemde yardımcı oldular. Sonra, işte sonrası çok önemli, çünkü ben süreç içerisinde onlara ve savundukları ideolojiye bağlandım. 'PKK'ye katılır mısınız?' dediklerinde tereddütsüz evet dedim" sözleriyle anlatmıştır.

3.2.2. Ailesel Sorunlar

PKK'ya katılan kadınlarla yapılan mülakatlardan, ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik sorunlarının yanında, ailesel sorunlarının da olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kimi kadın örgüt mensuplarının ergenlik döneminde ailesiyle yaşadığı çatışmadan, kimisinin yeterli sevgiyi

alamadığından, kimisinin ailesi tarafından reddedilmesinden, kimisinin de anne babanın boşanması ya da babanın kuma getirmesi üzerine düştüğü boşluk nedeniyle bir çıkış yolu aradığı ve boşluğu da PKK'nın en iyi şekilde değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi, insan yaşamının üzerinde, doğumundan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna dek etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de kişiyi ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirir. Toplumun kültür değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarılması biçimindeki temel eğitimsel işlevinin yanında, aile, özellikle okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında etkin bir toplumsallaştırma kurumudur (Yavuzer, 1993:126).

Aile, çocuğun dünyaya getirilmesi ve beslenip korunarak yetiştirilmesinin yanında, onun güvenlik, sevgi, saygı, ait olma ve paylaşma gibi psikolojik gereksinimlerinin de en iyi karşılandığı yerdir. Yapılan araştırmalar, ana babaların çocuklarına karşı gösterdiği tutum ve davranışlarının, onların olumlu ya da olumsuz karakter, kişilik ve kimlik sahibi olmalarında en önemli etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Şemin, 1984:112-113).

Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile içi ilişkileri içinde yetişmiş kimselerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlarlar. Uyum

bozukluğu gösteren çocuklar ise genellikle başarısız bir anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdürler. Anne ve babanın sevgi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklar, büyük bir sevgi açlığı gösterirler. Bu açlık da, bir takım davranış ve uyum bozukluklarına neden olabilir.

Bu bağlamda, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak nitelendirilen ergenlik döneminde de bir ergenin sorunlarını kolaylıkla çözebilmesi ve bu köprü evresini zorluğa uğramadan aşabilmesinin, geçmişte olumlu aile ilişkilerine bağlı olduğu söylenebilir. Çocukluk döneminde anne ve babası tarafından yeterince sevgi, sevecenlik ve güven duygusuyla yetiştirilen ve başarılı bir disiplinin uygulandığı ortamda büyüyen çocuk, mutlu bir ergen adaydır. Daha o dönemde anne ve babasıyla başarılı bir diyalog kurabilen çocuk, zorlu ergenlik döneminde, aynı arkadaşça ilişkilerini sürdürerek, kişisel sorunlarını kolaylıkla çözebilir (Yavuzer, 1993:126).

Gençlik döneminde en etkin duygu, “otorite”den kurtulma isteğidir. Bu nedenle gençler, başkalarını acımasızca eleştirdikleri halde hiç eleştiriye gelememekte ve otorite figürünü temsil eden ana babadan devlete varana kadar, herkesi eleştirme eğilimi taşımaktadırlar. Gençlerin yetişkin statü ve bağımsızlığına kavuşmak için, anne ve babasının kontrolünden kopma isteğinin en önemli nedeni ise kendine ait bir benlik, kişilik ve kimlik geliştirme isteğidir (Varış, 1968:64). Türkiye toplumunda anne babalar ise kendilerine bağımlı bir çocuk yetiştirme eğilimi taşımaktadırlar. Bu noktada, anne

babalarla gençler arasında iletişim kopukluklarına neden olabilecek çatışmalar çıkabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, gençlerin anne ve babalardan en büyük şikâyetinin adam yerine, yetişkin yerine konmamak, anlayışsızlık, güvensizlik, baskıcı ve katı tutum ile sürekli çocuk yerine konmak olduğu görülmüştür (Yörükoğlu, 1993:139-144; Atabek, 1997:142-144; Ongun, 1998:27). Bir genç, aile ortamında kendine değer verilmediği ve yetişkin yerine konmadığı için, kendine değer veren, yetişkin yerine koyan ortamları aramaya başlamaktadır. PKK'nın da tam bu kavşakta genç kadınların karşısına çıktığı söylenebilir. Onları kazanana kadar, ileride bedelini fazlasıyla almak üzere sevgiyi, saygıyı ve değeri genç kadınların arzuladığı bir şekilde verdiği gözlenmektedir.

Bu dönemde, gençlerin büyüklerden beklediği sınırsız bir özgürlük ve başına buyruk olmak değildir. Onlar; toplumda kendilerine yer edinmek, kendilerini ispat etmek için bağımsız olmak, güvenilmek ve yetişkin yerine konmak istemektedirler. Sabırsız olmalarının nedeni ise gençlik çağının belirsizliğinden bir an önce kurtulma çabasından kaynaklanmaktadır (Yörükoğlu, 1993:222). Bu çerçevede, anne ve babalara bu dönemde düşen en önemli görev, çocuklarını gerekli gereksiz yargılamadan ve eleştirmeden yetişkin yerine koymaları ve onlara bu kritik dönemde herkesten daha çok yardımcı olmalarıdır.

Grafik 10'da da görüldüğü gibi PKK'da faaliyet yürüten kadınların çoğunluğu 5, 6, 7, 8, 9, 10 çocuğu olan ailelerden gelmektedirler. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde pek çok aile, çocuklarının en temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamadığı gibi, ergenlik döneminde çocuklarını en çok ihtiyaç duydukları sevgiyi ve saygıyı sunamamaktadırlar. Bu bağlamda ailelerin bıraktığı boşluğu kısmen PKK'nın doldurduğu söylenebilir. Bunun yanında bu ailelerin çocuk yetiştirme bilinci hemen hemen yok denecek kadar azdır. Zira yapılan mülakatlardan ailelerin reddedici, ilgisiz, aşırı disiplin uygulayan ve baskıcı tutumları genç kadınların PKK'ya katılmalarında etken olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca mülakat yapılan bazı kadın örgüt mensuplarının parçalanmış ailelerden gelen gençler olduğu dikkati çekmektedir. Ölüm, boşanma, eve kuma getirme vb. gibi nedenlerle, ailenin toplumsal işlevini yitirmesine, parçalanmış aile denmektedir. Bu bağlamda, anne babadan birinin ölümü, geride kalan aile bireyleriyle çocuk arasında daha sıkı bir yakınlaşmayı sağlayabilir, ya da çocuğun yalnızlık duygusu çekmesine neden olabilir. Ayrılık boşanma sonucu meydana gelmişse, çocuk yalnız bu olay nedeniyle değil, aynı zamanda ayrılmaya neden olan çatışmalardan da etkilenmiş olur. Çocuğun beraber yaşadığı taraf, karşı tarafa çok insafsız davranabilir, bu durum da çocuğun üzerinde olumsuz izlenimler bırakabilir. Ailede bir üveylik olması, gençte çoğu zaman bir huzursuzluk yaratır. Yabancı birinin belli bir otoriteye sahip olarak aileye girmesi, gençle yeni oluşan ailesi arasında değişik çatışmalara yol açar (Şemin, 1984:170).

14 çocuklu bir babanın çocuğu olan Ronahi babasının annesinden ayrılarak bir başka kadınla evlenmesinden sonra, “büyük bir boşluğa düştüğünü, henüz daha on üç yaşında olduğu bir dönemde bu boşluğu akrabası olan teyzesinin oğlunun çok iyi değerlendirdiğini ve pikniğe götürme bahanesiyle kendisini PKK’ya götürdüğünü” gerçekleştirilen mülakatta anlatmıştır. Beritan ise babasının evin ihtiyaçlarını görmediği gibi eve kuma getirmesi üzerine yaşadığı duygusal travmayı, “Aile olarak Mardin’den göç edip İstanbul’a gelmiştik. Zaten çevreye bir uyum sorunu vardı. Babam kahvehane açmıştı, fakat çok kumar oynadığından doğru düzgün eve para getirmiyordu. Bir de üstüne üstlük eve kuma getirmişti. Bize hiç değer vermiyordu, anneme ve bize sürekli küfür ediyordu. Bu ortama daha fazla dayanamayıp PKK’ya ilk katılan önce ablam oldu. Ardından da ben katıldım” sözleriyle ifade etmiştir.

16 yaşında PKK’ya katılan Zelal ise yapılan mülakatta özellikle ergenlik döneminde ailesi ve çevresi içerisinde kurduğu hayallere bir cevap bulamadığını, özellikle ailede ve yaşadığı çevrede kızlara ve erkeklere yapılan ayrımcılığı hazmedemediğini ve babasından beklediği sevgiyi de hiçbir zaman göremediğini anlatmıştır. Bu dönemde büyük bir boşluğa düşerek arayış içerisinde girdiğini ve PKK’nın bunu nasıl değerlendirdiğini şu sözleriyle dile getirmiştir:

Ben küçükken çok çelişki yaşıyordum. Çevremde ve ailede benim en çok yaşadığım sorun sınıf çelişkisiydi bir. İkincisi eşitsizlik, yani kadın erkek eşitsizliği... Neden hep kadın cinsini ezip eşitsiz yaklaşıyor. Neden hep kadın sömürülüyor bunların sorguluyordum. Bir bu, bir de sevgisizlik. Mesela aile boşluğu vardı benim içimde. Babamdan hiçbir zaman gerçek sevgiyi

göremedim, hissedemedim. Böyle hep iki yabancı gibiydik. Halbuki hep ben isterdim, bir defa olsun babam kızımsın, seni seviyorum desin, duygularımı anlasın, düşüncelerimi anlasın. Hiçbir zaman bunu yaşayamadım. Babamla hep iki yabancı gibiydik (Derinlemesine Mülakat, 2008).

3.2.3. Bölgede Kadının Konumu

Kadınların PKK'ya katılmasını etkileyen en önemli faktörlerden biri de kadınların özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerindeki konumudur. Bilindiği gibi Türkiye'de kadınlar Cumhuriyetle birlikte görüldüğü gibi kapitalist pek çok ülkede dahi görülmeyen hakları elde etmiştir. Bununla birlikte tarihsel süreçlerden devralınan geleneksel ataerkil yapı devam ettiğinden dolayı kadının statüsü ve toplumsal cinsiyet rolleri bir anda değişmemiş/değiştirilememiştir. Bu yapı "sosyal" olduğundan dolayı çıkarılan yasalarla bir anda yıkılması mümkün görülmemektedir. Ayrıca Türkiye'nin doğusu ile batısı, kuzeyi ile güneyi arasında bölgesel çok büyük ekonomik ve sosyokültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların yanında her bir bölgenin kendine özgü sorunları vardır. Söz konusu sorunların ataerkil yapıyı sürekli beslediği gözlenmektedir.

Gerçekten de Cumhuriyetle birlikte kadın ile erkek arasındaki kimi eşitsizlikler ortadan kaldırılmıştır. Ancak, kadının konumunun yükseltilebilmesi için devlet tarafından gerçekleştirilen bu çabalar, sınıflar arası, bölgeler arası ve kent ile kırsal arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldıramaya yetmemiştir (Çabuk, 1994). Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan Kürt kökenli kadınların günümüzde devam eden ikincil konumu bunun en önemli göstergelerinden biridir. Feodal yapının

ve bu yapıyı besleyen sosyal ve kültürel değerlerin tam olarak kırılmadığı bölgede kadın, ağır baskı altında bulunmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye genelinde ve özellikle de bölgede işsizlik en önemli sorunların başında gelmektedir. Bundan da en çok kadınlar etkilenmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre kadınların, genel bir sorun olan işsizliğin ötesinde, erkekler izin vermediği ve geleneksel kurallara göre kadınların çalışması ayıp sayıldığından dolayı çalışamadıkları gözlenmektedir. (Akkoç, 2002:2007). Bölgede kadınlar daha çok yeniden üretimin konusunu oluşturan çocuk bakımı, yemek, temizlik vb. işleri yapmaktadır. Çalışan kadınlar ise tarım işkolu ile sosyal ve kişisel hizmetler işkolunda yer bulabilmektedir. Tarım işkolunda kadınlar, bağımsız bir işgücü olarak değil, aile işgücünün bir parçası olarak hareket etmekte, erkeklerden daha düşük ücretle sendikasız ve sigortasız çalışmaktadır (İmrek, 2003:94).

Ergenlik döneminin çalkantılarını yaşadığı bir dönemde PKK'ya katılan Sozdar, yapılan mülakatta ailesinin eğitimini ve çalışmasını nasıl engelleyerek eve hapsettiğini anlatmıştır. O içerisine düştüğü boşluk ve bunalım nedeniyle kendisine bir çıkış noktası aradığı dönemde PKK'nın nasıl bir "kurtuluş umudu" olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir.

Beni yaşama bağlayacak herhangi bir eğitimim, mesleğim ve dolayısıyla bir işim yoktu. Ailem ilkokuldan sonra okula devam etmeme izin vermediği gibi evden dışarıya da adım atmamı yasaklamıştı. Bundan dolayı herhangi bir işte de çalışmıyordum. Yaşam böyle devam ederse sonum belliydi. Küçük yaşta evlendirilmek, sonra çocuk bakımı, yemek, temizlik, yani bir yaşam boyu kölelikti. Bir çıkış noktası arıyordum kendim için. PKK'nın adını herkes gibi bende duyuyordum zaman zaman, ama Kürtlük bilincim yoktu. Arayış içerisinde olduğum bir dönemde PKK benim için bir çıkış noktası

olabileceğini düşünmeye başladım. Mahalleden bir arkadaşım vardı onunla karar verdik örgüte katılmaya (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Kadınların eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu bölgede, küçük yaşta ev işlerinde çalıştırılan kız çocuklarının okula gitmelerine izin verilmemektedir. Nitekim 599 kadınla yapılan bir araştırmaya göre kadınların % 62.2'si hiç okula gitmemiş ya da ilkokulu terk etmiş, %27.9'nun ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir (İlkkaracan, 1998:174). Ayrıca kırsal alanda ailelerin yoksulluğu ve işgücüne duydukları gereksinim çocukların ilköğretimden sonra eğitim almalarını zorlaştırmaktadır. Kız çocuklarının çok küçük yaşta ev işlerinde çalıştırılması, küçük yaşta evlendirilmesi, evlenip dışarı gidecek kişi olarak görülmesi ve feodal değer yargılarından dolayı ergenlik çağına girdikten sonra eve kapatılması vb. nedenlerden dolayı eğitimi, toplum ve aileler tarafından da sınırlandırılmaktadır (İmrek, 2003:93).

Kadınların çok küçük yaşta evlendirilip otuzlu yaşlarda yaşlandığı bölgede, evlilik kararları İlkkaracan (1998:179)'nın araştırmasında da görüldüğü gibi genellikle (%61.5) aile büyükleri tarafından alınmaktadır. Bölgede hala birçok kadın, erkek ve çocuğun nüfus kâğıdı bulunmamaktadır. Kan bedeli karşılığı evlenme, ailelerin kız ve erkek çocuklarının çapraz evliliği (berdel), imam nikâhı, akraba evliliği, beşik kertmesi, başlık parası, çokeşlilik ve çok çocukluluk ise hala yaygındır (Halis, 2001:20).

Bu bağlamda yapılan araştırmalara göre yalnızca imam nikâhı ile evlenenlerin oranı kentlerde %14 iken, kırsalda ise %31'lere çıkmaktadır. Kırsal alanda kadınların %52'sinin, kentlerde ise %39'nun kocalarıyla

aralarında akrabalık bağı bulunmaktadır. Başlık parası kentlerdeki evliliklerin %47'sinde, kırsalda ise %70'nde hala geçerliliğini sürdürmektedir (Halis, 2001:20). Kadınların boşanması ve mirastan pay alması halen ender görülmektedir. Kadının kocasının evinden ancak ölüsünün çıkacağı yönündeki feodal değer yargısı, ekonomik bağımsızlığın olmayışı, mülkiyetin tamamen erkeğin olması yönündeki yapılaşan gelenek ve görenekler kadını toplumsal yaşamda bir ömür boyu eve hapsedmektedir. Ayrıca bölgede yaygın olan dinsel inançlar da kadının bağımlı ve edilgen konumunu ağırlaştırmaktadır (İmrek, 2003:95).

Gerçekleştirilen görüşmede Bese, küçük yaşta ailesi tarafından istemediği biriyle evlendirilme korkusu nedeniyle örgüte nasıl katıldığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

PKK ile herhangi bir bağlantım yoktu ve tanıımıyordum. Ailemin içinde bulunduğu çelişkiler, özellikle benim okula gitmemi engellemeleri, ayrıca istemediğim halde evlendirme çabaları beni bunalıma soktu. Hangi koşulda olursa olsun, ister intihar ederek, isterse kaçarak ailemden kurtulmak istiyordum. Bunu bir erkeğe kaçarak yapabileceğimi düşünüyordum. PKK'ya katılmak o güne kadar aklımın ucundan bile geçmemişti. Arkadaş çevremden bir bayan bana PKK'ya katılmamı önerdi. PKK'yı beni bu sorunlarımdan kurtarabilecek ve ailemin hiç ulaşamayacağı bir yer olarak anlatıyordu. Benim de tek amacım ailemin benim istemediğim bir erkekle evlendirmelerinden kurtulmaktı. Bu şekilde bu bayanın önerisine uydum ve örgüte katıldım (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Kadınlar, eşleri tarafından uygulanan şiddetten dolayı aile içinde uğradıkları çeşitli hak ihlallerine karşı olmalarına rağmen haklarını savunamamaktadır. Zira kadınların dörtte üçü eşinin sözel şiddetine, yarısından fazlası ise fiziksel, manevi ve cinsel şiddetine maruz kalmaktadır.

Kırsal alanda yaşayan kadınların kentlerde yaşayanlara oranla daha fazla şiddete maruz kaldığı görülmektedir (İlkkaracan, 2001:190).

Kadının erkeğin namusu olarak nitelenmesi yönündeki feodal ahlak anlayışı onun bireysel kadın kimliğinin, duygu ve düşüncelerinin yadsınması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle törelerin çizdiği sınırların dışına çıkan, az ya da çok bireysel kararlarının peşinden giden kadınlar, bunun bedelini çok ağır ödemek zorunda kalmaktadır. Nitekim töre cinayetleri kadınları tehdit eden en önemli sorunlardan biri olmayı sürdürmektedir (İrmek, 2003:96).

Görüldüğü gibi bölgede yaşanan feodal değerler ve ataerkil aile yapısının ağır etkileri kadınları çaresizliğe sürüklemektedir. Özellikle aile içi şiddet, başlık parası karşılığında veya istemediği halde zorla evlendirilme, okula gönderilmeme, her an düşünsel, fiziksel ve cinsel baskılarla karşı karşıya kalma, töre baskısı vb. nedenlerden dolayı kadınların ancak intiharlarla sesini duyurmaya çalıştıkları söylenebilir (Halis, 2001:28).

Bölgede kadınlar için, özellikle de genç kızlar için karşı karşıya kalınan çaresizliği aşmada rol oynayan en önemli yapılardan biri de PKK olmuştur. Küçük yaşta babasını kaybeden Ejn, ailesinin şahsında somutlanan bölgenin feodal değerlerinin kendisini nasıl baskısı altına aldığını ve bu baskının PKK'ya katılımında oynadığı rolü yapılan mülakatta şu sözleriyle dile getirmiştir:

Ailemi feodal yarı küçük burjuva karışımında bir sınıfsal çerçeve içerisinde tanımlayabilirim. Babamın ölümünden sonra, ağabeylerimin çevresel ve geleneksel kalıpların etkisiyle benim üzerimde baskısı arttı. Çünkü onlar beni

ailemizin namusu olarak görüyorlardı. Lise döneminde onların bana uyguladıkları baskı arayışlarımı artırdı. Okul çevresinden edindiğim arkadaşlarımın peşinden neye, nasıl, neden hizmet edildiğini sorgulama gereğini dahi duymadan, çocukça heveslerle adına eylem bile denilemeyecek olaylara karışarak bir iki kez tutuklanmam aile içi baskıların daha da artmasına neden oldu. Örneğin bir yürüyüşe iştirakten tutuklanmışım. Bu bana mücadele ve romantizm karışımı tarifsiz bir haz veriyordu. Ağabeylerim beni okula gidiş gelişlerim dâhil müthiş bir baskı altında tutuyorlardı. Zaten okumamı da istemiyorlar ve üniversiteyi kazansam dahi maddi durumları nedeniyle gönderemeyeceklerini belirtiyorlardı. Son yıl sadece ÖSS'ye girip açık öğretim fakültesine devam etmekten başka çarem yoktu. İdealim olan tıp fakültesi veya herhangi bir fakülte öğrencisi olmak hayal olarak kalacaktı. Kısacası tercihim okumaktan yana yapsaydım birkaç yıl içinde açık öğretimi bitirecek ve asla çalışmama izin verilmeyeceği için, evin o yeknesaklığına ve boğucu havasına teslim olacaktım. Belki ileride bir evlilikle o rutin yaşamdan kurtulabilecektim, fakat bu bana çok itici geliyordu. Bana tamamıyla bir ortama ya da bir bireye teslim olmak kabul edilemez geliyordu. Bu bağımsız olma dürtüsünün bir sonucuuydu. Tercihimi PKK'dan yana yaptım. Bedeli ağır da olsa PKK oldukça iyi araştırılmış, bilinçli olarak tercih edilmiş bir oluşum değildi benim için. Ama ağabeylerimin gerici kuşatmışlığı, öğrenimimi sürdürememem, maddi sorunlardan dolayı geleceğe ait umutlarımın gerçekleşme ihtimalinin olmaması ve tüm bu nedenlerin toplamının yarattığı arayış dünyası ile şekillenen ruhsal yapımın beni dönüp dolaşıp kapısına getirdiği yer PKK oldu (Derinlemesine Mülakat, 2009).

3.2.4. Propagandanın Etkisi

Terör örgütleri propagandayla doğar ve propagandayla yaşamlarını devam ettirir. Bu çerçevede propaganda, terör örgütlerinin seslerini duyurmak, gücünü göstermek ve eleman kazanmak için kullandığı bir araçtır (İlhan, 1998:66). Bu çerçevede, kadınların PKK katılmalarında en etkili faktörlerden biri de örgütün yürütmüş olduğu etkin propaganda faaliyetleridir.

PKK'nın 1990'lı yıllara kadar kadınları kazanmaya yönelik sistemli bir propaganda faaliyeti bulunmamaktadır. 1990 yılından sonra ise kadınları kazanabilmek için hem "birebir" hem de "kitleselel" propaganda faaliyetleri yürüttüğü gözlenmektedir. Propaganda söylemini "özgürlük" vaaadinin üzerine inşa eden örgüt, "özgürleşen kadın, özgürleşen Kürdistan'dır" (Öcalan,

1999:27) sloganını geliştirmiştir. Harita 1 ve Harita 2’de de görüldüğü gibi, kadınların PKK’ya yoğun olarak katıldığı Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde kadınların ikincil konumu devam etmektedir. Özellikle aile içi şiddet, başlık parası karşılığında veya istemediği halde zorla evlendirilme, okula gönderilmeme, her an düşünsel, fiziksel ve cinsel baskılarla karşı karşıya kalma, tre baskısı vb. nedenlerle kadınlar büyük bir çaresizliğin içerisine düşmüştür. Böyle bir dönemde PKK’nın geliştirmiş olduğu “zgrlk söylemi” kadınlar için karşı karşıya kaldıkları çaresizliği aşmada bir “ıkış noktası”, bir “kurtuluş umudu” olmuştur.

Bir sınır köyünden PKK’ya katılan Melis, yapılan mülakatta kadınların örgüte katılma nedenlerini, “...şimdi Kürt toplumsal gerçekliğini bir göz önüne getirin. şimdi diyelim evde kızlar hapis, küçük yaşta evlenmek zorunda. Evlenmezse toplum asla onu kabul etmez, ailesi onu asla kabul etmez. Diyelim bir kız evlilik dışı bir cinsel ilişki yaşadı, farklı bir ilişki yaşadı, bu fark edildiğinde ya ailesi tarafından ldrlr ya da kendisi intihar eder. Bundan dolayı kadın büyük bir toplumsal baskı altında. İster istemez kendine bir çıkış yolu arıyor” şeklinde açıklamıştır.

Bu bağlamda Melis, yaşadığı çevredeki toplumsal baskılar nedeniyle bir çıkış noktası arayan kadınları ve kendini, PKK’nın, geliştirdiği “zgrlk söylemi” aracılığıyla nasıl etkilediğini şu sözleriyle dile getirmiştir:

...O anda düşünün, işte dağda kadınlar, ellerinde silah var öldürüyorlar. O dönem bu propaganda çok yapıldı. Ve bu ister istemez kadını dağa yöneltti. O toplumsal yapı gerçekliğinde bunun propagandası çok yapıldı. İşte bizde kadınlar zgr...Benim katıldığım dönemde bu propagandalar bana çok

yapıldı. Mesela kadınlar özgür. Kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler tamamıyla eşittir. Hiçbir sorun yok. Aslında şey, melek insanlar yani. Hiç olumsuz yaklaşım yok, melek gibi yani. Kadınlar bu propagandaya inandı, inandırıldılar (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Nitekim Grafik 4 ve Grafik 8’de de görüldüğü gibi 1990 yılından itibaren yapılan propaganda etkisini göstermiş ve lise, üniversite ve kırsal alanlardan genç kızlar yoğun bir şekilde PKK’ya katılmışlardır. Bu dönemde kadınların PKK’ya yoğun bir şekilde katılmalarına paralel olarak örgütün propaganda söylemi de değişmiştir. Silahlı faaliyetlere başladığı 1984’den 1990’lı yıllara kadar propaganda söylemini çatışmalarda yaşamını yitiren “Mazlum Doğan”, “M. Hayri Durmuş”, “Haki Karaer”, “Mahzun Korkmaz” gibi erkek militanlar üzerine inşa eden PKK, 1990’dan sonra ise “Berivan”, “Beritan”, “Zilan”, “Ronahi”, “Bermal”, “Rewşen” (Yüce, 1997:18-19) gibi takma isimleriyle tanınan kadın militanlar üzerine inşa etmiştir.

Zira bu tarihten sonra kadınlar da kısmen erkeklerin yanında silahlı eylemlerde yer almaya başlamışlar, Berivan, Beritan, Zilan, Ronahi, Bermal, Rewşen takma isimleriyle tanınan kadın örgüt mensuplarının bazıları girdikleri çatışmalarda, bazıları da gerçekleştirdikleri intihar saldırılarında yaşamlarını yitirmişlerdir. PKK bu kadın örgüt mensuplarını bir propaganda malzemesi haline dönüştürerek genç kızları kazanmada kullanmıştır. O kadar ki bu genç kadınları çıkarılan örgütsel dergi, gazete ve kitapların kapaklarında, internet web adreslerinin ana sayfalarında bir sembol olarak kullanmıştır (Serok, 1999).

Bu bağlamda, üniversite ikinci sınıftayken metropol bir ilden örgüte katılan Zinarin de PKK'nın sembolleştirdiği isimler üzerinden yaptığı propagandanın büyüüne kapılan örgüt mensuplarından biridir. O gerçekleştirilen mülakatta, "...Ben Beritan'dan çok etkilenmişim örgüte gitmeden önce. Örgüt o zaman gazetelerde, dergilerde Beritan'ın resmini, silahlı resmini, işte onun hayat hikâyesini, o dönemdeki gazete ve dergilerde boy boy yayınlamıştı. Onun hikâyesini okudukça PKK'ya katılma kararlılığım arttı" sözlerini kullanmıştır.

Diğer yandan, mülakat yapılan kadın örgüt mensuplarının anlatımlarından, PKK'nın 1990'lı yılların toplumsal gerçeklerini de göz önünde bulundurarak, kadınlara kazanabilmek için, halkın değerlerine saygılı davranmaya özen göstermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bunun nedenlerini Çerçel şöyle anlatmıştır:

1992'li yıllardan söz ediyorum. Halkın yanına gittiğimizde çok saygılı davranıyorduk. Oturuşumuza, kalkışımıza dikkat ediyorduk. O yıllar özellikle bu halkın kazanılmasını kolaylaştırıyordu. Halk kazanılınca bunun etkisi kadın üzerinde de görülüyordu. (...) Biz köylerde propaganda yaparken erkek arkadaşlarımızı bu benim kardeşim, bu benim teyzemin oğlu, dayımın oğlu şeklinde tanıtıyorduk. Bu halk üzerinde çok etkili oluyordu (Derinlemesine Mülakat, 2009).

3.2.5. Güvenlik Güçlerinin Yanlış Uygulamaları

Güvenlik güçlerinin geçmiş yıllardaki kötü muamele, işkence, gözaltında taciz ve tecavüz, yargısız infaz, köy boşaltma vb. yanlış uygulamaları hem PKK'ya büyük bir propaganda malzemesi sağlamış, hem de kadınların PKK'ya katılmalarını hızlandırmıştır. Zira PKK bir genç kadını kazanırken,

devleti temsil eden güvenlik güçlerini “sömürgeci devletin faşistleri” olarak anlatarak onların gözünde “öteki”leştirmektedir. Bir kadın gözaltına alındığında ya da herhangi bir konudan dolayı güvenlik güçleriyle karşı karşıya geldiğinde kötü bir muameleyle, taciz ya da tecavüzle karşılaşırsa “öteki” olan güvenlik güçleri, kadınların gözünde “düşmana” dönüşmektedir. Bunu Rojin, yapılan mülakatta şöyle anlatmıştır.

Ben polisle karşılaşana kadar sıradan bir insandım. Ailevi sorunlarım vardı. Çünkü babam başka bir kadınla birlikte olduğundan ailemizi terk etmişti. Bu boşluğu sizin PKK'yla irtibatlı olduğunu söylediğiniz bir siyasi partiye gidip gelerek doldurmaya çalışıyordum. Kürtlük bilincim, örgütsel bilincim de yoktu. Beni polis gözaltına aldı. İlk iki gün bana çok iyi davrandılar. Doğrusu ben çok şaşırımdım. Çünkü arkadaşlarım polisin faşist ve işkenceci olduğunu anlatıyordu. Bana polis sürekli sorular soruyor ve anlatıyordu. Benim anlatacak bir şeyim yoktu. İkinci günün sonunda ilk gözaltına alındığımda beni şaşırtan polis bu defa beni şok etti. Çünkü bana öyle işkence yaptılar ki her yanımda morluklar içerisindeydi. Zorla alınan ifademi bana imzalatmaya çalıştılar, bir an önce ellerinden kurtulmak için imzalamak istiyordum fakat yediğim dayaklardan ellerim şişmişti imzalayamıyordum. Beni serbest bıraktılar, annem bile beni tanıyamadı. Partiye gidip geldiğimiz arkadaşlar bana yapılan bu muameleyi çok iyi kullandılar ve en iyisi sen dağa çık dediler. Ben de bana yapılanların intikamını almak için PKK'ya katıldım (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Öcalan (2005a) da kaleme aldığı “Tasfiyeciliğin Tasfiyesi” adlı kitabında, “Biz bu bölgede faaliyetlere başlamadan önce bizden daha çok tanınan örgütler vardı. Kemal Burkay'ın PSK'sı vardı. Barzani'nin KDP'si vardı. Niçin onlar bölgede bizim kadar toplumsal taban bulamadılar da biz taban bulduk. Çünkü güvenlik güçleri vatandaşa öyle kötü muamelede bulundu ki, adeta düşman askeri gibi. Biz sadece güvenlik güçlerinin bu uygulamalarını vatandaşa propaganda ettik ve ışık hızıyla toplumda kabul gördük” sözlerini söylemektedir.

1991 yılında PKK'ya katılan Asya da yapılan mülakat da Öcalan'ın ifadelerini doğrularak özellikle kötü muamele, işkence, gözaltında taciz ve tecavüz iddialarının arttığı 1990'lı yıllarda, metropollerden ve köylerden genç kızların örgüte katılım nedenlerini, "İlk zamanlar devletin halk üzerinde yürüttüğü baskı çok önemli. Özellikle güvenlik güçlerinin yaklaşımı. Kürtlerin yaşadığı bölgelerde halkın devlete güvenmemesinin temel nedeni o dönemde yaşadıklarıdır. O dönemde özellikle 1990'lı yıllarda köylerin boşaltılması, yakılması vs... kimi arkadaşlarım anlatıyordu, biz çocuktuk köyde bütün herkesi çınlıplak soymuşlardı ve kadınların karşısına dizmişlerdi. Bu bir köyde yapılıyor. Arkadaşlarımdan bazıları bu tür uygulamalardan etkilenerek örgüte katıldığını söylüyorlardı" şeklinde anlatmıştır.

Kadınların katılımında namus olgusuna da değinen Asya, PKK'nın diğer örgütlere göre daha çok toplumsal taban bulma nedenlerini şöyle dile getirmiştir:

Şimdi güvenlik güçlerinin kadınlara tecavüz hikâyelerini PKK, çok iyi propagandaya dönüştürüyordu. Bu kadınların intikam hissini kamçılıyordu. Bir de örgütün diğer örgütlenmelerden farkı şuydu. Mesela bir PSK'dan, bir KDP'den farkı şuydu. Örgüt silah alıp dağa çıkıyor. Ben sizi bu zulümlerden kurtaracağım mesajı veriyor. Mesela o dönemde bir söz Kürtler içerisinde geliyor. 'Türkiye'de eşekte olsa üzerine binme'. Bu söz devlete güvenmeme adına söylenmiş bir sözdür. Bu söz oradaki Kürtler arasında çok yaygın bir sözdü. Taciz ve tecavüz olayları o bölgede öylesine etki yaratıyor ki, buna karşı örgüte olan güven artıyor. Bu durum kadınların örgüte katılımını artırıyor. Kadın için bir çıkış yolu, bir nefes borusu oluyor. Halk devletten baskı görüyor. Kadın ailedeki o gelenek, görenek, adet ve törelerden baskı görüyor ve örgüte katılmak istiyor. Halk da devlet tarafından gördüğü baskılardan dolayı buna müsamaha ile yaklaşıyor (Derinlemesine Mülakat, 2008).

1993 yılında PKK'ya katılan Zinarin ise, PKK'ya katılmasında teyzesinin çocuklarına güvenlik güçleri tarafından yapılan işkencenin etkili olduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir:

Şimdi biz Kürdüz. Daha önceleri teyzelerimin çocukları 80'li yıllarda cezaevine girmiş. Üniversitede yakalanmış insanlar...Sol davalarından...12 Eylül sürecinde tutuklanmışlardı...Bir de teyzemin oğlu Hacettepe Üniversitesinde 1 Mayıs olaylarından dolayı yakalanmıştı ve işkence görmüştü poliste. O eve getirilmişti onu gördüm, durumu çok perişandı. Bundan dolayı bende intikam duygusu gelişmişti. Ben diyordum böyle olmamalı (Derinlemesine Mülakat, 2007).

3.3. Kadınların Radikalleşme Süreçleri

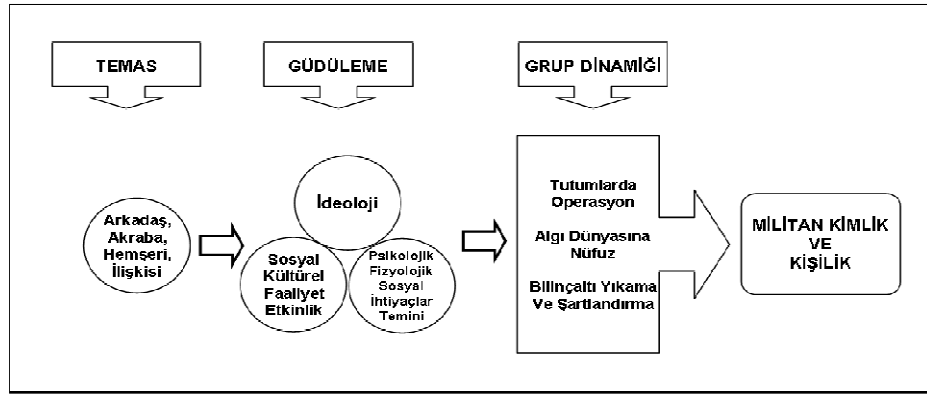
PKK'da faaliyet yürütmüş kadın örgüt mensuplarıyla yapılan mülakatlardan, kadınların radikalleşerek bir insanı öldürebilecek düzeye gelmelerinin bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Srilanka'da Tamil Özgürlük Kaplanları (LTTE) örgütü örneğinde olduğu gibi (Stack-O'connor, 2007b)¹³ süreci başlatanın ise kadınlardan daha çok PKK'nın olduğu gözlenmektedir. Zira kadın örgüt mensuplarının büyük bir çoğunluğu, PKK'nın kendileriyle ilişki kurana kadarki süreçte Kürtlük bilinçlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer yandan, PKK gizli faaliyet yürüten bir örgütlenme olduğundan dolayı, bir genç kız istese bile örgütle dilediği zaman ilişki kurması mümkün görülmemektedir. Buna rağmen bir genç kız legal yapılanmaları aracılığıyla

---

¹³ 1972 yılında kurularak faaliyetlere başlayan örgüt, oniki yıl sonra kadınları örgüte kabul etmiştir. İlişkiyi kuran ve kadınları örgüte kabul edenler erkeklerdir. Onların örgüt içerisindeki yaşamlarını bütün boyutlarıyla dizayn eden yine erkeklerdir (Stack-O'connor, 2007b).

PKK ile ilişki kurmuş olsa bile, PKK o kişiyi polis, istihbarat elemanı vs. olabileceğinden dolayı örgütlenmesinin içerisine almamaktadır. Alsa bile birçok güvenilirlik testinden geçirdiği görülmektedir.

Kadın örgüt mensuplarının anlatımlarından PKK'ya katılan kadınların radikalleşme süreci Şekil 4'de de görüldüğü gibi iki aşamada gerçekleşmektedir. Birincisi, PKK, arkadaş ilişkisini, hemşeriliği, akraba ilişkisini, sosyal ve kültürel faaliyetleri ve etnik değerleri kullanarak genç kızlarla iletişim kurmaktadır. İkincisi ise, süreç içerisinde kurulan bu iletişim derinleştirerek, kadınların toplumsal kimlik ve kişiliklerini, kolektif bir grup dinamiğinin içerisinde silerek, yerine militan kimliği ve kişiliği kazandırılmaktadır.

Şekil 4: Kadınların Radikalleşme Süreçleri

Araştırmanın bu bölümünde, PKK'nın kadınlarla ilişki kurma türleri ve militan kimliği inşa süreci yapılan mülakatlarla desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

3.3.1. PKK'nın Kadınlarla İlişki Kurma Türleri

Harita 1 ve Harita 2'den PKK'ya kadın katılımlarının genel olarak İstanbul, İzmir, Adana, Mersin gibi en fazla göç almış metropol iller ile Mardin, Şırnak, Hakkari, Van gibi Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin illerinden gerçekleştiği görülmektedir. Mülakat yapılan örgüt mensuplarının anlatımlarından metropol illerden örgüte katılımlar iki kesim üzerinden gerçekleşmektedir. a) Aileleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göç ederek İstanbul, İzmir, Adana, Mersin gibi illere gelip, gecekondu bölgelerinde yaşayan eğitim düzeyi düşük ve işi olmayan genç kızlar, b) Lise ve üniversite çağındaki genç kızlar. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerden ise örgüte katılımlar üç kesim üzerinden gerçekleşmektedir. a) Sınır bölgelerindeki köylerde yaşayan genç kızlar, b) Şehirlerin gecekondu bölgelerinde yaşayan eğitim düzeyi düşük ve herhangi bir işi olmayan genç kızlar, c) Lise ve üniversite çağındaki genç kızlar.

PKK bu genç kızlarla legal kuruluşları ya da mahalle milisleri aracılığıyla arkadaş ilişkisi, hemşerilik, akraba ilişkisi, sosyal ve kültürel faaliyetler ve etnik kökeni kullanarak iletişim kurmaktadır. Çünkü Zinarin'in de ifade ettiği gibi, "Kürt toplum yapısında bir kadının örgüte katılması çok zordur. Kendi başına dağa çıkması ya da evden dışarı bir adım atması bile cesaret olayıdır." Örgüt ilişki kurduğu kadınlara belirli bir örgütsel düzey kazandırdıktan sonra ise Van, Hakkâri ve Hatay üzerinden yurtiçi ve yurtdışı kamplara aktarmaktadır.

3.3.1.1. Arkadaş İlişkisi

Ergenlik başlarında kızlar vücutlarındaki değişimleri tartışabilecekleri, duygusal durumlarını paylaşabilecekleri, hatalarında dahi onları seven ve düşüncülerini hiç çekinmeden söyleyebilecekleri bir arkadaşına ihtiyaç duyarlar. Böylelikle kendilerini tanıyabilir ve başkalarının dünyalarını anlayabilirler (Kulaksızoğlu, 2001:87). Yaşıtlarıyla arkadaşlığın verdiği güven, bu çağda çok önemlidir. Çünkü ergen, birey olarak çözümlenemediği çatışmaları, arkadaş grubunun çözmesiyle rahatlar (Şemin, 1984:175).

Bu dönemde aileden uzaklaşma ve çevreden etkilenme de arkadaş ilişkileriyle başlar. Arkadaşlık, sevgi ve düşünce, iletişim ve etkileşim üzerine kurulur. Çevrede kendini anlayan, seven, destekleyen kişilerin bulunması genç bir kıza mutluluk ve güven verir. Arkadaşlarla konuşmak, dertleşmek ve tartışmak, kişiliğin oluşmasında, sağlıklı ilişkiler kurulmasında, bunların sürdürülmesinde en gerekli ve yararlı yoldur (Köknel, 1979:27). Dolayısıyla bir genç kızın olumlu ya da olumsuz kişilik kazanmasında en önemli etkenlerden biri, kurduğu arkadaşlıklar, içinde bulunduğu arkadaş gruplarıdır.

Genç kızlar, arkadaş grupları içerisinde “bir gruba ait olma”, “sevme-sevilme”, “yetişkin yerine konma” ve “kendini gerçekleştirme” gibi bir takım sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını da karşılarlar. Genç kızlar üzerinde yaşlılarının etkisi o kadar büyüktür ki, -ana babadan ve öğretmenden daha ön plana geçer- bu bazen olumsuz sonuçlara da yol açabilmektedir (Kon, 1977:62). Bu dönemde arkadaş gruplarına bütün benliğiyle güvenen ve

bağlanan genç kızlar, arkadaşlarının etkisiyle uyuşturucuya başlayabilmekte ya da farkında olmadan bir terör örgütünün içerisine çekilebilmektedirler (Erdoğmuş, 1987:19). Nitekim PKK da lise, üniversite, iş yeri ve mahalle arkadaşlıklarını en iyi şekilde değerlendirerek genç kızlarla iletişim kurmaktadır. Mülakat yapılan yirmi kadın örgüt mensubunun 16'sı arkadaş ilişkisi vasıtasıyla PKK'nın kendileriyle iletişim kurduğunu ifade etmişlerdir.

Lise yıllarında arkadaş çevresinde Kürtlük bilincinin yavaş yavaş gelişmeye başladığını anlatan Zinarin, üniversitede iki arkadaşı vasıtasıyla PKK'yla tanıştığını ve onların yönlendirmesiyle örgüte katıldığını ifade etmiştir.

PKK'nın ismini ilk liseye giderken duymuştum. Ağabeyi örgüte katılan bir arkadaşla tanışmıştım sınıfımızda, onun vasıtasıyla duymuştum. Biz üç dört arkadaşlık sürekli beraber gezen ve hepimiz Kürt'tük. Okul dışında da görüşüyorduk bu arkadaşlarımla. Ama PKK'ya katılma gibi bir düşüncem yoktu. PKK'ya katılma sürecim üniversiteyi kazandığımda başladı. Aynı sınıfta olduğum bir arkadaşım vasıtasıyla önce Özgür Halk Dergisi'nin bürosuna gidip gelmeye başladım. Ben liseden itibaren sürekli okuyan biriydim. Örgütün yayınlarını okudukça bende PKK'ya katılma isteği uyandı. Zaten arkadaş ortamında ister istemez psikolojik bir ortam oluşuyor. Arkadaşlarıma konuyu açtığımda benim örgüte gidişimi organize ettiler (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Zelal de üniversite yıllarında sınıf arkadaşları vasıtasıyla örgütle tanıştığını ve annesinin ölümü üzerine düştüğü boşluktan kurtulamadığını, bunu arkadaşlarının çok iyi değerlendirerek kendisini 1997 yılında örgüte kazandıklarını anlatmıştır:

Üniversite yıllarında tanıştım örgütle. Aynı sınıfta okuduğum arkadaşlar vasıtasıyla, öncesinde hiçbir bilgim yoktu yani. Bütün her şeyim derslerimdi, ailemdi, öyleydi. Aynı sınıfta okuduğum arkadaşlarım işte Kürtsün, niye böyle yaşıyorsun, niye Kürtlükle ilgilenmiyorsun, insanlar eziliyor, sömürülüyor, şöyle böyle... Yani Kürtler bildiğiniz ezilmiş konumda, sen de sorumlusun gibi tartışmalarla başladı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Ailesinin yanında kaldığını anlatan Zelal, “Ailemin yanında kalıyordum ama okula gidince onlarla beraber oluyordum. Daha sonra onlar sürekli değişiyorlardı, gidiyorlardı, geliyorlardı. Mesela ilişkileniyoorduk, çay içiyorduk, cezaevine gidiyorlardı, ya da işkence yapıldığını duyuyorduk. Üzülüyordum, duygusal olarak etkileniyordum. Öyle etkileniyordum yani duygusal olarak. Ondan sonra ailem Kürtçe konuşuyordu... Kürtlük bilincim yavaş yavaş gelişmeye başladı. Niye Kürtçe konuşmuyorum, niye bunlar yasak sorularını kendime sormaya başladım” sözleriyle arkadaş grubu içerisinde yaşadığı düşünsel değişimle ilgili bazı ipuçlarına değinmiştir. Zelal’in anlatımlarından arkadaşlarının vermiş olduğu dergilerin de örgüte katılım sürecinde belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Örgütün yayınlarını, Özgür Halkı okuyordum. Arkadaşlarım onu veriyorlardı ben de okuyordum. İnsan tabii geçmişe yönelerek o günleri düşündüğünde daha iyi anlayabiliyor yaşadığı tüm süreçlerin kendisini nereye doğru sürüklediğini...Okulumun bitimine yakın yaşadığım, polisle yaşadığım bir olay benim örgüte girişimi daha da hızlandırdı. Sürekli görüştüğüm arkadaşlarıma örgüte katılmak istediğimi söylediğimde hemen irtibatı kurdular ve ben Yunanistan’a geçtim.

3.3.1.2. Akrabalık ve Hemşerilik İlişkisi

Akraba sözcüğü, “kan veya evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler” (TDK, 1998:63) olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle akrabalık, “doğum, evlilik ya da evlatlık sözleşmesiyle meydana gelen insanlar arası bir ilişkidir” (Erjem, 1996:15). Hemşerilik ise, “aynı memleket, şehir, köy vb. yerden olan kimse”leri anlatmak için kullanılan bir kavramdır.

Türkiye’de batıdan doğuya, kentlerden köylere, şehir merkezlerinden gecekondu bölgelerine doğru gidildiğinde akrabalık ve hemşerilik bağlarının güçlü olduğu gözlenmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göç ederek İstanbul, İzmir, Adana, Mersin gibi metropol illere gelen insanlar, bu şehirlerde akrabalık ve hemşerilik ilişkilerine tutunarak ayakta kalmayı başarmaktadırlar. Nitekim göçle gelen bu insanlar, mekân olarak da akraba ve hemşerilerinin en çok oturduğu bölgeleri tercih etmektedirler.

Doğu ve Güneydoğunun kırsal alanlarından metropol kentlere gelen insanlar, kültürel açıdan yabancılaşma duygusu çekmenin yanında, yoksulluktan kaynaklanan nedenlerle kendilerini çaresiz, sahipsiz ve yalnız hissetmiş/hissetmektedirler (Gecekondu ve Emekçi Semtler Gerçeği, 2001:44). PKK’nın, akrabalık ve hemşerilik ilişkilerinden yararlanarak, bu çaresizliği ve sahipsizliği, genç kızları kazanmada değerlendirdiği gerçekleştirilen mülakatlardan anlaşılmaktadır.

13 yaşında Mersin ilindeki bir gecekondu mahallesinden PKK’ya katılan Ronahi gerçekleştirilen mülakatta, “Çok küçük yaşlarda babamı kaybettim. Ondan sonra ailem dağıldı. İlkokulu yeni bitirmiştım. Biz Mersin’de doğudan ve güneydoğudan yoğun göç almış bir gecekondu mahallesinde oturuyorduk. İşte o süreçlerde yaşadığımız mahallede PKK konuşulmaya başlamıştı. İşte bir grup gençler, kadınlar dağlara çıkmış savaşıyorlar, halkı için ülkesi için deniyordu. O süreçlere kadar mesela ben Kürt olduğumuzu bile bilmiyordum”

sözlerini söylerken, bir düğünde tanıştığı akrabası vasıtasıyla örgüte nasıl katıldığını şu sözleriyle dile getirmiştir:

O süreçlerde yürüyüşler çok oluyordu. Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde yürüyüşler oluyordu. Benden önce iki amcamın oğlu katılmıştı. Onların da biraz etkileri oldu benim katılmamda. Ailemizden ilk katılan ikisiydi çünkü. Tabi ben küçüktüm yaş olarak. Düğün vb. etkinliklere o dönemlerde giderdim. İşte o süreçte Mehmet diye biriyle tanıştım. Kendisi akrabamız olduğunu söylüyordu. Önceleri bana işte dağa gider misin diye bir teklifte bulunmadı. Bir gün bana pikniğe gideceğiz, istersen sen de gel. Orada eğlenirsin, oyun falan oynarsın arkadaşlarınla dedi. Ben de hemen kabul ettim. Ailemiz dağıldığı için zaten sahip çıkardım da yoktu. Ben pikniğe gidiyoruz diye bir otobüse bindim, akrabamız olduğunu söyleyen Mehmet bizi PKK'ya götürdüğünü arabada söyledi. Benim daha önceden amca çocuklarım örgütte olduğu için sesimi çıkarmadım (Derinlemesine Mülakat, 2009).

3.3.1.3. Sosyal ve Kültürel Faaliyetler

PKK'nın bireylerle iletişim kurmada kullandığı ilişki türlerinden biri de "sosyal ve kültürel faaliyetler" düzenleyerek yeni insanlarla tanışma ortamı oluşturmaktır. Bunun için de kaynaşma, dayanışma ve tanışma amaçlı piknikler, sportif etkinlikler, çay partileri, konserler, arkadaş toplantıları, kültürel etkinlikler, film gösterimleri, söyleşiler ve gençlik kampları tertip etmektedir. Bu organizasyonlarda yer olarak da örgüte ait legalde faaliyet yürüten, kitapevleri, dernekler, vakıflar, kültür merkezleri ve siyasi partileri kullanmaktadır. PKK bireylerle iletişim kurmada sosyal ve kültürel faaliyetlerden nasıl yararlandığını açık açık anlatmaktadır.

Nitekim Yeni Özgür Halk Dergisi'nde yayınlanan Nesrin Teke'nin hayat hikâyesi, sosyal ve kültürel faaliyetleri, PKK'nın kadınlarla iletişim kurmada nasıl kullandığı konusunda bazı ipuçları vermektedir.

1981 doğumlu Nesrin Teke, liseyi Diyarbakır'ın en büyük okullarından biri olan Ziya Gökalp Lisesi'nde başladı. Burada kolayca geliştirdiği arkadaşlık ilişkileri sayesinde Özgür Halk Dergisi ile tanıştı. Bu tanışmayı yıllardır kafasında biriken soruları cevaplamak için bir fırsat bildi. Arkadaşlarıyla sürekli geliştirdiği sohbetler, sürekli peş peşe sorduğu sorular ve bunun karşılığında aldığı cevaplarla amaçlarını ve hedeflerini netleştirdi. Örgütle ilk tanışmasını şöyle anlatıyor:

'Bir arkadaşımın duymuştum Özgür Halk Dergisi'nin Diyarbakır'da bir bürosu olduğunu. Ama bir taraftan da dergi kapağının üzerinde görmüş olduğum resimlerden dolayı kolay inanmamıştım. Bürodan içeriye ilk girdiğimde içerisi ve içeride bulunan arkadaşlar bana çok ilginç geliyordu. Özellikle duvarlarda asılı duran resimlerden olsa gerek' (Şehitler Albümünden, 2001:61).

Özgür Halk Dergisine gidip gelmelerle başlayan bu süreçte Nesrin Teke, örgütün verdiği ideolojik eğitim sonucunda, aktif bir militan haline gelir. Avrupa'dan 2001 yılında PKK'ya katılan Leyla da tıpkı Nesrin Teke'nin hayat hikâyesinde olduğu gibi örgüte katılım sürecinin, yaşadıkları kentte Gençlik Spor Derneğinin sportif faaliyetlerine gidip gelmesiyle başladığını şu sözleriyle anlatmıştır:

Yaşadığımız kentin Gençlik ve Spor Derneğinde sportif faaliyetlere gittiğim sırada Gabar ve Meriç isimli iki kişiyle tanıştım. Bunlar PKK'nın üst düzey sorumlularındanmış daha sonraları öğrendim. Bunlar bu spor derneğine gelen gençlere PKK'nın propagandasını yapıyorlardı. Ben de bunların yaptığı propagandalardan etkilenerek PKK'ya sempati duymaya başladım. Kürt derneklerinde örgütün gençlik dergileri olan Özgür Gençlik, Özgür Kadın, Jine Serbilend gibi dergileri bu derneklerde okumaya başladım. Daha sonra ailevi sorunlarımdan dolayı evden kaçtım ve bu Kürt derneklerinde kalmaya başladım. Tabi süreç içerisinde bilinç düzeyim arttı ve örgüte katılmaya karar verdim. Yine aynı kişiler vasıtasıyla hazırlanan sahte pasaportla İran üzerinden örgüte katıldım (Derinlemesine Mülakat, 2009).

3.3.1.4. Etnik Kökenin Kullanılması

Etnik grup, "bir toplumda, ortak kültürel geleneğe ve kimlik bilincine sahip alt gruplar"a denir (Erjem, 1996:190). Bir etnik grubun üyeleri içinde yaşadıkları toplumun diğer üyelerinden bazı kültürel özellikler açısından farklı olarak görülür. Bu grubun farklı gelenekleri olduğu gibi, kendilerine özgü din

ve dilleri de olabilir. PKK da, farklı bir etnik grup olan Kürt kökenli toplumsal kesimlere hitap eden bir örgüttür. Bu bağlamda, Kürt kökenli genç kızları ve kadınları kazanmada etnik kökeni bireylerle iletişim kurmada bir araç olarak kullanmaktadır.

PKK, Marksist-Leninist bir ideoloji ile kurulmuş, 1989'da Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile birlikte etnik milliyetçiliği kullanan bir örgüt haline dönüşmüştür (Çevik, 1993:3). Yurtiçi ve yurtdışında yürüttüğü propaganda çalışmalarını "sömürge tezi" üzerine inşa eden örgüt, Kürt kimliğinin inkâr edildiğini, dillerinin ve kültürlerinin yasaklandığını iddia etmiştir (Öcalan, 1984). Nitekim bu iddiaları doğrulayacak bazı yanlış uygulamalar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin uygulamalarında ve Cumhuriyet kurulduktan sonra Kürtlere yönelik geliştirilen bazı politikalarda görülmüştür. Örneğin Devlet, resmi kayıtlarında Kürt terimini kullanmamak için olağanüstü bir çaba sarf etmiştir. Kürtçe coğrafi adlandırmalar Türkçe olanlarla değiştirilmiş, Kürtçe isimle nüfus kaydı yapmak yasaklanmış ya da zorlaştırılmıştır. Kürtçe dilinin varlığı kabul edilmediği gibi konuşulması da yasaklanmıştır. O kadar ki bir insan hakları eylemcisi mahkemedeki savunmasını Kürtçe yapmaya çalışınca, sanığın savunması mahkeme kayıtlarına "anlaşılmaz bir dille konuştu" (Başkaya, 1997, 77-89; Yeğen, 1999:126-127) şeklinde geçirilmiştir.

Bu yanlış uygulamalar, Kürt kökenli genç kızları da PKK'nın propagandasına açık hale getirdiği söylenebilir. Örgüt, genç kız ve kadınlarla iletişim kurarken ayrı bir etnik grup olduklarını, Kürtler olarak kimliklerinin,

dillerinin ve kültürlerinin inkâr edildiğini birebir propaganda yöntemlerini kullanarak anlatmaktadır. 1991 yılında örgüte katılan Bese, köylerine gelen örgüt mensuplarının sömürge haline getirilen Kürdistan'ı kurtarmak üzere mücadeleye giriştiklerini günler boyunca anlattıklarını ve onlardan etkilenerek örgüte nasıl katıldığını şu sözleriyle dile getirmiştir:

1991 yılına kadar ailem ile birlikte Bitlis'in bir köyünde ikamet ediyordum. 1991 yılında köyümüze silahlı beş erkek PKK mensubu geldi ve köyümüzde toplantı yaparak bir hafta boyunca örgüt propagandası yaptılar. Ben de yaşımın küçük olması nedeniyle bu propagandalardan etkilendim. Köyümüz Kürtlerin yaşadığı bir köydü, otomatik olarak örgüt Kürtlerin sorunlarını dile getirdiği için herkes etkileniyordu. İşte diyorlardı, Kürdistan yüzyıllar boyunca Türk egemenleri tarafından bilerek geri bırakıldı, sömürge haline getirildi. Sizler yokluklar içerisinde yaşam mücadelesi verirken, batıda sizin kaynaklarınızı sömürenler boğazlarda yalılarda yaşamlarını sürdürüyorlar. Kürdistan'ı özgürlüğüne kavuşturmak için yola çıktık, herkesin bu mücadeleye destek vermesi gerekir diyorlardı. Özgürlük, kurtuluş gibi kavramlar gerçekten insanları etkiliyordu, ben de bu dönemde etkilendim ve ailemden habersiz olarak bu örgüt mensupları vasıtasıyla PKK'ya katıldım (Derinlemesine Mülakat, 2008).

3.4.2. Militan Kimliği ve Kişiliği İnşa Süreci

PKK militan kimliği inşa sürecini, genç kadınlarla arkadaş ilişkisi, akraba ve hemşericilik ilişkisi, sosyal ve kültürel faaliyetler ve etnik kökeni kullanarak iletişim kurduktan sonra, bir "grup dinamiği"nin içerisine çekerek başlatmaktadır. Grup dinamiğinden yararlanarak kurduğu örgütsel yapı içerisinde kadınlara, verdiği ideolojik/siyasi ve askeri eğitimlerle de militan kimliği ve kişiliği kazandırmaktadır.

PKK'nın kadın örgüt mensuplarına, "grup dinamiği"nden yararlanarak militan kimliği ve kişiliğini nasıl kazandırdığını anlayabilmek için "grup" ve

“grup dinamiği” kavramları ile bu sürecin nasıl işlediğinin açıklanması gerekmektedir.

3.4.2.1. PKK Açısından Grup Dinamiği ve Önemi

Günlük konuşmada kullanılan “grup” sözcüğü, en genel anlamda çoğul olmayı belirler. Sosyoloji ve sosyal psikolojinin araştırma konusu olan grup kavramı ile ilgili bugüne kadar sayısız tanım yapılmıştır. Bu tanımlara göre, bir kalabalığın grup olabilmesi için ortak amaçlar, ortak normlar, kendilerini bir grup olarak hissetmeleri gibi koşullar öne sürülmüştür. Gruplar şüphesiz bu özellikleri göstermekle beraber, bir topluluğun grup olabilmesi için bir “etkileşim”in olması gerekmektedir. Buna göre grup, “Aynı amaçlar çerçevesinde bir araya gelmiş, etkileşim halinde olan birden fazla insan”(Kağıtçıbaşı, 1980:200) demektir.

Bir insan topluluğunun grup olarak vasıflandırılabilmesi için, aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler ise (Kağıtçıbaşı, 1980; Tan, 1981; Doğan, 2000);

- Birden fazla üyeden meydana gelmesi,
- Üyeler arasında ortak amaç ve çıkarlara dayalı bir ilişkinin bulunması,
- Bu ilişkilerin süreklilik göstermesi,
- Üyelerin kendilerini bir grup olarak algılamaları/hissetmeleridir.

Bu özellikler, grubu gelişigüzel kalabalıklardan, insan yığınlarından ayırıcı kılan temel ölçütleri oluştururlar. Bu bağlamda, stadyumda futbol

maçını izleyen insanlar, durakta otobüs bekleyen kimseler, bir trende birlikte seyahat eden yolcular, çocuklarını akşam okuldan almak üzere okul önünde bekleyen veliler birer grup değildir. Daha çok bireyler toplamını anlatan yığınlara kimi zaman fiziksel grup adı verilse de bunlar psikolojik içerikten, dolayısıyla da niteleyici grup özelliklerinden yoksundurlar. Çünkü bunlar gelişigüzel biçimde ve geçici olarak bir araya gelmiş, aralarında kalıcı ilişkiler olmayan, dolayısıyla da psikolojik anlamda grup özelliği taşımayan yığınlardır. Yığınlarda karşılıklı etkileşme ve ortak grup bilinci yoktur (Uluğ, 1999:74-75). Grup dinamiği ise, bir grup içinde oluşan sebep-sonuç ilişkileri, grupların oluşması ve işleyişini ifade etmektedir (Kağıtçıbaşı, 1980:203).

Gruplar, grubun amaçlarını gerçekleştirmede biçimsel bazı işlevlerinin yanında, üyelerinin fizyolojik, psikolojik ve sosyal birçok ihtiyacını karşılamaktadır¹⁴. Bunun en iyi gözlemlendiği örgütsel yapılardan biri de PKK'dır.

Nitekim PKK, genç kadınlarla arkadaş ilişkisi, akraba ve hemşericilik ilişkileri, sosyal ve kültürel faaliyetleri ve etnik değerleri kullanarak iletişim kurduktan sonra, kadınları sahnesi, oyuncularını, dekoru önceden hazırlanmış,

---

¹⁴ Bunlar şöyle sıralanabilir (Schein, 1978; Freedman vd., 1993; Uluğ, 1999:103-104): a) Grup üyelerinin birincil ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu bağlamda, maddi sorunları olan üyelerin maddi sorunlarını giderebilmekte, iş sorunu olan üyelere de iş bulabilmektedir. b) Grup, ortak ve güçlü bir düşman ya da tehdide karşı üyelerinin güvenliğini sağlar ve dayanışmasını artırır. c) Grup üyelerine "yaşamda değerli olduklarını hissettirerek" sevgi ve saygı görme ihtiyacını giderir. d) Üyelerin bir gruba aidiyet ihtiyacını giderir. Birey, grubun bir parçası olup, onunla özdeşleşmiştir. e) Üyelerine, grubun yaşam felsefesi/ideolojisi doğrultusunda ortak bir kimlik ve kişilik kazandırır. f) Üyelerine kendiliğinden (spontan), içten davranma özelliği kazandırarak, onların yaratıcı ve verimli olmalarını sağlar. Üyelerine bir ideal, amaç ve hedefler verir. Bu ideal, amaç ve hedefleri gerçekleştirmede motive eder. Üyelerin kendini gerçekleştirmesine yardım eder. Bunun için de üyenin yeteneklerine göre sorumluluk ve görevler verir. Grup üyesi tek başına ulaşamayacağı amaçlarına, diğer üyelerle işbirliği halinde ulaşabilir.

faaliyetlerin büyük bir gizlilik içerisinde yürütüldüğü, illegal bir grubun içerisine çekmektedir. Örgütsel eğitimi de bu yapının içerisinde vererek bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarını kendi ideolojisi doğrultusunda değiştirmektedir. Bunu yaparken de “Grup Dinamiği”¹⁵nden en iyi şekilde faydalanmaktadır.

PKK'nın genç kadınları örgütsel faaliyetlere motive ederken, onların tutumlarını ve algı dünyasını değiştirirken, onlarda bilinçaltı oluştururken ve onlara militan kimliği ve kişiliği kazandırırken grup dinamiğinden nasıl yararlandığı şöyle açıklanabilir:

a) PKK, kadınlarla arkadaş ilişkisi, akraba ve hemşericilik ilişkisi, sosyal ve kültürel faaliyetler ve etnik değerleri kullanarak iletişim kurduktan sonra, süreç içerisinde legalden illegal alana doğru çekmektedir. Örgüt illegal alanda

---

¹⁵ Volkan (2005), terör gruplarının tıpkı bireyler gibi gerileme davranışı göstererek üyelerinin ihtiyaçlarını giderdiğini ifade etmektedir. İster demokratik, isterse de totaliter olsun, herhangi bir geniş grubun gelişimsel alt yapısı ve gerilemesi ise kolektif bir örselenme ve anksiyete yaşantısını takiben ortaya çıkmaktadır.

Volkan (2005:86-88)'ın tanımladığı, büyük gruplar içinde ortaya çıkabilecek psikolojik gerilemenin işaretleri özet olarak şöyle ifade edilebilir: a) Gerileme yaşayan toplumlarda grup üyeleri bireyselliklerini yitirir. Grup üyeliği ve grup kimliği bireysel kimlik değerlerinden daha önemli hale gelir. b) Bireysel fikirler ve farklılıklar aşınırken, grup kimliğine ait genellemeler ve önyargılar daha önemli ve yaygın hale gelir. Bu nedenle grup içinde keskin kutuplaşmalar, iyi-kötü, siyah-beyaz ayrımları görülür. Bu keskinlik grubun kutuplaşmasına ve uçlarda kalanların kötü olarak damgalanmasına neden olur. Grup içinde farklı görüşlere sahip kişiler “hain” olarak damgalanır ve bu damga kolay kolay değiştirilemez. Grup kendi içindeki hainleri bulmakla fazlaca meşgul hale gelir. c) Aynı keskin bölme grubun dışı için de geçerlidir. Grup kendi dışında kalan toplulukları kolayca “düşman” olarak damgalar ve bunu değiştirmek de kolay değildir. Çünkü kendi kimliği ile düşman grup kimliği arasında “biz” ve “onlar”, “dost” ve “düşmanlar” şeklinde keskin ayrımlar yapılır. İki tarafın birbirine benzer olduğu taraflar göz ardı edilirken, farklılıklar abartılır. d) Grup bütün olarak gözü kapalı bir biçimde liderin çevresinde toplanır. Lidere olması gerekenden, bir insanın yapabileceğinden daha üstün nitelikler atfedilir ve onun kararlarına sorgulamadan boyun eğilir. Zira lider, grubun tarihsel sürekliliğini parçalar ve aradaki boşluğu, “yeni”, ideoloji, ulus, etnik ve dini duygularla doldurur. Buna “yeni” bir değerler sistemi, bazen de grup için istenmeyen öğeleri defeden “yeni” bir tarih eşlik eder. Dolayısıyla büyük gruplar gerileme yaşarken çok kolay yönlendirilip harektlendirilebilir.

“gizli” ve “hücre sistematğinde” faaliyet yürütmektedir. PKK bir kadını illegal alana çekerken önce ailesi ve sosyal çevresiyle bağlarını koparmakta ve grup dinamiği aracılığıyla da bireyle dış dünya arasına duvarlar örmektedir. Bunu Feride'nin şu sözlerinden de anlamak mümkündür:

İlegale geçtikten sonra arkadaşlarımla, ailemle ve akrabalarımla tüm bağlarımı kopardım. Çünkü PKK'nin tayin ettiği çizgiler haricinde bir ilişki geliştirmek yasaktı. Yasağa uymayanların akıbeti ise belliydi (Derinlemesine Mülakat, 2009).

b) PKK örgütsel yapı içerisinde militanlarının her türlü fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyacını karşılamaktadır. Bu çerçevede örgüt, işi olmayan mensuplarına iş bulmakta, sevgi ve saygı görme ile aidiyet ihtiyacını gidermekte ve kendini gerçekleştirme fırsatı sunmaktadır.

c) PKK örgütsel grup sistematığı içerisinde bireylerin tutumlarını değiştirmekte, algı dünyasına nüfuz etmekte, ideolojisi doğrultusunda bilinçaltı oluşturmaktadır. Bunu da Zinarin'nin ifadesiyle, “örgüte ait ‘seçilmiş’ kitap, gazete, dergi vb. yayınları sürekli okutarak” gerçekleştirmektedir. Zinarin'nin konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

Ben eğitim için Şam'a gittiğimde kaldığımız evde okumak için aldığım ilk kitap, Böyle Buyurdu Zerdüşt kitabıydı. Böyle Buyurdu Zerdüşt kitabını hep merak ediyordum onu bir okuyayım dedim. Abdullah Öcalan baktı ben onu okuyorum, bana müdahale etti. Dedi bunu okumayacaksın. Dedi sen daha yeni kadrolaşmaya aday bir insansın, yenisin dedi. Gerçekten de daha yeniydim. Daha bir yılım dolmamıştı örgütte. Dedi beni öğreneceksin önce. Örgütü ve beni. O yüzden 1987 yılından başlayarak bütün çözümlerimi okuyacaksın. Tabii sen de o zaman genç bir insansın ve ona bağlısın. Ben de başladım çözümlerimi okumaya...Bana bir zaman sonra bıkkınlık geldi. Fakat örgütün belirlediği yayınlar haricindeki yayınları okumak yasaktı. (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Gerçekleştirilen görüşmede Zinarin'in de belirttiği gibi örgüt, belirlediği yayınların haricindeki yayınların okunmasına asla izin vermemektedir. Bunun

amacı ise bireylere tek tip bir düşünme tarzı, yani bir “at gözlüğü” kazandırabilmektir. Diğer bir ifadeyle bireylere, “siyah” ya da “beyaz” bir düşünme tarzı kazandırabilmektir¹⁶. Siyah ya da beyaz bir düşünme tarzında “bizden olanlar” ya da “bizden olmayanlar”, “dost” ya da “düşmanlar” vardır.

d) PKK bu süreçlerde kendi normlar ve değerler sistemini bireylere kazandırmaktadır. Normlar ve değerler genelde yazılı olmamakla birlikte, yazılı olanları da mevcuttur. Bu normlar ve değerler sistemiyle örgüt, militanlarını tıpkı organik dayanışmada olduğu gibi birbirine benzeştirmektedir. Diğer bir ifadeyle insanları fabrikasyon bir ürün haline dönüştürmektedir.

e) PKK tarafından kazanılan bir birey, kendi iradesiyle örgütten ayrılamamaktadır. Ayrılmak istediğinde örgüt buna asla izin vermemektedir. Bunun için de, fiziksel işkencenin yanı sıra, psikolojik işkence yapabilmektedir. Bunu Nuda gerçekleştirilen mülakatta, “PKK’ye bir kez katıldınız mı dönüşü olmayan bir yola girdiniz demektir. Çünkü PKK’ye kendi isteğinizle girebilirsiniz, ancak kendi isteğinizle çıkamazsınız. Ayrılmaya kalktığınızda uygulamaya alınırsınız. Bu uygulama psikolojik tacizlerle başlayıp infaza kadar giden bir süreçtir” sözleriyle ifade etmiştir.

---

¹⁶ Siyah ya da beyaz düşünme tarzına kutuplaştırma da denmektedir. Olaylara ve insanlara yönelik tutumlarımız sadece uç noktalarda olduğunda kutuplaştırmış sayılırız. Belli bir olayı kutuplaştıran kişi, bu olayı ya siyah ya da beyaz olarak algılar. Çünkü kutuplaştırmada “gri” yoktur, “kısmen” yoktur; “ya hep ya hiç”, “ya benden yanasın, ya da değil” vardır. Kutuplaştıranlar, ya çok fazla severler ya da tamamen nefret ederler. Daha geniş bilgi için bkz. (Özer, 1990).

Zelal ise örgütü gördükten sonra ayrılmak istediğini söylediğinde başına gelenleri şöyle dile getirmiştir:

PKK'ye büyük hayallerle, umutlarla katılan ben, Öcalan'ı ve örgüt içerisindeki uygulamaları gördükten sonra ayrılacağım, örgütünüzü gördüm geri gitmek istiyorum dedim. Suriye'deydim daha beş aylıktım. Beni ajan olmakla ve öldürmekle tehdit ettiler. Herkes ailesine telefon açıyordu ben açamadım. Direk götürdüler dağa beni, gittiğim o yolda bir sürü insan öldü.

Melis, Asya, Rojin, Beritan ve Çerçel'in anlatımlarından ise PKK'nın insanların "umut ve "korku" duygusunu çok iyi kullandığı anlaşılmaktadır. Çerçel bunu, "gerçek PKK ile karşılaşana kadar umutlarla doluydum, dağ kadrosuna dâhil olduktan sonra bu umutlarımın yerini korku aldı" sözleriyle özetlemiştir. Bu bağlamda örgüt, bireyleri kazanana kadar umut duygusuna hitap etmekte, kazandıktan sonra ise, örgütün içerisinde tutabilmek için korku duygusunu kullanmaktadır. Ayrıca, örgütten ayrılanlara/ayrılmak isteyenlere bir aşağılama sözü olan "dönek" ya da "hain" damgası vurulmaktadır (Üneş, 1999:32-33).

f) PKK'nın örgütsel olarak kendine göre bir işleyişi, kalıplaşmış değerleri, amaçları ve ilişki düzeni vardır. Bu çerçevede grupta bir dayanışma, birlik, iş bölümü ve üyelerden ayrı beklentiler vardır.

g) Örgütsel bir grubun kolektif bir akı, tavrı, tutum ve davranış şekli vardır (Sincar, 2001:26). Dolayısıyla PKK örgütünün içerisinde yer alan bireyler, istedikleri gibi hareket edemez, istedikleri kitapları okuyamaz, istedikleri şahıslarla görüşemez ve istedikleri biriyle evlenemezler (Acarsoy,

1987:25). Çünkü bireylerin yaşamını yönlendiren, onlar adına düşünen ve karar veren mekanizma, örgütün kolektif aklı, tutum ve davranış şeklidir.

ğ) Örgütsel bir grup olan PKK'da bireyselliğe yer yoktur. Bireysellik devamlı aşağılanarak kolektif bir örgütlülük yüceltilir/kutsanır. "Ben" dili yerine "biz" dili kullanılır. Örgüt her şeydir ve örgüt için bireyler devamlı feda edilebilir (Acarsoy, 1987:25-26). Bunun için örgüt, bireylere kolektif bir kimlik ve kişilik kazandırmaktadır.

h) Örgütsel gruplarda katı bir hiyerarşik yapı vardır. Bu yapı hücre tipi bir grup yapılanması üzerine bina edilmiş olup, her örgüt militanı ancak kendi grubundaki militanları tanımaktadır. Örgüt liderinin talimatları astlara, grup sorumluları aracılığıyla iletilmektedir. Astlardan üstlere giden bilgiler de raporlar şeklinde yine grup liderleri aracılığıyla üstlere ulaştırılmaktadır (Sincar, 2001:54).

ı) PKK örgütü, hiyerarşik yapılanmasından dolayı tamamen lideri Öcalan'ın kontrolünde, tek elden yönetilmekte/yönlendirilmektedir. Öcalan, örgütünün her şeyidir ve örgüt içerisinde dokunulmazlığı, eleştirilmezliği ve örgüt üzerinde mutlak hâkimiyeti vardır (Çürükkaya, 1994; Deniz, 1996; Marcus, 2009).

PKK'nın sistematik olarak inşa ettiği bu koşullar, bireyleri, psikolojik *bir birey olmaktan çıkararak*, kişisel kimliklerini ve kişiliklerini kaybetmelerine neden olabilmektedir. Bu bağlamda, PKK tarafından bir grubun içerisine

çekilen birey, artık kendi aklıyla düşünüp hareket edememektedir. Zira grubun ortak normları ve değerler sistemi devrede demektir. Bundan dolayı, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarının tek hâkimi, tek yönlendiricisi ait olduğu grup olmaktadır. Artık düşünce dünyası, kalbi ve ruhu bir grup tarafından kıskaç altına alınan/kalıplanan bir birey “kolektif bir akıl” ile hareket etmektedir.

PKK örgütü, grup psikolojisinden faydalanarak, kazandığı bireylerin tutumlarını, algı sistemlerini ve kimliğini örgütün ideolojisi doğrultusunda değiştirmektedirler. Bir zaman sonra örgütün ideolojisi doğrultusunda beyni yıkanan ve ruhu şartlandırılan bireylerin robotlardan hiçbir farkı kalmamaktadır. “Robotik bir alt kültür” kazanan bireyler ise, adam öldürme, intihar eylemi, ölüm orucu, açlık grevi, kendini yakma eylemi vs. gibi birçok eylemi hiç sorgulamadan çok rahat bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler.

3.4.2.2. Grup Kimliği ve Kişiliği

Kimlik, “kişilerin, grupların ve toplulukların ‘kimsiniz, kimlersiniz’ sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır” (Güvenç, 1993:3), Kişilik ise, “bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresinin uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Diğer bir ifadeyle kişilik, kendine özgü ve ahenkli bir bütündür. Bundan dolayı bir insana ilişkin her nitelik, o insanı anlamada bize bir ipucu verir” (Baymur, 1990:255).

Hoffer (1980:60)'ın ifadesiyle bir bireyi, bir ideoloji ya da bir dava uğrunda kendini feda edebilecek düzeye getirebilmek için, O'nun kendine özgü kimliğini ve kendine has özelliklerini yansıtan kişiliğini silip, yerine kolektif bir topluluğun kimliği ve kişiliğini kazandırmak gerekir. Bir kişinin kendine özgü özellikleri tamamen yok edilmelidir. Bu kimsenin amaçları ve idealleri, mutluluğu ve mutsuzluğu, öğünmesi ve güvenmesi, kendi görüş ve yeteneklerinden değil, fakat bağlı olduğu grubun kaderinden doğmalıdır.

Grubun içerisinde kimliği ve kişiliği eritilen bir bireyin tek gücü, muhteşem ve yıkılmaz bir birliğin üyesi olmaktan kaynaklanır. Bu yeni kimlik ve kişiliğiyle birey, artık eski kimliği ve kişiliğinden çıkarak ölümsüz bir ideolojinin ya da davanın ayrılmaz bir parçası olur (Kayabalı ve Aslanoğlu, 1987:134).

Bu bağlamda, PKK terör örgütü de bir bireyi, örgütü için kendini feda edebilecek düzeye getirebilmek amacıyla, o güne kadar ailesinden ve çevresinden kazandığı kimliği ve kişiliği yok ederek, yerine militan kimliği ve kişiliği kazandırmaktadır. Kazandıkları yeni kimlik ve kişilikleriyle kendilerini bir ideolojiye ya da davaya adayan militanlar, böylelikle kendi benliklerini aşmakta, ulvi bir inanç ve davayla bütünleşmektedirler. Doğal olarak bir militanın hayatı örgütle ve örgütün tek hâkimi ve yönlendiricisi örgüt şefiyle özdeşleşmektedir. Naziler'in birer birer Hitler'le bütünleşmeleri, İtalyan faşistlerinin Duçe ile aynışmaları ve terör örgütlerindeki militanların her

yerde ve her zaman “büyük ustalar” dedikleri liderleriyle kişiliklerini çakıştırmaları bu yüzdendir (Devrimci Militan Kişilik, 1987).

Örgüt hayatının yoğunluğu ve inanılmaz hükmediciliği bir militanı ait olduğu toplumdaki koparak hayali bir dünyaya hapseder. Bu dünyada, dostlar, düşmanlar, komplolar, bağlılıklar ve görevler vardır. Militan bunun dışındaki bir hayatı, özellikle, çok genç yaşlarda militanlaştırılmışsa hiç tanımaz. Bundan dolayı, dışarıdaki hayattan hem korkar, hem de nefret eder. Kendisiyle aynı yaşta olup normal bir hayat yaşayan, flört eden, romantik filmlere giden, kişisel idealleri olan gençlere acıyarak, küçümseyerek ve kızarak bakar. Onların davranışlarını sapkınlık olarak görür, kendisini yüceltir, onları küçültür (Devrimci Militan Kişilik, 1987). Kısacası, militan kimliği ve kişiliği kazanan bireylerin artık kendilerine ait dünyaları ellerinden alınmış demektir. Dolayısıyla onların ait oldukları örgütlerin amaç ve ideallerinden başka amaç ve idealleri olmadığı söylenebilir.

Volkan (2005:14), kitabında “geniş grup kimliği” kavramından bahsetmektedir. Geniş grup kimliği kavramı, “Çoğu yaşamları boyunca asla bir araya gelmeyecek olan binlerce ya da milyonlarca bireyin aynı etnik, dini, ulusal ya da ideolojik gruba ait olmaya dayalı yoğun bir aynılık duygusuyla birbirlerine bağlanmaları” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, PKK'nın kuruluşunda “küçük grup kimliği”ni geliştirdiği, süreç içerisinde de bu kimliği “geniş grup kimliği”ne dönüştürmeye çalıştığı söylenebilir.

Dördüncü Bölüm: PKK'DA KADININ ARAÇSALLAŞTIRILMASI VE İKİNCİL KONUMUNUN SÜREKLİLİĞİ

4.1. Ataerkinin Sürekliliği ve Cinsiyet Hiyerarşisi

Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra sanayileşme, kentleşme ve toplumsal dönüşüm süreçleri hızlanmıştır. Buna paralel olarak da PKK'nın etkin olduğu Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri başta olmak üzere, bu bölgelerden 1950'li yıllardan itibaren yoğun göç alan İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Mersin gibi illerin gecekondü bölgelerinde yaşayan Kürt kökenli vatandaşların toplumsal talepleri artmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde kısmen kırılmalar yaşanmakla birlikte hem Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde hem de yoğun göç almış metropol kentlerin gecekondü bölgelerinde feodal değerler ve ataerkil aile yapısının ağır etkileri devam etmiştir. Özellikle kadınlara yönelik şiddet, zorla ve küçük yaşta evlendirilme, fiziksel ve cinsel istismar, okula gönderilmeme, töre cinayetleri vb. ataerkil uygulamalar sürmüştür (Halis, 2001).

Bu dönemde kadınlar, toplumsal cinsiyet düzeni devam ettiğinden dolayı, sorunlarına bir çözüm yolu üretememişlerdir. Tam da bu süreçlerde PKK, kadınlar için geliştirdiği "özgürlük teması" ile bir "çıkış" ve "kaçış" noktası olmuştur. Nitekim 1990'lı yıllardan itibaren Grafik 4'de de görüldüğü gibi kadınlar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kırsal alanları başta

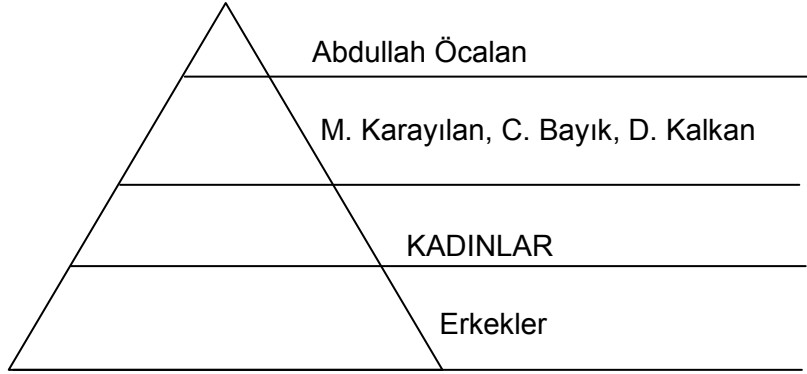

olmak üzere, metropol kentlerin varoş bölgelerinden, lise ve üniversitelerden yoğun bir şekilde örgüte katılmaya başlamışlardır (Özcan, 1999). Bu tarihten sonra PKK, örgüte kadınların yoğun bir şekilde katılmalarının verdiği güçle, Kürt nüfusun yaşadığı bütün bölgelere nüfuz etmeyi başarmıştır.

Ancak PKK'ya katılan kadınlar, Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki ataerkil cinsiyet düzeninin örgütte yeniden üretilerek devam ettiğini gördüklerinde “büyük hayal kırıklıkları” yaşamışlardır. Zira PKK, örgütlenme süreçlerinde “erkek egemen” bir yapıda kurulmuş, örgüt içi roller, değerler ve kültür yine erkek iktidarı üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle, erkek egemen bir yapıda kurulan PKK'da kadın hareketi, yine bir erkek olan Abdullah Öcalan eliyle başlatılmıştır. Öcalan, karısı Kesire Yıldırım'la yaşadığı sorunlu ilişki nedeniyle uzun yıllar kadınların örgüt içi disiplini bozacağından, hatta örgütü temelinden yozlaştırarak çürüteceğinden endişe duymuştur. Bu nedenle ilk yıllar, kadınların örgüte katılımlarına pek sıcak bakmamıştır. 1980'li yılların sonunda görüşlerini değiştirmiş ve yapmış olduğu “Kadın Çözümlemeleri”nde kadınları, Radikal feministlerin de ifade ettiği gibi bir “sınıf” olarak değerlendirmiş ve onların toplumsal güçlerinden yararlanmayı istemiştir (Öcalan, 1992; Öcalan, 1999).

Öcalan PKK'daki cinsiyet düzenini, kadın ve erkek mekânlarını ayırıştırarak, kadın ve erkeklere sözde eşit ama özde ayrı görev ve sorumluluklar vererek, örgütsel karar alma süreçlerinde kadın ve erkeklere eşitsiz davranarak, kadın bedeninin kontrolünü kendi tekeline alarak

gerçekleştirmiştir. Kadınları ikna etmede ise Şekil 5’de görüldüğü gibi bir “cinsiyet hiyerarşisi” kurgulamış ve erkeklere karşı “özgürlük kazandıkları yanılısaması”nı yaşamalarına neden olmuştur.

Şekil 5: PKK’da Cinsiyet Hiyerarşisi

PKK’da faaliyet yürüten kadınların geldiği bölgelerin ataerkil değerlerinin örgüt içerisinde yeniden üretilerek nasıl kurgulandığını ve bunun sürekliliğini sağlamak için cinsiyet hiyerarşisinin nasıl inşa edildiğini kadınların yaşam anlatılarında görmek mümkündür. Bunu için kadınlara, örgüt içerisinde erkeklerin kadınları, kadınların erkekleri, kadınların kadınları nasıl gördüğü sorusu sorulmuştur.

4.1.1. Erkeklerin Gözünde Kadınlar

PKK’da erkekler, cinsiyet hiyerarşisi bağlamında Abdullah Öcalan, örgütün üst düzey yönetimini oluşturan Murat Karayılan, Cemil Bayık, Duran Kalkan ve savaşçı kadro olarak üçe ayırarak incelenebilir. Zira cinsiyet

hiyerarşisinde bu üç kesimin kadına bakışında önemli bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Öcalan kadını, “Gericiliğin ve köleciliğin ilk ve köklü ezilen sınıfı, ulusu ve cinsi” olarak görmektedir. Ona göre, “Tarihin derinliği araştırıldığında kadınlar, sosyal ve siyasal egemenliğin ilk kurbanlarıdır. İnsanlığa dayatılan her tür eşitsizliğin ve köleleştirmenin ilk sınıfıdır. Kadın köleleştirildikten, evin uysal ve evcil nesnesi haline getirildikten sonra, sıra sınıflı toplumu ve devleti yaratmaya gelmiştir. Zalim ve yalancı erkek kadını düşürdükten sonra, bundan aldığı cesaretle diğer insanları ve kendi cinsini de ezmeye, tutsak kılmaya yeltenmiş; en büyük yalancı düşünce sistemleri olan mitoloji ve dinleri yaratmıştır” (Öcalan, 2005b:7).

Öcalan sınıflı toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte nasıl kadın düşürülmüşse, Kürt halkının da özgürlüğünü kaybettiğini ifade etmektedir: “Kadın cins olarak düşürüldükten sonra, tüm toplumun da düşürülmesi için tapınaklarda eğitilmiştir. Uygarlığı açığa çıkaran esas güç olmak kadar, ona ilk direnen ve etkilenen de Kürtler olmuştur” (Öcalan, 2004). Bu görüşlerinden hareketle Öcalan, Kürt toplumunda kadınların gördüğü baskı ile Kürtlerin gördüğü baskıyı karşılaştırarak ve bunlar arasında paralellikler kurarak özgürlük çağrısında bulunmuştur (Bruinessen, 2005). Nitekim Onun çağrılarında kadın, “kurtarılması gereken vatan gibidir. (...) Özgürleşen kadın özgürleşen Kürdistan’dır” (Öcalan, 1999:27).

Öcalan, kadının özgürleşmesi, erkeklerle eşit hakları paylaşması, hatta onlardan bile öte haklara sahip olması adına çaba sarf ettiğini söylemiş olsa da uygulamada, kadınların yaşam anlatılarından, onları araçsallaştırdığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Helin, “Öcalan’ın kadınların ‘erkeği düşüren’ olabileceği gibi, aynı zamanda ‘erkeği örgüte bağlayan’ bir güç olabileceğini Kesire pratiğinde yaşayarak gördüğünü” ifade etmiş ve Öcalan’ın kadının iktidarı elde tutmada bir araç olabileceğini keşfettikten sonra yapmış olduğu kadın çalışmalarını ise şöyle özetlemiştir:

Öcalan Fatma’nın şahsında Kürt kadınına çözümlüyor 3. Kongre’de. Kadının tehlikeli ve güçlü yönlerini keşfediyor. Henüz feodal değerleri üzerinden atamamış olan erkekler üzerinde kadının çok tehlikeli olabileceğini görüyor. Diğer yandan da kadının bir güç olarak erkeklerle karşı kullanılabileceğini görüyor ve 1990’lı yıllardan sonra kadınların örgüte katılmaları için çağrılar yapıyor. Kadınlar bu çağrıya Kürtlerin yaşadığı coğrafyadaki sosyal yapı ve bu yapının dayattığı ataeril dayatmalar nedeniyle cevap veriyorlar. Kadınların yoğun bir şekilde PKK’ye katılması haliyle büyük sorunlara yol açıyor. Ama Öcalan geliştirdiği kadın ideolojisi çerçevesinde önce kadını kendine bağlıyor. Dikkat ederseniz kadın ideolojisini geliştiren Öcalan, kadın ordulaşmasına geçilmesine karar veren Öcalan, kadın partileşmesine geçilmesine karar veren Öcalan...Kısacası şunu söyleyebilirim, Öcalan’ın gözünde kadın bir güçtü, o olmadan Kürdistan’da bir adım dahi atılamazdı, erkekler örgüte kazanılamazdı, erkekler örgütte tutulamazlardı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

PKK’da Öcalan merkezli gelişen kadın hareketine ilk yıllar, Cemil Bayık, Murat Karayılan ve Duran Kalkan gibi üst düzey yöneticiler kuşkuyla bakmışlardır. Ancak süreç içerisinde örgütte gücü ellerinde tutabilmenin yolunun kadından geçtiğini keşfetmişlerdir. Çünkü Öcalan’a rağmen ve onun yaptıklarını eleştirerek örgüt içerisinde üst düzey görevlerde kalabilmek mümkün görülmemektedir. 1993 yılında PKK’ya katılan Zinarin, ilk yıllarda örgüt üst düzey yöneticilerinin kadına bazen “şüphe”, bazen “nefret”, bazen “kıskançlık”la baktığını, fakat sonraki süreçlerde “gücü” elde tutmanın bir

aracı olarak gördüklerini dile getirmiş ve bunun nedenlerini de şöyle sıralamıştır:

Abdullan Öcalan erkeği bir hiç yerine koyuyordu. Örgütte erkek hiçti yani, kadın her şey. Var da yok da kadın. Bundan dolayı denetim çok fazlaydı. Her şeylerine müdahale ediyordu. Merkez kadroyu yerle bir ediyordu. Yani öyle bir gerçeklik vardı. Abdullah Öcalan karşısında kul köleydiler. Yoksa akıbetleri Semir, Fatma ve kör Cemal gibi olabilirdi. Sahip oldukları ayrıcalıkları kaybetmemek için kadın dostuymuş gibi görünüyorlardı (Derinlemesine Mülakat, 2007).

1997 yılında PKK'ya katılan ve 2008 yılında örgütten kaçarak Türkiye'ye gelen Revşen, sonraki yıllarda örgüt üst düzey yönetiminin kadınla ilgili yaklaşımlarının Öcalan'ın yaklaşımlarıyla aynı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre Öcalan kadını nasıl gücü elde tutmanın bir aracı olarak görüyorsa örgüt üst düzey yönetiminde bulunan Murat Karayılan, Cemil Bayık, Duran Kalkan ve Mustafa Karasu da aynı şekilde görmektedir. Nitekim Mustafa Karasu'nun dile getirdiğini söylediği şu sözler dikkate değerdir:

Mustafa Karasu, bana diyordu ki bir Kürdistan'ı verseler, deseler ki bana karşılığında Kürt kadını ver, ben bunu asla kabul etmem. Niçin bunu söylüyordu, çünkü kadın dağdaki yaşamın temelidir. Biraz erkeği de ayakta tutan kadındır. Bundan dolayı bir kadının kaçmasından on erkeği gözden çıkarmaya razıyız diyorlardı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Erkek örgüt mensupları ise geldikleri bölgelerin feodal değerleriyle PKK'ya katıldıklarından dolayı, kadınlara yaklaşımlarının çok geleneksel olduğu görülmektedir. Kadınlar bunu yazılı metinlerde, "Anlatıla gelen ve giderek kurumlaşan erkek zihniyeti, bir paradigma olarak gündelik yaşamımızın her alanına girmiş bulunmaktadır. Erkek zihniyetli paradigma inkar, bireycilik, egonun yüceltilmesi, mutlakiyet ve cinsel güdüler üzerinden oluşturulmuştur. Erkekteki inkarcılık kadını güç görmeme üzerinde gelişirken,

bireycilik daha çok bencillik ve irade kırma ile şekillenmiştir” (Erkekliğin Sorgulanmasından Notlar, 2005:78) sözleriyle dile getirmektedirler.

İlk yıllar, erkeklerin gözünde kadınlar, fiziksel ve biyolojik özelliklerinden dolayı savaşılamazlar, dağ koşullarında yaşayamazlar, kendi başlarına karar alıp uygulayamazlardı. Kadınlar, yaşam anlatılarında erkeklerin bu geleneksel bakış açılarından dolayı kadınlara karşı ilk zamanlar çok korumacı davrandıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim Çiğdem, ilk yıllarda erkek örgüt mensuplarının kadınlara bakışının feodal değerlerle yüklü olduğunu söylemiştir:

PKK'ya katıldığımda erkeklerle feodal yapıdan gelmişlerdi ve kadına bakışları da feodaldi. 1993 yılı çok iyi hatırlıyorum, daha yeni gelmiştim Öcalan kadın ordulaşmasını yeni ilan etmişti. Tabi o zaman bu ilan çok sancılı oldu. Mesela biz o zaman kırsaldaydık, erkekler buna çok tepki gösterdiler. Yani işte kadınlar nasıl ayrılacak, işte beceremezler, yapamazlar, nöbetlerini ayrı tutamazlar, ayrı pusuya çıkamazlar, ayrı eylem yapamazlar, ayrı yaşayamazlar vs. Erkeklerden bunalıma girenler olmuştu. Sonraki yıllarda bu biraz yumuşadı ama Öcalan yakalandığında bunun faturası bile erkekler tarafından kadınlara kesildi. Örgütten ayrılana kadar ki süreçte hep erkeklerin bilinçaltında kadını bir küçümseme vardı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Benzer bir görüşü 1992 yılında örgüte katılan Ronahi de dile getirmiştir. Ronahi, o yıllarda toplumdaki yapının aynen örgütte de hâkim olduğunu söylüyor ve ekliyor: “Benim gittiğim yılda örgütte feodal bir yapılanma vardı. Toplumda da öyleydi orada da öyleydi. Toplumdaki yapı aynen örgütte de hâkimdi. Erkekler bizim dağ koşullarında yaşayamayacağımızı ve savaşılamayacağımızı söylüyorlardı. Küçümser bir tavırları vardı. Eylemlerde bize karşı çok korumacı yaklaşıyorlardı.”

4.1.2.Kadınların Gözünde Erkekler

PKK'ya katılan erkeklerde olduğu gibi, kadınların da içinde yetiştikleri bölgelerin feodal ve ataerkil toplumsal değerleriyle örgüte katıldıkları görülmektedir. Bu nedenle örgüt içerisinde kadınlar ilk yıllarda Abdullah Öcalan ve örgütün üst düzey yöneticileri olan, Cemil Bayık, Murat Karayılan ve Duran kalkanı adeta tanrı gibi görmüşlerdir.

PKK Öcalan merkezli bir örgüt olarak kurulduğu gibi, kadın hareketi de Öcalan merkezli olarak gelişmiştir. Kadınlar örgüt içerisinde yapmış oldukları çalışmalarda bunu, "Özgürlük hareketi içerisinde kadın, en geri ve düşürülmüş konumuyla sistem alternatifi bir yaşam modelini oluşturmanın mücadelesini, Önderlik gerçeği ile bağlantılı vermiştir" (Erkekliğin Sorgulanmasından Notlar, 2005:61) sözleriyle dile getirmektedirler. PKK'ya katılmadan önce geldikleri bölgelerde büyük bir baskı altında olan kadınlar, Öcalan'ın kendilerini örgütün merkezine yerleştirmesi üzerine O'na olan bağlılıkları örgüte olan bağlılıklarının önüne geçmiştir. Bundan dolayı Beritan, "kadınların gözünde Öcalan'ın tanrı gibi görüldüğünü" ifade etmiştir.

Kadın nerede değer görürse oraya bağlanır diyen Ejn, PKK'ya katıldığı yıllarda Öcalan'ın eğitimlerde yaptığı konuşmaların kendisini çok etkilediğini dile getirmiş ve bunun nedenlerini şöyle sıralamıştır:

Şimdi ben kadına değer veren, hatta onu yaşamın temeli olarak gören yaklaşımları ilk defa Öcalan'dan duyduğum için çok etkilenmişim. Diğer arkadaşlarım da etkileniyordu. O konuşuyordu biz mesela notlar alıyorduk. Onun konuştuklarını aramızda tartışıyorduk. Yine sadece onun çözümlmelerini okuyorduk, farklı kitapları okumak zaten yasaktı. Küçük bir

yerden ve geleneksel bir aile çevresinden geldiğim için zaten benim dünyadan haberim yoktu. O kadın aslında çok güzel bir varlıktır, kadın isterse bir toplumu muazzam geliştirir, güzelleştirir, hatta erkeği bile dönüştürür dedikçe ben heyecanlanıyordum (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Sozdar, örgüte katıldığı yıllarda kadınların sadece Öcalan'ı değil, üst düzey yönetimde bulunan erkek örgüt mensuplarını da tanrı gibi gördüklerini ifade etmiştir. O, “kadınların kafasındaki erkek tanrıları kırmak için Öcalan'ın eğitimlerde sürekli bu konuyu dile getirdiğini ve onları kadınların kafasından silerken kendini tek tanrı haline getirdiğini” dile getirmiştir. Sozdar'ın konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

Mesela bir gün Abdullah Öcalan bizi topladı, Akademideyiz. Tabi bizim hepimizde şöyle bir yaklaşım vardı. Merkez üyelerini kutsal ve tanrı gibi görme vardı. İşte Cemil Bayık önderliğe en yakın insan, Halil Ataç önderliğe en yakın insan, yani bizim gözümüzde kutsaldı onlar. O zaman erkekler öyle bir gerçeklik kurmuş. Abdullah Öcalan nasıl bir tanrı gibiyse onlar da adeta peygamber. Yani kadınlar kendi gözünde çok büyütmüşlerdi. Abdullah Öcalan bunu kırmak için çok değişik yöntemler izledi. Hem bunu kırmak için hem de kadını yalnızca kendine bağlamak için. Mesela o dönem bir gün bizi okulda topladı ve dedi ki bana Merkezimiz içinde en yakın kim. Şimdi kim hangi eyaletten gelmişse, Avrupa'dan da gelen vardı Kani Yılmaz'ın yanından. Herkes geldiği yerdeki erkeği söyledi, erkek komutanı söyledi. Kimi Kani Yılmaz, kimisi Cemil Bayık, kimisi Murat Karayılan'ı söyledi. Abdullah Öcalan hayır dedi. Hiçbiri bana yakın değil dedi. Artık dedi kafanızdaki bu erkekleri ve erkek tanrıları kırın dedi. Ama tabi onları kırarken kendini tanrılaştırdı sonuçta. Tek bana bağlı olacaksınız mesajını verdi o gün (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Dirok'a göre, Öcalan'ın, erkekleri kadınlara karşı mesafeli tutmaya çalışmasının nedeni, “Öcalan'ın örgütü içerisindeki iktidarını kadın üzerinden elinde tutma” isteğinden kaynaklanmaktadır. Pelin, “Öcalan'ın kadınların kafasındaki erkek iktidarını, sürekli verdiği eğitimlerle yıkmaya çalıştığını” ve “eğitimlerde bir kadın erkekler karşısında nasıl etkili olur, erkeğin hangi zaafalarında faydalanabilir, toplumda nasıl yer alır, bunların eğitimlerini verdiğini” söylemiştir. Kadınların gözünde erkek örgüt mensupları ise ilk

yıllarda bir güç olarak görülmüştür. Bunun nedenlerini ise Dirok şöyle dile getirmiştir:

İçinden çıktığımız toplumsal gerçekliği düşündüğümde erkeklerin daha avantajlı olduğunu söyleyebilirim. Çünkü erkek kadına göre daha gelişkin bir konumdaydı. Oraya gittiğimde vahşi bir doğa ve savaş ortamıyla karşı karşıyaydım. Şimdi bu durumda erkek daha avantajlıydı. Hem fiziki olarak, hem düşünce olarak, hem de savaşma karakteri var erkeğin. Şimdi kadında bu yoktu. Bende bu yoktu. O günleri düşündüğümde kendime güvenime güvenim yoktu, kendimi erkeklere ispat etmeye çalışan, onun güvenini kazanmaya çalışan, bunun için çabalayan ve hep o konumda olan biri olarak görüyorum (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Benzer bir gözlemi Ronahi de dile getirmiştir. Ona göre kadınlar savaş ortamından dolayı erkeği bir güç olarak görmektedirler. “Ağırlıklı olarak savaş boyutunda erkeği bir güç olarak görme vardı. Tabii ki savaş ortamında. Ben mesela onlara diyordum, sizin tek bir sermayeniz var, savaşta kendinize güveniyorsunuz. Onun dışında sıfırdır. Zaten oradaki erkeği ayakta tutan da savaştır yani. Çünkü bir savaş mantığı var kendine göre.” Diğer yandan Ronahi, erkeklerin savaş ortamında kadınlara göre daha cesaretli olduğunu ifade ediyor. “Erkekler kadınlara göre biraz daha çok taktik üretebilir, planlama yapabilir. Bir de erkek cesaretlidir, hani bir eylem yapacak on kayıp verse de onu göze alır. Ama kadın bir kaybı dahi göze alamaz. Biraz daha duygusaldır, korumacıdır.”

4.1.3. Kadınların Gözünde Kadınlar

PKK’da erkeklerle kadınlar arasında olduğu gibi kadınların kendi aralarında da bir hiyerarşiden söz etmek mümkündür. Özellikle bu hiyerarşiden kaynaklı nedenlerden dolayı kadınlar, örgüt içerisinde yalnızca

erkeklerle değil, aynı zamanda hemcinsleriyle de zaman zaman çatışmalar yaşamıştır. Neval, örgütsel yapıyı bu şekilde dizayn edenin Abdullah Öcalan olduğunu söylüyor ve bunun nedenlerini şöyle sıralıyor:

...Aslında Öcalan'ın kurduğu kendisinin dili olabilecek, kendisinin iktidarını kadın üzerinden pekiştirecek bir elit kadın grubu sistemiydi. Aslında Öcalan başta bunu iç dengeleri gözeterek yaptı. Şunu söylemek istiyorum, başından sonuna kadar gerillanın içinde olan, korkunç zorluklara katlanan birçok kadın hiç görülmezken; kendisi hakkında birkaç övgü dizip yazabilen, kendisini sözde tek, erişilmez güç olarak kabul eden kadınlar siyasal, örgütsel, askeri alanda hiçbir yetkinliğe, tecrübeye sahip olmadan, tabiri caizse emeksiz bir şekilde ülke kaderini belirleyecek kademelere getirilerek, parti içi korkunç bir kastaşmaya neden olundu" (Buldan, 2004:35).

Öcalan tarafından yaratılan bu hiyerarşinin büyük bir ayrımcılığa neden olduğunu anlatan Nuda, özellikle yönetimde görev alan kadınlara tanınan bazı hakları gördüğünde yaşadığı hayal kırıklıklarını şöyle dile getirmiştir:

Dağda yönetimde yer alan kadınların kişisel eşyaları ve özel yaşamları vardı. Onları bu durumunu gördüğümde ilk hayal kırıklığını yaşadığımı söyleyebilirim. Örneğin, askeri eğitimimizi tamamlamışız, dağıtım olmuşuz ve gittiğimiz yerde yalnızca taşlar var. Taşların haricinde ne bir ağaç ne de bir gölgelik var. Sözde kadın konferansı yapılıyor, tüm kadınların yüzü güneşten kavrulmuş, yanmış, yara olmuş. O kızgın güneşin altında yemek yapıyorlar, ekmek pişiriyorlar. Yönetimdeki kadınlar içinse çadırlar açılmış, gölgelikler yapılmış. Dağda bulunması çok zor olan kremleri ve kınaları var. Elleri sıcak sudan soğuk suya değmiyor ve bütün bunların yanında korumaları var. Tıpkı hanım ağalar gibi...(Derinlemesine Mülakat, 2009)

Öcalan'ın yoğunlaşma evlerinde bulunmuş ve kendisinden eğitim almış kadınlara büyük ayrıcalıklar tanındığını söyleyen kadın örgüt mensupları, bu durumun kadınlar arasında büyük dedikodulara neden olduğunu ifade etmişlerdir. Ronahi, bu dedikoduların daha çok kıskançlıktan ve çekememezlikten kaynaklandığını dile getirmiştir: "Kadınlar arasında bir çekememezlik vardı yani. Bundan dolayı dedikodu kadınlar arasında bir

kültür haline gelmişti. Örgütten kopmaların en önemli nedenlerinden biri de bu dedikodu kültürüdür.”

4.2. Kadın ve Erkek Mekânlarının Ayrışması

İçinden çıktığı toplumun feodal ve ataerkil değerlerini sürdüren PKK'da da, cinsiyet hiyerarşisine paralel bir şekilde mekânlar da ayrılmış durumdadır. Zira toplumsallık denen alan cinsiyete dayalı ilişkiler tarafından baştanbaşa yeniden ve yeniden inşa edilir. Diğer bir ifadeyle eril/dişil dikotomisi ile iktidarlandırılmamış bir alan hemen hemen yok gibidir (Alkan, 2009:7). Sınırlar ise cinsiyet düzeninin hatlarını çizmek, belirlemek, belirginleştirmek, farklı toplumsal grupları ayırmak, ayrıştırmak ve onlar arasındaki ilişkileri tanzim etmek için vardır. Kadın bedeni, bütün bunların düğümünde durmaktadır. O, sınıf, etnisite ve cinsiyet hiyerarşileri kadar, fiziksel-mekansal sınırlar üzerindeki denetimi zorlama, sürdürme ya da yeniden inşa etmenin de “yer”idir (Alkan, 2009:18).

Fiziksel mekân, bir toplumda kadın ve erkeğin yaşam deneyimini, bunun kapsamını ve sınırlarını belirleyen önemli bir göstergedir. Burada sadece iki cinsin günlük hayatına ilişkin somut deneyimlerin verilerini değil, aynı zamanda devletle bireyin ilişkilerinin nasıl kurulduğunu da görmemiz mümkündür. Bu ilişki, gerek cinsler arasındaki, gerekse toplumla birey arasındaki ilişki, basit bir ilişki değildir. Toplum ve bireyleri biçimlendiren temel bir egemenlik ve iktidar ilişkisidir (Çakır, 2009:76).

Bu bağlamda PKK'da, 1990'lı yıllara kadar önemli bir kadın katılımı olmadığı için kadın, bir güç olarak görülmemiştir. Bundan dolayı kadınlarla erkekler ayrı takımlar ve bölükler şeklinde örgütlenmemiş ve yaşadıkları mekânlar da birbirinden ayrılmamıştır. Zinarin'in ifadesiyle, "kadınlar sayıca az olduğu için, onlara daha çok korumacı" yaklaşılmıştır. Ancak, 1990'lı yıllardan sonra bir anda kadın katılımlarının artması üzerine, örgüt içerisinde çok büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Nitekim Kardelen, "bazı komutanların, Abdullah Öcalan'ın haberi olmadan, kızları kendilerine karı yaptıklarını" dile getirmiştir.

1990'lı yıllarda PKK'ya katılan Zinarin, örgütte kadınların ani olarak artışı üzerine ilk kadın kongresini Kuzey Irak bölgesinde Osman Öcalan'ın düzenlediğini, bunu gören Abdullah Öcalan'ın kardeşinin kendisinden önce kadın konusunu gündeme getirerek bir güç haline dönüşeceğinden endişe ederek yapıyı dağıttığını anlatmıştır:

1992'de Osman Öcalan Irak'ta Velede 1500 kişilik bir gücü topluyor. Burası Kandile yakın bir yer. O zamanlar Türkiye'den önemli katılımların çoğu direk Irak'a geçiyor. Çoğunluğu lise ve üniversite öğrencilerinden oluşuyor. İlk defa Osman Öcalan Abdullah Öcalan'dan daha önce davranıyor ve bir kadın kongresi yapıyor. Çok sayıda kadın var orada. Kadın kongresi yapıyor ve bazı konuları tartışmaya açıyor. Tabi bu durumda Abdullah Öcalan çıldırıyor. Tabi orada Osman Öcalan kendini önder konumuna getiriyor. Mesela kızların hepsi Osman Öcalan'a hayran, ona adeta tapıyorlar. Başkanım diyorlar Osman Öcalan'a. Bunu duyunca Abdullah Öcalan, nasıl kardeşim benden önce kadına el atar, kadını kendine bağlar ve kadın örgütlenmesini aktif hale getirir diyerek yapıyı dağıtıyor (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Zinarin'in anlatımıyla Abdullah Öcalan yalnızca yapıyı dağıtmakla kalmıyor, aynı zamanda Osman Öcalan'ın ilişkide olduğu kızlarda dâhil tüm

kadınları Şam'a çağırıyor ve adeta kadınları Osman Öcalan'ın elinden alarak kendisine bağlıyor. Gelişen süreci Zinarin şöyle özetliyor:

Osman Öcalan, içlerinde sevgilileri de olan hem çok zeki, akıllı ve güzel kızları yanına toplamıştı. Kimisini basıncı yapmıştı, kimisini güvenliği yapmıştı. Onların hepsini Abdullah Öcalan 1992 yılında Şam'a çekti. Ve ilk ev eğitimleri o dönem başladı. 1992 yılının sonunda başlıyor, pardon 1993'ün başlarında başlıyor. Evlerde ilk defa 1993'lerin başında yoğunlaşma eğitimleri veriyor Abdullah Öcalan. Yani şunu tespit ediyor Abdullah Öcalan, hem bu kadar büyük sayıda bir katılım var, bu katılımı iyi değerlendirmek gerekiyor. Kadınları öyle erkeğin güdümünde bırakmamak gerekiyor, çünkü sonuçları itibarıyla erkeklerin kadınla geliştirdikleri ilişki çok tehlikeli boyutlara gelebiliyor. Mesela Osman Öcalan'ın yaptığı şeyler çok tehlikeli. O kız arkadaşlığının, evliliğin serbest olabileceğini düşünüyor o yıllarda. Abdullah Öcalan'a göre bu resmen örgütün altına dinamit koymak gibi bir şey. Diğer yandan erkekleri ve örgütü yönetmek de imkânsızlaşıyor.

Kadının yanlış ellere geçtiğinde erkekleri ve de örgütü yönetmenin ne kadar zor olabileceğini gören Öcalan, bu tarihten sonra kadın ordulaşmasını ilan etmiş ve erkeklerle kadınların yaşadığı mekânları ayırtmıştır. Yazılı metinlerde, kadın ordulaşmasına ilk defa 1993'ün sonlarında Botan eyaletinde geçildiği belirtilerek, kadın açısından taşıdığı anlam ise, "...cins sömürsünü aşan ve erkekle olan bağımlılığını koparan, geleneksel yaşam tarzı yerine özgürlüğü kendine hedef almış kadını ifade eder" (Meşru Savunma Stratejisinde Kadın Komutanlaşması, 2005:144) şeklinde anlatılmaktadır.

Rojin bu süreçlerde, "erkeklerin ve kadınların hem örgütsel olarak, hem de mekânsal olarak birbirinden ayrışmada çok büyük sıkıntılar yaşadığını" anlatmıştır. Ona göre kadınlar, "bu dönemde kendilerine güvensizdirler ve erkeklerden ayrılmanın imha getireceğini ileri sürmektedirler. Erkekler ise, kadınları bir güç olarak görmekten korktukları için dışlayıcı ve küçümseyici bir

tavır içerisinde dirler. Onlara göre kadın kendi başına savaşamaz ve etin dağ koşullarında erkekten ayrı yaşamını sürdüremez.” Aynı dönemde PKK’da faaliyet yürüten Pelin de benzer görüşleri dile getirmiştir. “O dönemde komutanımız Mervan kod bizi çağırdı, kendisi merkezi yönetimdeydi. Dedi ki önderlik ordulaşmayı ilan etti, bundan sonra ayrı hareket tarzları olacak. Takım şeklinde kadınlar olarak siz ayrı rgtleneceksiniz. Erkekler bir vadideydi, biz arka vadiye geçtik. Erkekler bunalıma girmişti, biz onlardan ayrılınca. Bizlerden de bunalıma girip oturup ağlayanlar vardı.”

Kadınla erkek arasındaki asıl kopuş ise 1995 yılında düzenlenen I. Kadın Ulusal Kongresi sonrasında gerçekleşmiştir. Bu kongrede, örgüt içerisinde kadınların kendi başlarına hareket edebilmeleri, rgtlenebilmeleri ve savaş taktikleri geliştirebilmeleri amacıyla Kürdistan zgr Kadınlar Birliği (YAJK) kurulmuş (PJA IV. Kongresi, 2002:159) ve kadınların erkeklerden kopuşu hızlanmıştır. Daha sonraları YAJK pek çok isim değiştirerek bugünkü ismiyle Yüce Kadınlar Topluluğu (KJB) adıyla örgütlenmiştir.

Yaşanan bütün bu süreçlerin sonucunda PKK’da kadınların ve erkeklerin faaliyet yürüttükleri alanlar ve kamp sahaları birbirinden ayrılmıştır. Bununla birlikte, aynı kamp içerisinde faaliyet yürüten kadın ve erkek yapıları da bulunmaktadır, ancak, bu yapılarda kadınlar ile erkeklerin mekânları birbirinden ayrıştırılmıştır. 2009 yılında örgütten ayrılan Ronahi, aynı kamp sahasında erkeklerle kadınların ilişkilerinin nasıl düzenlendiğini ve mekânların nasıl ayrıştırıldığını şöyle ifade etmiştir:

Erkeklerle sadece eğitim saatinde birlikteydik. Okul ya da bir ağacın altıdır yazın. Orada ortak oturup, iki kadın iki erkek komisyon vasıtasıyla orada ders yapılırdı. Bir talimat mı gelmiş, okuyup ortak tartışırdık. Ya da bir görev var, üç erkek iki bayan bir göreve gidecekler, ortak gidip gelirler. Ama onun dışında ayrılır. Eğitim haricinde bir araya gelmemiz ve erkeklerle konuşmamız yasaktı. Eğitim ve televizyon, bunların haricinde bir kadınla erkeğin konuşması asla hoş karşılanmıyordu (Derinlemesine Mülakat, 2009).

2009'da PKK'dan ayrılan Revşen, örgüt içerisinde herhangi bir erkek arkadaşıyla konuşmak istediğinde yönetimden izin almak zorunda olduklarını söylemiş ve onun haricinde örgütün kadınlarla erkeklerin beraber bulunabileceği mekânların sınırlarını kendisinin belirlediğini dile getirmiştir.

Revşen'in konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

Bizi erkeklerle birbirimizden ayıran yapı, aynı zamanda zihnimizden geçen düşüncelere de hâkim olmak istiyordu. Adeta zihninizle, ruhunuzla, her şeyinizle benim olacaksınız diyordu. Bir erkek arkadaşımınla konuşmak istediğimde önce yönetime haber veriyordum. Sadece bununla kalmıyor ne konuşacağımı da söylüyordum. Arkadaşımla görüştüğümde sonra hangi konuları paylaştığımızı tekrar yönetime aktarıyordum (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Zelal, erkekle kadınların yaşadığı mekânların ve ilişkilerinin sınırlarının belirlenmesinin nedenini, "iki cins arasında bir çatışma zemini oluşturarak, gücü/iktidarı tek elde tutma isteği" olarak ifade etmiştir. Özellikle erkek ve kadınların yaşadığı mekânların sınırları belirlenirken ortaya atılan gerekçeyi ve asıl niyeti ise şöyle dile getirmiştir:

Mekânları niye ayırdılar. Yani bir şekilde kadın her işini kendisi yapıyor, birey olabiliyor, ayakta kalabiliyor gibisinden bir gerekçe belirtiliyordu. Bence konunun özü şuydu. Daha çok cinsleri birbirine yabancılaştırarak, dost ve arkadaş olmasını engellemek, bunun üzerinden hem bir çekicilik oluşturmak hem de düşmanlık yaratmak gibi bir şey. Oluşacak çatışma ortamında gücü elde tutmak, ben öyle algılıyorum. Bize erkekler öyle anlatılıyordu ki kamplarda, işte onların karakter olarak sadece şiddet karakteri vardır. Öldürmek, yıkmak, yok etmek için vardılar. Erkek sadece yalandır, sistemi yalandır, her şeyi yalandır. Yani bu tür şeylerle bizi düşman yapıyorlardı birbirimize (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Görüldüğü gibi PKK yönetimi, taban bulduğu bölgelerin ve kentlerin gecekondü kesimlerinde yaşanan ataerkil değerlerini yeniden üreterek kullanmış/kullanmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için önce cinsiyet düzenini erkek egemen bir hiyerarşinin üzerine inşa etmiştir. Ardından da kadınlar ile erkeklerin yaşadığı mekânları ayırtmış ve “iktidarı” kadın üzerinden erkekleri yöneterek elinde tutmuş/tutmaktadır. Zira örgüt içerisinde kadın hareketini başlatan, kadın ideolojisini belirleyen, erkekle kadının örgütsel roller ve mekânsal olarak ayrışmasını sağlayan Öcalan’dır. Öcalan’ın 1999 yılında yakalanmasından sonra aynı cinsiyet düzenini sürdüren ise örgüt üst düzey yönetimidir.

Özcesi, kadın örgüt mensuplarının yaşam anlatılarında da görüldüğü gibi, PKK’da mekânla cinsiyet rejimi bir arada ve temel bir egemenlik ve iktidar ilişkisi etrafında örülmemektedir. Örgüt içerisindeki bu egemenlik ve iktidar ilişkisi örgütsel yaşamın tümünü şekillendirmektedir. İki cinsin normal zamanlarda bir aradalığına izin verilmemektedir. Zira her bir cinsin örgüt içerisinde hangi mekânlarda dolaşabileceği örgüt tarafından düzenlenmiştir.

4.3. Örgütte Kadına Verilen Görev ve Roller

Toplumsal cinsiyet ile mekân arasındaki ilişki örgüt içerisinde kadına verilen görev ve rolleri de belirlemektedir. Zira mekânın kurgulanması, sadece bir “yer” imlemesinin de ötesinde, örgütsel rollerin içselleştirilmesini de sağlamaktadır (Çakır, 2009). Bu bağlamda erkek egemen bir yapıya sahip olan PKK, bir yandan gündelik yaşamda kadınla erkek mekânlarının

sınırlarını çizerken, diğ er yandan da kadınla erkeğ e biçilen görev ve rolleri de ima etmektedir. Amaç ise eril iktidarı gündelik yaşamın her alanına hâkim kılmaktır. Bunu anlayabilmek için kadınlara gündelik yaşamda ve silahlı eylemlerde verilen görev ve rollerin neler olduğu sorusu sorulmuştur.

4.3.1.Gündelik Yaşam

PKK'da kadınların gündelik yaşamı, genel olarak sabahları saat dört otuzda başlamaktadır. Operasyonel herhangi bir görev yok ise beş e çeyrek kala içtima yapılmaktadır. İçtimadan sonra ise ortalama bir-bir buçuk saat koşu, kültür ve fizik hareketlerinden oluşan spor yapmaktadırlar. Ardından ise sabah kahvaltısı için herkes kaldıkları yere dağılmaktadır. Kahvaltıdan sonra ise erkeklerle aynı ortamı paylaştıkları eğitim faaliyetlerine katılmaktadırlar (Birand, 1992; Bilgin, 2000; Şahan, 2001).

Eğitimler genel olarak sabahları teorik, öğleden sonra ise silahlı/pratik eğitimler şeklinde gerçekleştirilmektedir. Sabahları sekizde başlayan eğitimler öğlen on iki'ye kadar sürmektedir. Öğle yemeği için verilen aradan sonra saat on üç gibi eğitimler tekrar başlamakta ve on beş otuz ya da on altı gibi sona ermektedir. Eğitimlerin sona ermesinden sonra akşam içtiması alınmakta ve ardından ise akşam yemeğine geçilmektedir. Akşam yemeğinden sonra ise erkek ve kadınların birlikte izleyebildiği televizyon saatine geçilmektedir. Günlük bütün bu aktivitelerden sonra saat yirmi iki gibi yatış olmaktadır (Bilgin, 2000; Şahan, 2001).

Bu süreçlerde kadınlar ile erkekler, mutfakta yemek yapma, nöbet tutma, sutaşıma, odun taşıma gibi görevleri nöbet usulüne göre yerine getirmektedirler. Görünüşte kadınlar ile erkeklerin yapmış olduğu işlerde bir eşitsizlik görülmemektedir. Ancak, kadın örgüt mensuplarının yaşam anlatılarından erkeklerin yemek yapma işinin kadın işi olduğunu bazen espri yaparak ima etmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ronahi bunu, “erkeklerle gündelik işlerimizi nöbet usulüne göre paylaşarak yapıyorduk. Her ne kadar erkeklerle yüksek sesle dile getiremeseler de yemek yapmanın, temizlik yapmanın kadın işi olduğunu içinden geçirenlerin var olduğunu söyleyebilirim. Bu tür erkekler daha çok iç dünyalarını espriyle dışa vuruyorlardı. Tabi bunu yüksek sesle dile getirmek örgütte biraz cesaret işidir” sözleriyle dile getirmiştir.

Feride, feodal ve ataerkil değerlere sahip olmalarına rağmen, erkek örgüt mensuplarının niçin bu konuları yüksek sesle dile getiremediklerini ise örgütün “koru” üzerine inşa ettiği uygulamalarına bağlamaktadır.

İlk yıllarda kadınlar dağda yaşayamazlar, dağda savaşımlar deyip, kadınların temizlik işleriyle, yemek işleriyle görevlendirilmesini savunan pek çok örgüt mensubu vardı. Ancak Abdullah Öcalan bu tür katı görüşleri olan erkeklerin kimisini aşağıladı, kimisini cezalandırdı. Yapıyı ‘koru’ üzerine inşa ettiği için sonraki yıllarda kimse sesini çıkaramadı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Sozdar, özellikle lojistik ihtiyaçları karşılama, kamp yeri kurma, savaşma vb. fiziksel güç gerektiren işlerin erkekler tarafından yapıldığını dile getirmiştir. Ona göre erkekler, “Adı tam olarak konmasa da işleri, kadın işi ve erkek işi olarak ayırıyorlardı. Kadınların genel olarak geri hizmetlerde

çalışması gerektiğini davranışlarıyla ima ediyorlardı. Bu yaklaşım kadınların işine de geliyordu. Çünkü erkekler kadar yorulmuyor, erkekler kadar günlük yaşamda zorluk çekmiyorlardı.”

Bazı kadın örgüt mensupları ise örgütsel disiplinin zayıf olduğu alanlarda erkeklerin kendilerine gündelik yaşamda yapmaları gereken işleri açık açık söylediklerini anlatmışlardır. Leyla ve Çerçel’in birbirine benzeyen sözleri dikkate değerdir.

Erkekler duygusallığımızı, fiziksel güçsüzlüğümüzü sürekli yüzümüze vuruyorlardı. Bizi sürekli küçümsüyorlardı. Bazıları açık açık eylemden dönünceye kadar kadınların mutfakta yemek hazırlamalarını söylüyorlardı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Kadınların yaşam anlatılarından, gündelik yaşamda erkeklerle kadınların benzer işleri nöbet usulüne göre yaptıkları görülmektedir. Ancak erkeklerin bazen açıktan, bazen de ima yoluyla kadınların kadın işi olarak tanımlanan “yemek, temizlik vb.” işleri yapmaları gerektiğini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durum örgüt içerisinde eril tahakkümün açıktan olmasa da gizliden gizliye devam ettiğinin ipuçlarını vermektedir.

4.3.2. Silahlı Eylemler

PKK’da kadınlar ilk yıllarda ayrı bir askeri örgütlenmeye gitmemişler, bunun yerine “erkeklerle birlikte” silahlı faaliyetlere katılmışlardır. 1990’lı yıllardan sonra kadınların sayısındaki artışla birlikte önce “kadın takımları” oluşturulmuş, 1993 yılından itibaren bu takımlar “kadın bölükleri” halinde teşkilatlandırılmışlardır (Özcan, 1999:164). Bu tarihten itibaren “kadın

ordulaşması” başlamış ve 2004 yılına kadar HPG’nin içerisinde faaliyet yürütmüştür. PJA’nın V. Kongresinde rgt içerisinde kadın ordulaşması YJA Star adıyla özerk hale dönüştürülmüştür (Meşru Savunma Stratejisinde Kadın Ordulaşması, 2005:151).

Bununla birlikte YJA Star teorik olarak özerk hale dönüştürülmesine rağmen, Ronahi’nin deyimiyle hala “HPG’ye bağlı” olarak faaliyetlerini yürütmektedir. “Kendi içerisinde kararlarını almakta, kongre ve konferanslarını yapmaktadır. Ancak aldığı bu kararları HPG komutanlığına giderek onaylatmak zorundadır. Yani son karar merci yine erkekler olmaktadır.”

Kadınların teoride özerk, uygulamada ise PKK’nın silahlı birimi olan HPG yapılanmasına bağlı olarak faaliyet yürütmeleri, eril hegemonyanın sürdüğünün önemli göstergelerinden biridir. Kadınlar teoride silahlı eylem kararını kendileri almakta, fakat uygulamada aldıkları bu kararı erkeklere onaylatmak mecburiyetindedirler. Bu durum, erkeklerin kadınlara yönelik fiziksel nedenlerden dolayı savaşamayacakları ve dağ koşullarında yaşayamayacaklarına dair eril zihin kodlarının değişmediği anlamını taşımaktadır (Erkeğin Sorgulanmasından Notlar, 2005).

Nitekim kadınlar, erkeklerin örgüt içerisinde inşa ettiği eril iktidar nedeniyle, uzun yıllar kendilerini erkeklere karşı ispat etme savaşımı vermişlerdir. Bu savaşımın kırılma noktası ise, 30 Haziran 1996 yılında Zeynep Kınacı’nın hamile kadın görüntüsünde askerlerin arasına girerek,

üzerinde taşıdığı bombaları patlatarak intihar eylemi gerçekleştirmesiyle olmuştur (Tural, 2002). PKK'nın dağ kadrosunda faaliyet yürüten Bermal Roni, Özgür Kadının Sesi Dergisine verdiği mülakatta Zilan'ın eylemini, "Parti içinde, kadın yapısına bir moral ve güven kaynağı; kadın mücadelesinde ideolojisinin ve çizgisinin sembolü olup, başlangıcı belirlemiştir" (2002:10) şeklinde değerlendirmiştir. Çağlayan (2007) ise yaşanan süreci PKK'da kadınların kuruluş yıllarında "analar", 1990'lı yıllardan sonra "yoldaşlar" ve Zeynep Kınacı'nın eyleminden sonra ise "Tanrıçalar" olarak ilan edildiğini söyleyerek özetlemektedir. Nitekim değişen bu söylemi Öcalan'ın kaleme aldığı metinlerde de görmek mümkündür.

(...) Zilan yoldaş aileciliği ve tüm geleneksel değer yargılarını önemli bir sorgulamaya tabi tutmuştur. Sorgulama düzeyi onu neolitik ana tanrıça kültürünü Mezopotamya ve Anadolu topraklarında yeniden canlandırma düzeyine ulaştırmıştır. O, (...) özgürlüğün tanrıça savunucusu olmuştur (Öcalan, 2003a:10-11).

Öcalan'ın intihar eyleminden sonra Zeynep Kınacı'yı "Tanrıça" olarak kutsaması üzerine kadınlar, arka arkaya intihar eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Nitekim toplam eylemler göz önüne alındığında PKK'da kadınların intihar eylemlerinde kullanılma oranı %66'dır (Alkan, 2006:48). Bu kutsama kadınlara silahlı eylemlerde yüklenen "yeni misyon"un bir işareti olmuştur. Örgütün yazılı belgelerinde bu misyon şöyle anlatılmaktadır:

(...) Zilan (Zeynep Kınacı)'ın eylemi, sadece 1996 yılının değil, PKK tarihinin, hatta Ulusal Kurtuluş Mücadelemizin en büyük, en kutsal ve en sonuç alıcı eylemidir (Öcalan, 1999:37). (...) Tamamen dönemsel, tarihi, planlı, cesur, fedakâr ve soğukkanlı bir eylemdir. Bir gerilla bölüğünün veya taburunun yapabileceği saldırıyı tek başına gerçekleştirme gibi bir anlama sahiptir (Öcalan, 1993:33) (...) Bu eylem aynı zamanda bir çağrıdır. Bunun nasıl anlaşılması gerektiğini Zilan açıkça ortaya koyuyor. Ancak, kendimizi büyük bombalar haline getirmekle anlaşılabilir (Öcalan, 1999:36).

PKK'nın kadın örgüt mensuplarını intihar eylemlerine teşvik etmesinin nedenleri, yapılan araştırmalardan (Nikbay, 2003; Zedails, 2004; Alkan, 2006; Tzoreff, 2006; Gunawardena, 2006) ve kadınların yaşam anlatılarından hareketle şöyle ifade edilebilir: a) Örgüte hâkim olan eril zihniyetin kadınları bir güç olarak görmemesi nedeniyle kadınların kendilerini erkeklere karşı ispat etme arayışı içerisinde olması, b) Kadınların erkeklere göre daha duygusal olmaları ve örgütün bu duygusallığı değerlendirmesi, c) Kadınların erkeklere göre Abdullah Öcalan'a daha çok bağlı olmaları, d) Örgüt içerisinde kadınların tanrıçalar olarak yüceltilmesi, e) Örgütün kadınlara karşı güvenlik güçlerinin aramalarda gelenek ve göreneklerden kaynaklanan nedenlerle müsamaha gösterdiğinin farkında olması, f) Bombaların hamilelik süsü verilerek kadınların üzerinde daha iyi kamufle edilebiliyor olmasıdır.

Bu bağlamda, Zeynep Kınacı'nın intihar eylemi gerçekleştirdiği yıllarda PKK'da aktif faaliyet yürüten Melis, "Kadınların uzun yıllar erkeklere karşı kendilerini ispat etme psikolojisi içerisinde yaşadıklarını, örgütün de bunu en iyi şekilde değerlendirdiğini" ifade etmiştir. Ona göre Zeynep Kınacı'nın eylemi "bir kırılma noktası" olmuştur. Zira bu eylem, kadınların mücadelede erkeklerden daha etkili bir silaha dönüşebileceğinin en önemli ispatı olmuştur. Örgüt bu eylemin getirdiği ses nedeniyle Zeynep Kınacı'yı "tanrıça" olarak ilan edip, kadınları yeni intihar eylemlerine teşvik etmiştir. O kadar ki erkekler, bu eylemlerden sonra mücadelede kadınların varlığını kabul etmek zorunda kalmışlardır. Melis, Zeynep Kınacı'nın intihar eylemi ve sonrasında yaşadığı süreçleri şöyle anlatmıştır:

PKK'ya katıldığında erkekler, içten içe kadınları küçümsüyorlardı, örgüte ayak bağı olarak görüyorlardı, mücadeleye önemli bir katkılarının olmadığını düşünüyorlardı. Bu görüşleri açık açık dile getirenler bile vardı. Bundan olsa gerek kadınlar kendilerini sürekli erkeklerle karşı ispat etmeye çalışıyorlardı. Bazen bu durum erkeklerle kadınlar arasında büyük çatışmalara neden oluyordu. Ben de hem kendi iç dünyamda hem de erkeklerle büyük çatışmalar yaşıyordum. Zeynep'in eylemi erkeklerin bu tutumunu önemli ölçüde kırdı. Eylem sonrasında Abdullah Öcalan'ın kadınları tanrıçalar olarak ilan edip göklere çıkarması, kadınlar arasında intihar eylemi taleplerinin artmasına neden oldu. Ben erkeklere şunu söylüyordum, sizler kadın gibi olamazsınız, Zeynep gibi feda edemezsiniz kendinizi, bu cesareti siz gösteremezsiniz diyordum. Haliyle erkeklerin sesleri kısılmış oldu. Tabi eylemden sonra Abdullah Öcalan çözümlerinde, yazılarında kadını sürekli pohpohlamaya devam etti. Dergilerde, gazetelerde, televizyonda Zeynep'in sürekli propagandası yapılarak kadınlar bu tür eylemlere özendirildiler. Eylemsellik açısından bir sıkıntı yaşandığında ve özellikle Abdullah Öcalan yakalandığında arka arkaya kendini patlatan kadınlar oldu. Ben de zaman zaman bu eylemi düşündüm, ama cesaret de edemedim açıkçası (Derinlemesine Mülakat, 2008).

PKK'da kadın hareketi Abdullah Öcalan merkezli geliştiğinden dolayı, kadınların ona olan bağlılığının örgüte olan bağlılıktan daha önde olduğu söylenebilir. Zira Abdullah Öcalan, PKK'da inşa ettiği cinsiyet hiyerarşisinde kadınları, erkek örgüt mensuplarının üzerine yerleştirmiştir. Bu yaklaşım, kadınların Abdullah Öcalan'a olan duygusal bağlılıklarını daha da artırmıştır. Nitekim örgütün eylemsizlik sürecine girdiği dönemlerde ve Abdullah Öcalan'ın yakalandığı yıl en fazla intihar eylemi talebi kadınlardan gelmiştir. Zinarin, "İntihar eylemi talebinin kadınlardan geldiğini, çünkü kadınların Abdullah Öcalan'a kendilerini feda edebilecek düzeyde bağlı olduklarını" dile getirmiştir. Zelal ise "Kadının erkeklere göre daha duygusal olduğunu" dile getirmiş ve "Bu tür eylemlerden sonra Abdullah Öcalan'ın kadınları tanrıçalar olarak nitelemesinin, talepleri artırdığını" vurgulamıştır.

Kadınlar intihar eylemlerini genelde kendi gönül rızalarıyla yapıyorlardı. Çünkü kadınlar erkeklere göre daha duygusal olduklarından, çok çabuk etkileniyorlardı. Çok çabuk motive edilebiliyorlardı. Bir de Abdullah Öcalan kadınları Zeynep Kınacı'nın eyleminden sonra Zilanlaşmak, tanrıçalaşmak diye göklere çıkarmıştı. Şehitliği bu kadar abartmış, adeta göklere çıkarmıştı.

Şimdi bu tür durumlarda kadınlar gerçekten etkileniyorlardı yani. Ona tapıyorlardı bir tanrı gibi, gerçekten tapıyorlardı. Bu da neden kaynaklı, kadının aslında çok zayıf olmasından kaynaklanıyor. Toplum içinde çok güçsüz olmasından kaynaklanıyor. Yani diyorlardı, anamız, babamız, eşimiz, komşumuz bize değer vermiyorlardı, ama burada bizi bu kadar yücelten, değer veren, büyüten biri var, önderliğimiz var. Biz onun için her şeyi yapmaya hazırız, kendimizi feda etmeye hazırız diyorlardı. Bunu 1999 yılında Abdullah Öcalan yakalandığında bizatihi yaşadım, çünkü intihar eylemi gerçekleştirmek isteyen kadınların sayısında tam bir patlama yaşandı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Ronahi de Zeynep Kınacı, Leyla Kaplan, Güler Otaş'ın intihar eylemlerinden sonra her yıl ölüm yıl dönümlerinde anma günleri, toplantılar, yürüyüşler ve mitingler düzenlendiğini, bu etkinliklerin ise kadın örgüt mensupları üzerinde çok büyük etki bıraktığını dile getirmiştir. Onun ifadesiyle, "Kadınların intihar eylemlerinde görev almalarının önderlikten kaynaklı bir yönü vardı. Kadınlar Abdullah Öcalan'a çok bağlıydılar. Bir de kadınlar, madem hepimizin sonu ölümdür, o zaman tarihte ismimiz kalsın şeklinde bir düşünceleri vardı."

Gerçekten de kadınların yaşam anlatılarında dile getirdikleri gibi Abdullah Öcalan kadınların duygusallığını ve kendine bağlılığını çok iyi değerlendirmiş, eylemlerden sonra onları tanrıçalar olarak ilan ederek, kadınları en stratejik silahlar haline dönüştürmüştür. Zira örgütün eylem sıkıntısı yaşadığı ve güvenlik güçleri önlemleri karşısında çaresiz kaldığı dönemlerde intihar bombacısı kadınları devreye sokarak, içine düştüğü çaresizliği aşmaya çalışmıştır. Özellikle aramalarda gelenek ve göreneklerden kaynaklı nedenlerle güvenlik güçlerinin daha müsamahalı davranması ve bombaların hamilelik süsü verilerek gizlenebilmesi örgüte önemli avantajlar sağlamıştır. Örneğin, Sivas iline intihar eylemi

gerçekleştirmek üzere gelen Güler Otaş'ı aldığı istihbarat üzerine polis yakalamıştır. Ancak gelenek ve göreneklerden kaynaklı nedenlerden dolayı üstünü aramadan polis otosuna bindirmiş, Güler Otaş da kendini patlatarak eylemini gerçekleştirmiştir (Akman, 1996).

Nuda ve Feride yapılan görüşmede intihar eylemlerinde kadınların tercih edilme nedenlerini şöyle dile getirmişlerdir:

Kadınlara geleneksel yaklaşımlardan dolayı üst araması yapılmaz. Bombalar kadınların üzerinde hamilelik süsü verilerek daha kolay kamufle edilebilir (Nuda, Derinlemesine Mülakat, 2009).

Kadın tip olarak erkeğe göre kendini daha kolay değiştirebilir. Mesela örgüt metropole bir eylemci gönderiyor, bu kadın olduğunda her yere çok kolaylıkla girip çıkabilir. Makyaj yaparak, saçını kısaltarak kendini kamufle edebilir. Ama erkek öyle değildir. Mesela diyelim yollarda arama tarama var. Güvenlik güçleri kadınlardan pek şüphelenmiyorlar, ama erkeklerden hemen şüphelenebilirler. Kamufle olma durumunda kadın erkeğe göre daha avantajlıdır (Feride, Derinlemesine Mülakat, 2009).

Kadın örgüt mensuplarının yaşam anlatılarından kadınlara intihar eylemleri haricinde, silahlı eylemlerde etkin herhangi bir görev ve sorumluluğun verilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Ronahi, Roj Tv'nin, "Kadınların askeri yapılanması olan YJA Star silahlı eylem gerçekleştirdi" şeklinde yaptığı yayınların gerçeği yansıtmadığını dile getirmiştir. Zira örgüt içerisinde YJA Star'ın adına yapılan eylemleri de erkekler gerçekleştirmektedir. Sadece erkeklerin yaptığı eylemlerin adı YJA Star olmaktadır. Ronahi'nin konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

Bazen Roj Tv'de veriliyordu. YJA Star şu eylemi gerçekleştirdi diye. Örneğin bir eyleme bir kadın ve iki erkek gidiyor. Eylemi erkekler yapıyor, adı kadın yaptı oluyor. Ben bunu sürekli yaşayarak gördüm. Kadın sadece bir görüntüydü yani (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Rojin'nin anlatımı erkeklerin gerçekleştirdiği eylemlerin adının nasıl YJA Star olarak örgüt içerisine ve kamuoyuna takdim edildiğini özetliyor:

Örneğin bir YJA Star komutanlığı var. Bu komutanlık, kadınların yılda en az bir kez eylem yapması gerekir diyor. Şimdi mesela ben orada bölük komutanıydım. Birlikte bir özgün eylem oluyordu, ben o eylemin mantığını çözebiliyordum. Nasıl olmuş, eyleme kimler katılmış, bunu çözebiliyordum. Hâlbuki o tekmili üste veren de biliyordu o eylemi erkekler yapmıştır. Ama hani alttan üste doğru tekmil gidiyor ya, bu tekmil en son ana karargâh YJA Star komutanlığına gidiyor. Hâlbuki YJA Star komutanlığı da biliyordu o eylemi erkeklerin yaptığını. YJA Star da KJB'ye tekmil veriyordu. Alttan üste kadar bir zincirleme. İşte KJB şöyle diyor, işte benim alt örgütlenmem YJA Star bu yıl içerisinde örneğin on özgün eylem yaptı. Hâlbuki KJB de biliyor bu eylemi erkekler yapmış. Ben de biliyorum, hepimiz biliyoruz (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Dirok'un sözleri eylemlerde kadınların rolünü daha da belirginleştiriyor:

Mesela bir eyleme kadınlar da görevlendiriliyor. Kadın bazen eylem yerine kadar yürüyemiyor. Erkekler kadınları yüksek ve korunaklı bir tepede bırakıyor ve eylemi gerçekleştiriyorlar. Kadınlardan biri cihaza çıkıyor ve tekmili veriyor biz burada bir eylem yaptık diye (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Pelin ise kadınların varlığı ve eylem öncesi çektikleri "dilili" ile erkekleri silahlı çatışmalara motive etmede nasıl bir rol oynadıklarını şöyle dile getirmiştir:

Feodal Kürt erkeği üzerinde kadın çok etkilidir. Eğer silahlı bir eyleme kadın gidiyorsa, erkeğin gitmemesi mümkün değildir. Kadının varlığı çatışmalarda erkeğin cesaretini ve kendine güvenini artırmaktadır. Eylem öncesinde bir kadın 'dilili' çektik mi erkekler kendilerini eylemi gerçekleştirme mecburiyetinde hissederler ve ne yapıp edip o eylemi gerçekleştirmeye çalışırlar (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Bu anlatımlardan kadınların silahlı eylemlerde, daha çok sembolik, erkeği motive eden ve cephe gerisi işler yüklendikleri anlaşılmaktadır. Revşen bunu, "Kadınlar, mesela sağlıkçı oluyorlardı, erkeklere geri hizmetlerde yardımcı olan bir rolleri vardı. Yani ön cephede kadınlar pek

görülüyorlardı. Kadınlar ikinci planda, üçüncü planda kalıyorlardı” sözleriyle teyit etmiştir.

Bu anlatımlardan hareketle silahlı eylemlerde kadınların ikincil ve sembolik roller üstlendikleri söylenebilir. İntihar eylemlerinde yoğun bir şekilde kullanılmaları ise hem sembolik hem de erkekleri ve hitap ettiği toplum kesimlerini etkilemeye yönelik bir çaba olduğu görülmektedir. Bütün bu süreçlerde en dikkati çeken konu ise kadının bir silah haline dönüştürülerek öznellikten nesnellığı evrilmesidir.

4.4. Örgütsel Karar Alma Süreçlerinde Kadın

Galvin (1983)'in ifade ettiği gibi, erkekler tarafından kurulan ve yönetilen örgütlerde kadınların tek başlarına karar alma yetileri bulunmamaktadır. Çünkü terörizm güç demektir. Erkekler, her ne kadar yürüttükleri mücadelede kadınları yanlarında görmek isteseler de gücün paylaşılması konusunda kadınları dışlamaktadırlar. Nitekim erkek egemen bir yapıda kurulan PKK'da, uzun yıllar karar alma süreçlerinde kadınlara herhangi bir görev ve sorumluluk verilmemiştir. Örneğin, 1978 yılında örgütün kuruluşunu ilan ettiği I. Kongre sonrasında oluşturulan yönetim kademesi yalnızca erkeklerden oluşmaktadır (Şehirli, 2000; Semiz, 2007). Kadınların yönetim kademesinde görev almaya başlamaları ise özellikle Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında yakalanmasına denk düşmektedir. Her ne kadar kadınlar, bu tarihten sonra yönetim kademelerinde yer almaya başlamış olsalar da bunun sembolik

düzeşyde olduğu, PKK'da faaliyet yürütmüş kadınların yaşam anlatılarından anlaşılmalıdır.

PKK'nın kadınlara karar alma süreçlerinde yeterli düzeyde görev ve sorumluluk vermemesinin nedeni ataerkil sistemin örgüt içerisinde yeniden üretilerek kurgulanmasından ve bunun sürekliliğini sağlamak için yeniden inşa edilen cinsiyet hiyerarşisinden kaynaklanmaktadır. Zira ataerkil sisteme göre erkekler, doğal olarak daha akılcı ve güçlüdürler. Çünkü onlar, yönetmek ve egemen olmak için yaratılmışlardır. Bu düşünceden hareketle, erkeklerin siyasal olanı, devleti temsil etmeye daha elverişli oldukları sonucuna varılmaktadır. Kadınlar ise, daha zayıf ve rasyonel yetiler açısından daha geri, duygusal bakımdan da dengesizdirler. Bu erkek egemenliğini meşrulaştırıcı ideoloji, kadının ve erkeğin "doğasını"nın farklı olduğu tezine dayanmaktadır. Ancak bu farklılık içinde hiyerarşi barındıran bir farklılıktır. Ayrımın bir yanı, yani erkeklik; akıl, rasyonellik ve güçlülük gibi olumlu özelliklerle donatılırken, kadınlık ise; duygusallık, zayıflık ve rasyonel yeti eksikliği gibi olumsuz özelliklerle nitelenmektedir (Köker, 1998:526).

Wright (1979)'a göre, kadınlar profesyonel yönetici olsalar bile, erkekler tarafından oluşturulan "cam tavan"lar nedeniyle en yüksek kademelere ulaşma şansları çok sınırlıdır. O elde ettiği verilerden "yetkilerde anlamlı bir cinsiyet eşitsizliği" olduğunu ve beklenilenden çok daha az sayıda kadının yüksek mevkilerde yer aldığını görmüştür (Wallace ve Wolf, 2004:109). Bu bağlamda, PKK'da da yeniden kurgulanan toplumsal cinsiyet düzeni

nedeniyle “cam tavan”ların varlığından söz edilebilir. Nitekim kadınların karar alma süreçlerinde rol almaya başladığı yıllara tanıklık eden Leyla, “Sembolik olarak kendilerine yönetim kademelerinde görev ve sorumlulukların verildiğini, ancak son sözü daima erkeklerin söylediğini” ifade etmiştir. Leyla’nın konuyla ilgili dile getirdiği düşünceleri şöyledir:

Karar alma süreçlerinde ağırlık daima erkeklerdeydi. Oylama yapılıyordu, erkekler daha kalabalık olduğu için onların dediği oluyordu. Örneğin bir toplantıda Cemil Bayık bir şey öneriyordu, onun önerdiği şey mutlaka yapılıyordu. Kimse karşı çıkamıyordu (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Son yıllarda kadınların bir iki kişi de olsa Merkez Komiteye kadar yükselebildiğini anlatan Ejn, bunun sembolik düzeyde bir görevlendirme olduğunu düşünmektedir. Ona göre bu uygulama, özellikle Öcalan’ın yakalanmasından sonra kadınların örgütten kopuşlarının hızlanması üzerine alınan bir tedbirdir.

Kadınların PKK’da temsil düzeylerini değerlendirdiğimde sanki kadınlar bütün alanlarda ve kademelerde var gibi görünüyor. Ama iş uygulamaya geldiğinde son sözü hep erkekler söylüyor (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Ejn’in bu görüşlerini Çiğdem şu anlatımıyla desteklemektedir:

Mesela HPG yönetiminde en son 41 kişi vardı. Bunların 12-13’ü kadındı. Ama bir karar alınırken erkekler sayısal üstünlüklerini de kullanarak istediklerini bize yaptırabiliyorlardı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

PKK’nın son yıllardaki değişim ve dönüşümüne de tanıklık eden Çiğdem, Çerçel, Zelal, Dirok, Feride, Sozdar, Dirok, Pelin, Nuda ve Rojin de benzer görüşleri dile getirmişlerdir. Örneğin Çiğdem’e göre son yıllarda kadınlar konseyde erkeklerle hemen hemen eşit düzeyde temsil ediliyorlar. Ancak karar alma süreçlerinde kadınların etkisi pek görülüyor. Çiğdem’in konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

Ben örgütten ayrıldığımda kadınlar konseyde erkeklerle hemen hemen eşit düzeyde temsil ediliyorlardı. Üst düzeyin bazen üçte ikisinin kadın olduğu zamanlar oldu. Neden eşit düzeyde bir temsil çabası vardı bunu hep düşünmüşümdür. Bunu yapıdan ayrıldıktan sonra daha iyi anlayabildim. PKK kadınları örgütte tutmak istiyordu. Çünkü kadınların örgütten ayrılması erkeklerin de örgütten kopuşunu hızlandırıyordu. Ancak bu temsil düzeyine rağmen karar alma süreçlerinde kadınlar yoktu. Çünkü yine kararı erkekler veriyordu. Murat Karayılan, Cemil Bayık ve Duran Kalkan veriyordu. Kadınların durumu göstermelik ve sembolik bir durumdu (Derinlemesine Mülakat, 2008).

4.5.Kadın Bedeninin Ataerkil Kontrolü

PKK'da faaliyet yürüten kadınların yetiştiği bölgelerde, kadınların bedenleri, cinsellikleri ve davranışları, aynı kültürel coğrafyayı ve kültürü paylaşan diğer topluluklarda olduğu gibi doğrudan ailenin denetimine tabidir. Zira kadın bedeninin denetimi ataerkinin yeniden üretiminde kritik bir noktayı oluşturmaktadır. Kadınların bu denetimin kurallarına uymama ihtimali evin erkeklerinin en önemli endişe kaynaklarından biridir (Çağlayan, 2007:59). Bu nedenle kızlar küçük yaşlardan itibaren erkeklerin gözetiminde tutulmaktadır. Kadının namusunu koruma görevi, evlenene kadar babasına ve erkek kardeşlerine, gerektiğinde de amcası ve amcaoğullarına verilmektedir. Evlenmesinden sonra ise cinselliğin kontrolü kısmen kocasına geçmektedir. Bütün bu süreçlerde baba ve erkek kardeşlerin sorumluluğu tamamen sona ermemektedir (Yalçın-Heckman, 2002:292).

Görüşme yapılan kadınlar, PKK'ya katılana kadar yaşamlarını sürdürdükleri bölgelerde ataerkil kontrol ve baskıyla sürekli karşı karşıya kaldıklarını dile getirmişlerdir. Nuda, "Baba ve ağabey baskısına daha fazla dayanamayarak PKK'ya katıldığını", Rojin, "Ağabeylerinin okuldan eve gidiş

gelişlerini dahi denetim altına aldıklarını, bu baskı ve denetim nedeniyle bunalıma girmek üzereyken örgüt mensuplarıyla tanıştığını” anlatmıştır. Kardelen ise ailesinin bütün tutum ve davranışlarını “namus olgusu” çerçevesinde kontrol altına almaya çalıştığını ifade etmiştir. Nitekim PKK hareketi Doğu ve güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere, bu bölgelerden İstanbul, İzmir, Adana ve Mersin gibi metropol kentlere göç eden Kürt kökenli ailelerin kızlarını, içinde buldukları baskı ortamından “kurtarma” ve “özgürleştirme” vaadiyle kazanmayı başarmıştır.

PKK hareketinin lideri Öcalan kadın ideolojisini geliştirirken radikal, Marksist ve sosyalist feministlerin görüşlerinden etkilenmiştir. Özellikle radikal feministlerin görüşlerini tekrarlayarak kadının kurtuluşunun, ancak ataerkil sistemin ve bu sistemin ayakta durmasını sağlayan en önemli kurumlardan biri olan ailenin ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebileceğini savunmuştur (Öcalan, 1992; Öcalan, 1999; Öcalan, Öcalan, 2004; Öcalan, 2005b). Bu çerçevede, kadınların yaşam anlatılarında da görüldüğü gibi örgüt içerisinde evliliği, sevgi ve aşkı, cinselliği yasaklamıştır. Örgüt içerisinde evlilik, sevgi, aşk ve cinsellik yasaklanmış olmasına rağmen kadınlar özgürlüklerine kavuşmamışlardır. Zira Öcalan radikal feministlerin görüşlerini de araçsallaştırarak örgüt içi “ataerkil kontrol mekanizması” kurmuş ve örgüt içi iktidarını kadın üzerinden sürdürmeye devam etmiştir. Bunu anlayabilmek için kadınlara örgüt içerisinde ve kendi dünyalarında aile, sevgi, aşk ve cinselliğe bakışın nasıl olduğu sorusu sorulmuştur.

4.5.1. Aileye Bakış

PKK'nın faaliyet yürüttüğü Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri başta olmak üzere, bu bölgelerden yoğun göç alan İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Mersin gibi illerin gecekondulu bölgelerinde yaşayan Kürtlerin toplumsal yaşamlarında aile, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini koruyan kurumların başında gelmektedir. Özellikle aşiret yapısının da devam ettiği bölgelerde aile bireyleri duygusal bağlarla birbirine bağlıdır. Bireyselliğe yer verilmeyen aile ve aşiret yapılarında ise karar verme ve uygulama gücü otoriteyi temsil edenlere aittir (Özönder, 1998).

Bu bağlamda PKK, aile ve aşiret bağlarının gücü karşısında kurulduğu günden günümüze eleman kazanmada sürekli zorlanmıştır. Bundan dolayı Marksist, sosyalist ve radikal feminist düşünürlerin görüşlerinden de etkilenerek aileyi mücadele edilmesi, hatta ortadan kaldırılması gereken bir kurum olarak görmüştür¹⁷. Nitekim Öcalan aile kurumunu, "PKK hareketinin gelişimini dumura uğratan, adeta onu dizginleyen, engelleyen bir gerici mihrak" (1992:65) olarak tanımlamış ve "Bizi en çok zorlayan ve tüketen bir kurumdur" (1992:49; 2000:71) sözleriyle neden bu kuruma karşı çıktığının ipuçlarını vermiştir. Öcalan'ın aileyle ilgili aşağıdaki sözleri de bu açıdan dikkate değerdir.

---

¹⁷Öcalan (2005b), kadının kölelik durumunu fark ettiğinde, çözüm bulabilmek için, Marksist klasiklere ve kadın çalışmalarına sarıldığını ve bu çalışmalarda kadın özgürlüğünün önündeki en büyük engelin aile olduğunu gördüğünü ifade etmektedir.

(...) Kürdistan'daki aile, sömürgeciliğin mevcut statüsüne göre ayarlanmış ve yüzyıllardan beri işbirlikçi bir yaşamı ailesi için, kabilesi için esas almış tipin çıkarları doğrultusunda varılmış bir düzeyin kendisidir. (...) Aile bir uydu kurumdur. Gerçekten bu uydu kurum, en tehlikeli gelişmelerin kaynağı durumundadır. Bunun aşılması bir zorunluluktur. Bugün düşmanın aileleri peşimize takması, bu kuruma büyük umut bağlaması sebepsiz değildir (Öcalan, 1992:46).

(...) Sözde sosyal bir kurum olmakla birlikte aile, bugün her türlü gerici sosyal, kültürel değer yargılarının yoğunlaştığı bir saha olmakta ve bu durumuyla da toplumun ulusal kurtuluş konusundaki gelişimini dumura uğratan, adeta onu dizginleyen, bağlayan temel gerici rolünü oynamaktadır. Ailecilik, düşmanın en çok yöneldiği, üzerinde oyun oynadığı bir kurum durumundadır (Öcalan, 1992:65).

Burada üzerinde durulması gereken husus, Marksist, sosyalist ve radikal feministler, aileyi, kadının özgürlüğünün önündeki en büyük engel olarak gördükleri için mücadele edilmesi, hatta ortadan kaldırılması gereken bir kurum olarak görmekte-dirler. Öcalan (2005b) ise, söylem olarak bu akımların görüşlerini dile getirmekle birlikte, onun aile kurumuna karşı çıkmasının asıl nedeni kadının özgürleşmesi değil, kadınları örgüte kazanmada, toplumsal tabana yayılmada ve dağ kadrosunda tutmada yaşadığı zorluklardan kaynaklanmaktadır. Nitekim Öcalan'ın, "Birçok aile, evladına sahip çıkma adına bizim mensuplarımızı düşmana teslim ettiler ve bunların çoğunluğu idam cezası aldılar. Bunlar hep aile sevgisi yüzünden oluyor, çılgınca bir bağlılıktan ileri geliyor (Öcalan, 1992:68). (...) Düşman aileye el attıkça korucu çıkarıyor, devrimciyi dağdan indiriyor, aile yoksullaştıkça satın alıyor. Hem güçsüz düşürüyor, savunmasız bırakıyor, günü geldiğinde ise tehlikeli bir araç gibi kullanıyor (Öcalan, 1992:49)" şeklindeki ifadelerinden bunu anlamak mümkündür.

Öcalan (1992), her ne kadar aileyi mücadele edilmesi gereken toplumsal kurumların başında görse de, bu kurumu kısa sürede tasfiye edemeyeceğini gördüğünden mücadelede bir silaha dönüştürmek istemiştir. Ona göre bunu gerçekleştirebilmek için her aileyi örgütün bir hücresi haline dönüştürmek gerekir. Zira aileler devrimde bir kale gibidir ve aileleri kazanabilmek için politik yaklaşılabilir ve gerektiğinde taviz de verilebilir.

Kürdistan'da özellikleri böyle olan mevcut aileyi devrimci hücreye dönüştürmek mümkün müdür? Biz buna sadece evet cevabı vermekle de yetinmiyor, bunun düzene vereceğimiz tek karşılık olduğunu belirtiyoruz. Mademki kapitalist sömürgecilik bundan bu kadar sorumludur, biz bu silahı kendisine karşı kullanmalı, aileyi kendi iç örgütlülüğü üzerinde bir hücreye dönüştürmeliyiz. Bir gerçektir ki aileye devrimci konum kazandırdığımız oranda ulusal kurtuluşun güçlü bir sosyal temelini ulaştıracaktır. Bu da elbette bizim devrimcilerin ana babaları veya aileyi eğitmesiyle mümkün olur (Öcalan, 1992:73).

Aileyi devrimciyleştirmeyi kitle faaliyetlerine yansıtacağız. Kadın hareketinin teşkilatlandırılmasında aile içi devrimciliğin geliştirilmesine önemli görevler yükleyeceğiz. (...) Her aile partinin küçük bir hücresi haline getirilirse Kürdistan kurtulmuş demektir. Bu başarılmazsa kurtuluşun çok zor olacağını veya kurtuluşun ailelerin devrimciyleştirilmesiyle orantılı olarak gelişeceğini de belirtmek gerekir (Öcalan, 1992:75). (...) Çokça söylendiği gibi devrimde bir köy bir kaledir. Bizde de aileler biraz böyledir. Bunları fark etmemiz demek, bir köyü ele geçirmek demektir. Bir fabrikada üs kurmak gibidir. (...) Eğer bir aileyle ufak bir ilişki sağladığınızda peşi sıra birkaç aileyi getiriyorsa, o zaman ona değer verin, politik yaklaşın, gerektiğinde taviz verin. Çünkü bir kişinin parti saflarına çekilmesi, belki de bir köyün çekilmesi anlamına gelir (Öcalan, 1992:95).

Görüşme yapılan Revşen, Sozdar, Dirok, Çerçel, Zelal, Dirok, Ronahi, Ejin, Kardelen, Pelin ve Zinarin de gerçekleştirilen mülakatlarda Kürtlerin yaşadığı bölgelerde aile kurumunun, aşiret kurumu gibi çok güçlü olduğundan dolayı PKK'nın kadınları örgüte kazanmada zorlandığını, bundan dolayı da önce aile kurumuna savaş açtığını, sonraları ise bu kurumun ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığını görerek kazanmaya çalıştığını

dile getirmişlerdir. Onlara göre bütün bu süreçlerde belirleyici olan kişi Öcalan ve çözümlenmeleridir. Zinarin'in şu sözleri yaşanan süreçleri özetlemektedir:

Şimdi bir kadının örgüte katılması çok zor. Kendi başına dağa çıkması ya da evden dışarı bir adım atması bile cesaret olayıdır. Ben bunu Irak'ta faaliyet yürütürken, Soran bölgesinde Süleymaniye'de gördüm. Biz kızları PKK'ya katamıyorduk. Çok zordu yani. Sonuçta Irak'taki Kürtler ile Türkiye'deki Kürtler aynı. Sonuçta her yerde Kürt Kürt yani. Mesela bir Suriye'de de böyleydi. Aileler özellikle örgütün ilk çıktığı yıllarda kızlarının örgüte katılmaması için diyorlardı ki biz sizi tasvip ediyor, kabul ediyor, onaylıyor, size hak veriyor ama kızımızın katılmasını istemiyoruz. Gerçekten de ailelerin elinden kızlarını alarak örgüte katmak mümkün olmuyordu. Bundan dolayı Öcalan aile kurumuna veryansın ediyor ve mücadele edilmesi gereken, hatta ortadan kaldırılması gereken bir kurum olarak görüyordu. Süreç içerisinde o da anladı ki aile kurumunu ortadan kaldırmak, hatta karşısına almak mümkün değil, bu defa aileyi kazanmaktan, devrim için bir silah olarak kullanmaktan bahsetmeye başladı (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Özellikle Beritan, Revşen, Bese, Asya, Leyla, Ejin, Çiğdem, Çerçel, Zelal ve Melis, ailelerin, kızlarının örgüte katılmasına engel olma nedeninin ise "namus olgusu"ndan kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Onlara göre ilk yıllarda kadınların PKK'ya katılmasının az olma nedeni de "namus olgusu"ndan kaynaklanmaktadır. Zira aileler kızlarının örgüte katılmalarını engellemek için sıkı denetim uygulamışlardır. Melis'in konuyla ilgili anlatımı şöyledir:

Mesela kızları örgüte katılan kimi aileler vardı, bu aileler örgüte haber gönderiyorlardı. Kızımızı gönderin yerine iki oğlumuz var onu gönderelim diyorlardı. Sonuçta kız olgusu namus olgusudur, örgüte gitse bile. Şimdi o yüzden ilk yıllarda örgüte kadın katılımları azdır. Çünkü o coğrafyada örgüt yavaş yavaş duyuldukça aileler kızlarını büyük bir denetim altına alıyorlardı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Zelal ise, aileler tarafından yapılan bu sıkı denetimin, bir yandan örgüte kadın katılımlarını engellediğini, diğer yandan da örgütün kadınları kazanmasını kolaylaştırdığını vurgulamıştır.

Çoğu aile bu sıkı denetimler nedeniyle çocuklarını örgütten koruyabildiler. Ama bazı aileler kızlarına öyle baskılar yaptılar ki, bu durum örgüte kadın katılımlarını artırdı (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Görüşme gerçekleştirilen kadınların tamamı örgütün, aileleriyle görüşmeyi yasakladığını dile getirmişlerdir. Bunun nedeninin ne olduğu sorusuna ise “kadınları bütün bağlarından kopararak dağda tutabilmek” şeklinde cevap vermişlerdir. Örneğin Zelal, örgütün aileleriyle bağlarını koparabilmek için görüşmelerini yasakladığı gibi, aile kurumunu sürekli aşağıladığını ve kendilerine küfrettirdiğini anlatmıştır. Örgütün bunu yapma nedenini, bireyleri bütün bağlardan koparıp, kendine bağlama düşüncesi olarak açıklamıştır.

Örgüt aileyi yok etmek istiyordu. Mevcut sistemin, egemen sistemin ayakta durmasını sağlayan bir kurum olarak gördüğü için. O yüzden bizim platformlarımız olurdu, üç saat boyunca anamıza, babamıza küfretmek zorunda kalırdık. Yani ailemizle aramıza uçurumlar koymaya çalışırlardı. Şimdi siz aileden kopunca nasıl oluyorsunuz biliyor musunuz? Yani temelsiz, böyle hayalet gibi bir şey oluyorsunuz. Örgütte sizi istediği gibi yönlendiriyor. İnsan olmaktan çıkıyorsunuz. Bütün bağlardan kopuyorsunuz. Mesela ben bir gün olsun ailemi özlediğimden bahsedemedim yani. Örgüt insanı bütün bağlarından kopararak kendine bağlamaya, bir robotu haline dönüştürmeye çalışıyordu (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Nuda, zaman zaman arkadaşları arasında aileleriyle görüşme talebini PKK'ya iletenlerin olduğunu, her ne kadar baba ve ağabey baskısından dolayı örgüte katılmış olsa da kendisinin de bir kez böyle bir talepte bulunduğunu, ancak örgütün bu talebe olumlu cevap vermediğini anlatmıştır. Niçin ailesiyle görüşmesine örgütün olumlu karşılamadığını sorumlusuna sorduğunda ise aldığı cevabı şöyle dile getirmiştir: “Birincisi, aile ajan kurum olarak görülüyordu. Bu kurum aracılığıyla TC'nin mensuplarımızı PKK'dan koparmaya çalıştığını söyledi. İkincisi, örgütün güvenliği tehlikeye girer.

Kullandığımız telefon ve internet vasıtasıyla bizim yerimizi tespit edebilirler dedi. Üçüncüsü, ailenle görüştüğünü tespit ettiklerinde düşman ailene zarar verebilir dedi.” Özellikle ailesine zarar verilebileceği endişesinden dolayı Nuda, bir daha böyle bir talepte bulunmadığını ifade etmiştir.

Öcalan’ın kaleme aldığı yazılı metinlerden ve kadınların yaşam anlatılarından, PKK’nın aile kurumunu mücadele edilmesi gereken bir kurum olarak görmesinin nedeni, Marksist, Sosyalist ve Radikal Feministlerin dile getirdiği gibi onların “özgürlüklerine kavuşmaları” için olmadığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar “ön sahnede” “özgürlük” teması işlense de, “arka sahnede” aile kurumuna savaş açılmasının asıl nedeninin ise, kadınların örgüte katılımlarında ve dağ kadrosunda tutmada yaşanan zorluklar nedeniyle olduğu görülmektedir.

4.5.2. Sevgi, Aşk ve Evlilik

Aile kurumunu mücadele edilmesi gereken bir kurum olarak gören PKK, bu görüşüne paralel olarak örgüt içerisinde evliliği, sevgi ve aşkı da yasaklamıştır. Bu yaklaşımda da Radikal feminist düşünürlerin izlerini görmek mümkündür. Radikal feministler, evliliği, sevgi ve aşk ilişkisini kadınların özgürlük mücadelesinde en büyük engeller olarak görmektedir. Onlara göre sevgi ve aşk ilişkisi, egemenlik ortamı içerisinde -cinsel sınıflı sistemde- yozlaşarak hasta bir tutkuya dönüşen, böylece cinsel sınıflı sistemi daha da perçinleyen bir sevgi türüdür, bundan dolayı sevgi ve aşktan kaçınmak gerekmektedir (Firestone, 1993). PKK’nın radikal feministlerden ayrılan en

önemli özelliği ise, evliliği, aşk ve sevgiyi kadını özgürleştirmek için değil, örgütü yozlaşmadan korumak için yasaklaması ve reddetmesidir. Nitekim örgütün yazılı metinlerinde ve görüşme yapılan kadın örgüt mensuplarının anlatımlarında bunun nedenleri açıkça görülmektedir.

Nitekim Öcalan (1992, 1999, 2005b), örgüt içerisinde sevgi ve aşk ilişkisini yasaklamasının nedenlerini yaptığı çözümler ile kaleme aldığı makale ve kitaplarda sürekli dile getirmiştir. Ona göre bazı örgüt mensupları bu ilişkiler nedeniyle örgütü işlemez duruma getirmiş, hatta birçok komutan ve savaşçı bu yüzden örgütten kaçmıştır. Öcalan'ın şu sözleri bu bağlamda dikkate değerdir:

Saflarımızda ezici bir çoğunluğun geliştirdiği ilişki safları işlemez duruma getirdi. Örneğin, dört yıldır saflarda olan biri, 'Benim bir ilişkim vardı, ondan uzak düştüm; ben de örgüte küstüm bir türlü partileşemedim' diyor (Öcalan, 2005b:104). (...) Saflarımızda bazı kişiliklerin gözü kara duygulara kapıldığını, nasıl başa bela olduklarını, duygularına nasıl öncelik verdiklerini, nasıl savaşın dışında yaklaşım gösterdiklerini örnekleriyle biliyoruz. Birçok komutan ve savaşçı bu yüzden kaçtı ve çalışmaları sabote etti (Öcalan, 2005b:113).

Sevgi ve aşk ilişkisini ülkenin kurtuluşuna adadıklarına işaret eden Öcalan, sevgi ve aşkı yeniden tanımlayarak bu ilişkileri siyasete, örgütlenmeye, propagandaya ve savaşa bağlamaktadır.

Biz duyguları ve sevgiyi ülkeye bağladık. Bu yönüyle de aşkları geliştirdik. Fakat sizler kadar cesaretli değilim. Bir kişiye bağlılık sizi hain bile yapabilir. (...) Duygu gücünü abartılı bir kişiye değil, vatana ve varsa vatan savaşımına bağlamak, halk, parti ve yoldaş sevgisine dönüştürmek gerekir (Öcalan, 2005b:116). Aşkımızın ismi şimdi mücadeledir, savaştır. Şimdilik aşkı biz böyle geliştirebiliriz (Öcalan, 2005b:124). Yüzlerce kadın yoldaşımız şehit düştü. Hepsinin aşkı şahadet oldu (Öcalan, 2005:125). Siyaset aşktır, örgütlenme aşktır, propaganda aşktır. Ben evliliğe zincirleme diyorum. Evlilik birbirini zincirlemedir, bağlamadır (Öcalan, 2005b:127).

Bütün ilişkileri savaş perspektifinden yorumlayarak taraftarlarına aktaran Öcalan, savaşa göre olmayan ilişkileri aşağılamaktadır. Bu bağlamda o, önce zafer sonra evlilik, sevgi ve aşkın olabileceğini ifade etmektedir. Taraftarlarına “Savaşa göre olmayan ilişki, aşk; kaç para eder?” sorusunu soran Öcalan, “Önderlik ilkesi her şeyden önce savaş ilkesidir. Ondan sonra yaşam gelir, ekmek gelir, sevgi gelir, aşk gelir. Bırak aşkı, siz ilkel güdülere bile anlam veremiyorsunuz (Öcalan, 1999:62)” demektedir. Ona göre “Zaferi olmayanın aşkı olamaz, başarısı olmayanın aşkı da olmaz. Aşk zaferle bağlantılı bir olaydır. Zaferle aşk ikizdir; biri olmadan diğeri olmaz (Öcalan, 1999:83)”.

Öcalan, örgüt içerisinde geleneksel sevgi ve aşkın ancak Kürt erkeğini hizaya getirmek için bir silah olarak kullanılabileceğine işaret etmektedir. Ona göre “Özgür kadın, Kürt erkeğini de hizaya getirebilir. İşte tam da bu noktada aşkın diriltici gücünden bahsedebilir. Aşkın eğer bir anlamı varsa bu noktada biteni, tükeneni kendine getirmenin adıdır. Kadın bunu böyle anlamalı ve buna göre ilişki aramalıdır” (Öcalan, 1999:85).

Öcalan’ın bu görüşlerini görüşme yapılan kadın örgüt mensupları da dile getirmiş; evlilik, sevgi ve aşk konusunda örgüt içerisinde yaşanan bunalımları, buhranları ve kavgaları büyük bir açık yüreklilikle bir bir anlatmışlardır. Kadın katılımlarının en yoğun olduğu 1990’lı yıllardan sonra örgüte katılan Ronahi, Zinarin, Helin, Ejn, Revşen, Melis, Beritan ve Zelal o yıllarda örgüt içerisinde evlilik, aşk ve sevgi gibi konuların asla

konusulamadığını ve tartışılmadığını dile getirmişlerdir. Zira onların anlatımına göre kadın katılımlarının yoğun olduğu dönemde örgüt, sevgi, aşk ve evlilik ilişkilerinin bir *çürümeye, yozlaşmaya, disiplinsizliğe* ve *mücadeleden kopuşa* neden olacağı endişesini sürekli yaşamıştır. Bunu Helin, “Sevgi ve aşk ilişkisi yaşayan biri ister istemez mücadeleden kopuyordu” derken, Revşen, “Bu tür ilişkilerin engellenmesinin birinci nedeni koşulların uygun olmamasıdır. İkincisi ise, o konumda kadın erkek birlikteliğinin olması, savaş üzerinde yoğunlaşmayı azaltıyordu, yozlaşmaya neden oluyordu. Bu durum örgütten kopuşları artırıyor, farklı arayışların gelişmesine neden oluyordu” şeklinde ifade etmiştir. Ronahi'nin anlattıkları Helin ve Revşen'in sözlerini daha da açmaktadır. Ronahi konuyla ilgili şunları dile getiriyor:

Sevgi ve aşk ilişkisi gerçekten örgütü yozlaştırır ve bitirirdi. Çünkü aşka bulaşan biri savaşamazdı, aşkı yaşayan insan radikal olamazdı. O tür şeyler ona anlamsız geliyordu, saçma bir şey, boşa, beyhude bir şey, boşa ölümdür diyordu. Bu ölümlü isteyenler de bana göre sevgiyi, aşkı tadamayan insanlardır aslında. Tattın mı bir kere yaşamın anlamını bilirsin. Yaşamın anlamını bilen bir insan ölmek ya da öldürmek ister mi hiç? Mümkün değil, benim buna kanaatim var ki mümkün değil (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Öcalan'ın ifadelerinde ve kadın örgüt mensuplarının yaşam anlatılarında görüldüğü gibi PKK, “savaş üzerinde yoğunlaşmayı azalttığı, yozlaşmaya neden olduğu ve örgütten kopuşları artırdığı” için sevgi, aşk ve evliliği yasaklamış ve bu tür ilişki geliştiren kadın ve erkekleri ölüme kadar gidebilen cezalarla cezalandırmıştır. Nitekim Melis, “Hiçbir kadının duygusuz olmadığını ve bunu kendi somutunda gördüğünü dile getirmiş, aşka ve sevgiye, akla mantığa sığmayan nedenlerle yasaklar getirmenin ve bunu da

bağımsızlık ve özgürlük adına yapmanın, Öcalan'ın soyut ve çelişkilerle dolu çözümlerinin dışında hiçbir ölçüye sığmadığını" vurgulamıştır. O ilk yıllarda yapılan uygulamaları şöyle özetlemiştir: "Oradaki eski uygulamalara baktığımızda, kadın hiçbir zaman sevmezdi, kadın ve erkek birbirine dahi bakamazdı, direk infaz olurdu, öldürülürdü yani." Buldan (2004)'a o günleri anlatan Nevin, yapılan yanlış uygulamalarla ilgili Duran Kalkan'ın, "Belki yaptıklarımızın hepsi hakkında bir gün istenirse izah getirebiliriz; ama bu konuda yapılanlarla ilgili hiçbir izah getiremeyiz" dediğini aktarmaktadır.

Öcalan'ın kaleme aldığı yazılarında dile getirdiği gibi, gerçekleştirilen mülakatlarda da kadınların anlatımlarından, örgütün sevgi, aşk ve evliliği soyutlayarak mensuplarına anlattığı anlaşılmaktadır. Zira bir şeyi insani boyuta indirmediğiniz zaman örgüt mensuplarının kafasında çelişkiler başlamaktadır. Bu durum da örgütten kopuşları artırmaktadır. Diğer yandan örgüt, sevgi, aşk ve evliliğin sınırlarını "önderlik, örgüt, vatan ve savaş" perspektifinden yeniden yorumlayarak çizmekte ve sevgi ve aşkın ancak "önderlik, örgüt, vatan ve savaşa" duyulup bağlanabileceğini belirtmektedir. Örneğin Zelal, ilk yıllarda sevgi, aşk ve evlilikle ilgili konuların asla konuşulmadığını dile getirmiş ve örgüt içerisindeki yaklaşımı, "Sevgi ve aşk denilince önderliğe aşktır, ülkeye aşktır, PKK' ye aşktır, savaşa aşktır bunlar konuşuluyordu. Böyleydi sevgi ve aşk bu kavramlarla konuşuluyordu" şeklinde özetlemiştir. PKK'nın örgüt içerisinde sevgi ve aşka bakışını görme açısından Bese'nin aktardığı Ali Haydar Kaytan'ın sözleri de dikkate değerdir.

Şöyle diyor Kaytan: “Sevgi birbirinin gözüne bakmak değildir. Önemli olan yan yana oturup karşıya, aynı hedefe bakabilmektir.”

Görüşme yapılan kadınların yaşam anlatılarından, PKK’da sevgi ve aşk yasaklanmış olmasına rağmen, örgüt içerisinde bir çifte standardın yaşandığı görülmektedir. Merkezi yönetimde yer alan üst düzey sorumlular herhangi bir ilişki yaşadıklarında müsamaha ile yaklaşılırken, alt düzeydeki örgüt mensupları böyle bir ilişki yaşadığında tecride alınmış, sorgulanmış, işkence görmüş ya da idam edilmişlerdir. Pelin bu ayrımcılığı, “Merkezi yönetimde olan pek çok kişinin sevgilisi vardı ve sık sık sevgili değiştiriyorlardı. Bunların duyulması durumunda da çifte standart uygulanıyordu. Üst düzey sorumluların ilişkileri görmezden gelinirken ya da geçiştirilirken herhangi bir savaştı ufacık bir kuşku duyulması durumunda bile akla hayale gelmedik uygulamalarla karşı karşıya kalabiliyordu. Affedilebilir, tecride alınabilir, işkence görebilir, hatta idam edilebilirdi. Sorumlu biri yaptığında ise göz yumuluyordu ya da bir rapor vermesi yeterli görülüyordu” şeklinde anlatmıştır.

Benzer bir anlatımı Ejin’in ifadelerinde de görmek mümkündür. O faaliyet yürüttüğü bölgede Beritan ile Cudi’nin ilişkisini herkesin bildiğini, fakat kimsenin onlara dokunmadığını anlatmıştır. Kendisi böyle bir ilişki yaşadığında ise herkesin üzerine geldiğini ve uygulamaya alındığını dile getirmiştir. Ejin kendisinin uygulamaya alınırken neden Cudi’ye dokunulmadığını ise şöyle ifade etmiştir:

Benim örgüte ideolojik olarak pek bağlı olmadığımı biliyorlardı ve ben onlar için sıradan bir insandım. Ama Beritan'ın ilişki yaşadığı Cudi'nin konumu benim gibi değildi. Beritan'ın üzerine gitseler Cudi'nin de üzerine gitmek durumundaydılar. Örgüt Cudi'ye senin babanı devlet öldürdü propagandası yaparak ona her türlü eylemi yaptırabiliyordu. Tüm ailesi bu propagandanın dolaylı örgüte bağlı biriydi. Cudi'yi ailesini bundan dolayı kaybetmek istemiyorlardı. Şimdi örgüt niçin Beritan ve Cudi'nin üzerine gitsin ki...(Derinlemesine Mülakat, 2009)

Görüşme yapılan kadınların anlatımlarında dikkati çeken konulardan biri de, Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında yakalanarak Türkiye'ye getirilmesinden sonraki süreçte, PKK'nın yapısının gevşemesi ve örgüt içerisinde sevgi ve aşk ilişkisinin yaygınlaşmasıdır. Bu süreçlerde örgüt, sevgi ve aşk ilişkisi olan mensuplarına karşı yaptırımlarını eski uygulamalarına göre yumuşatmıştır. Örneğin tecrit, işkence ve idam gibi cezaları kaldırmıştır. Bunun bir sonucu olarak örgütten kaçışlar hızlanmış ve evlenme talepleri artmıştır. O kadar ki 2006 yılında örgütten ayrılan Ronahi, Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra bazı üst düzey örgüt mensuplarının kadın erkek ilişkilerine dair "sosyal yaşam projeleri" ürettiklerini, ancak bu görüşlerini yaşama geçiremediklerini belirtmiştir. Ronahi'nin o yıllarda örgüt içerisinde yaşanan tartışmalarla ilgili görüşleri şöyledir:

Kürdistan'da devrimin artık bu şekliyle ilerleyemeyeceği, sevginin serbest olabileceği, işte evlenmek isteyenlerin Mahmur'da aile kurabileceklerine dair görüşler vardı. Hatta PJAK Kongresinde bölük üstü komutanlar evlenebilir, ama aşağısı için de sevgi serbesttir gibi kararlar da alınmıştı. Ama uygulanamadı ve direk kaldırıldı. Bu yönde daha çok Ferhat'ın yani Osman Öcalan'ın girişimleri vardı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Öcalan'ın yakalanmasından sonra örgüt içerisinde sevgi, aşk ve evlilik konusunda yaşanan tartışmalara tanıklık eden örgüt mensuplarından biri de Zinarin'dir. Zinarin 2003 Temmuz ayında bir Meclis toplantısı yapıldığını, bu toplantıya kadın yapılanması adına üst düzey sorumlu olarak katıldığını,

örgüt içerisinde sevgi, aşk ve evliliğe dair bütün konuların bu toplantıda tartışıldığını dile getirmiştir. Bu toplantıda kadın erkek ilişkilerinin daha esnek olacağına dair kararın alındığını, fakat bu karardan sonra örgütün çok büyük bir yozlaşma tehlikesiyle karşı karşıya geldiğini özellikle vurgulamıştır. Zinarin'in yaşanan süreçle ilgili anlatımları şöyledir:

2003 Temmuz ayında Kandilde bir Meclis toplantısı oldu. O zaman KADEK kurulmuştu, KADEK KONGRA GEL süreci. Merkez Komite o zaman Meclis olmuştu. Toplantıda Nizamettin Taş dedi ki evlilik serbest olmalı. Çünkü artık propagandası, alt yapısı yapılmıştı. Serbest olmalı ve önce evliliği ben yapacağım. Osman Öcalan da bu görüşü destekliyordu. O toplantıda aslında diğerleri de istiyordu, fakat Abdullah Öcalan'ın kokusundan ve kendi pozisyonları sarsılacak diye karşı çıkıyorlardı. O toplantı olduktan sonra, toplantıda konuşulanları alanlara yansıttılar. Bundan sonra kadın erkek ilişkilerinde esneklik var olacak diye. İnanır mısınız insanları yüzü gülüyordu o toplantıdan sonra. Fakat bu durum halka da yansıdı, artık örgütte evlilik var diye. Hatta bir baktık ki örgütün haberi olmadan pek çok kişi ya nişanlanmış ya da evlenmiş. Bir kadınla bir erkek gidiyor örgüt üst düzey yönetimine biz birbirimizi seviyoruz diyor ve bilgi veriyordu. Her yerde bu tür olaylar çok oldu. En çok sarsılan yer ise Mahmur kampı oldu. Mahmur kampı örgütte yaralananların, tedavi görenlerin olduğu bir kamp. Bu kampta suiistimaller ve yozlaşma aldı başını gitti. Bir yandan örgütte tam bir patlama yaşanırken, diğer yandan kamptan gelen haberler herkese çok tedirgin etti. Çünkü ilişkiler bir anda çığırından çıkmak üzereydi (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Zinarin, uzun yıllar sevgi, aşk ve evliliğin yasaklandığı örgütte, bir anda esnek bir yaklaşımın sergilenmesinin kendisini de çok tedirgin ettiğini anlatmıştır. Ona göre istek ve ihtiyaçların uzun yıllar bastırılmış olması, büyük bir patlamaya neden olmuş ve örgüt parçalanmayla yüz yüze gelmişti. Zinarin yaşananları 1989 yılında Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonraki süreçlere benzetmiş, bu süreçlerde yaşadığı tedirginliği ve sonrasında yaşanan gelişmeleri şöyle dile getirmiştir:

Ben şahsen ilişkilerin böyle birden bire serbest bırakılmasına karşıydım. O güne kadar insanların arzuları bastırılmıştı, bir anda serbest bırakılınca, adeta bir patlama yaşandı. Çok tehlikeli bir durumdu. Bu duruma birey olarak karşıydım onu söyleyeyim. Böyle bir yaklaşım çok tehlikeliydi. Böyle bir yaklaşım halkın tepkisini çekeceğinden dolayı kadın çalışmalarını sekteye

uğratacaktı. Mesela kadın çalışmalarında belirli bir düzeye gelmişti. Bu ciddi bir yozlaşmaya neden olacak ve çok geri insanların duyguları harekete geçmiş olacaktı. Bundan dolayı çok büyük sorunlar yaşanacaktı. Biz Sovyetler Birliği gerçeğini örnek gösteriyorduk. Sovyetler Birliği yıkılıp, Demirperde ortadan kalkınca ortaya nataşalar çıktı. Öyle örgütün içerisinde yaşananlar dışarıya yansımada ama benzer dönemler ortaya çıktı. Örgüt içerisinde sol sağ diye ayrışmalar ve parçalanmalar yaşandı. Ben en azından eski pozisyonda durmalıyız diyordum. Çünkü yeni pozisyon çok tehlikeliydi. Örgütü götürecektir ve alttan dinamitleyecek bir durumdu. Bir kadın olarak da ürküyordum yani. Ben mesela birilerini olumsuz bir durumda yakaladım. Bunun için ortam vardı. Bana saldırabilirdi. İnsana bir alt yapı vermeden, bir kültür vermeden ilişkiler serbest bırakılınca... Daha sonra örgüt içerisinde bu durumlar ve parçalanma Abdullah Öcalan'a yansıyınca Abdullah Öcalan dedi hemen bir kongre yapacaksınız. Kongre yapıldı ve kongrede yeniden seçimler oldu. Kadın erkek ilişkilerinin serbest olması gerektiğini savunan Osman Öcalan ve grubu bu seçimlerde tasfiye oldu. Osman Öcalan grubu seçilemeyince örgütten ayrıldılar. Tüm bu yaşananlardan sonra kadın erkek ilişkilerine bir çeki düzen verilmeye çalışıldı.

Özcesi, Öcalan'ın ifadelerinden ve kadınların yaşam anlatılarından, PKK'nın, sevgi, aşk ve evlilik ilişkisini Radikal feministlerin ileri sürdüğü gibi kadını özgürleştirmek amacıyla değil, "savaş üzerinde yoğunlaşmayı azalttığı, yozlaşmaya neden olduğu ve örgütten kopuşları artırdığı" için yasakladığı gözlenmektedir.

4.5.3.Cinsel İstismar ve Sapmalar

PKK'da sevgi, aşk ve evliliğin yanında, kadınlarla erkeklerin cinsel ilişki kurmaları da yasaklanmıştır. Hâlbuki Öcalan'ın da kadın ideolojisini geliştirirken yararlandığı Radikal feminist düşünürler, kadının özgürlüğüne kavuşabilmesi için, "bedenlerinin kontrolünü de ellerine almaları gerektiğini" (Sevim, 2005) söylemektedirler. PKK'daki kadınların ise, bedenlerinin kontrolü kendi ellerinde değil, bir erkek olan Öcalan'ın elinde olduğu gözlenmektedir.

Öcalan'ın çözümlenmelerinden; a) Kürt erkeğinin cinsel içgüdüye yenik düşmesinden, b) Cinsellikte bir egemenlik dayatıldığından, c) Kürt kadınlarının cinselliklerini kullandığından, d) Vatan, ulusal kimlik ve her şeyin cinsellikte kaybedildiğinden, e) Dağ koşullarında istenmedik durumların (yozlaşma, hamile kalma vb.) yaşandığından dolayı cinsel ilişkiyi yasakladığı (Öcalan, 1999; Öcalan, 2000; Öcalan, 2005) görülmektedir. Öcalan cinsellikle ilgili görüşlerinden bazıları şöyledir:

Cinsel güdü, çok temel bir içgüdü olduğu için, bunun yarattığı sorun bizde gerçekten en ağır bir siyasal çarpıtmaya götürüyor. (...) Kürt toplumu bir açlık içgüdüüne, bir de cinsel iç güdüye dünyada belki de birinci sırada yenik düşen toplumsal gerçeği ya da bireysel tipi ifade ediyor (Öcalan, 1999:19). Cinsellik boyutu deyiş geçmeyin. Onun içinde birçok sapıklık, içinde gizlenen birçok egemenlik vardır. Dolayısıyla çirkinlik vardır. Cinsellik alanı bu konuda en çok dikkatle çözülmesi gereken bir alandır. Sanıldığı gibi zorunlu bir ihtiyaç temelinde ele alınmıyor. Orada bir egemenlik dayatılıyor. Biz buna karşıyız (Öcalan, 1999:82). Kadınları tanımaya çalışıyoruz. Kadınların ezici bir çoğunluğunda gördüğüm, kendilerini cinsel meta konusu olmaktan çıkaramamış olduklarıdır. Cinselliklerini halen yüzyılların, hatta bin yılların egemenlerinin şekillendirdiği temelde bir araç olarak kullanmaya çalışıyorlar (Öcalan, 2005b:34). Kürt erkeğinde de, kadında da cinselliğe düşkünlük çok ileri boyuttadır. Köylü felsefesinde gece gündüz kör bir cinsellik vardır. Aileye taşırıldığında da, Kürt gerçeği orada bütünüyle cinsellik ilişkisine boğulmuştur. Aslında bütünüyle vatan ve ulusal kimlik gitmiş, her şey burada kaydedilmiştir. Şu anda en büyük darboğaz halen budur. Ne erkek ne de kadın nefes alabiliyor (Öcalan, 2005b:51).

Öcalan'ın kadınlara ve erkeklere cinselliği yasaklamasının en önemli nedenlerinden biri de, sevgi, aşk ve evlilikte olduğu gibi düzenin cinselliği de kullandığını düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Zira ona göre düzen cinselliği kullanarak büyük bir ajanlık faaliyeti yürütmektedir (Öcalan, 2005b:113). Kadınların cinselliklerini bir araç olarak kullandığını dile getiren Öcalan, düzenin kadınların bu özelliğinden yararlanabileceği imasında bulunmaktadır. Bu nedenlerle o, örgütünün siyasal amaçlarına ve bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla yürüttüğü savaşa hizmet etmeyen sevgi,

aşk, evlilik ve cinsellik gibi tüm ilişkileri reddetmiş ve yasaklamıştır. Cinselliğin kullanımını ise tamamen kendi tasarrufuna almıştır. Böylece örgüt içi bireysel bağılılıkları ortadan kaldırarak, bütün örgüt mensuplarını yalnızca kendine bağlı bireyler haline dönüştürmüştür.

Öcalan'ın cinsel ilişkiye yaklaşımını, mülakat yapılan kadınlar da birebir dile getirmişlerdir. Onlar, Öcalan tarafından örgütün içerisinde cinsel ilişki yasaklanmış olsa da, uygulamanın hiç de Öcalan'ın anlatımlarında dile getirdiği şekliyle olmadığını ifade etmişlerdir. Özellikle Ejin, Helin, Zelal, Beritan, Bese, Asya, Dirok ve Sozdar, örgüt içerisinde cinsel ilişkilerde bir çifte standardın yaşandığını anlatmışlardır. Örneğin Bese, "Sözde örgütte cinsel ilişki yasaktı, fakat bu yasak ne hikmetse üst düzey yönetim için geçerli değildi" derken, Ejin de, "Apo'ya, Karayılan'a, Bayık'a, Kalkan'a, Bahoz'a cinsel ilişki serbestti, bize gelince yasaktı, özellikle de biz kadınlara" ifadesini kullanmıştır.

Kadınlar, yaşam anlatılarında bu çifte standardın yönetim kademesiyle örgüt mensupları arasında olduğu gibi, kadınlarla erkekler arasında da olduğunu dile getirmişlerdir. Uygulamada yaşananları Helin, "Şam'a Öcalan'dan özel ders almak üzere gittiğinde kadınların nasıl cinsel istismara uğradığını yaşayarak gözlerimle gördüm. Fakat bunları korkumdan hiçbir yerde anlatamadım. Çünkü size ajan damgasını vurdular mı sonunuz infaz demektir. Bundan dolayı kendi başıma gelenleri de unutmak zorunda olduğumu, unutmayıp yayarsam uyduruk bir bahaneyle infaz edileceğimi çok

iyi biliyordum. Ölmek istemiyordum, ölmek için de birçok şeye göz yummak zorundaydım” sözleriyle çarpıcı bir şekilde anlatmıştır. Bu anlatımlardan en dikkati çekenlerden biri de Asya'nın örgüt içi uygulamaları özetleyen şu sözleri olmuştur:

Benim en yakın arkadaşım bir erkek arkadaşını sevdi ve aşık oldu. Bunu duyanlar hemen gidip üst yönetime ispiyonladılar. Mahkemeleri yapıldı, savunmaları bile alınmadan idam kararı verildi. İdam kararı kadın için uygulanırken erkek için uygulanmadı. Çünkü hatalı hep kadınlar görülüyor, suçlanıyor, aşağılanıyor, hor ve hakir görülüyor, erkekler ise adeta ödüllendiriliyordu. Çünkü geri kalmış bazı kesimlerde söylendiği gibi, 'kadın kuyruk sallamazsa erkek böyle bir yanlışı yapmaz' şeklinde yaklaşıyordu (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Burada dikkati çeken husus, cinsel ilişkinin, örgüt içi inşa edilen cinsiyet hiyerarşisine göre üst yönetimde bulunanlara serbest, ama alt düzeyde faaliyet yürüten militanlara yasak olmasıdır. Diğer yandan örgütün, bölgenin ataerkil değerlerini yeniden üreterek sürdürmesidir. Bu değerlere göre örgütte herhangi bir kadın ve erkek istenmeyen bir cinsel ilişki yaşadığında, Bese'nin de ifade ettiği gibi, kadın cezalandırılmakta, erkek ise cezalandırılmamaktadır. Zira geleneksel ataerkil toplumlarda, “Kadın kuyruk sallamazsa erkek böyle yanlışı yapmaz” diye bir kanaat hâkimdir. Nitekim bu ataerkil değerlerin bir tezahürü olarak, PKK'ya katılan kadınların içinde yetiştiği Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere, 1950'lilerden sonra yoğun göç almış olan İstanbul, İzmir, Adana, Mersin gibi illerin gecekondü bölgelerinde cinsel ilişkiye giren kadınlar, “töre”ler nedeniyle öldürülürken, erkeklere daha müsamahalı yaklaşılmaktadır (Yirmibeşoğlu, 2008).

Örgüt içerisinde bir yandan cinsel ilişkiler katı bir şekilde yasaklanırken, diğer yandan da üst düzey yönetime ve erkeklere müsamahalı yaklaşım gösterilmesi, Dirok'un anlatımıyla yaşanan ilişkilerde kadının "günah keçisi" ilan edilmesine neden olmuş, bu durum da bir takım sapmaları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Leyla, son yıllarda lezbiyen ilişkilerin geliştiğini dile getirmiştir. Konuyla ilgili Leyla'nın anlatımı şöyledir:

Böyle katı uygulamaların bir sonucu olarak lezbiyen ilişkiler almış başını gitmişti. Bu durum normal karşılanmaya başlamıştı. Fark edildiğinde bu tür ilişki yaşayanlar uygulamaya alınıyor ve eleştiriliyordu. Fakat yapacak pek de bir şey kalmamıştı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Çerçel, duygusal olarak yaşanabilecek masum bir sevgi ve aşk ilişkisinin bile cezalandırıldığı bir örgütte, bu tür sapmaların yaşanmasını normal karşılamış ve eklemiştir: "Sevgi, aşk ve cinselliğin bu düzeyde abartılı bir şekilde yasaklanması, ilacı olmayan müzmin bir yara gibi çepeçevre örgütü sarmış ve yozlaştırmıştır." Bu yozlaşmanın bir sonucu olsa gerek Zinarin'in anlatımıyla kadınlar arasında, "Toplumdaki erkeklerle ilişkiye giren bayanlar oldu. Toplumdaki erkekle. Hatta gidip, ben seninle evleneceğim, yani örgütten beni kaçır, ben seninle evleneceğim" diyen kadınlar olmuştur.

Kısacası, Öcalan'ın çözümlmelerinden ve kadınların yaşam anlatılarından PKK'nın sevgi, aşk ve evliliğin yanında cinsel ilişkiyi de yasakladığı anlaşılmaktadır. Bu ilişkiyi yasaklamasının nedeni olarak, kadınların özgürlüklerini kazanması değil, yine Öcalan'ın çözümlmelerinde dile getirdiği, "yüzlerce erkeği kendinize, kendinizi de bana bağlayın" ifadesinde gizlidir.

4.6. İkincil Konumdan Özgürlüğe: Kadın'ın Araçsallaşması

PKK'nın toplumsal taban bulunduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri başta olmak üzere, 1950'lili yıllardan sonra yoğun göç almış olan İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve Mersin gibi illerin gecekondü bölgelerinde feodal değerler ve ataerkil aile yapısının ağır etkileri devam ettiğinden dolayı kadınlar, statü olarak "ikincil konum"larını sürdürmüşlerdir. İçinde buldukları konumdan kurtulmak için bir çıkış noktası bulamayan kadınlara 1990'lı yıllardan itibaren örgüt, adeta bir "nefes borusu" olmuştur. Özellikle Öcalan'ın geliştirmiş olduğu "özgür kadın" (Öcalan, 1992; Öcalan, 1999) sloganı tutmuş ve yüzlerce kadın bir daha geriye dönememeyi de göze olarak PKK'ya katılmışlardır.

Kadınlar, "ikincil konum"dan "özgürlüğe" adım atmak için PKK'ya katılmışlar, ancak, görüşme yapılan tüm kadınların, özellikle de Ronahi, Rewşen, Melis, Bese, Asya, Leyla, Çiğdem, Çerçel, Feride, Sozdar, Rojin'in yaşam anlatılarında da ifade ettikleri gibi, örgüt içerisinde özgürleşememişlerdir. Çünkü örgüt, toplumsal taban bulunduğu bölgelerin değerlerini yeniden üreterek sürdürmüş, bundan dolayı kadınların özgürlüğü "sembolik" değer ve "söylem" düzeyinde kalmıştır.

PKK'nın dönüşüm süreçlerinde örgütte faaliyet yürüten Bese, "Bireysel olarak Partide kendisini özgür hissetmediğini" ifade etmiş ve bunun nedenlerini şöyle izah etmiştir:

PKK'ya ilk katıldığım yıllarda benim silahım var, ben savaşıyorum, ben demek ki özgürüm diye düşünüyordum. Ama ilerleyen zamanlarda gördüm ki özgürlük bu değildi. Çünkü kendime ait bir kimliğim yoktu, kişiliğim yoktu, düşüncelerimi istediğim gibi dile getiremiyordum, eleştiremiyordum. Örgütten ayrılmak istiyordum, ayrılamıyordum (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Parti ve önderlik sahasında kaldığını dile getiren Leyla ise anlatımlarıyla, PKK'da kadının neden özgürleşemediğini daha da detaylandırmıştır. Ona göre PKK'da kadın özgürlüğünün önündeki en büyük engel, bir erkek olan Öcalan'dır. Zira Öcalan, PKK'da kadın hareketini başlatan, ideolojisini geliştiren, örgütlenmesini kuran kişidir. Leyla konuyla ilgili şunları anlatmıştır:

Aslında PKK'da kadının özgürlüğünü geliştirmeye yönelik herhangi bir şey yapılmadı. Yapılanlarla kadınlar özgürlüklerini biraz daha yitirdiler. Ben şahsen PKK'ya katılmadan önce daha özgürdüm. PKK'da benim dünyaya dair bireysel görüşüm yoktu, olamazdı da. Bir erkek arkadaşımın görüşmem yasaktı. Bütün dünyam ve bildiğim Öcalan'dı. PKK'ya katılmakla bir kölelikten diğer köleliğe geçmişim ama farkında değildim (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Çiğdem'in anlatımları da Leyla'nın anlatımlarını desteklemektedir. Nitekim O'na göre erkek bakış açısıyla bütünleşmiş ve şekil almış bir mücadeleyi kadın özgürlük mücadelesi olarak nitelemek mümkün değildir. Çiğdem, örgütte kadınların özgürlük algısını ise şöyle özetlemiştir:

Kadınlar örgütte özgürlüğü Apo'ya körü körüne bağlılık olarak algılıyorlardı. Ancak, kadın özgürlük mücadelesini verdiğini söyleyen Öcalan, kendisi kadını eziyordu, geliştirdiği sistem kadını eziyordu (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Görüşme gerçekleştiren kadınların anlatımlarından ve özellikle de Çerçel'in vurgusundan PKK'da kadınların, "söylemde özgür, uygulamada ise köle" gibi oldukları söylenebilir. Zira Öcalan, kadınları kazanabilmek için, onların kafasında soyut bir özgürlük algısı oluşturmuştur. Bu algıyı da "Savaşan özgürleşirler, özgürleşen güzelleşir, güzelleşen sevilir" (Öcalan, 2005) şeklinde formüle etmiş ve özgürlüğü de savaşa bağlamıştır. Bu bağlamda, PKK'nın kadınları, Yuval-Davis ve Anthais (1989)'in ifadesiyle "sembolik gösterenler" olarak araçsallaştırdığı, "özgür kadın" söylemini de bunun meşruiyet dayanağı olarak kullandığı görülmektedir.

Nitekim 1990'lı yılların başında PKK'ya katılan Zinarin, Helin, Ronahi, Asya, Leyla, Çiğdem Çerçel, Dirok ve Feride Öcalan'ın 1990'lı yıllardan sonra kadını araçsallaştırarak örgüt içi iktidarını kadın üzerinden sağladığını dile getirmişlerdir. Örneğin Ronahi'ye göre Öcalan, geldikleri geleneksel feodal yapıda hiçbir zaman duyamayacakları "özgürlük" çağrısıyla kadınları etkilemeyi başarmıştır. Bu başarının ardından önce kadınları kendine, erkekleri de kadınlara bağlamıştır. Böylece kadınları örgütsel yapının omurgası yapmıştır. Ronahi'nin anlatımı şöyledir:

Kadınlar içinde yetiştikleri toplum kesimlerinin en zayıf halkasıydı. PKK'ya katıldıklarında o güne kadar duymadıkları sözleri Öcalan'dan duydular. Öcalan partide tek güçtü. Kadın bu güce sığındı. Öcalan da kendine sığınanları, iktidarını sağlamlaştırdığı araçlar haline dönüştürdü. Kadını kendine, erkekleri de kadına bağladı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

Zinarin, Beritan, Revşen, Ejn ve Nuda'nın anlatımıyla Öcalan, örgüt üzerindeki iktidarını sağlamlaştırmak amacıyla kadınları; bilgi toplama, propaganda, erkekleri kazanma, motive etme ve elde tutma aracı olarak

kullanmış ve böylece örgütsel disiplini kadın üzerinden sağlamaya çalışmıştır. Öcalan'dan özel eğitim alan Beritan, kadınların istihbarat amaçlı olarak nasıl kullanıldığını şöyle dile getirmiştir:

Öcalan, siz diyordu benim kızlarımsınız. Size kimse müdahale etmeyecek. Diyordu biri size müdahale ederse, diyeceksiniz ki ben Apo'nun kızıyım, bana müdahale edemezsiniz. Ve diyordu orada ne var ne yok hepsini bana bildireceksiniz. Cemal, (Murat Karayılan) ne yapıyor, Abbas (Duran Kalkan) ne yapıyor, Cuma (Cemil Bayık) ne yapıyor bana bildireceksiniz (Derinlemesine Mülakat, 2008).

Öcalan kadınları, bilgi toplamanın yanında, hem yeni elemanlar kazanma, hem de kazandığı elemanları motive etme ve elde tutma amacıyla bir propaganda aracı olarak kullandığı gözlenmektedir. Nitekim 1993 yılında örgüte katılan ve Öcalan'dan "özgün eğitim" alan Zinarin'in anlattıkları bu açıdan dikkate değerdir:

Şam'da Öcalan'ın özel eğitimlerinden geçtim. Bize siz kadınlar diyordu kendinizi ruhsal, fiziksel ve düşünsel olarak sürekli eğiteceksiniz. Geleneksel kadın olmayacaksınız. Duruşunuz diyordu dimdik olacak. Yani her şeyinizle mükemmel olacaksınız. Beni görmeyen erkeklere ve kızlara anlatacaksınız. Biz Öcalan'ı siyasi alanda görev aldığımızda ya da örgüt içerisinde görev aldığımızda öyle bir anlatıyorduk ki tanrı gibi (Derinlemesine Mülakat, 2007).

Öcalan'ın erkekleri eylemlere motive etmek ve elde tutmak amacıyla, intihar eylemi gerçekleştiren Zilan (Zeynep Kınacı) başta olmak üzere, Mizgin, Ronahi, Meryem ve Leyla'nın eylemlerini göklere çıkarmış, bu tür eylem gerçekleştiren kadınları da "tanrıçalar" olarak ilan etmiştir (Öcalan, 1999). Erkeklere yönelik gerçekleştirdiği örgüt içi konuşmalarında ve eğitimlerde sürekli kadınların bu eylemlerini örnek olarak anlatmıştır. Revşen yapılan görüşmede Öcalan'ın kadınların gerçekleştirdiği intihar eylemleri üzerinden erkekleri nasıl motive etmeye çalıştığını şöyle dile getirmiştir:

Öcalan kampa geldiği zaman saatlerce bize konuşmalar yapardı. Erkek arkadaşlara seslenerek Zeynep'in, Leyla'nın eylemlerini anlatırdı. 'Erkek olduğunuzu iddia ediyorsunuz, erkeklikten dem vuruyorsunuz ama metropol koşullarında zor bela büyümüş bir Zilan, bir Leyla gibi olamıyorsunuz.' Kürt feodal değerlerinde hangi erkek olursa olsun bu söylemden etkilenmemesi mümkün değildi. Etkileniyorlardı (Derinlemesine Mülakat, 2009).

PKK tarafından 1990'lı yıllardan sonra yukarıda sıralanan görev ve roller yüklenerek kadınlar, örgütü ayakta tutan temel güç haline gelmişlerdir. Görüşme yapılan kadınların tamamı, bu gücün örgütten ayrılması halinde "örgütsel yapının çökeceğini" dile getirmişlerdir. Ronahi, "kadınlar olmazsa, erkekleri örgütte tutamazsınız", Beritan, "erkekler kadın için dağda duruyorlar", Ejn, "kadınlar olmasa bir tane erkek dağda olmazdı", Revşen, "kadın örgütten ayrılınsın, kimseyi tutamazsınız dağda", Pelin, "kadınlar ayrılınsın, dağda erkekleri bir saniye bile tutamazsınız" sözleri bu bağlamda dikkate değerdir. Feride'nin, "Örgütte boş zamanlarımızdaki en büyük aktivitelerimizden biri de halaydı. Halayda kadınlar var ise saatlerce sürerdi. Kadınlar ayrıldığında ise hemen sona ererdi" sözü de kadınların örgüt içerisinde oynadığı rolü anlama açısından önemlidir.

Pelin'in yaşam anlatısı, kadının PKK'da oynadığı rolü daha da belirginleştirmektedir. Zira O'nun anlatmış olduğu örnek, "neden örgütü ayakta tutan temel gücün kadın olduğu" sorusuna da bir cevap niteliği taşımaktadır. Pelin'in yaşam anlatısı şöyledir:

Biz bir gün baraj yapıyorduk. Erkeklerle birlikte çalışıyorduk. Kandil'de su akıyor, işte suyun etrafına baraj çekiyoruz, taş örüyoruz. Orada bir arkadaş geldi, işte bayanların işi yok, hani taş taşıyamıyoruz, doğal olarak biz gidelim, işimiz yoksa hani boşuna kalmayalım burada dedi. Erkeklerden biri döndü, şey dedi, siz hiç öyle sanmayın dedi. Taşı biz taşıyoruz ama aslında esas rolü bayanlar görüyor dedi. Yani nasıl tuğlayı üst üste koyuyorsunuz, onları bir arada tutmak için arasına harç koyuyorsunuz, aslında buradaki

rolünüz aslında odur, siz o işi yapıyorsunuz dedi. Yani taşı yığan biziz, ama harç sizsiniz demeye getiriyordu.

Örgütü ayakta tutan temel güç kadın olduğu gibi, örgüt içi disiplinin sağlanmasında da kadınların rolünün çok büyük olduğu görülmektedir. Ronahi, “Erkeklerin kadınlar örgüte katılmaya başladıktan sonra kendilerine çeki düzen verdiklerini, hatta hemen her gün traş olanların sayısında bir artışın yaşandığını” ifade etmiştir. Revşen de, “Kadınlar örgüte yoğun bir şekilde katılmaya başladıktan sonra erkeklerin temizliklerine daha fazla dikkat ettiklerini” dile getirmiştir.

Son tahlilde, PKK’da kadınlar özgürleşemedikleri gibi, örgütsel yapıyı ayakta tutan araçlar haline dönüştürülmüşlerdir. Bu bağlamda, kadın örgüt mensuplarının yaşam anlatılarından, PKK tarafından kadınların; a) örgüt içi iktidarı elde tutmada, b) bilgi toplamada, c) propaganda faaliyetlerinde, c) örgüt içi disiplini sağlamada, d) erkekleri eylemlere motive etmede, e) erkeklerin örgütten kaçmalarını engellemede, f) PKK hareketinin toplumsal tabana yayılmasında, g) PKK’ya yeni elemanlar kazanmada bir araç olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bütün bunlara rağmen, Bese, Zinarin, Helin, Ronahi, Revşen, Zela ve Kardelen’in de dile getirdiği gibi kadınların kendilerine güvenleri artmış ve erkekler karşısında kendilerini ifade yetenekleri gelişmiş ve kimliklerinin daha çok farkında olmuşlardır. Bunu Nuda şu sözleriyle özetlemiştir:

PKK teorik olarak, dil olarak, yorum gücü olarak insanı çok geliştiriyor. Kadının yorum gücü, yani bir şey üzerine değerlendirme yapma gücü çok geliyor. Yani bir konu hakkında saatlerce yorum yapabilirim. Bu doğru veya

yanlıř insanın çenesi dūřuyor, böyle diyebilirim. Ben PKK'ye katılana kadar kimliđimin çok farkında deđildim. Hem kadın olarak hem de Kūrt olarak kimliđimin daha çok farkında olmamı sađladđını söyleyebilirim (Derinlemesine Mūlakat, 2009).

Beşinci Bölüm: SONUÇ

Erken modernitede görülen savaşların yerini alan terörizm, günümüzde küreselleşerek bütün dünya toplumlarını derinden etkileyen bir fenomen haline dönüşmüştür. Terörizmin savaşlardan ayrılan en büyük özelliği ise “kuralsız” olması ve insanlığın ürettiği tüm değerleri “araçsallaştırarak” kullanmasıdır.

Dünyada faaliyet yürüten terör örgütlerinin ideoloji, din, etnisite, aile, kültürel değerler, az gelişmişlik, şiddet ve insan gibi pek çok konuyu araçsallaştırdığı görülmektedir. Buna en iyi örneklerden biri de 1980’li yıllardan itibaren silahlı faaliyetlere başlayan PKK hareketidir. Bu çalışmada, **PKK’nın özgürleştirme iddiasında bulunduğu kadını araçsallaştırarak, onun ikincil konumunu nasıl devam ettirdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.**

Tarihsel olarak bakıldığında PKK’ya kadınlar, 1990’lı yılların başında katılmaya başlamış, 1993 yılında katılımlarında önemli ölçüde artış görülmüş ve 1999 yılında ise bu katılımlar en yüksek düzeye ulaşmıştır. Kadınların 1990’lı yıllardan itibaren yoğun olarak PKK’ya katılmalarının bazı nedenleri vardır. Herşeyden önce örgütün lideri Öcalan, 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin çözülmesinden sonraki süreçte Marksist/Leninist ideolojinin değer kaybetmesine paralel olarak aile, din, aşiret ve benzeri toplumsal kurumlarla ilgili olumsuz düşüncelerini yumuşatmıştır. Bu bağlamda, kadınların

“erkeklerin savaşma kabiliyetini azaltacağı, örgütiçi disiplini bozacağı, halk desteğini azaltacağı”na dair görüşlerini de değiştirmiştir. Diğer yandan, Filistin intifadasında kadınların dünya kamuoyunda yarattığı ilgi ve gösterilerde oynadığı rolden çok etkilenen Öcalan, kadınların kazanılarak mücadeleye çekilmesini istemiştir.

Ayrıca, PKK'nın faaliyet yürüttüğü bölgelerde 1990'lı yıllardan itibaren kentleşme ve toplumsal dönüşüm süreçleri hızlanmış, hızlanan bu süreçlere paralel olarak kadınların karşı karşıya kaldıkları sorunları çözebilecekleri formel mekanizmalar kurulamamıştır. Örgüt, 1990'lı yıllardan itibaren silahlı eylemlerinin yanında, propaganda gücünü de artırmış, kadınları kazanmak için “özgürleşen kadın, özgürleşen Kürdistan'dır” sloganını geliştirmiştir. Bu dönemde PKK, geliştirdiği slogan ve söylemlerle kadınların karşı karşıya kaldıkları sorunları çözmede bir “çıkış” ve “kaçış” noktası olmuş ve kırsal alanlar başta olmak üzere, metropol kentlerin gecekondü bölgeleri, lise ve üniversitelerden sayısız genç kadın örgüte katılmıştır.

Burada, Öcalan'ın genç kadınları örgüte kazanmak için geliştirdiği “özgürleşen kadın, özgürleşen Kürdistan'dır” sloganı özellikle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Öcalan'ın böyle bir sloganı geliştirmesinin nedeni, milliyetçilik ve ulus inşa süreçlerinde kadınların oynadığı rolden kaynaklanmaktadır. Kadınlar ulus inşa süreçlerinde Enloe (1990), Nagel (2004), Najbadi (2005), Yuval-Davis ve Anthias (1989)'in işaret ettikleri gibi kimi zaman “sembolik gösterenler”, kimi zaman da “silahlı

faaliyetlere katılarak” merkezi bir rol oynarlar. Bu söylemde milliyet ve ulusu erkekler, vatani ise kadınlar temsil etmektedir. Nitekim PKK, 1990’lı yılların başından itibaren Marksist/Leninist ideolojiden etnik milliyetçiliği esas alan bir ideolojiye doğru evrilmiş ve hızla yeni bir ulus inşa sürecine girişmiştir.

Kadınlar PKK’ya katıldıktan sonra erkek egemen bir örgütün içerisinde sayısız sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Zira erkekler tarafından kurulan ve yönetilen bir örgütte kadına dair geliştirilen ideoloji, örgütlenme, roller ve değerler sistemi de erkekler tarafından geliştirilmiştir. Nitekim Bartos ve Wehr (2002)’in çatışma teorisinin bileşenleri bağlamında PKK’da kadının devletle çatışma davranışın bakıldığında, uyuşmaz amaçların, örgütün lideri Öcalan’ın geliştirdiği “sömürge tezi”nin üzerine inşa edildiği görülmektedir. Nitekim PKK’nın yazılı metinlerinden ve görüşme yapılan kadınların anlatımlarından, Kürtlerin yaşadığı bölgelerin geri kalmışlığı, Kürtlerin sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik açıdan geri bırakılmışlığı ve “kadının bölgedeki konumunun” bu sömürge tezi çerçevesinde açıklandığı anlaşılmaktadır.

Bu teze göre, Kürdistan’ın sömürgeleşme süreci, kadınların özgürlüklerini kaybetme süreçleriyle çok yakından ilgilidir ve Kürtlerin/Kürdistan’ın sömürge haline dönüştürülmesi “kadının düşürülmesi, köleleştirilmesi ve özgürlüğünü kaybetmesiyle” sembolleştirilmektedir. Bu nedenle, Kürdistan’ın özgürlüğe kavuşabilmesinde ve toplumun geri olarak ifade edilen özelliklerinden kurtulmasında kadın, en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir (Öcalan, 1992). Son tahlilde Kürdistan’ın kurtuluşu,

kadının “uyanişına” ve “mücadelesi”ne bağlandığı için, kadınların omzuna büyük bir yük yüklenerek devletle silahlı mücadeleye sokulmuşlardır.

PKK, kadınları devletle silahlı bir mücadelenin içerisine sokulabilmek için, onlara yeni roller ve değerler sistemi kazandırmaktadır. Kadına rol olarak “Kürdistan’ı kurtarma”, “erkeği hizaya getirme ve kurtarma misyonu” verilmektedir. Kazandırılmaya çalışılan değerler sistemi ise baskıcı/sömürgeci devleti temsil eden erkeğin reddedildiği, aşkın ve sevginin soyutlanarak savaşmaya bağlandığı bir sistemdir.

Örgüt, çatışma dayanışmasını ise örgütsel bir grup dinamiğinin üzerine inşa etmiş, dayanışmayı artırmak için de marksist ve radikal feminist teorilerden yararlanarak bir kadın ideolojisi geliştirmiştir. Bu ideoloji, hareketin yazılı metinlerinde, “yurtseverlik, özgür düşünme ve özgür irade, örgütlülük, mücadele bilinci ve estetik bilincin oluşturulduğu ve yine kadının kendini bilmesi, kendi gerçek kimliği ile doğru temelde buluşabilmesi için, erkekten, erkek egemenlikli sistemden bir kopuş” (Doğu, 2007:40) olarak tanımlanmaktadır. Çatışma dayanışmasını artıran önemli faktörlerden biri de “düşmanlık”tır. Kadınların devlete karşı düşmanlığını artırmada bu ideolojinin belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

PKK’da kadınlar, devlete karşı çatışma davranışını sürdürebilmeleri için, örgütün lideri Öcalan tarafından PKK’nın genel örgütlenmesinden ayrı olarak örgütlenmişlerdir. Ancak bu “sembolik” düzeyde bir örgütlenmedir. Zira son dönemde Yüce Kadınlar Topluluğu (KJB) olarak yapılanan kadınlar, sözde

özerk iseler de örgütün bir çatı örgütlenmesi olan Kürdistan Halklar Topluluğu (KCK) yapılanmasına bağlı olarak faaliyet yürütmektedirler. Silahlı faaliyetler yürütmek üzere KJB çatısı altında kurulan Özgür Kadın Birlikleri (YJA Star) de erkeklerden oluşan Halk Savunma Güçleri (HPG)'ne bağlı olarak faaliyet yürütmektedir.

PKK'da kadınların ideolojiden, örgütlenmeye ve gerçekleştirilen eylemlerdeki rollerine kadar pek çok konuda herhangi bir inisiyatifleri olmadığı gibi, katılım süreçlerinde de belirleyici herhangi bir rolleri bulunmamaktadır. Nitekim kadınların demografik özellikleri ışığında radikalleşme süreçlerine bakıldığında bunu görmek mümkündür.

Bu bağlamda, PKK'da faaliyet yürütmüş olan kadınların demografik özelliklerine bakıldığında; örgüte katılım yaşı ortalaması 17, eğitim düzeyleri oldukça düşük, çoğunluğu ise herhangi bir mesleği ve işi bulunmayan bireylerden oluşmaktadır. Bu bireylerin çoğunluğunun ekonomik düzeyi düşük ve çok çocuklu ailelerden gelmektedirler. Ayrıca bu bireylerin çoğunluğunun aile ve akrabalarının örgütle ilişkisi olduğu elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Örgüte katılım yeri dağılımlarına bakıldığında ise, örgüt içerisinde faaliyet yürüten kadınların çoğunluğunun Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki iller başta olmak üzere, 1950'li yıllardan sonra göç alan İstanbul, İzmir, Adana, Mersin vb. illerden örgüte katıldıkları görülmektedir.

Bu bulgular ışığında ve kadın örgüt mensuplarının anlatımlarından yola çıkılarak, kadınların, gençlik psikolojisinin etkisiyle, yaşadıkları ailevi sorunlardan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde kadının ikincil konumunun sürmesi, örgütün kadınlara yönelik geliştirmiş olduğu propagandanın güçlü olması nedeniyle ve güvenlik güçlerinin yanlış uygulamalarından kaynaklanan nedenlerle radikalleşerek PKK'ya katıldıkları anlaşılmaktadır.

Ancak burada dikkati çeken en önemli hususlardan biri, PKK'ya katılım süreçlerinde süreci başlatanın genel olarak kadınlar değil, örgütün olmasıdır. Nitekim görüşme yapılan kadınlar örgütün genel olarak arkadaşlıkları, hemşerilikleri, akrabalıkları, sosyal ve kültürel faaliyetler ve etnik değerleri kullanarak kendileriyle ilişki kurduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü görüşme yapılan kadınların da ifade ettiği gibi, Kürt toplum yapısında bir kadının örgüte katılması çok zordur. Kendi başına dağa çıkması ya da evden dışarı bir adım atması bile cesaret olayıdır.

PKK kadınlarla, bu yollarla iletişim kurduktan sonra, onlarla dış dünya arasına duvarlar ördüğü, illegal bir "örgütsel grup dinamiğinin" içerisine çekmektedir. Bu dinamik içerisinde kadınlara ideolojik/siyasi ve askeri eğitimler vererek düşünce, duygu ve davranışlarını kendi ideolojisi doğrultusunda değiştirmektedir. Amaç ise kadınların toplumsal kimliklerini kolektif bir grup dinamiği içerisinde eriterek ve yok ederek yerine militan kimliği kazandırabilmektir. Bir zaman sonra örgütün ideolojisi doğrultusunda

bir kimlik kazanan kadınların robotlardan hiçbir farkı kalmamaktadır. “Robotik bir alt kültür” kazanan kadınlar ise, intihar eylemi, ölüm orucu, açlık grevi, kendini yakma eylemi gibi birçok eylemi hiç sorgulamadan çok rahat bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler.

Kadınları illegal bir örgütsel grup dinamiğinin içerisine çeken PKK, onları araçsallaştırmakta ve erkekler karşısında verdiği sembolik değerle “özgürleştikleri yanılısaması”nı yaşatmaktadır. Bunu anlayabilmek için feminist düşünürlerin milliyetçilik, ulus inşa süreçleriyle ilgili ileri sürdükleri argümanlar ile kadınların özgürlük mücadelesinde özgürlükçü, marksist ve radikal feministlerin ortaya koydukları kavramsallaştırmalardan yararlanmak gerekmektedir.

Nitekim PKK'nın kadını nasıl araçsallaştırdığına ve böylece kadının ikincil konumunun sürekliliğini nasıl sürdürdüğüne toplumsal cinsiyet ve feminist teorilerin kavramsallaştırmaları ışığında bakıldığında, bunu Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki ataerkil cinsiyet düzenini yeniden üretip devam ettirerek gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Bu çerçevede örgüt, kadın örgüt mensuplarının anlatımlarından da anlaşıldığı gibi, Abdullah Öcalan, örgütün üst düzey yönetimini oluşturan Murat Karayılan, Cemil Bayık, Duran Kalkan kadınlar ve erkekler şeklinde yeni bir “cinsiyet hiyerarşisi” kurgulamıştır. Bu kurgu, kadınların erkeklere karşı “özgürlük kazandıkları yanılısaması”nı yaşamalarına neden olmuştur.

PKK örgüt içi cinsiyet düzenini kadın ve erkek mekânlarını ayırıştırarak sağlamıştır. Zira mekânla cinsiyet rejimi bir arada ve temel bir egemenlik ve iktidar ilişkisi etrafında örölmektedir (Alkan, 2009). Katılımcıların da dile getirdiği gibi, örgüt içerisindeki bu egemenlik ve iktidar ilişkisi örgütsel yaşamın tümünü şekillendirmektedir. Bu nedenle iki cinsin normal zamanlarda biraradalığına izin verilmemektedir ve her bir cinsin örgüt içerisinde hangi mekânlarda dolaşabileceği örgüt tarafından düzenlenmiştir.

Toplumsal cinsiyet ve mekân arasındaki ilişkinin örgüt içerisinde kadına verilen görev ve rolleri de belirlediği gözlenmektedir. Zira mekânın kurgulanması, sadece bir “yer” imlemesinin ötesinde, örgütsel rollerin içselleştirilmesini de sağlamaktadır (Çakır, 2009). Bu bağlamda, erkek egemen bir yapıya sahip olan PKK, bir yandan gündelik yaşamda kadınla erkek mekânlarının sınırlarını çizerken, diğer yandan da kadınla erkeğe biçilen görev ve rolleri ima etmektedir. Amaç ise eril iktidarı gündelik yaşamın her alanına hâkim kılmaktır.

Kadınların yaşam anlatılarından, gündelik yaşamda erkeklerle kadınların benzer işleri nöbet usulüne göre yaptıkları gözlenmektedir. Ancak erkeklerin bazen açıktan, bazen de ima yoluyla kadınların kadın işi olarak tanımlanan “yemek, temizlik vb.” işleri yapmaları gerektiğini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durum örgüt içerisinde eril tahakkümün açıktan olmasa da gizliden gizliye devam ettiğini göstermektedir. Silahlı faaliyetlerde ise kadınlar özellikle intihar eylemlerinde kullanılmaktadırlar. Bunun en önemli

nedeni, Bokhari (2007)'nin de işaret ettiği gibi, örgütün erkek egemen yapısının yanı sıra, kadınlarla ilgili toplumda varolan geleneksel önyargılardan yararlanma isteğidir. Zira geleneksel toplumlarda erkekler daha çok şiddete yatkın olarak bilinirken, kadınlar daha az tehditkâr ve militan olarak görülmektedirler. Özcesi PKK'da kadınlar, silahlı eylemlerde daha çok sembolik, erkekleri eylemlere motive eden ve cephe gerisi roller üstlendikleri görülmektedir.

Gündelik yaşam ve silahlı faaliyetlerde olduğu gibi, PKK'nın benzer bir yaklaşımını karar alma süreçlerinde de görmek mümkündür. Zira örgüt içerisinde ataerkil sistem yeniden üretilerek devam ettirilmektedir ve kadınlara karar alma süreçlerinde yeterli düzeyde görev ve sorumluluk verilmemektedir. Sembolik düzeyde verilen görev ve sorumluluklarda ise son sözü daima erkekler söylemektedir. Çünkü ataerkil sisteme göre erkekler, doğal olarak daha akılcı ve güçlüdürler. Onlar, yönetmek ve egemen olmak için yaratılmışlardır. Kadınlar ise daha zayıf ve rasyonel yetiler açısından daha geri, duygusal bakımdan da dengesizdirler (Köker, 1998).

PKK'da örgüt içi ataerkinin yeniden üretiminde en önemli uygulamalardan biri, "kadın bedeninin örgütsel denetimi"dir. Kadınların yaşam anlatılarında da dile getirdiği gibi örgüt bu denetimi, aileyi reddederek, evliliği, sevgiyi, aşkı ve cinselliği yasaklayarak gerçekleştirmiştir. Örgütün aileyi reddetmesinin, evliliği, sevgiyi, aşkı ve cinselliği yasaklamasının nedeni ise, radikal feministlerin iddia ettiği gibi, kadınların "özgürlüklerini

kazanmaları” için değil, “kadınların örgüte katılmalarında ve dağ kadrosunda tutulmalarında yaşanan zorluklar, savaş üzerinde yoğunlaşmayı azaltması, örgüt içi yozlaşmaya neden olması, örgütün disiplinini ortadan kaldırması ve örgütten kopuşları artırması” sebebiyledir.

Diğer yandan, görüşme yapılan kadınlar, örgüt içerisinde her ne kadar sevgi, aşk ve cinsel ilişki yasaklanmış olsa da bu konuda bir çifte standardın yaşandığını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda, kadın örgüt mensuplarının anlatımlarından, sevgi, aşk ve cinsel ilişkinin örgüt içi inşa edilen cinsiyet hiyerarşisine göre üst yönetimde bulunanlara serbest, ancak alt düzeyde faaliyet yürüten militanlara yasak olduğu görülmektedir. Ayrıca örgütte herhangi bir kadın ve erkeğin cinsel ilişki yaşaması durumunda erkeklere müsamaha ile yaklaşıldığı, kadınların ise tereddüt edilmeden cezalandırıldığı dikkati çekmektedir. Bunun geleneksel ve feodal toplumdaki, “kadın kuyruk sallamazsa erkek böyle yanlış yapmaz” ataerkil düşünce kalıbından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan kadınlar, örgüt içerisinde bir yandan cinsel ilişkiler katı bir şekilde yasaklanırken, diğer yandan da üst düzey yönetime ve erkeklere müsamaha ile yaklaşılmasının bir sonucu olarak kadınlar arasında bazı sapma davranışlarının yaşandığını dile getirmişlerdir.

Son tahlilde, lider merkezli bir hareket olan PKK’da kadınlar, özgürleşememişlerdir. Zira PKK’ya kadınların alınmasına karar veren, ideolojisini ve örgütlenmesini geliştiren, rollerini ve değerler sistemini

belirleyen Öcalandır/ erkeklerdir. Diğer yandan bir kadının örgüte girdikten sonra kendi iradesiyle ayrılmasına izin verilmemektedir. Böyle talepte bulunan kadınların akıbeti görüşme yapılan kadınların anlattığı birçok örnekte görüldüğü gibi ya “ajan” ve “hain” damgası yemek ya da “infaz” edilmektir.

Araştırma boyunca görüldüğü gibi PKK’da kadınlar özgürleşemedikleri gibi, örgütsel yapıyı ayakta tutan araçlar haline dönüştürülmüşlerdir. Kadını özgürleştirme adına atılan tüm adımlar ise, aslında örgüt içerisinde ataerkil cinsiyet sistemini yeniden kurgulayarak, kadının ikincil konumunu sürdürmek amacıyla atılmıştır. Kadınların örgüt içerisinde kendilerine biçilen yeni rolleri ve konumlarıyla “pasif kurbanlar” oldukları söylenebilir. Bu bağlamda, PKK tarafından kadınlar; a) örgüt içi iktidarı elde tutmada, b) bilgi toplamada, c) propaganda faaliyetlerinde, d) örgüt içi disiplini sağlamada, e) erkekleri eylemlere motive etmede, f) erkeklerin örgütten kaçmalarını engellemede, g) PKK hareketinin toplumsal tabana yayılmasını sağlamada, ğ) PKK’ya yeni elemanlar kazanmada, h) Yeni bir ulus inşa sürecinde bir araç olarak kullanılmışlardır.

Öte yandan, *kadınların kendilerine güvenleri artmış ve erkekler karşısında kendilerini ifade yetenekleri gelişmiş ve kimliklerinin daha çok farkında oldukları* gözlenmiştir. Zira Stinson (2005)’un da işaret ettiği gibi, kadınların terörist faaliyetlere girmesi, onların kamusal alanda geleneksel toplumun kendilerine yasakladığı ya da sınırladığı fırsatların farkına

varmalarına yardım ediyor. Politik aktörler olarak potansiyellerinin neler olduğu hakkında yeni kazanımlar elde ediyorlar.

PKK'nın toplumsal taban bulunduğu Doğu ve Güneydoğu illeri başta olmak üzere, göç almış olan İstanbul, İzmir, Bursa, Mersin, Adana illerinde yaşayan, Kürt kökenli kadınların karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümünde hala arzulanan ölçüde hem yapısal çözümler üretilmemiş, hem de yeterli düzeyde formel mekanizmalar kurulamamıştır. PKK'ya kadın katılımlarının azalan ölçüde de olsa sürmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bu nedenle PKK'nın toplumsal taban bulunduğu bölgelerde kadının konumunun yükseltilebilmesi için politika uygulayıcıları tarafından devlet çapında formel mekanizmalar kurularak yaşama geçirilmelidir.

Bu mekanizmaların yaşama geçirilebilmesi için tüm toplumsal kurumların bir araya gelmesi gerekmektedir. Zira kadınların karşı karşıya kaldığı sorunların araştırmada da görüldüğü gibi makro ve mikro yönleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kürt kökenli kadınların sorunlarının çözümünde, akademisyenlere, medyaya, siyasetçilere, hukukçulara, sivil toplum örgütlerine büyük görevler düşmektedir. Özellikle sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin bir araya gelerek kadının konumu yükseltmek amacıyla yeni araştırmaların yapılmasına gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acarsoy, V. (1987), *İstasyon*, Ankara: Yeni Forum Yayınları.
- Açık, N. (2002), "Ulusal Mücadele, Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye'deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi" , *90'larda Türkiye'de Feminizm*, der. A. Bora ve A. Günal, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akbulut, İ. (1988), *Devlet Terörizmi ve Ülke Bölücülüğü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Akman, N. (1996), "Ölüm Doğuran Bomba Kızlar", *Sabah Gazetesi*, (10.11.1996).
- Aksu, B. ve Üstün, İ. (2005), *Sıcak Aile Ortamı, Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Akkoç, Y. (1996), *Türkiye'deki Terör Örgütlerinin Örgütlenme Modeli*, Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akyıldız, A.S. (2002), "Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Tedbirler", *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Akyol, M. (2006), *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek, Yanlış Giden Neydi, Bundan Sonra Nereye?*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Alaçam, İ. (2004), *Terörün Toplumsal Tabanı*, Ankara: TODAİE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alkan, A. (2009), "Giriş: Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinde Mekanın İzini Sürmek", *Cins Cins Mekan*, Der.: A. Alkan, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Alkan, N. (2006), *Türkiye'deki Terör Örgütleri Tarafından Gerçekleştirilen İntihar Saldırılarının Sosyolojik ve Psikolojik Açısından İncelenmesi ve*

- Önleme*, Ankara: KHO Savunma Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alkan, N. (1997), "Terör Örgütlerinin İntihar Eylemlerindeki Psikodinamik Gerçekler", *Polis Akademisi Dergisi*. Sayı: 7.
- Alkan, N. ve Yücel, A. (2002), *Terör Örgütü PKK'daki Militanların Yaş Profili*, Ankara: TEMUH.
- Altınay, A.G. (2004), "Giriş: Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm", *Vatan, Millet, Kadınlar*, der. A.G. Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altunışık, M.B. (2002), "Ortadoğu ve Terör", *Dünya'da ve Türkiye'de Terör Konferansı Bildirileri*, Ankara: TCMB Yayınları.
- Alvanou, M. (2008), "The Phenomenon of Palestinian Suicide Terrorism", *Israel National Defense College Research Center*.
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi* (1999), İstanbul: Hürriyet Matbaacılık.
- Anderson, B. (1993), *Hayali Cemaatler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Arıboğan, D.Ü. (2003), *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna, Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak*, İstanbul: TİMAŞ Yayınları.
- Aron, R. (2005), *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. K. Alemdar, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Atabek, E. (1997), *Kuşatılmış Gençlik*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Atar, O. (2004), *Türkiye'de Yıkıcı ve Bölücü Terörün Kökenleri*, Ankara: PA Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Atıcı, B. ve Gümüş, Ç. (2001), "Bireylerin Terör Örgütlerine Katılım Durumları İle Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişki", *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, A. (1992), *Kürtler, PKK ve Öcalan*, Ankara: Kiyap Yayınları.

- Aygan, A. (1987), "PKK: Yapısı, İdeolojisi ve İşleyişi", *Çılgınlıktan Sağduyuya: İtirafçılar Anlatıyor*, Ankara: Yeni Forum Yayınları.
- Badinter, E. (1992), *Bir Ötekidir Kadınla Erkek Arasındaki İlişkiler ya da Androjin Devrim*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Bal, İ. (2006), "Terör Nedir? Neden Terörist Olunur?", *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, Ankara: USAK Yayınları.
- Bal, İ. (1999), "Hizbullah Örneği Çerçevesinde Polisin Terör Operasyonları ve Terörle Proaktif Mücadele", *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 2, S. 7-8.
- Bal, İ. (2006), *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri*, Ankara: USAK Yayınları.
- Ballı, R. (1991), *Kürt Dosyası*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Bartol, W. (1998), *Fedailerin Kalesi Alamut*, İstanbul: Yurt Yayınları.
- Bartos, O.J. (2002), *Using Conflict Theory*, Cambridge University Press.
- Başkaya, F. (1997), *Paradigmanın İflası*, İstanbul: Doz Yayınları.
- Başkaya, F. (2001), *Az gelişmişliğin Sürekliliği*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Bayık, C. (2005), "İkinci Doğuşum", *Güneşin Sofrasında II*, der. G. Aksu, İstanbul: Berdan Matbaacılık.
- Baymur, F. (1990), *Genel Psikoloji*, İstanbul: ANKA Matbaacılık.
- Beck, U.(1992), *Risk Society: Towards a New Modernity*, Trs:M.Ritter, London: Sage.
- Berktaş, F. G. (2004), "Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye", *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferansı Yazıları*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Berti, J. (2008), "YJA Star Meclis Üyesi Hezil Fırat: Kadın Ordulaşması Kadının Savunma Gücüdür",

http://209.85.135.104/search?q=cache:YzaOVk_Cq_wJ:www.komelan.com , (indirilme tarihi: 10.11.2008).

- Bila, F. (2004), *Satranç Tahtasında Yeni Hamleler, Hangi PKK?*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Bila, F. (2007), *Komutanlar Cephesi*, İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Bilgin, M. S. (2000), *Yapraklar Açana Dek 'Satranç'*, İstanbul: Aram Yayınları.
- Bilgin, N. (2003), *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Birand, M.A. (1992), *Apo ve PKK*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Bokhari, L. (2007), "Women and Terrorism: Passive or Active Actors? Motivations and Strategic Use", *Suicide as a Weapon*, IOS Press.
- Bruinessen, M. (2005), "Adile Hanımdan Leyla Zana'ya: Kürt Tarihinde Siyasi Liderler Olarak Kadınlar", *Devletsiz Ulusun Kadınları*, ed. S. Mojab, İstanbul: AVESTA Yayınları.
- Buldan, N. (2004), *PKK'de Kadın Olmak*, İstanbul: Doz Yayınları
- Bulut, F. (1994), *İslamcı Örgütler I-II*, İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık.
- Cantekin, E. (2006), *PKK Terör Örgütünün Örgüte Eleman Kazandırmasında Elemanların Sosyo-kültürel Durumlarının Rolü*, Ankara: KHO Savunma Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Castel, R. (2004), *Sosyal Güvensizlik*, Çev. I. Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cerrah, İ. (2000), "PKK Terörünün Sosyo-ekonomik ve Kültürel Nedenleri", *1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Cock, J. (1994), "Women and the Military: Implications for Demilitarization in the 1990s in South Africa", *Gender and Society*, Vol.8, No.2.

- Coole, D.H. (1988), *Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism*, Boulder: Lynne Rienner Publisher.
- Connell, R. W. (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum Kişi ve Cinsel Politika*, Çev. C. Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Crenshaw, M. (1990), "Terörizmde İdeolojik ve Psikolojik Faktörler", *Yeni Forum Dergisi*, Çev. A. Yayla, Şubat 1990.
- Cronin, A.K. (2003), *Terrorist and Suicide Attacks*, August 28, 2003, indirme 10 Ekim 2005 (<http://www.fas.org/irg/crs/RL32058.pdf>).
- Cuff, E.C. ve Payne, G.C.F. (1989), *Perspectives in Sociology*, London:Unwin.
- Çabuk, N. (1994), *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kimlik, Türkiye'de Kapitalistleşme ve Kadın: Manisa'da Tekstil Çalışanları*, İngiltere: Durham Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çabuk, N. (1997), "Kapitalist Dönüşümler Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Göç", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç (20-22 Kasım 1996)*, Ankara: sosyoloji Derneği, Yayın No:5.
- Çabuk, N. (2003), *Kırdaki Kız Çocuklarının Eğitimdeki Eşitsizliği: Güneydoğu Örneği*, Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Çağlayan, H. (2007), *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha, Ö. (1994), "Feminizm ve Sivil Toplum", *Birikim Dergisi*, Sayı: 59.
- Çakır, R. (2001), *Derin Hizbullah*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2009), "Osmanlı'da Kadınların Mekanı, Sınırlar ve İhlaller", *Cins Cins Mekan*, Der.: A. Alkan, İstanbul: Varlık Yayınları
- Çevik, A. (2007), *Politik Psikoloji*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Çitçi, O. Ed. (1998), *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, Ankara: TODAİE Yayınları.

- Çitlioğlu, E. (1998), *Yedekteki Taşeron: ASALA*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Çitlioğlu, E. (2005), *Gri Tehdit: Terörizm*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Çürükkaya, S. (1994), *Apo'nun Ayetleri*, İstanbul: 14 Temmuz Yayınları.
- Demir, M. (1998), "İşte Tarihi Anlaşma", *Hürriyet Gazetesi*, 21.10.1998.
- Demirbilek, S. (2007), "Cinsiyet Ayrımcılığının Politik Açından İncelenmesi", *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, Cilt:44, Sayı: 511.
- Demirel, E. (1996), *PKK*, Ankara: GHMD Yayınları.
- Demirel, E. (2001), *Kudüs Savaşçıları*, İstanbul: IQ Yayınları.
- Demirel, E. (2005), *Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Deniz, C. (1996), *Devrimciliğimin Anatomisi ve Tanrımız Apo*, Ankara: Aksu Matbaası.
- Dilmaç, S. (1997), *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, Ankara: EGM Yayınları.
- Doğan, İ. (2000), *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğu, Ç. (2007), "Sömürücü Çirkinlik, Kadın Kurtuluş İdeolojisinin Güzelliği İle Aşılacaktır", *Çağdaş Özgür Halk Dergisi*, Yıl:1, Sayı:3.
- Donovan, J. (2005), *Feminist Teori*, Çev. A. Bora, M.A. Gevrek, F. Sayılan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Y.Z. (2004), *Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durakbaşa, A. (2007), *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eagleton, T. (1996), *İdeoloji*, Çev. M. Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ecevit, Y. (1996), "Türkiye'de Kadın Çalışmaları: Durum, Sorunlar ve Gelecek", *Akademik Yaşamda Kadın*, ed. H. Coşkun, Ankara: Türk Alman İşleri Kurulu Yayın Dizisi.

- Ecevit, Y. (1998), "Türkiye'de Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelli Analizi", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, ed. A.B. Hacımiraçoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ecevit, Y. (2003), "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?", *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, Sayı:25.
- EGM (2004), *PKK/KONGRA GEL*, Ankara: EGM Yayınları.
- Eisenstein, Z.R. (1986), *The Radical Future of Liberal Feminism*, Boston: Northeastern University Press.
- Eisenstein, Z. (1979), "Developing a Theory of Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism", *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*, ed. Z. Eisenstein New York: Monthly Review Press.
- Ekşi, A. (1985), "Gençlik Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları", *Gençlik Yılı Konferansları*, İstanbul: Akbank Yayınları.
- Engels, F. (1987), *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Çev. K. Somer, İstanbul: Sol Yayınları.
- Enloe, C. (1990), *Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley: University of California Press.
- Erdoğan, D. (1999), *Terörle Mücadelede Halkla İlişkiler ve Propagandanın Yeri ve Önemi*, Ankara: TODAİE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdoğan, Z. (1987), "Türkiye'de Terörist Eylemin Sebepleri", *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*, Ankara: MEB Yayınları.
- Eren, A. (2008), *Dini Motifli Terör: Hizbullah Terör Örgütü Örneği*, Ankara: TODAİE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ergil, D. (1980), *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ergil, D. (2001), "Suicide Terrorism in Turkey: The Workers' Party of Kurdistan", in. *Countering Suicide Terrorism*, Herzliya: The

International Policy Institute for Counter Terror, The Interdisciplinary Center.

Ergun, D. (2002), *Yüz Soruda Sosyoloji*, Ankara: Gerçek Yayınevi.

Erjem, Y. (1992), *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.

Erkekliğin Sorgulanmasından Notlar, (2005), Azadi Matbaası.

Ersoy, H. (2000), "Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm", *1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.

Fanon, F. (1965), *A Dying Colonialism*, New York: Grove Press.

Faraç, M. (2004), *İkiz Kuleler'den Galata'ya El Kaide Turka*, İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Faraç, M. (2005), *Töre Kıskaçında Kadın*, İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Feyzioğlu, T. (1999), *Mahir*, İstanbul: Su Yayınları.

Fırat, A. (1993), *Kürdistan'da Kişilik Sorunu*, İstanbul: Melsa Yayınları.

Firestone, S. (1993), *Cinselliğin Diyalektiği*, Çev. Y. Salman, İstanbul: Payel Yayınevi.

Freedman, J. vd. (1993), *Sosyal Psikoloji*, Çev. A. Dönmez, Ankara: İmge Kitabevi.

Friedan, B. (1963), *The Feminine Mystique*, Aylesburg: Penguin Books.

Galvin, D.M. (1983), "The Female Terrorist: A Socio-psychological Perspectives", *Behavioral Sciences-The Law*, Vol:1, No:2.

"Gecekondular ve Emekçi Semtler Gerçeği" (2001), *Teoride Doğrultu Dergisi*, Kasım-Aralık 2001.

Gelner, E. (1998), *Milliyetçiliğe Bakmak*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Giddens, A. (2005), *Sosyoloji*, çev. C.Güzel ve H.Özel, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Giddens, A. (2008), *Ulus Devlet ve Şiddet*, Çev. C. Atay, İstanbul: Kalkedon.
- Giddens, A. (2004), *Modernliğin Sonuçları*, Çev. E. Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı
- Gonzales-Perez, M. (2004), "Women Terrorists: Domestic and International", *Midwest Political Science Association Annual Meeting*, April 2004, Chicago.
- Gökçe, B. (1976), *Gecekondu Gençliği*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Gökçe, B. (1984), Orta Öğrenim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları, Ankara: M.E.G.S.B. Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gökçe, B. (2004), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Guneverdana, A. (2006), "Female Black Tigers: A Different Breed of Cat?", *Female Suicide Bombers: Dying for Equality*, ed. Y. Schweitzer, Tel Aviv: JaffeeCenter for Strategic Studies.
- Güçlü, İ. (2004), "Etnik Kökenli ve/veya Ayrımcı Terör Örgütlerinden PKK/KONGRA GEL'in Şiddet Yapılanması Üzerine Bir İnceleme", *Polis Dergisi*, Sayı:40.
- Gültekin, K. (2007), "Women Engagement In Terrorism: What Motivates Females To Join In Terrorist Organizations", *Understanding Terrorism: Analysis of Sociological and Psychological Aspects*, NATO Science for Peace and Security Series, Vol.22.
- Gündüz, A. Y. (2000), "İktisadi Kalkınmada Yatırımların Güvenliği: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi", *I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.

- Güner, A. ve Kılıç, A. (1996), "Terör Sivas'ta Çıkış Arıyor", *Aksiyon Dergisi*, 20.10.1996.
- Güzel, C. (2002), "Korkunun Korkusu: Terörizm", *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, ed. C. Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Hacımırzaoğlu, A.B. ed. (1998), *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Halis, M. (2001), *Batmanda Kadınlar Ölüyor*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1996), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heywood, A. (2007), *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ş. Akın, Ankara: Adres Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1993), *Milletler ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hoffer, E. (1980), *Kesin İnançlılar*, Çev. E. Günnur, İstanbul: Yüksel Matbaası.
- Hudson, A.R. (1999), *The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?*, Washington: Federal Research Division Library of Congress.
- Hüseyin, A. (2001), *Ortadoğu'da Devlet ve Terör*, Çev. T. Cevdet, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Işık, N.E. (2006), "Milliyetçilik, Popüler Kültür ve Kurtlar Vadisi", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı:38.
- İlhan, S. (1998), *Terör, Neden Türkiye?*, Ankara: Nu-Do Yayıncılık.
- İlkkaracan, P. (1998), "Doğu Anadolu'da Kadın ve Aile", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, ed. A.B. Hacımırzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
- İmançer, D. (2006), *Medya ve Kadın*, İstanbul: Ebabil Yayınları.
- İmrek, Y. (2003), "Kürt Kadını Sorunlar ve Gerçekler", *28-29 Haziran 2003 Ören Kadın Toplantısı Seminer Sunumları*, İstanbul: EMEP Yayınları.

- İmset, G.İ. (1993), *PKK, Ayrılkçı Şiddetin 20 Yılı (1973-1992)*, Ankara: Turkish Daily News Yayınları.
- Jaggar, A.M. (1988), *Feminist Politics and Human Nature*, New Jersey: Rowman and Littlefield Publishers.
- Jayawardena, K. (1986), *Feminism and Nationalism in the Third World*, Londra: Zed Books.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1980), *İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık.
- Karademir, K. (2000), *İntihar Saldırıları*, Ankara: TEMUH Yayınları.
- Karacan, İ. (1984), "Terörizm: Kavram ve Yapısı", *Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı Sempozyumu*, Ankara: A.Ü. Rektörlüğü Yayını.
- Karataş, H. (2007), *Kelimelerle Terör*, İstanbul: IQ Yayınları.
- Karpat, H.K. (2003), *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*, Çev. A. Sönmez, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kasapoğlu, A. Ed. (2008), *Sosyal Hayat ve Çatışma*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2008), "Giriş", *Sosyal Hayat ve Çatışma*, ed. A. Kasapoğlu, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Kasapoğlu A. (2007), "Giriş", *Yeni Toplumsal Travmalar içinde* (der.) A. Kasapoğlu, Ankara: Referans, ss:1-69.
- Kayabalı, İ. ve Aslanoğlu, C. (1987), *Propagandanın Sosyopsikolojik Temelleri*, Ankara: Yayınevi Belli Değil.
- Keleş, R. ve Ünsal, A. (1996), "Kent ve Siyasal Şiddet", *COGİTO Şiddet Özel Sayısı*, Sayı:6-7.
- Keleş, R. (2004), *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

- Kıdır, M. (1997), "Halklarımızı Yanıltmaları Artık Mümkün Değildir!", *zgr Halk Dergisi*, Yıl:8, Sayı:81.
- Kırbaş, H. (2002), "Ergenlik Çağı", <http://greatestfeelpsikoloji.com>, indirme tarih: 10.01.2002.
- Kışlalı, M.A. (1996), *Güneydoğu Düşük Yoğunluklu Çatışma*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Kışlalı, A.T. (1974), *ğrenci Ayaklanmaları*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kışlalı, A.T. (1998), *Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İMGE Kitabevi.
- "Kişilik Dönüşümü zerine Kimi Vurgular" (2001), *zgr Halk Dergisi*, Sayı: 119.
- Kobani, ř. (2002), "Cennet lkesinde Melek Olmak", *Jina Serbilind Dergisi*, Sayı: 71.
- Knop, K.V. (2007), "The Female Jihad: Al Qaeda's Women", *Studies in Conflict & Terrorism*, 01 May 2007.
- Knop, K.V. (2008), "The Multifaceted Roles of Women Inside Al-Qaeda", *Israel National Defense College Research Center*.
- Kon, İ.S. (1977), *Toplum ve Gençlik*, Çev. ř. Keleş, İstanbul: Ar-Tu Matbaası.
- Korkmaz, G. (1999), *Terör ve Medya İlişkisi*, Ankara: TEMUH Yayınları.
- Korkusuz, H. (2003), *Terörizm ve Propaganda: PKK Terör rgt rneği*, Ankara: TODAİE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kongar, E. (2009), *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (1998), *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köker, E. (1998), "Politikayı Biçimlendirme Sorunu", *21. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, ed. Oya Çitçi, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Köknel, . (1979), *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*, İstanbul: Cem Yayınevi.

- Kulaksızıoğlu, A. (2001), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lewis, B. (2007), *Haşışiler İslam'da Radikal Bir Tarikat*, Çev.: K. Sarısözen, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Maalouf, A. (1998), *Semerkant*, Çev.: E.T. Çelikkan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Marcus, A. (2009), *Kan ve İnanç- PKK ve Kürt Hareketi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev.: O. Akınhay ve D. Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Marx, K. (1986), *Kapital*, çev. A. Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.
- Mater, N. (2009), *Sokak Güzeldir, 68'de Ne Oldu?*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Merari, A. (2005), "Suicide Terrorism", ed. R.I.Yufit and D. Lester, *Assesment, Treatment and Prevention of Suicide Behaviour*, New Jersey: John Willey&Sons Inc.
- Meşru Savunma Stratejisinde Kadın Komutanlaşması* (2005), İstanbul: Roj Matbaası.
- Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi* (1973), İstanbul: Meydan Yayınları, C:12.
- Mckay, S. (2005), "Girls as 'Weapons of Terror' in Northern Uganda and Sierra Leonean Rebel Fighting Forces", *Studies in Conflict & Terrorism*, 28.
- Millet, K. (1987), *Cinsel Politika*, Çev. S. Selvi, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Mojab, S. (2005), "Devletsiz Olanın Yalnızlığı: Feminist Bilginin Sınırında Kürt Kadınları", *Devletsiz Ulusun Kadınları*, Ed. S. Mojab, İstanbul: Avesta Yayınları.

- Nagel, J. (2004), "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", *Vatan, Millet, Kadınlar*, der. A.G. Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Najbadi, A. (2005), *Women with Moustaches and Men Without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity*, Ewing NJ: California Univ. Press.
- Netanyahu, B. (1986), *Terrorism: How the West Can Win*, Farrar, Straus&Girous.
- Neuman, W.L. (1994), *Basics of Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*, New York: Barnes & Noble.
- Nikbay, Ö. (2001), *İntihar Saldırıları ve Türkiye'deki İntihar Saldırılarının Sosyo-dinamik Açısından İncelenmesi*, İstanbul: İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- O'connor, A.S. (2007), "Lions, Tigers and Freedom Birds: How and Why the Liberation Tigers of Tamil Eelam Employs Women", *Terrorism and Political Violence*, Volume 17.
- O'kelly, K. (1993), "Feminizm ve Anarşizm", <http://uk.geocities.com/ansistbakis/makaleler/okelly-feminizveanarsizm.html>. (02.04.2007).
- Ongun, İ. (1998), *Lütfen Beni Anla*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Onur, B. (1986), "Gençlik Üzerine", *Söz Gençlerin*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Onur, B. (1987), *Ergenlik Psikolojisi*, Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Öcalan, A. (1983), *Kürdistan'da Zorun Rolü (Ulusal Kurtuluş Savaşı-Ulusal Kurtuluş Siyaseti)*, Londra:Weşanen Serxwebun.
- Öcalan, A. (1984), *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, Almanya: Serxwebun Yayınları.
- Öcalan, A. (1991), *Kürdistan'da Halk Savaşı ve Gerilla*, Köln: Weşanen Serxwebun.

- Öcalan, A. (1992), *Kadın ve Aile Sorunu*, der. S. Erdem, İstanbul: Melsa Yayınları.
- Öcalan, A. (1993), *Din Sorununa Devrimci Yaklaşım*, der. D.A. Küçük, İstanbul: Melsa Yayınları.
- Öcalan, A. (1999), *Kürt Aşkı*, İstanbul: Aram Yayınları.
- Öcalan, A. (2000), *Nasıl Yaşamalı*, İstanbul: Mem Yayınları.
- Öcalan, A. (2003a), “Ufkumuzdaki Anlam Değerlerimiz”, *Kadının Sesi Dergisi*, Sayı: 39.
- Öcalan, A. (2003b), *Özgür İnsan Savunması*, İstanbul: Çetin Yayınları.
- Öcalan, A. (2003c), *Partileşme Sorunlarımız ve Görevlerimiz*, İstanbul: Çetin Yayınları.
- Öcalan, A. (2004), *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Çetin Yayınları.
- Öcalan, A. (2005c), “Şehitlerimiz Mücadelemizin Gerçek Komutanlarıdır”, *Şehit Milisler Albümü*, Almanya: Serxwebun Özel Sayı 29.
- Öcalan, A. (2005b), *Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam*, İstanbul: Çetin Yayınları.
- Öcalan, A. (2005a), *Tasfiyeciliğin Tasfiyesi*, İstanbul: Çetin Yayınları
- Özcan, A.N. (1999), *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, Ankara: ASAM Yayınları.
- Özcan, N.A. (2002), “Bir Terör Örgütü Olarak PKK; İdeolojisi, Yöntemi, Yükselişi ve Çöküşü”, *Dünya’da ve Türkiye’de Terör*, Ankara: Merkez Bankası Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2007), *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Özer, K. (1990), *Duygusal Gerilimle Başedebilme*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özerkmen, N. (2004), “Terör, Terörizm ve Terörün Küreselleşmesi”, *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1.

- Özgen, M.İ. (1989), *Türkiye’de Şiddet Hareketleri, Kaynakları ve Hedefleri*, Ankara: Yeni Forum Yayıncılık.
- Özkalp, E. (1994), *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özönder, C. (1998), “Terörün Sosyokültürel Yönleri”, *Doğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Özperçin, K. (2008), *PKK Terör Örgütünün Kent Merkezine Olan Göçe, Kent Merkezine Göçün PKK Terör Örgütüne Etkisi*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Özsoy, O. (1998), *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Öztürk, O.M. (2000), “Terörle Mücadele ve Türkiye”, *1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Perinçek, D. (1991), *Abdullah Öcalan’la Görüşme*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Pınar, İ. (1996), *Son Değişiklikleriyle Terörle Mücadele Kanunu*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- PJA IV. Kongresi* (2002), İstanbul: Çetin Yayınları.
- Ragin, C. (1994), *Social Research: The Unity and Diversity of Method*, New York: Barnes & Noble.
- Ramazanoğlu, C. (1989), *Feminism and the Contradictions of Oppression*, London: Routledge.
- Reinares, F. (2004), “Who are the Terrorist? Analyzing Changes in Sociological Profile Among Members of ETA”, *Studies in Conflict&Terrorism*, Taylor&Francis Inc.27.

- Robins, R.S. ve Post, J.M. (2001), *Politik Paranoya/ Nefretin Psikopolitiği*, Çev. İ. Kurmuş, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Roni, B. (2002), "Zilan Özgürlüğün Zirvesidir", *Özgür Kadının Sesi Dergisi*, Sayı:27.
- Russell, B. (1983), *İktidar*, Çev.: Erol Esençay, İstanbul: Deniz Kitaplar Yayınevi.
- Sageman, M. (2008), *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*, USA: University of Pennsylvania Press.
- Saigol, R. (2004), "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", *Vatan, Millet, Kadınlar*, Der. A. Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savcı, İ. (1999), "Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.1, C.54.
- Sayın, M. (1997), *Erkeği Öldürmek*, Almanya: Toprak Yayınevi.
- Schweitzer, Y. Ed.(2006), *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, Tel Aviv University: Jaffee Center for Strategic Studies.
- Segal, L. (1990), *Gelecek Kadın Mı?*, Çev.S. Öncü, İstanbul: Afa Yayınları.
- Semiz, B. (2007), *PKK Dağ Kadrosunun Metodolojisi ve Sosyolojisi*, Ankara: Lalezar Katıbevi.
- Serok, M. (1999), "Zafere Kadar Bu Yürüyüş Sürecektir", *Yaşamda Özgür Kadın*, Sayı:15.
- Sevim, A. (2005), *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Schein, H.E. (1978), *Örgüt Psikolojisi*, Çev. M. Tosun, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Shedd, J. (2006), "Understanding Female Terrorists: An Analysis of Motivation and Media Representation", *Prepared for delivery at the*

2006 Annual Meeting of the American Political Association, August 30th-September 3, 2006.

Shultz, R. (1978), "Conceptualizing Political Terrorism: A Typology", *Journal of International Affairs*, Spring/Summer, 7-14.

Sincar, V. (2001), *Eğitim ve Örgütlenme Üzerine*, İstanbul: Mem Yayınları.

Spechard, A. and Akhmedova, K. (2006), "Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists", *Female Suicide Bombers: Dying for Equality*, ed. Y. Schweitzer, Tel Aviv: JaffeeCenter for Strategic Studies.

Stinson, K. (2005), "Freedom Fighters: Women Terrorists and the Battle for Female Liberation", *Prepared for Presentation to the 46. Annual International Studies Association Convention*, Hawaii.

Şahan, S. (2001), *Mavidir Avaşın'ın Suları*, İstanbul: Aram Yayınları.

Şehirli, A. (2000), *Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri*, İstanbul: Burak Yayınları.

"Şehitler Albümü" (2001), *Özgür Halk Dergisi*, Sayı:115.

Şemin, R. U. (1984), *Gençlik Psikolojisi*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şerifsoy, S. (2004), "Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928-1950", *Vatan, Millet, Kadınlar*, der. A.G. Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları.

Şimal, B. (2007), "Toplumsal Demokrasi Kadın Öncülüğünde Gelişir", *Çağdaş Özgür Halk Dergisi*, Sayı:3.

Tacar, P.Y. (1999), *Terör ve Demokrasi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tan, A. (2009), *Kürt Sorunu*, İstanbul: TİMAŞ Yayınları.

Tan, M. (1981), *Toplumbilime Giriş*, Ankara: A.Ü. EBF Yayınları.

- Tatar, H.C. (2000), "Sosyal Hareketler Sosyolojisi Açısından PKK", *I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu, Elazığ: I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Tavlaş, N. (1995), "Terörü Tanımlamak", *Strateji Dergisi*, Sayı:2.
- TDK (1988), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK (1998), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TTK Basımevi.
- TEMUH (2009), *İstatistik Arşivi*, Ankara: TEMUH Dairesi Başkanlığı.
- "Terörist Kimdir?" (1998), *Emperyalizme ve Faşizme Karşı Devrimci Hareket*, Sayı:10.
- Teymur, S. (2004), *An Analysis of Terrorist Recruitment by Observing the Revolutionary People's Liberation Party/Front (DHKP/C) Terrorist Organization in Turkey*, North Teaxas: University of North Texas.
- Tural, G. (2002), "Her Şahadet Önderliğe Yoldaş Olmanın Eylemidir", *Özgür Kadının Sesi Dergisi*, Sayı:27.
- Turan, İ. (1976), *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: Der Yayınları.
- Tzoreff, M. (2006), "The Palestinian Shahida: National Patriotism, Islamic Feminism or Social Crisis", *Female Suicide Bombers: Dying for Equality*, ed. Y. Schweitzer, Tel Aviv: JaffeeCenter for Strategic Studies.
- Uluğ, F. (1999), *Eğitimde Grup Süreçleri*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Uysal, B. (1984), *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışında Ailenin Etkisi*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Üneş, Ö. (1999), *Bir Üniversitelinin PKK'da 400 Gün'ü*, Erzurum: Bakanlar Media.

- Variş, F. (1968), *Ergenin Gelişimine Etki Eden Kültürel Faktörler*, Ankara: A.Ü. EBF Yayınları.
- Varol, K. (2004), *Terörün Kalkınmaya Etkisi*, Ankara: TODAIE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Volkan, V. D. (1999), *Kanbağı: Etnik Gururdan Etnik Teröre*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Volkan, V.D. (2005), *Körü Körüne İnanç, Kriz Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri*, Çev. Ö. Karaçam, İstanbul: Okuyan Adam Us Yayıncılık.
- Yadlin, R. (2006), "Female Martyrdom: The Ultimate Embodiment of Islamic Existence?", *Female Suicide Bombers: Dying for Equality*, ed. Y. Schweitzer, Tel Aviv: JaffeeCenter for Strategic Studies.
- Walby, S. (2004), "Kadın ve Ulus", *Vatan, Millet, Kadınlar*, der. A. Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Walby, S. (1989), "Women and Nation", *Ethnicity and Nationalism*, der. A.D. Smith, New York: E.J. Brill.
- Wallace, R.A. ve Wolf, A. (2004), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, çev.L.Elburuz, M.R.Ayas, İzmir: Punto.
- Weber, M. (1985), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, çev.Z. Auroba, İstanbul: Hil
- Wilkinson, P. (1977), *Terrorism and the Liberal State*, London: The Macmillan Press Ltd.
- Wilkinson, P. (1974), *Political Terrorism*, London: Mac Millan Press Ltd.
- Yalçın-Heckmann, L. (2002), *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, Ankara: İletişim Yayınları.
- YAJK II. Ortadoğu Konferans Belgeleri (der.), Parti Merkez Okulu Yayınları, Yer belirtilmemiş, 1998.
- Yavuzer, H. (1993), *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H. (1999), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yayla, A. (1990), "Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış", SBF Dergisi, No: 1-4.
- Yeğen, M. (1999), *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, N. (2004), Türk Dış Politikasında Terör Boyutuyla Güneydoğu Sorunu, Ankara: Türk Dış Politikasında Terör Boyutuyla Güneydoğu Sorunu, Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, E. (2006), "Küreselleşen Dünyada Milliyetçilik", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı: 38.
- Yirmibeşoğlu, V. (2008), *Töre ve Namus Gerekçesiyle İşlenen Cinayetler: Toprağa Düşen Sevdalar*, İstanbul: Hürriyet.
- Yörükoğlu, A. (1993), *Gençlik Çağı*, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yuval-Davis, N. Ve Anthias, F. (der.) (1989), *Woman-Nation-State*, Londra: Macmillan.
- Yuval-Davis, N. (2003), *Cinsiyet ve Millet*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yüce, M.C. (1999), *Doğudan Yükselen Güneş I-II*, İstanbul: Zelal Yayınları.
- Yüce, S. (1997), "Onlar İçimizden Biryidiler Şimdi Yolumuzu Aydınlatan Meşaledirler!", *Özgür Halk Dergisi*, Sayı:81.
- Yücel, M. (2006), *Evlilik İttifakı: Berdel*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Zedails, D.D. (2004), *Female Suicide Bombers*, Hawaii: University Press of the Pacific.

ÖZET

Günümüzde terörizm, sosyal bilimciler tarafından üzerinde en çok konuşulan, tartışılan ve çözüm yolları üretilmeye çalışılan sorunlardan biri haline gelmiştir. Zira terörizm, küreselleşerek bütün dünya toplumlarını derinden etkileyen bir fenomen haline dönüşmüştür.

Terörizmin en önemli özelliği “kuralsız” olması ve insanlığın ürettiği tüm değerleri “araçsallaştırarak” kullanmasıdır. Bunu dünyanın değişik bölgelerinde faaliyet yürüten terör örgütleri incelendiğinde görmek mümkündür. Nitekim bu örgütlerin ideoloji, din, etnisite, aile, kültürel değerler, gelişmişlik/az gelişmişlik, şiddet ve insan gibi pek çok konuyu araçsallaştırdıkları gözlenmektedir

Türkiye’de de terör örgütlerinin birçok konuyu araçsallaştırdıkları görülmektedir. 1980’li yıllardan itibaren silahlı faaliyetlere başlayan PKK hareketi buna en iyi örneklerden biridir. PKK faaliyetlere başladığı günden günümüze kadar Marksist/ Leninist ideoloji, aileler, aşiretler, dil, din, kültürel etkinlikler, azgelişmişlik, şiddet, çocuk, genç ve kadınlar olmak üzere pek çok konuyu araçsallaştırmıştır.

Bu çalışmada, PKK’nın kadınları nasıl araçsallaştırdığı ve ikincil konumunu yeniden üreterek nasıl sürdürdüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, örgütün yazılı metinleri incelenmiş ve PKK’da faaliyet yürütmüş yirmi kadın örgüt mensubu ile derinlemesine mülakat yapılmıştır.

PKK'da faaliyet yürüten kadınların demografik özelliklerinin profili ise, örgüte özgeçmiş raporu vermiş yüzelli bir kadın örgüt mensubunun anlatımlarından elde edilmiştir. Elde edilen bulgular yararlanılan teoriler işığında analiz edilmiştir.

ABSTRACT

Nowadays, terrorism has transformed into a global phenomenon which affects the entire societies. Thus, it is a hot issue for discussion, and one of the most pressing problems for social scientists.

The main feature of terrorism is its unlawful character which instrumentalizes its own values. Aforementioned character of terrorism can be seen by analyzing terrorist organizations which are operating in the different regions of the world. As a matter of fact, it is observed that terrorist organizations have been instrumentalizing the matters such as the ideology, religion, ethnicity, family, cultural values, economic conditions, violence and human.

It is seen that there are a lot of matters have been instrumentalized by the terrorist organizations operating in Turkey. In this context, it would not be wrong to say that the movement of Kurdistan Workers' Party (Kürdistan İşçi Partisi in Turkish, PKK) which commenced its armed activities in 1980's can be counted as an important example. There are varieties of matters which have been instrumentalized by the PKK since its establishment such as Marxist-Leninist ideologies, families, feudal tribes, language, religion, cultural activities, economic underdevelopment, violence, juveniles, and women.

In this study, two primary issues are inquired: (1) how does the PKK instrumentalize the women, and (2) how the PKK reproduce the secondary position of the women and make them carry on their activities in the organization. On that score, written documents of the PKK were analyzed and in-depth interviews were carried out with twenty women who had been in the PKK. Demographical profiles of the women terrorists were compiled by analyzing the personal history forms which were submitted to the PKK by 151 women terrorist. Findings of this study were analyzed in light of the related theories.

EK-1

MÜLAKAT FORMU

1. PKK'ya dönemselsel olarak kadınların katılımları nasıl olmuştur?
  - a. Birinci Dönem (1978-1986),
  - b. İkinci Dönem (1986-1999),
  - c. Üçüncü Dönem (1999 ve sonrası)'nın değerlendirilmesi.
2. PKK'nın ideolojisini sömürge tezinin üzerine inşa etmesinin nedenleri nelerdir? Kadınlar sömürge tezinin neresinde yer almaktadırlar?
3. PKK'da kadına ilişkin geliştirilen ideoloji var mıdır?
  - a. Var ise bu ideoloji hangi düşünce akımlardan beslenmektedir? (Feminizm vs.)
  - b. Bu ideoloji kim tarafından üretilmiştir?
  - c. Örgüt tarafından kadına yönelik hangi dergiler çıkarılmaktadır?
4. Tarihsel olarak PKK'nın Yasal/Yasadışı kadın örgütlenmesi hakkındaki bilgileriniz nelerdir?
  - a. Kadın hangi isimler altında örgütlenmiştir?
  - b. Bu örgütlenmeler hangi örgütsel yapıların altında (PKK'nın Genel Yapısı altında) faaliyet yürütmüştür?
  - c. Kadın örgütü kendi kararlarını bağımsızca alabiliyor muydu?
  - d. Kadın kongre ve konferansları hakkında bilgileriniz nelerdir?
5. PKK'nın yasal ve silahlı faaliyetlerinde kadınlar ne tür görev ve sorumluluklar üstlenmektedir?
  - a. Serhildanlar başta olmak üzere kendini yakma ve intihar eylemlerinde niçin kadınlar daha çok kullanılmaktadır?
  - b. İntihar eylemleri ve kendini yakma eylemlerinde örgüt tarafından kadınları eyleme zorlama var mıdır?
  - c. Silahlı eylemlere kadınlar erkeklerle birlikte mi yoksa kendi başlarına mı katılıyorlar?
  - d. Kadınların bugüne kadar erkeklerden bağımsız olarak gerçekleştirdiği ufak/büyük herhangi bir silahlı eylem oldu mu?
6. PKK'ya katılan kadınların profili nasıldır?
  - a. Yaşı,
  - b. Eğitimi,
  - c. Mesleği,
  - d. Ana-baba eğitim düzeyi,

- e. Kardeş sayısı,
  - f. Ailenin ekonomik düzeyi,
  - g. Örgüte katılım yerleri,
  - h. Akrabalarının örgütle ilişkisi,
  - i. Örgüte katılım yılları dağılımı.
7. Kadınların PKK'ya katılma nedenleri nelerdir?
  8. Kadınlar PKK ile nasıl ilişki kurmaktadır?
    - a. Arkadaş,
    - b. Hemşericilik,
    - c. Akraba ilişkisi,
    - d. Sosyal ve kültürel faaliyetler,
    - e. Etnik değerler vb.
  9. Örgütün içerisinde bir cinsiyet hiyerarşisi var mıdır? En başta Öcalan, ardından kadınlar, en son da erkekler şeklinde?
    - a. Erkeklerin gözünde kadın nasıl değerlendirilmektedir?
    - b. Kadınların gözünde erkekler nasıl değerlendirilmektedir?
    - c. Kadınların gözünde kadınlar nasıl değerlendirilmektedir?
  10. Kadınların yaşadığı mekânlar ile erkeklerin yaşadığı mekânlar ayrışması var mıdır? Yatakhane, yemekhane, eğitim alanı vb. gibi.
    - a. Gündelik yaşamda ve faaliyetlerde erkeklerle kadınlar birlikte mi yoksa ayrı mı hareket etmektedirler?
    - b. Kadının giremediği örgütsel mekânlar var mıdır?
  11. Örgütte kadına gündelik yaşamda ve silahlı eylemlerde verilen görev ve roller nelerdir?
    - a. Temizlikte,
    - b. Yemek pişirmede
    - c. Silahlı eylemlerde, gözcü, nişancı vb..
    - d. Kadınlar gece nöbeti tutuyorlar mıydı? Tutuyorlarsa yalnız mı yoksa arkadaşıyla mı tutuyorlardı?
  12. Örgütsel karar alma süreçlerinde kadınlar yeterli düzeyde temsil edilmekte midirler?
    - a. Merkez komitede kaç kadın görev yapmaktadır?
    - b. Kadınların sözü erkekler tarafından dinleniyor muydu? Örneğin Murat Karayılan, Cemil Bayık kadınların sözünü dinleyerek iş yapıyor muydu?
    - c. Karar alma mekanizmalarında son sözü kim söylüyordu?
  13. Örgütte kadınlar sevgi ve aşkı nasıl değerlendirmektedirler?

- a. Aileye bakışları nasıldır?
  - b. Evliliğe bakışları nasıldır?
14. Örgütte kadın ve erkek ilişkilerinin yasaklanmasının nedenleri nelerdir?
  15. Örgüt içerisinde kadınlar cinsel istismara uğruyorlar mı?
  16. PKK'da Kadınlar Özgürleşmişler midir?
  17. PKK'da kadın araçsallaştırılmış mıdır?
  18. Kadınların örgüte aktif olarak katılımları örgüt üzerinde nasıl bir etki bırakmıştır?